

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TERCÜME-İ RİSÂLE-İ MÛSİKÎ VE İLM-İ EDVÂR-I MÛSİKÎ
ÇEVİRİ YAZI İNCELEME - KARŞILAŞTIRMA**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Kürşat YILDIZ**

Enstitü Anabilim Dalı: Folklor Müzikoloji

Tez Danışman: Yrd. Doç. Dr. Paki KÜÇÜKER

OCAK – 2010

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TERCÜME-İ RİSÂLE-İ MÛSİKÎ VE İLM-İ EDVÂR-I MÛSİKÎ
ÇEVİRİ YAZI İNCELEME - KARŞILAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Kürşat YILDIZ

Enstitü Anabilim Dalı: Folklor Müzikoloji

Bu tez 28/01/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir

Yard.Doç.Dr. Paki KÜÇÜKER Yard.Doç.Dr. Yavuz KÖKTAN Yard.Doç.Dr. Erol EROĞLU

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Kürşat YILDIZ

25 Aralık 2009

ÖNSÖZ

Türk Mûsikîsi, Türk tarihimizle başlayıp ve geçen bu zaman dilimi içerisinde birçok mûsikîşinaslar ve eserlerle günümüze kadar gelmiştir. Mûsikîmize ışık tutan bu çok değerli kaynaklarımızın birçoğu Osmanlıca, Farsça ve Arapça yazıldığından dolayı kütüphanelerin tozlu raflarında saklı tutulmaktadır. Oysa Mûsikîmiz açısından çok değerli bilgilerin saklandığı bu eserler bugün yeni nesillerin faydalanabilmeleri için günümüz Türkçesine çevrilip aktarılmayı beklemektedir.

Türk Mûsikîsi üzerinde çalışılan birkaç eser dışında pek fazla araştırma yapılmamıştır. Bu çalışmada bu eksiliği az da olsa gidermek ve mûsikîmiz açısından önem teşkil eden asılları Farsça yazılmış fakat daha sonra Osmanlıcaya çevrilerek günümüze kadar ulaşmış İlm-i Edvâr-ı Mûsikî ile Tercüme-i Risâle-i Mûsikî eserlerini Türkçeye tercüme edip karşılaştırmaları yapılmıştır. Umarız ki bu çalışmamız mûsikîmiz açısından faydalı olacaktır.

Araştırmanın hazırlanması sırasında gerek muhteva gerekse yöntem açısından bana yol gösteren ve danışmanlığı üstlenen Yrd. Doç. Dr. Paki KÜÇÜKER'e, kaynaklara ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen Okt.Dr. Şaban DOĞAN ve Arş. Gör. Sibel MURAD'a okunmasında sıkıntı duyduğum metinlerin tercümesinde bana yardımcı olan Arş. Gör. Ferdi KOÇ ve Tarih bölümü öğrencisi Mehmet DEMİRALAY'a teşekkürlerimi sunarım.

Kürşat YILDIZ

25 Aralık 2009

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
ŞEKİL LİSTESİ	iv
ÖZET.....	vi
SUMMARY.....	vii

GİRİŞİ

1. BÖLÜM

1.1. İlm-i Edvâr-ı Mûsikî Hakkında Bilgi	18
1.2. Tercüme-i Risâle-i Mûsikî Hakkında Bilgi	19

2. BÖLÜM

2.1. Makamlar	22
2.2. Âvâzeler (Âgâzeler)	23
2.3. Şu'beler	23
2.4. Terkîbler	24
2.5. Usûller	24
2.6. Çalgılar	28
2.7. Formlar (Yapılar)	30
2.8. Makamlar-Vakit İlişkisi	31
2.9. Makamlar-İnsan Teni İlişkisi	32
2.10. Makamlar-Astroloji İlişkisi	32

3. BÖLÜM

3.1. İlm-i Edvâr-ı Mûsikî Metin	34
3.2. Tercüme-i Risâle-i Mûsikî Metin	77
3.3. İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'nin Günümüz Türkçesine Aktarımı	125
3.4. Tercüme-i Risâle-i Mûsikî'nin Günümüz Türkçesine Aktarımı	164

4. BÖLÜM

4.1. İlm-i Edvâr-ı Mûsikî İle Tercüme-i Risâle-i Mûsikî'nin Karşılaştırması	210
-----------------------------------------------------------------------------------	-----

LÜGATÇE	217
----------------------	------------

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	312
-------------------------------	------------

KAYNAKÇA	314
-----------------------	------------

EKLER	317
--------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ	388
-----------------------	------------

KISALTMALAR

a. g. e	: Adı geçen eser
A.S.	: Aleyhi's-selâm
A.S.M.	: Aleyhi's-selâm Mustafa
Ar.	: Arapça
B. D. T	: Basılmamış Doktora Tezi
B. Y. L. T	: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi
B.T	: Bitirme Tezi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.T	: Doktora Tezi
Devr.	: Devirler
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Ed.	: Edebiyat
F.	: Farsça
Fels.	: Felsefe
Fık.	: Fıkıh
H.	: Hicri
H.z.	: Hazret
i.	: İsim
İlm.	: İlimler
M.	: Miladi
M. Ö.	: Milattan Önce
M. S.	: Milattan Sonra
M.Ü.S.B.E.	: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Mant.	: Mantık
Mtb.	: Matbaacılık
Müz.	: Müzik
N. A. T. M.	: Nazarî ve Ameli Türk Mûsikîsi
Ö.	: Ölüm
Psik.	: Psikoloji
s.	: Sahife
S.	: Sıfat
S. A. V.	: Sallallâhu Aleyhi's ve's-selâm
S. B. E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosy.	: Sosyal
TMA	: Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi
v.b.	: Ve benzeri
Vr.	: Varak
Vs.	: vesaire
Y.L.T	: Yüksek Lisans Tezi
Yay.	: Yayınları
Zf.	: Zarf

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Burç, Makam ve Tıp ilişkisinin dairesel gösterilmesi	58
Şekil 2: Makam, avaze ve şü'be devirlerinin gösterilişi	59
Şekil 3: Dörtlü ve beşlilerden oktav aralığının elde edilmesi-1	62
Şekil 4: Oktav aralığındaki tabakalarda sekiz perdenin yerinin gösterilmesi-1	63
Şekil 5: Dörtlü ve beşlilerden oktav aralığının elde edilmesi-2	65
Şekil 6: Oktav aralığındaki tabakalarda sekiz perdenin yerinin gösterilmesi-2	66
Şekil 7: Telli sazlardaki aralıklarda perdelerin gösterilişi	67
Şekil 8: Dörtlü ve beşlilerden oktav aralığının elde edilmesi-3	68
Şekil 9: Dörtlü ve beşlilerden iki oktav aralığının elde edilmesi	69
Şekil 10: İlm-i edvârda kullanılan ikâ' devirlerinin vuruşlarının gösterilişi-1	71
Şekil 11: İlm-i edvârda kullanılan ikâ' devirlerinin vuruşlarının gösterilişi-2	72
Şekil 12: On iki makam on iki burç dairesi	81
Şekil 13: Yedi âvâze (âgâze) yedi yıldız dairesi	82
Şekil 14: Dört şü'be dört unsur dairesi	83
Şekil 15: Âvâzeler (âgâzeler) dairesi	84
Şekil 16: Âgâzenin tabiatı dairesi	85
Şekil 17: Makamlar şerhi dairesi	86
Şekil 18: 'Irâk âgâzesinin dairesi	87
Şekil 19: Isfehân âgâzesinin dairesi	88
Şekil 20: Büzürg âgâzesinin dâiresi	89
Şekil 21: Zir-efkend agâzesinin dâiresi	90
Şekil 22: Zirgüle âgâzesinin dairesi	91
Şekil 23: Rehâvî âgâzesinin dâiresi	92
Şekil 24: Hüseyinî âgâzesinin dâiresi	93
Şekil 25: Hicâz âgâzesinin dâiresi	94
Şekil 26: Nevâ âgâzesinin dâiresi	95
Şekil 27: Pûselik (Bûselik) âgâzesinin dâiresi	96
Şekil 28: 'Uşşâk âgâzesinin dâiresi	97
Şekil 29: Âgâzeler şerhi Geveşt dâiresi	98
Şekil 30: Nevrûz âgâzesinin dâiresi	99
Şekil 31: Şehnâz âgâzesinin dâiresi	100

Şekil 32: Mâye âgâzesinin dâiresi	101
Şekil 33: Selmek âgâzesinin dâiresi	102
Şekil 34: Gerdâniye agâzesinin dâiresi	103
Şekil 35: Hisâr merkezinin dâiresi	104
Şekil 36: Dört unsur dairesi	105
Şekil 37: Dügâh merkezinin dâiresi	106
Şekil 38: Segâh merkezinin dâiresi	107
Şekil 39: Çârgâh merkezinin dâiresi	108
Şekil 40: Dâire-i sakîl	114
Şekil 41: Darblar dairesi (1)	115
Şekil 42: Darblar dairesi (2)	116
Şekil 43: ‘Ud akordu	120
Şekil 44: Çeng akordu	121

Tezin Başlığı: Tercüme-i Risâle-i Mûsikî ve İlm-i Edvâr-ı Mûsikî Çeviri Yazı İnceleme - Karşılaştırma	
Tezin Yazarı: Kürşat Yıldız	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Paki KÜÇÜKER
Kabul Tarihi: 25 Aralık 2009	Sayfa Sayısı: VII (ön kısım) + 316 (tez) + 72 (ekler)
Anabilimdalı: Folklor Müzikoloji	
<p>Türk Mûsikîsi nazariyatını konu alan ve Tercüme-i Risâle-i Mûsikî ile İlm-i Edvâr-ı Mûsikî eserlerinin çeviri yazı inceleme ve karşılaştırması üzerine yapılan bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır.</p> <p>Giriş bölümünde 18. Yüzyıla Kadar Türk Mûsikîsi hakkında genel bilgi verilmiştir. Bu bölümde daha önceden yazılmış mûsikî edvarları ile Türk Mûsikîsi bestekârları hakkında da tanıtıcı bilgiler yer almaktadır.</p> <p>Birinci bölümde Tercüme-i Risâle-i Mûsikî ile İlm-i Edvâr-ı Mûsikî hakkında bilgiler yer almaktadır. Eserlerin yazarları ya da mütercimleri, eserlerin fiziksel özellikleri, yazım ve istinsah tarihleri, bulunduğu yer ya da kütüphane... v.s. gibi teknik bilgilere yer verilmiştir.</p> <p>İkinci bölümde eserlerde yer alan makamlar, âvâzeler (ağazeler), şu'beler, terkîbler, usûller, çalgılar, formlar (yapılar), makamların vakitle ilişkisi, makamların insan teniyle ilişkisi ve makamların astrolojiyle, ilişkisi anlatılmaktadır.</p> <p>Üçüncü bölümde iki eserin transkribe edilmiş metinleri ve metinlerin günümüz Türkçesine aktarılmış biçimleri yer almaktadır.</p> <p>Son bölümde ise Tercüme-i Risâle-i Mûsikî ile İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'nin karşılaştırılmasına yer verilmiştir. İki esrin içinde yer alan ortak konular ile eserlerin birbirlerinden farklı yönleri ele alınarak anlatılmıştır.</p>	
Anahtar kelime: Klâsik Türk mûsikîsi, İlm-i Edvâr-ı Mûsikî, Tercüme-i Risâle-i Mûsikî	

Title Of the Thesis: Tercüme-i Risâle-i Mûsikî ve İlm-i Edvâr-ı Mûsikî Çeviri Yazı
İnceleme – Karşılaştırma

Author: Kürşat Yıldız

Supervisor : Assist. Prof. Dr. Paki KÜÇÜKER

Date: 25 December 2009

Nu. Of pages : VII (pre text) + 316 (main body) + 72
(appendices)

Department: Folklore and Music

This research, whose content is the theories of Turkish Music and the comparisons and contrasts between the works of art of Tercüme-i Risâle-i Mûsikî and İlm-i Edvâr-ı Mûsikî, is made up of four sections (or parts).

In the introduction part, the general information about Turkish Music until 18. century is given. In this part, there is also descriptive information about the old music books and the composers of Turkish Music.

In the first part, there is information about Tercüme-i Risâle-i Mûsikî and İlm-i Edvâr-ı Mûsikî, the technical information like the writers of the translators, the physical leatures, the publication and formation dates of the works of art and the place or library it's in is also mentioned there.

In the second part, tunes (makamlar), âvâze, şu'be, composition (terkîb), rhythm (usül), musical instruments, forms, the relation between tunes and time, the relation between tunes and people's skin, and the relation between tunes and astrology.

In the third part, the transcribed and modern Turkish forms of two texts are given.

And in the last part, the comparisons between Tercüme-i Risâle-i Mûsikî and İlm-i Edvâr-ı Mûsikî. The mutual topics in two Works of art and the differences between them is also mentioned and given in there.

Keywords: Classic Turkish Music, İlm-i Edvâr-ı Mûsikî, Tercüme-i Risâle-i Mûsikî

GİRİŞ

XVIII. Yüzyıla Kadar Türk Mûsikîsi

İnsanlık tarihinde önemli bir yere sahip olan mûsikî âdeti onunla bir bütün oluşturmuştur. Allah'ın insanlara bahsettiği en güzel nimetler arasındadır. İnsanların iç dünyasına hükmederek gelmiş bu evre içerisinde kültürel anlamda bir çok iletişimde en büyük halkasını oluşturmaktadır. Dünyanın var oluşundan itibaren mûsikî ilminin varlığı da artık kuşkusuz bilinmektedir. Yapılan araştırmalarda ve yazılan birçok kaynakta da bu belirtilmektedir. Özellikle Fârâbî Rahmetullâhi Aleyhi rivayet eder ki Tanrı Teâlâ âlemleri yaratıp onlara hareket etmelerini emrettiği zaman bir takım seslerin ortaya çıktığını ve o sesler ile bugün ki musiki ilminin meydana geldiğini bu ilmin ortaya çıkışı da bu ruhani nağmelere bağlayıp, ruhani bir ilim olduğuna kanaat getirmiştir. Bu ilmin İlm-i Şerif olduğunu da Safiyü'd-dîn Abdü'l-mü'min şöyle beyan etmiştir:

“Safiyü'd-dîn Abdü'l-mü'min zamanında Bağdat şehrinde Bağdat alimlerine musiki ilminin varlığı kabul ettirilmek istendi. Fakat haram denildi. Safiyü'd-dîn Abdü'l-mü'min bunu duyunca halîfenin huzuruna çıktı ve halifeye bir kez bu musiki ilmini tecrübe edin de öyle men edin dedi ve şöyle devam etti: Bir deveyi kırk gün susuz koyup, kırk günden sonra önüne bir leğen su koyun bu anda da musiki yapılsın eğer deve musiki ile meşgul olursa, suyu bırakırsa, musiki “İlm-i Şerif”dir bunda zarar yoktur eğer ki musiki dinlemeyip suyla meşgul olursa bu “ilm-i şerif” değildir ve bunda zarar bile vardır dedi. Halife bu sözü dikkate alıp bir deveye su verdirip ve kırk gün sonra büyük faziletli âlimler, emir ağaları, deve ile Safiyü'd-dîn'in ne yapacaklarını görebilmek için huzuruna çağırır. İlk önce devenin ayağını bağlayıp bir gümüş leğeni su doldurdular. Kırk günden beri susuz olan devenin ayak bağına çözdükten sonra deve aksaya aksaya su içeceği anda diğer taraftan şeyh safiyüddin “*kef ya cema*” deyip zirgüle makamındaki nevbet-i müretteb'in musiki icrasına başladı. Deve bu hoş musiki ezgilerini işitince olduğu yerde kalır ve şeyh'den yana diktiği gözlerinden yaşlar akmaya başlar. Üç defa devenin ağzına su verilse de deve su içmekten vazgeçip

gözlerini musiki yapan şeyh'den ayırmamıştır. Cümle halk bu anı görüp musikinin ilm-i şerif olduğuna kanaat getirmişlerdir. Musikinin uzak tutulmaması için feryat edip aceleyle güzel seslilerin ve iyi huylu nazik yiğitlerin bu ilmi öğrenmesine heves edip bu şuura erdirmeye çalışmışlardır.”

İlk çağlardan itibaren Dünya'da gelişen ve yayılan Türk'ler, müzikteki ilerlemelerini gittikleri yerlere taşımışlar ve geliştirmişlerdir. Bugün Türk'lerle ilgisi olan tüm ulusların müziklerinde, Türk müziğinin etkisi görülmektedir. Bir çok batılı besteci, eserlerinde Türk motiflerini işlemiştir. Kısaca Türk müziği etkisine Asya, Avrupa, Orta Doğu ve Afrika'nın bir bölümünde rastlamak mümkündür. Ayrıca Türk'ler, nota ve müzik aletlerinin gelişmesine de öncülük etmişlerdir. Kemeçe (ıklığ), tar, kopuz, saz, vurmali çalgılardan davul, tef, kudüm, kös vb. bunlara en iyi örneklerdir (Gümüştekin, 1987:2).

Türk toplumu tarih çağları insanlığının ve toplumlarının, Türk müzik kültürü de tarih çağları müzik kültürünün en önemli, en etkili, en kalıcı veya en sürekli öğelerinden biridir. Türkler'in kendilerine özgü kültür tarihi genel olarak Altay Dönemi'yle başlar. Bu olgu Türk müzik kültürü tarihi için de geçerlidir. Tarih bilimcilere göre Türklerin ilk anayurdu Altaylardır ve çoğu dilbilimcilere göre Türk dilinin ilk oluşumu "Altay dönemi"yle başlar. Bu nedenle Türklerin kültür tarihini Altaylılar ile başlatmak ve Türk dilinin ilk oluşum dönemiyle birlikte veya ona paralel olarak izlemek tutarlı bir yaklaşım olarak görülmektedir. Öbür yandan insanbilimsel ve kazıbilimsel kaynaklarda da Türk kültür tarihi, bazı istisnalar dışında, genellikle Altaylar ve Altaylılar'la başlatılır. Türkler, İç Asya'da çok uzun süren Altay Dönemi'nden sonraki tarihlerinin günümüze kadar olan akışı içinde, 'ilk yurtları'ndan çıkıp Eski Dünya'da adım adım çok geniş bir coğrafi alana yayılmış ve bu geniş alanda çeşitli bölgelerde toplumsal ve siyasal anlamda örgütlenerek, belirli dönemlerde sayıları artan, çok çeşitli devletler kurmuşlardır. Bu süreç içinde Türk müzik kültürü her dönemde en önemli, en kapsamlı ve en kalıcı (izli) oluşumu-gelişimi, değişimi ve dönüşümü, genellikle, o *dönemin en temel, en güçlü ve en uzun ömürlü bağımsız Türk devleti* nde göstermiştir. Çünkü, dönemin en temel, en güçlü ve en uzun ömürlü bağımsız Türk devleti, doğal olarak, *dönemin en temel, en güçlü ve en uzun ömürlü ana çekim merkezi* olmuştur. Döneminin ana

çekim merkezi olan Türk devleti, doğal olarak *Türk müzik kültürünün ana odağı / ana özeği* olma işlevi görmüştür. Bu nedenle, Türk müzik kültürünün geçmişten günümüze olan varlığını ve evrimini inceler ve betimlerken, tarihin akışı içinde *en temel, en güçlü ve en uzun ömürlü bağımsız Türk devletleri zincirini*, bu zincirin *ana halkalarını ve ana halkalar arasındaki bağlantıları* doğru saptamak, sağlıklı belirlemek ve iyi izlemek gerekir. Bu açıdan bakıldığında Türk müzik kültürü, ilk kökleri-kökenleri itibariyle M.Ö. 4. bine (hatta daha öncelere), bir görüşe göre taş çağının ilk dönemlerine ve dolayısıyla Tarih Öncesi Çağlar'a dayanır ve Tarih Çağları'nın başlamasıyla birlikte adım adım kendini belli eder. Bu bağlamda, Türk dilinin oluşumuyla da ilintili biçimde, genel olarak M.Ö. 3. binden itibaren *Altay -Türk müzik kültürü* olarak belirir, M.Ö. 2. binden itibaren yavaş yavaş *Orta-Asya Türk müzik kültürü* olma yoluna girer. Çünkü, eldeki son bilgi, bulgu ve buluntularla doğrulandığı gibi Altaylılar (Altaylı Türkler) M.Ö. 2. binin başlarından itibaren Altaylardan çıkıp-ayrılıp Orta Asya'ya dağılmaya ve yayılmaya başlamışlardır. M.Ö. 1. bin yılın başlarından itibaren yavaş yavaş kendilerinden söz ettirip M.Ö. 5. yüzyıl dolaylarında tarih sahnesine çıkmaya başlayan ve giderek bu sahnede etkin rol oynamaya koyulan Hunlarla birlikte *Hun -Türk müzik kültürü* olarak iyice belirginleşir. M.S. 6. yüzyıldan itibaren ise Gök-Türklerle birlikte *Gök-Türk müzik kültürü* veya daha kısa bir deyişle *Türk müzik kültürü* olarak anılır ve adlandırılır. Daha sonra gelen ve çoğunlukla birbirini izleyen *Uygur, Karahanlı, Gazneli, Selçuklu, Osmanlı müzik kültürleri* ile günümüzdeki *Türkiye (Cumhuriyeti) müzik kültürü* ise Türk müzik kültürünün tarihsel sürekliliği içindeki belirli siyasal-toplumsal evrelerini ifade eder. Son yıllarda bağımsızlaşan veya yeniden bağımsızlığına kavuşan *KKTC, Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Türkmenistan müzik kültürleri* yle birlikte Türk müzik kültürü'nde yeni bir dönemin başlamakta olduğu, hatta başladığı görülür (Uçan, 2000:13).

Türklerin bu kadar geniş coğrafyada hüküm sürmeleri ve kültürel etkileşimde büyük rol oynaması Türk mûsikîsinin ve sazlarının bugün ki birçok müzik kültüründe yeri olmasının bir kanıtı sayılır. Bütün bunlara dayanarak Türk mûsikîsinin bugün ki asıl kaynağı Orta Asya'dır diyen İsmail Hakkı Özkan şöyle devam etmektedir:

Mûsikî sistemi ve ölçüler, Türkler'in bulup kullandıkları sistem ve ölçülerdir. Folklor müziği ve klasik müzik arasında sadece üslûp farkı vardır. Türkler Orta Asya'da sistemleştirdikleri mûsikîyi, başka tesirler altında kalmadan zamanla geliştirdikleri gibi, gerçekte bir ilim olan mûsikînin bu yönü ile de ilgilenmişler ve bu konuda da XIII. yüzyıldan itibaren yazılı eserler ortaya koymuşlardır. Mesela Urmiyeli Safiyyü'd-dın'ın Şerefiyye ve Kitabü'l-Edvar'ı, Kutbü'd-dın Şirazl'nin Dürretü't-Tac'ı, Abdü'l-Kadir Merağl'nin Makaasıdü'l-Edvar ve Cami'ü'l-Elhlin'ı, Hızır bin Abdullah'ın Edvar'ı, Bedr-i Dilşad'ın Murat-name'si, Şükrullah'ın Kitabü'l-Edvar'ı, Mahmud Çelebi'nin Fethiyyeve Zeynü'l-Elhan'ı gibi konuyu tamamen ilmi bakımdan inceleyen kitaplar yazmışlardır. Ancak, bunlardan bazılarının devrin ilim ve san'at lisanı olan arapça ve farsça yazılmış olmaları daha sonraki devirlerde bir kısım batılı yazarları yanıltmış ve bu eserlerin Arap ve Acem mûsikîsiyle ilgili olduklarını zannetmişlerdir. Buna benzer iddialar, şayet Türkler'in ilim ve san'attan bihaber bir millet olduğu yolundaki mutaassıp batılı kafanın peşin hükümlerine veyahut kasıtlarına dayanmıyorsa, tamamiyle bir zan veya bilgisizliğe istinad etmektedir. Çünkü o çağlarda nasıl batının ilim ve san'at lisanı Latince ve Grekçe idiyse, Doğunun ilim ve san'at lisanı da Arapça ve Farsça idi; nasıl Latince ve Grekçe eserler yazmış olan ilim ve san'at erbabına Latin veya Grek demek yanlış ise, Arapça ve Farsça eserler veren âlim ve san'atkarlara da Araplık veya Acemlik milliyetini yakıştırmak yanlıştır. Kaldı ki, bu eserlerin yazarları özbeöz Türk olduğu gibi, eserlerinde kullandıkları müzikoloji terimleri de tamamen orijinal bir Türk mûsikîsinin varlığını belgelemektedir. Hatta Araplar'ın ve İranlılar'ın yazmış, olduğu eserlerde kullandıkları "perde", "dik", "nühuft-el-Etrak" (Türklerin nühuftü) gibi bazı terimlerle makam isimlerini bu iddiamızı destekleyen itiraflar olarak gösterebiliriz (Özkan, 2000:20).

Abbâsîler döneminde özellikle Hârûn ve Me'mun'un halifelikleri döneminde Süryânice ve Yunanca'dan Arapça'ya tercüme akımı gerçekleşmiş (Bardakçı, 1986:121) bu çalışmalar yoluyla Müslümanlar çevre kültürler ile tanışmışlardır (Kolukırcık, 2009:XI).

Abbâsî halifelerinden el-Mu'tasım kardeşi Me'mun'un başlattığı tercüme akımına katkıda bulunmuş, mûsikî nazariyâtı konusunda İslâm sonrası ilk dönemin ünlü mûsikî bilginlerinden Kindî ve İshak el-Mavsîlî'ye destek sağlanmıştır (Farmer, 1929:96).

İlimler tarihi açısından çok önemli yere sahip olan “el-Kindî, Fârâbî, İbn-i Sînâ, Safiyyüddîn Abdülmü'min Urmevî ve İhvânu's-Safâ Risâleleri” eserlerinde mûsikîye de yer vermişlerdir. Mûsikî açısından değerli bilgiler taşıyan bu şahsiyetler hakkında bilgi vermek gerekir.

El-Kindî : Mûsikîye dair eser yazan ilk İslâm filozofudur. Asıl adı Ebû Yusuf Ya'kub b. İshak'tır. Basra'da doğmuştur. İslam dünyasından Latince'ye çevrilen eserleriyle Kindî Batı'da da haklı bir üne kavuşmuştur (Turabi, 1996:33)

Birçok ilimde ihtisas sahibi olan el-Kindî'nin mûsikî sahasında; seslerin tertibi, beste yapma, mûsikînin unsurları, usûl, mûsikî âletleri ve mûsikî – şiir münasebetlerini konu alan on adet eseri tespit edilmiştir (Sekizli, 2007:8):

- 1- *Kitâbü'l- A 'zam fi't-Te'lîf*
- 2- *Risâle fi Nisebi'z-Zemâniyye*
- 3- *Risâle fi Sînâ 'ati'l-Akvâli'l-Adediyye*
- 4- *Muhtasaru'l-Mûsîka fi't-Te'lîfi'n-Nağam ve San 'ati'l-Ûd*
- 5- *Risâle fi'l-Medhal İlâ Sînâ 'ati'l-Mûsîka*
- 6- *Risâle fi Kısreti'l-Kânûn*
- 7- *Risâle fi Hubr-i Sînâ 'ati't-Te'lîf*
- 8- *Kitâbu'l Musavvitâti'l-Veteriyye min Zâti'l-Veteri'l-Vâhid ilâ Zâti'l-Aşreti'l-Evtâr*
- 9- *Risâle fi'l-Luhûn ve'n-Nağâm*
- 10- *Risâle fi Eczâ Hubriyye fi'l-Mûsîka*

Bu eserlerden son dört tanesi zamanımıza ulaşmıştır. “Eskilerin” meydana çıkarılan hazinelerinden ilk faydalanan el-Kindî olmuştur. El-Kindî'yi takip eden bir asırlık süre içerisinde yazılmış bir nazariyat eserine bu güne kadar rastlanmamıştır (Farmer, 1931:680).

Fârâbî: Felsefe dünyasında “muallimi sâni” lâkabı ile tanınan Fârâbî mûsikî alanında da birçok tarihçi ve mûsikî nazariyatçısı tarafından “muallimi evvel” olarak kabul edilmiştir (Jebrini, 1995:162).

Fârâbî, 870 yılında Türkistan’ın önemli yerleşim merkezlerinden Fârâb (Otrar) şehrinde doğdu. İlk tahsilini burada bitirdikten sonra Bağdat’a gitti. Buradan da Suriye’ye geçerek Halep’te Emîr Seyfüddeve Hemedânî’nin sarayında yaşadı. Daha sonra gittiği Şam’da 950 yılında vefat etti (Özcan, 2001:7).

Fârâbî’nin mûsikîye dair eserleri şunlardır:

1- *el-Mûsîka’l-Kebir:* Asıl adı Kitâbü Sînâ’t-i ‘İlmi’l-mûsîka olan bu eser İbn Ebû Usaybia’nın ifadesiyle el-Mûsîka’l-Kebîr adıyla şöhret buldu. Süleymaniye kütüphanesi 34 Fa 953.

2- *Kitâbü İhsâ ‘i’l-îkâ ‘ât :* Süleymaniye kütüphanesi 45 Hk 1705/4

3- *Kitâbü fi’l-îkâ ‘ât* (Sekizli, 2007:8-9)

Rivayete göre, Fârâbî birinci risaleyi Yunanlılar’dan gelen “eksik” bilgiler yerine yazmıştır. Bu eser şark mûsikî nazariyesine dair en mühim risale telakki edildiği gibi, mûsikî hakkında yazılmış en kapsamlı eserler arasında zikredilmektedir. Ses ve mûsikînin fizik ve fizyolojik esaslarını tetkik şekli bakımından Yunanlılar’ı aşmış ve çalgılar hakkında da ilk etraflıca bilgileri veren bir eser olarak ayrıca önem kazanmaktadır (Farmer, 1931:681).

Fârâbî bu eserin dışında *İhsâü’l-‘ulûm* adlı risâlesinde de mûsikîye kısaca yer vermiştir. Fârâbî’nin Avrupa’nın muhtelif kütüphanelerinde bulunan mûsikîye dâir çeşitli yazıları, Henry George Farmer tarafından kısaltılmış İngilizce tercümeleriyle birlikte *al-Fârâbî’s Arabic-Latin Writings On Music* adıyla neşredilmiştir (Jebrini, 1995:162).

İbn-i Sînâ : Mûsikîyi riyâzî ve eğitici bilimler arasında sayan İbn Sînâ’nın *eş-Şifâ’* ve *en-Necât* adlı eserlerinde yer alan mûsikîye dâir bilgileri XI. Yüzyılın mûsikî anlayışını aksettirmesi bakımından değerlidir (Turabi, 2004:336).

İbn-i Sînâ ansiklopedik üç eserinde müziğe özel bölümler ayırmakla beraber; diğer bazı eserlerinde de müzikle alakalı değerli bilgiler sunmuştur. Kitâbü’ş-Şifâ’da “*cevâmiu İlmi’l-Mûsikâ*” bölümü, Kitâbünnecât’ta “*Muhtasar fi İlmi’l-Mûsikâ*” bölümü, Dânişnâme-i ‘Âlâ’de bir bölüm olup; ayrıca *Risâle fi’l-Hurûf*, *Risâle Fi’n-Nefs*, *Risâle fi Beyâni Aksâmi’l-Ulûm li-Hikemiyye ve’l-Akliyye*, *el-Kânun fi’t-Tıbb* isimli eserlerinde müzikle ilgili olan değerli bilgiler mevcuttur. İbn-i Sînâ’nın Şifâ’daki Cevâmî’nin sonunda okuyucuyu yönlendirdiği ve müzikle ilgili olarak *Cevâmî*’ye oranla daha geniş bilgiler ihtiva ettiği *Kitâbü’l-Levâhık* ve *el-Medhal ilâ Sinâ’ati’l-Mûsika* isimli eserleri günümüze ulaşmamıştır (Turabi, 1996:IV).

Safiyüddîn Abdülmü’min Urmevî : Mûsikî nazariyatı konusunda üstün eserler vermiş büyük müzisyen ve nazariyatçı Safiyüddîn Abdülmü’min bin Yusuf bin Fâhir el-Urmevî 1216 yılında Azerbaycan’a bağlı Urumiye’de doğmuş daha sonra ailesi ile birlikte Bağdat’a göçmüştür (Uygun, 1999:25).

Safiyüddîn Abdülmü’min Urmevî’nin hayatını üç devreye ayırabiliriz İlk dönem Musta’sım zamânındaki hayatı (1216 – 1258), ikinci dönem Moğolların Bağdat’ı işgali ve sonrası devresi (1258 – 1263), üçüncü dönem ise Cüveyniler devrindeki hayatı (1258 – 1294). Urmevî, Halîfe Mustansır ve Musta’sım zamanlarında hattatların ve müzisyenlerin en büyüğü kabul ediliyordu (Uygun, 1999:26).

Urmevî’nin Mûsikî nazariyatıyla ilgili iki eseri vardır. Bunlar Kitâbu’l-Edvâr ve Şerefiye’dir (Kamiloğlu, 2007:XI).

Kitâbu’l-Edvâr, Urmevî’nin yazdığı ilk kitabıdır. Türk Mûsikî ve İslâm Mûsikî’nin sistemli bir biçimde hazırlanmış en önemli kaynaklardan birisidir. Mukaddimeden sonra 15 fasıldan oluşturulmuştur (Arslan, 2004:25).

İhvânu’s-Safâ : Ortaçağ İslâm dünyası müzik kaynaklarından adından sıkça söz edilen bir diğer önemli kaynak İhvânu’s-Safâ Risâleleri’dir. (Can, 2000:11). İhvânu’s-Safâ, elli bir risâleden beşincisini müzik ilmine ayırmış; bu risâleden sesin özellikleri, müziğin ruha tesiri, müzik aralıklarının sayısal ifadeleri, müzik ile kozmoz arasındaki güçlü

ilişki, duyu organlarının sesi alma keyfiyeti, seslerin uyumu, mizaçlarla sesler arasındaki ilişki, kompozisyona dair kurallar, enstrümanlar, ritm ve ud konuları değerlendirilmiştir (Turabi, 1996:19).

1400'lü yıllarda, bilimsel nitelikli kuramsal bir çalışma, İç Anadolu Bölgesi'nden Kırşehirli Yusuf bin Nizamettin tarafından yapılmıştır. Bir kuşak sonra Hızır bin Abdullah, Sultan II. Murat (1421- 1451) için benzeri bir eser yazmış, hatta bu eser bugün Türkçeye bile çevrilmiştir. Bir başka kuramsal eser, Abdülaziz'in II. Mehmet'e ithaf ettiği, "Makam Seçenekleri" (Wahl der Tonarten) adlı eserdir. Abdülaziz, Azerbaycan kökenli bir aileden gelme, Türk'tür; babası Abdülkadir, İran'ın ünlü müzik kuramcılarında biridir. Çok zengin ve hareketli bir yaşamı olan Abdülkadir yalnız saray müzikçisi olmakla kalmamış, aynı zamanda Timur ve başkalarının da hizmetinde çalışmıştır. Rauf Yekta'nın bildirdiğine göre, Abdülkadir'in kaybolup giden kitaplarından birinde kendi besteleri de bulunuyordu. Geriye, sözlü olarak aktarılmış "kâr" denilen birkaç uzun ezgi kalmıştır ve bunlar daha sonra yazıya dökülmüştür, fakat bu notlar uzun süre gizli tutulmuş, böylece güvenli olmayan ellerden korunmak istenmiştir, bunları yalnızca Rauf Yekta, büyük çabalar sonucunda görebilmiştir. Bu arada, Abdülkadir'den sözlü olarak aktarılmış gibi sahte bir albüm ortaya çıkarılmıştır. Oysa Abdülkadir'in kendi yazdıklarından yalnızca bir ezgi elimize geçmiş olsa gerek. O da, Kiesewetter ve Fetis'e göre yanlış aktarılmıştır. Rauf Yekta doğru usulde yazılmış bir transkripsiyon sunmuş, fakat burada ezgi. monoton ezgi yürüyüşüyle, fazlasıyla özelliksiz ve basit görünümüyle olumlu bir etki yaratmamıştır. Abdülkadir'in müzik yazarlığı konusundaki ilgisi, ondan ailesine de miras kalmış, torunu Mahmud, "Makamın Anlamı" adlı bilimsel bir kitap yazmıştır (Reinhard, 2007:27).

Bir toplumda örf – âdet, din, ekonomi gibi unsurların oluşturduğu sosyal yapı, coğrafi şartlar, sanatın oluşmasında önemli rol oynar. Bugün Klâsik Türk Müziği olarak kabul ettiğimiz müziğin başlangıç dönemi , Osmanlı Sarayı'nın 15. yüzyıl sonlarına doğru yerleşik hâl aldığı zamana dayandırmak doğru olur. Daha önceki dönemlerdeki büyük besteci ve müzik adamlarını, Şark – İslâm mûsikîsinin çok önemli şahsiyetleri ve Klâsik Türk Mûsikîsi'nin hazırlayıcıları olarak görmek gerekir (Körükçü, 1998:10).

Avrupa'da ve Avrupa dışında 15. Yüzyıla kadar olan dönemde müziğin yaratıcıları eserlerinin gerisinde kalmışlardır, çoğunun isimleri bilinmemektedir. 15. yüzyıldan itibaren onları isimleriyle öğrenebiliyoruz. Müziğin yaratıcılarının adları söz yazarlarının aksine unutulup gitmiştir. Örneğin Mevlit'in yazarının Süleyman Çelebi (ölümü 1421) olduğunu biliyoruz, fakat bestecisini bilmiyoruz; bize göre Mevlit'in bestesi anonimdir. Dünyaca ünlü birçok eserin bestesi de anonimdir. Yine biz biliyoruz ki, Bektaşî Dergâhı'nın kurucusu Hacı Bektaşî Veli (ölümü 1429) ve ünlü filozof Yunus Emre'nin birçok dizeleri de bestelenmiştir, fakat bunların kimler olduğunu bilmiyoruz. Benzeri durum birçok besteleri ve şiirleri olan Eşrefoğlu (ölümü 1469) için de geçerlidir (Reinhard, 2007:28).

Bu döneme kadar olan zaman diliminden isim isim söz edemeyeceğimizden konuyu genel olarak ele alacağız ve henüz tümüyle anlaşılmamış, yayınlanmamış yazma eser koleksiyonlarını gün yüzüne çıkartmaya çalışacağız. Kaybolan, tanınmayan eserleri araştırmayı ön plana alacağız.

15. yüzyıla kadar mûsikî bakımından önemli yeri olan Müzik adamları hakkında bilgi vermeye çalıştık. Bu yüzyıla kadar yapılan besteler ve bestecilerin akıbeti hakkında da bilgi verdikten sonra 15. yüzyılda müziğin nasıl seyrettiğini Kurt-Ursula REINHARD'ın yazmış olduğu Türkiye'nin Müziği adlı eserinden şöyle öğreniyoruz.

15. yüzyıla kadar bestecilerin meçhul olduklarını söyledikten sonra 15. yüzyılın müzik adamlarından, Şeyh Vefa'dan söz ederek konuya başlamak istiyoruz. (ölümü 1490) Şeyh Vefa çoğunlukla dini şarkılar yazmıştır. II. Beyazıt (1482-1512) ve özellikle müzikle ilgilenen oğlu Şehzade Korkut zamanında yaşayan Şeyh Vefa, cuma günleri camide yapılan törenlerdeki güzel sesiyle meşhur olmuştu. Şehzade Korkut da müzikle çok yakından ilgiliydi, kendisine müzik öğretmesi için İran'dan bir müzisyen getirtmişti. Şehzade Korkut kendi buluşu olduğunu ileri sürdüğü bir sazla hararetli besteler yapmış, ezgilerini harf notasyon şeklinde yazdığı söylenmiştir. Bunlardan biri üç bölümlük, özelliği olmayan, süslü peşrev'dir ki bunu Rauf Yekta ortaya çıkartmış, fakat kesin bir kaynak gösterememiştir (Reinhard, 2007:29).

Şehzade Korkut'un kardeşi I. Selim de saray çalgı topluluğu için Azerbaycan'ın Tebriz kentinden müzisyenler getirtmiştir. Selim, müziğe olan ilgisini her fırsatta belirtmişse de, 16. yüzyıl müzikte yaşamı açısından hiç de iç açıcı olmamıştır. Bundan ötürü, o dönemde çok isimden söz edildiği halde, hiçbiri kalıcı olmamıştır. Paris'ten I. Francois, Sultan Süleyman'ı (1520-1566) hoşnut etmek için konuk sanatçılar göndermiştir. Tabi bunların hiçbiri tarihsel gelişim içinde önemli süreçler değildir. Aynı Sultan döneminde ünlü bir hatip ve dini bir şarkıcı olan Sinaneddin Yusuf da yaşamıştır (ölümü 1565). Sinaneddin Yusuf islam müziğinin en iyi bestecilerinden sayılır ve bir de -tabi kaybolup gitmiş- mevlit'i vardır. Bu dönemin diğer bir önemli hatibi de Zakiri Hasan Efendi'dir. (1545-1623). O, söylediklerini sonra yazıya geçirmiş ve böylece bugün elimize kadar ulaşmıştır. Hasan Efendi'yi bütün Muhammed taraftarları tanır ve birçok yerde hala onun dini şarkıları söylenir, hatta bunlardan biri sabahları minareden söylenen duadır. Böylece bizim gözümüzde ilk kez besteci kişiliği olan, eserlerinden söz etmek istediğimiz, bundan ötürü de gerçek bir tablo çizmeyi amaçladığımız bir ustadır Hasan Efendi (Reinhard, 2007:30).

16. yüzyıl Osmanlı Devletinin daha çok savaşlarla yoğun olduğu bir zaman olduğu için mûsikî açısından pek verimli olamamıştır. Fakat zalimliliğiyle tanınan IV. Murat (1625 - 1640) zamanında bile sanat yaşamında yeşermeler olmuştur. Bu dönemde sarayın ve halkın savaşla iç içe olmasını Dimetrius Kantemir ve Rauf Yekta'nın kaleme aldıklarından öğreniyoruz.

IV. Mehmet zamanında da birçok önemli besteci ortaya çıkıyor. Bunlardan en azından birkaçını burada anmadan geçemeyeceğiz. Muhtemelen en yaşlısı olan Mevlvî Yusuf Dede'yi (ölümü 1669) Sultan sarayına alıyor. Yusuf Dede önceleri İstanbul - Galata Mevlevihanesi'nde baş flütçüyümüş. Küçük İmam (ölümü 1674) ardından sayılamayacak kadar çok dinî musikî ile ilgili eser bırakmıştır. Dönemin diğer ünlü besteci, Sultan'nın sarayına esir olarak satılan ve orada Ali Ufkî adıyla müzisyenlik yapan Albert Bobovsky'dir. (1610-1675) . O'nun "Mecmua-i saz ü Söz" adlı albümü vardır. Mustafa Dede de (ölümü 1683) *Mevlevî Dergahı*'na bağlı birçok müzisyen ve besteciden biridir. O'nun günümüze kadar gelen en önemli eseri dans eden dervişler için yazdığı tören ezgisidir. Dönemin aynı zamanda şair olan diğer bir bestecisi de Aziz Mahmut

Hüdayi'dir. Dinî şiiirlerinin bir kısmını kendi, bir kısmını da öğrencileri bestelemiştir. Bugün onun yalnız dört ilahisi biliniir, diğeer eserleri ilmî eserlerdir (Reinhard, 2007:31).

Ezgileri bugün bize kadar intikal edebilen bestekârlarımızdan biri de XVI. Asrın son yarısında büyük bir şöhhret kazanmaya başlıayan ve 1038-1628'de vefat eden meşhur mutasavvıf Aziz Mahmud Hüdâyi'dir. İlmî, tasavvufî eserler ile ve bilhassa şiiirleri ile tanınmıştır. XVII. Asırda ve daha sonraki zamanlarda yetişen birçok musikişinasların da onun vücuda getirdiğii ilâhilere besteler vücuda getirdiklerini görüyoruz. Esasen Hüdâyî bilhassa bestelenmek üzere bir takım manzumeler kaleme almış, terâvih tesbihleri, temcitleer, münâcâtlar ve ilâhiler yazmıştır. Tesbîh ve temcîdlerini bizzat kendisinin bestelediğii de rivâyet edilmektedir. Fakat biz, târihi menbâlarda onun nâmına tesbit edilen sadece dört ilâhi bestesine tesadüf edebildik (Ergun, 1942-1943:30).

IV. Murat devri musikişinaslarından şâir neyzen ve “çeng” adlı mûsikî aletini çalmaktaki maharetinden dolayı “çengî” diye tanınan Yûsuf Dede (Ö.1669), sarayda yetişmiştir. Sultanın huzurunda yapılan küme fasıllarına bazen ney, bazen de çeng ile iştirak etmiş, önce Galata Mevlevî hanesi'nin neyzen başılığın da, sonra da şeyhliğinde bulunmuştur. Yine aynı padişahın müsâhhib ve hanendelerinden Tanbûrî Benli Hasan Ağa (Ö. 1673) da devrin önemli musikişinasları arasında bulunmaktadır. Benli Hasan Ağa'dan günümüze bazı saz eserleri ulaşmıştır (Altundağ, 2005:6-7).

Bu devirde Osmanlı toplumunda yetişen ilim adamları arasında şairliği ile de tanınan Nev'îzâde Atâî (Ö. 1635) ansiklopedik çalışmaları, Peçevî (Peçuylu) İbrahim Efendi (Ö. 1649 veya 1651) ve Müneccimbaşı Ahmed Dede (Ö. 1701) de devrin tarihçileri arasında özellikle zikredilmelidir. Ayrıca tarih, coğrafya, ansiklopedi, bibliografya sahalarında Kâtip Çelebi (Ö. 1657) ve Evliyâ Çelebi (Ö. 1684?) yazdıkları eserlerle türlerinin en mükemmel örneklerini verdiler (Özcan, 2001:24-25).

XVII. asır dînî Mûsikîmizin büyük bir inkişaf gösterdiğii bir devirdir. Bu asırda gerek cami mûsikîsinde, gerek tekke mûsikîsinde mühim husisiyetler gösteren şahsiyetler yetiştiğini görüyoruz. Bu asra ait elimizde epeyce tesbîhler, ve ilâhiler vardır. “Durak” tarzının da bu asır mahsulü olduğu tahmin olunabilir. Bu asırda Yeniçeri ocaklarında,

serhadlerde askerin dînî hislerini okşamak ve onları manevî bir neşeye davet etmek maksadıyla bazı ezgiler vücûda getirildiğini de görüyoruz (Altundağ, 2005:5).

17. Yüzyılın önemli ustalarından biri Hafız Post'tur (ölümü 1693). IV. Mehmed'in takdirini kazanmış olan Hafız'ın soyadının *Post* olmasının nedeni, oturduğu rahat, tüylü minderdir. O, aynı zamanda hattat ve şairdi, fakat eserlerinin büyük bir kısmı müzikle ilgiliydi. 1200'den fazla eser bestelemesine rağmen elimize çok azı kalmıştır. Yalnız dinî değil, aynı zamanda dünyevî ezgiler de yazmıştır. Her şeyden önce halk şiirine dayalı ezgiler yapmış olması birçok anonim eserin günümüze kadar gelmesine neden olmuştur. Onun çok kullandığı bir şarkı formu olan *yürük semai* ve en sevilen makamlardan *rast* günümüzde de radyo ve konser salonlarında sık sık duyulmaktadır. *Yürük semai'nin* Avrupa etkisinde kaldığı yadsınamaz. Fakat bizde ilk 18. ve 19. yüzyılda yeni stil girişimleri olduğunu düşünürsek, o zaman bu düşüncenin tersine Türkiye'de de tamamen bağımsız bir stil geliştirilmiş olabilir. Zaten buradaki Avrupa etkisi düşüncesi majör fonksiyondan ötürü yüklenmiştir (Reinhard, 2007:32).

XVI. ve XVII. Yüzyıllarda hayat sürmüş ünlü mutasavvıf Derviş Ömer Efendi de tanınmış hânende ve bestekârlardandı. Hayatıyla ilgili çok az kaynakta bilgi bulunmakta ve bunlar arasında zamanımıza ulaşan en geniş bilgiyi Evliyâ Çelebi vermektedir. Seyahatnâme'deki "Tokatlı" kaydından Tokatlı olduğu anlaşılmaktadır (Özcan, 1994:195).

Hafız Post'tan birkaç yaş küçük olan Buhurîzâde Mustafa Itrî, (1640-1711) IV. Mehmet dönemine rastlayamamış, daha sonraki Sultanlar döneminde yaşamıştır, iyi tanınan bir müzisyendir. Günlük (buhur) ticareti yapan zengin bir aileden geldiğinden takma adı Buhurîzâde'dir. Çok genç yaşta *Mevlevî* müziğini tanımış, daha sonra *Mevlevî* Tekkesi'ne katılmıştır. Hocası Hafız Post gibi hattatlığa merak sarmış olup, aynı zamanda şairdi. Fakat o kendi şiirlerini pek besteledi, daha çok başka ustaları tercih etti. Sesi güzel olmamasına rağmen, sık sık Sultanın huzurunda şarkı söylerdi, çünkü Sultan onun söyleyişinin ahengini, müzikalitesini çok beğenirdi. Itrî her şarkı söyleyişinde Sultan onun bir arzusunu yerine getirirdi. Esir ticareti konusunda ona büyük yetkiler verilmesine rağmen, bununla da yetinmeyip daha fazla imkanlar istedi,

esirlerin memleket türkülerini dinledi, sesi ve yeteneği olanları daha sonra kurduğu okulda eğitti. Onun öğrencisi olmak hiç de kolay değildi, çünkü Itri geçinmesi zor ve çok hırçın bir insandı. Sanatçı kişiliğinin yalnızlığını gidermek için bahçıvanlığa merak sardı, bugün bile o zaman yetiştirdiği Mustabey armutları ile anımsanır. Itri'nin binlerce bestesinden elimize ancak 27 tanesi kalmıştır. Bestelerinden en önemlisi, Peygamber'e methiye olan naattır. Dervişler hala törenlerde bu müzikle dans ederler. Çoğu derviş dergâhına bağlı olan ve genel olarak dede veya derviş diye anılan bu Türk bestecilerinin besteleri de birbirinden pek farklı olmamıştır. Derviş Ali Sürüeni (ölümü 1714) bu ünlü dedelerden biri olup, birçok eser yazmıştır. Derviş Ali'nin 600'e yakın eser bestelediği söylenir, fakat bunlardan gerçekten Derviş Ali'ye ait olan 30 ezgi vardır. Onun çağdaşı olan ve Romen bir aileden gelen Prens Dimetrius Kantemir'in (veya Kantemiroğlu) (1673-1723) müzik tarihinde anlamlı bir yeri vardır. Kantemiroğlu bir notasyon geliştirmiştir, onun yardımıyla (daha önce yapılmış olan denemelerin tersine) ezgiler yalnız kendi makamlarının yörüngesinde değil, bilakis ritmik yörüngesinde de yazılıyordu. Müziğin teorik bağlantılarıyla da yakından ilgilenen Kantemiroğlu kendini çok iyi yetiştirmiş bir kişidir. Ardından "Müziğin İlmî" adlı kitapla, kendi nota yazımıyla 350 sözsüz parçayı kapsayan çok önemli bir albüm bırakmıştır (Reinhard, 2007:33-34).

Gülşeniyye tarikatı mensubu olup "Mutî" mahlasıyla yazdığı şiirleri ve bestelediği ilâhileri ile tanınmış Kefeli Derviş Abdî (Ö. 1695) ile devrin mutasavvıf şâirlerin ve tasavvuf tarihinin önemli eserlerinden *Hediyyetü'l-İlvân*'ın müellifi Halvetî şeyhi Mehmed Nazmî Efendi (Ö. 1701) de bu yüzyılda yaşamış dinî mûsikî bestekârlarındandır (Ergun, 1942-1943:51-52).

Nayi Osman Dede (ölümü 1732) bir dergâha bağlı olan yüzlerce besteciden biridir. İsminde bir dergâha bağlı olduğunu anlatan iki kanıt vardır ki bunlardan biri *dede*, diğeri *ney* çalan anlamında *nayldir*. Osman, İstanbul Galata Mevlevîhanesi'nin baş neyzeniydi, hatta daha sonra tekkenin derviş başı olmuştur. Bir dergâha bağlı olmayan, yabancı uyruklu müzisyenlerin de Türk Sanat Müziği'nin gelişmesinde önemli katkıları olmuştur. Bunların önde gelenlerinden biri, yaşadığı tarihler belirlenemeyen Zaharya Efendi'dir. Sultan III Ahmet (1703-1730) ve I. Mahmut döneminde yaşamış, aynı

zamanda zengin bir kürk tüccarı, hattat, şair ve müzik nazariyatçısıdır. Türk olarak doğmasına rağmen Ortodoks Hıristiyandır; buna şaşırılmaması gerekir, çünkü vaktiyle İstanbul'da sayılamayacak kadar çok Yunanlı oturuyordu. Zaharya, Yunan Katolik ayinleri için birçok ilahi yazmıştır. Çok ünlü dünyevi *besteler* de yapmıştır, fakat bunların icrası çok zor olduğundan ancak şan öğrencilerinin sınav parçası olarak yararlanılabiliştir. Zaharya yaşamının son yıllarında Müslümanlığı kabul ederek, Mir Cemil adını almıştır. Onun Müslüman olmadan da saraya rahatça girip çıkması Türk sultanlarının ne kadar hoşgörülü olduğunu gösterir (Reinhard, 2007:34).

Uzun, yorucu ve savaşlarla geçen zamanın ardından Türk mûsikîsi 18. yüzyılın ilk yarısında kendini ifade etme imkanı bulmuştur. 1718 ile 1730 yılları arası lale devri kabul edilmiş ve bunu müteakiben bu devirde okullar açılmış, Avrupa'nın yenilikleri alınmış, Viyana ile sıkı ilişkilere girilmiş, ülkede cadde ve köprüler yaptırılmış, bilim ve sanatta büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. III. Mehmet tarafından boğazdaki lale bahçelerinde törenler düzenlenmiş ve bu törenlere halk da davet edilmiştir. Böylece Halk müziğinde hem dinlendirilmiş hem de daha önceki zamanlara göre daha çok tanıtılmış oldu. Sözsüz parçalar ile folklorik yapıya önem verilmiştir. Halk ozanlarının yaratma ve stilleri arasında bir alışveriş başlamıştır. Bu dönemde eserlerinden sadece birkaçı günümüze ulaşan Bekir Ağa (1685 – 1759) ünlü şair Nedim'in sözlerini kullanmıştır. I. Mahmut döneminde sesinin güzelliğiyle daha çok ünlenmiş olup dini ve dünyevi eserlerinde sanat ve halk müziğinin farkını ortaya koymaya çalışmıştır.

1730 Devrimi'nin karışıklıkları Lale Devrini sona erdirmesine rağmen, sanat ve müzik I. Mahmud'un himayesinde verimli olmaya devam etti. Sultan Mahmut müzik çalışmalarına şahsen katılmış ve arkasından da birkaç beste bırakmıştır. Daha sonra gelen Sultanların içinde müzikle ilk ilgilenen III. Selim olmuştur (1760-1808) (1789-1807 yılları arasında Sultanlık yapmış). Onun döneminde Türk müziği en verimli çağını yaşamıştır. Sayısız müzisyen ve besteci onun himayesindeydi ve saray tek müzik okuluydu. O dönemin en ünlü kişisi olan İsmail Dede ondan en büyük payeleri almış ve hediyelerle memnun edilmiştir. Sultanın kendi bestelerinden elimize aşağı yukarı 30 şarkı kalmıştır; bunlar Sultan'ın tamamıyla kendi yaratıcı stiline ürünleridir. Aşağıdaki anekdot onun kalbinde sanatı ne kadar büyüttüğünü ve hikmeti hükümeti sanattan ne

kadar ayrı tuttuğunu anlatır: Sarayın etkin ve değerli bestecisi Hacı Sadullah Ağa (1730-1807) Sultanın en gözde cariyesine abayı yakar. Entrikacı hizmetçiler bunu Sultan'a yetiştirirler. Sultan sanatçıyı çok sevdiği halde, şahsi otoritesini sarsmamak için zindana attırır. Besteci hem sevgilisinden ayrılmanın, hem de Sultanın gözünden düşmenin üzüntüsüyle, acıyla aşkı bir ezgide birleştirerek yeni bir makam bulur, işte bu yeni makam Beyati-araban makamıdır. O, kendisini gizlice ziyaret eden arkadaşlarına bu şarkıyı kederli sesiyle söyler ve aynı zamanda gözleri yaş la dolar. Bir gece koro Sultan'a şarkı söylerken, beklenilmeyen bir yerde susar ve kısa bir sessizlikten sonra o zamana kadar duyulmayan bir ezgi söyler. İnce bir müzik zevk; olan III Selim bunu derhal fark eder ve bu ezginin kime ait olduğunu sorar. Koroyu idare eden şef saygılı bir şekilde sultan' bunun Sadullah Ağa'nın yeni bir bestesi olduğunu söyler. Bunun üzerine Sultan, konsere son verilmesini ister ve işte o zaman Sultan bestecinin çaresizliğini ve büyük aşkını anlar. Onu affeder ve cariyesiyle evlendirir. Başka bir kederli olay daha Sultan Selim'in müzisyen kişiliğini yansıtır. Onu tahttan indirdikten sonra öldürmeye gelen adamlara karşı kendini bir ney ile savunur (Reinhard, 2007:36).

III Selim'in sarayında eser veren bestecileri kısaca şöyle tanıtalım: Tanburi İshak (1745–1814) ; İshak hem tambur hem de keman çalardı. Sultan onu çok severdi ve çokta değerli bulurdu. Hamamizade İsmail Dede (1778–1864) ve Şakir Ağa (1779-1841). Bu bestecilerin elimize geçen eserlerinin dışında Mustafa Çavuş, 1948 Türk Klasikleri Dizisi'ni çıkartmıştır ki, burada da 36 şarkı daha vardır. Bu şarkılar arasında bugün bile ünlü olan, "*dök zü/fünü meydane gel*" (Schüttle de ine Locken, komm auf den Platz) diye başlayan, *hisar pûselik* makamındaki şarkı da bulunmaktadır. Şakir Ağa ve Dede Efendi de, Sultan II. Mahmut zamanında sarayda yaşamışlar, yazdıkları şarkılar her defasında dikkati çekmiştir. İnce bir ruhun ifadesi olan bu şarkılar, kısa zamanda herkes tarafından tanınmış ve sevilmiştir. Şakir Ağa'dan ziyade kısaca Dede Efendi veya "Dede" diye adlandırılan, Hamamizade İsmail Dede'nin eserleri Sultanın daha çok hoşuna gitmiştir. Bundan ötürü Şakir Ağa üzülmüş ve yeni bir makam bulmaya ve icra etmeye karar vermiş. *Eviç* makamını değiştirerek, birçok ezgisel hareket eklemiş, daha sonra Ferahnak diye adlandırmıştır. Bu makam 14. yüzyılda adı konulmadan Abdülkadir tarafından düzenlenmişti. Sözde yeni bulunmuş olan bu makamda Şakir Ağa iki beste yaptı ve daha sonra bir konserde seslendirmek üzere iki müzisyenle prova

yaptı. Dede Efendi bütün bu gizli planları öğrendi ve bir çalışma sırasında onları gizlice dinledi, bunun hangi makamda olduğunu buldu. Bunun üzerine hemen kendisi de aynı makamda bir ezgi besteledi. Bir gece Sultan hiç icra edilmemiş makam dinlemek istediğini söylediğinde, Dede Efendi Ferahnak makamını önerdi. Şakir Ağa bu işe çok şaşırды fakat onun itirazlarına rağmen konser Sultan'ın emriyle başladı. O, emsalsiz güzel sesiyle şarkısını söyledi, onu Dede Efendi'nin bir şarkısı izledi ve sonunda Şakir Ağa rakip şarkısını söyledi. Bu müzik düellosu II Mahmud'un çok hoşuna gitti. Sonuçta bu sefer de Dede Efendi'nin bestesini daha iyi buldu (Reinhard, 2007:37).

Hamamizade İsmail Dede en az yedi makam bulmuştur ve beş yüzün üzerinde eser bestelemiştir. Fakat elimize 286 tanesi geçmiştir. Hamamizade İsmail Dede daha sonra İstanbul'un Yenikapı Mevlevihanesi'nde Dede olmuştur. III Selim onu saraya aldırdıktan sonra birçok öğrenci yetiştirmiştir ve ney çalmayı öğrenenlere ita fen eserleri yazmıştır. III. Selimin öldürülmesinden sonra iktidara gelen II. Mahmut tarafında da saraya çağırılmıştır fakat Sultan I. Abdülmecit sanattan anlamayan birisi olduğu için Dede Efendi umduğunu bulamayınca saraydan ayrılıp arkadaşlarıyla birlikte Hac'a gitmiştir ve orda vefat etmiştir.

Türk müziğinin önemli şahsiyetlerinden bir tanesi de Abdülbaki Nasır Dede (1765-1820)'dir. "Tedkik ve Tahkik" adlı çok önemli bilimsel bir eseri vardır ki bu eser sultanın emri üzerine yazılmıştır. Mevlevi törenleri için de bestelediği ilahileri vardır. Ayrıca kendine has ve kendi buluşu olan bir notasyon geliştirmiştir. Kendine has başka bir notasyoncu olarak tanınan Hamparsum Limonciyan (1768-1839)'da yine bu dönemdedir.

II Mahmud'un döneminde müzik tarihi açısından iki önemli olay daha olmuştur. 1826 yılında Yeniçeri ordusunun ortadan kaldırılmasıyla, eski askeri müzik grubu "*Mehter*" de son buldu. Diğer önemli olay ise, Batı ile bilinçli ilişkilerin sonucunda Giuseppe Donizetti'nin saray baş müzisyenliği'ne atanmasıdır. Böylece o zamana kadar kendine özgü bir gelişim içinde bulunan müzik yaşamına önemli yenilikler ve değişiklikler getirildi (Reinhard, 2007:39).

Türk olmayan ve geleneği yaşatan birçok müzisyenlerden bir tanesi de 1836–1885 yılları arasında yaşamış ve İstanbul’da doğmuş olan Ermeni Nikogos Ağa yine İsmail Dede'nin öğrencilerinden Dellâizade ile birlikte ders yapmıştır. Nikogos Tambur çalarmış ve Batı müziğinin öğelerini kendi klasik yöntemiyle birleştirerek şarkılar bestelemiştir.

Tosyalı bir çiftçi ailenin oğlu olan Kazasker Mustafa İzzet Efendi (1801–1872) kuran okulunda eğitim görmüş ve 18 yaşında camide ezan okurken sultan tarafından beğenilerek sarayın müzik okuluna getirilmiş ve orda eğitime devam ettirilmiştir. Hizmetlerinden dolayı Osmanlı İmparatorluğu'nun en yüksek payesi olan kazaskârlık unvanı verilmiştir.

1. BÖLÜM

1.1. İlm-İ Edvâr-ı Mûsikî Hakkında Bilgi

İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'nin yazarı ve istinsah eden kişi hakkında henüz geçerli bir bilgiye sahip değiliz. Fakat İstinsah tarihi 18. yüzyıl olarak bilinmektedir. Eser Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nde olup toplam 42 varaktır. Sırtı vişneçürüğü meşin ve siyah renktedir. Cildin evsafı karton olup dili Türkçedir. Eb'ad 207 x 143 (155 x 85), satır 17, şekil sayısı ise 12'dir. Yazı türü nesihtir. Söz başları kırmızı mürekkeple normal metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Eserin ilk sayfasında sadece Edvâr yazmaktadır. İlk giriş satırı kırmızı mürekkeple Bu tasnîf hoca 'Abdülkâdir'indür diye başlamaktadır.

İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'nin içeriğinde eserin hoca Albülkadir'in sınıflandırması olduğunu ve makamlar ilmini gösterdiğini beyan eder. On iki makam yedi âvâze ve dört şu'be den bahsedip bunların oluşumunda astrolojiden nasıl faydalanıldığını ifade eder. Daha sonra meydana getirdiği terkîblerin oluşumunu sırasıyla anlatmaktadır. Usûlleri nasıl terkîb ettiklerini ve üç büyük usûl (Hafif, Sakîl ve Darbeyn) ile bunların meydana gelmesinde rol oynayan diğer usûlleri açıklamaktadır. Eserde ünlü musikişinasların mûsikîye dair anekdotlarına da yer verilmiştir.

Müzikal form olarak nevbet-i müretteb bölümlerini açıklamıştır. Makamların karakterlerine göre hangi makamların hangi vakitte uyumlu olduğunu da belirtmiştir. Ayrıca makamların insan tenleriyle uyumu konusunda da bilgiler vermiştir.

Eserde çalgılar ve akortlarına da yer vermiştir. Ud, Ney ve Şeş-tar sazlarına değinilmiştir. İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'nin dokuzuncu varağından itibaren mûsikîyi mesnevi ve nesir düzeninde şiirlerle anlatmaya başlamıştır. Bu on beş varak sürmüştür. Daha sonra eserde yer alan şekillere ve bunlar hakkında bilgilere yer vermiştir.

İlm-İ Edvâr-ı Mûsikî ile benzerlik gösteren bir diğer eser ise Safiyüd-din Abdül-Mü'min tarafından yazılan Kitabül-Edvâr isimli Arapça eseridir. Daha sonra II. Murat'ın emriyle Ahmedoğlu Şükrullah tarafından Türkçeye çevrilerek üzerine yirmi

fasıl ilave yapılmıştır. İsmi Edvâr-ı Mûsikî olan bu eser Rauf Yektâ Bey'in kütüphanesine sahip olan torunu Yavuz Yektâ Bey'in elindedir.

Eserin yazılı kısmı 121 varaktır. Yazımda siyah ve kırmızı mürekkepler kullanılmıştır. Eb'ad olarak (16.5 x 13.3 cm)'dir. Şükrullah esere hamdele (Allaha şükür), salvele peygamber s.a.v.'e salavât) ile başlamıştır. İkinci Murat Han'a övgüler yaptıktan sonra Osmanlı Hizmetinde olmanın onuru gururu ve üstünlüğünü anlatmıştır. Eserin ilk on beş faslı Safiyüd-din Abdül-Mü'min'in eserinin Türkçe tercümesi olduğu için Türk mûsikîsinin nazariyatını anlatmıştır. On altı fasıldan itibaren Türk mûsikîn de kullanılan bir çok mûsikî aletlerinin yapım tekniklerini anlatmaktadır. Daha sonra sese zarar veren ve sese iyi gelen bitkilerden bahsetmektedir. Bir mûsikîşinasın bir meclise girdiği zaman edep ve erkanından aynı zamanda hangi mecliste hangi makamın uygun olduğunu anlatmıştır. Günün hangi saatinde hangi makamın uygun olduğunu yazmıştır. Dört anâsırdan bahsetmiştir. En sonunda da terkiplerin isimleri ve nasıl oluştuğuna dair ma'lûmat vermiş ve eseri tamamlamıştır (Kamiloğlu, 2007:15-16).

1.2. Tercüme-i Risâle-i Mûsikî Hakkında Bilgi

“Aslı Farsça olan bu eser H. 813'de (M. 1441)” (Tahir Bey, 1975:305) yazılmıştır. Farsça yazılmış orijinali bulunamamıştır. Yaptığım araştırmaya göre eser Osmanlıcaya tercüme edilmiş olup tercüme eden kişiler ve tarih hakkında da net bir bilgiye sahip değiliz. Asıl yazarı Şehrî Kırşehrî el-Mevlevî Yusuf İbn Nizameddin İbn Yusuf Rumî'dir. (Yusuf b. Nizameddin Kırşehri). Eserin iki çeşit tercümesine rastlamaktayız. Bir tanesi Milli Kütüphane'de 131 kayıt numaralı Risâle-i Mûsikî'dir. Ta'lik yazı siliyle yazılmış olup kenar yazıları altın yaldızıyla süslenmiştir. Boyut olarak dış (20,5 x 14,5 cm) iç (15,7 x 7,5 cm)'dir. Varak sayısı 52 sayfa sayısı ise 104'tür. Diğer eser ise üzerinde çalıştığım Tercüme-i Risâle-i Mûsikî'dir. Bu eser Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesinde bulunmaktadır. Sırtı siyah meşin, mavi kâğıt kaplı ciltlidir. Asıl metinler kırmızıdır. Dili Türkçe olan bu eser, Güzel sanatlar ve Eğlence konulu başlık altında 19 Hk 2263 arşiv numaralıdır. Boyut 157x112 (Dış-iç 110x62 mm.)'dir. Yaprak 31, satır 15, yazı türü talik, kâğıt türü ise suyolu filigranlıdır.

Tercüme-i Risâle-i Mûsikî'nin ilk beş varağı normal metin, on dokuzuncu varağa kadar da makamları dairesel bir şekiller üzerinde gösterimi yer almaktadır. Burada makamların astrolojiyle bağlantısına da yer vermiştir. Geriye kalan kısımlar da ise normal metinler ile usûllerin ve sazların şekillerle tasnifi vardır. Normalde yaklaşık olarak bu eser (Tercüme-i Risâle-i Mûsikî) otuz beş varaktan ibarettir.

Üzerinde çalıştığımız Tercüme-i Risâle-i Mûsikî'nin muhtevasını belirtmeden önce eser sahibi Yusuf b. Nizameddin Kırşehrî hakkında bilgi sahibi olmak eseri incelerken yol göstereci olacaktır.

Yusuf Kırşehrî XV. yüzyılda yaşamış ve bir mûsikî nazarîyatı te'lif etmiş bir Türk müzikologudur. (Öztuna, 1990:501). Yazmış olduğu kitaba bakarak o zamanın ilimleriyle ileri düzeyde ilgilenmiş ve yaşadığı zamandan önceki mûsikî yazarları ve eserlerini de iyi tayin edip sistem olarak çok iyi öğrenmiştir. Özellikle mûsikî çalgılarıyla ilgili önemli bilgiler vermesi ve Risâle-i Mûsikî eserinin üçüncü bölümünde ele aldığı tambur metodu da onun iyi bir icracı olduğunu göstermektedir.

Yusuf Kırşehrî'nin Risâlesi de genel Nazarîyat kitapları gibi aynı muhtevadadır. Farabî, İbni Sina, Urmevi ve Meragi'nin ortaya koyduğu Türk Mûsikîsinin sistemini kendi yorumlarıyla anlatmaktadır. Ancak Acem-Rast, Acem-Zirkeşide, Bahri-nazik ve Terki-i sabâ gibi bileşik makamlar sadece Yusuf Kırşehrî'nin Edvârında geçmektedir. (Kaplan, 1991:284).

Tercüme-i Risâle-i Mûsikî Allah'a (c.c.) hamd ve şükürle başlayıp sonra peygamber efendimize (s.a.s.) övgüler ile devam etmiştir. Safiyüd-din Abdül-Mü'min'in mûsikîye hakimiyetini ve meydana getirdiği mûsikîye dair eserlerden bahsettikten sonra Safiyüd-din Abdül-Mü'min'in Bağdat şehrinde halifeye mûsikî ilminin ilm-i şerif olduğunu ispat eden bir hikayeye devam etmiştir. Biz bu olayı tezin girişinde daha derinlemesine anlatmıştık.

Daha sonra mûsikî edvarlarında geçen on iki makam, yedi âvâve ve dört şu'beyi açıklamıştır. Altıncı varaktan itibaren makamları dairesel şekillerle ifade etmiştir.

Burada astroloji ile makamlar arasındaki bağlantıyı da vurgulamıştır. astrolojiyle bağlantılarını dairesel şekiller biçiminde anlatmaya çalışmıştır. Bu on dört varak sürdükten sonra terkîp edilen makamlara giriş yapmıştır. Bunu müteakiben usûllere değinip nevbet (müzikal form) hakkında bilgi verdikten sonra hangi makamın hangi vakitte münasip düştüğüne değinmiştir. Daha sonra insan tenine uygun düşen makamları belirtir. Türk mûsikî sazları (Ud, Ney, Çeng ve Şeş-tar) hakkında bilgi verir.

2. BÖLÜM

2.1. Makamlar

Makam, kelime anlamı olarak toplumsal mevki, rütbe veya bir şeyin saygınlığı anlamına gelmektedir.

Bazı Mûsikî edvârı kaynaklarında makam; “Bir takım şartı mahsus tahtunda mazbut olup, silsile-i esvât-ı Mûsikîyenin bir kısmı mahdudunda icrâ edilen nağamât-ı muayeneye denir.” (Kalender, 1982:46). Şîrvânî ise, icrâcılar (erbâbu'l-amel)'in, bu yüzyılda meşhur olan edvâr'a “makam”, “perde” ve “kûşe” dediklerini söylemektedir (Akdoğan, 1996:37).

Bu dönemlerde yazılmış mûsikî eserlerinde geçen makamların aslı on ikidir. Üzerinde çalışmış olduğum bu iki eserde de yine on iki makam asıl alınmaktadır. Diğer gösterilen makamlar ise bu makamlar ile âvâze ve şû'belerin birleşmesinden oluşturulmuş mürekkep makamlardır. Bu on iki makam şunlardır:

1. Râst
2. 'Irâk
3. Isfehân
4. Zîr-efkend-i Kûçek
5. Büzürg
6. Zirgüle
7. Rehâvî
8. Hüseynî
9. Hicâz
10. Bûselik
11. Nevâ
12. 'Uşşâk

2.2. Âvâzeler (Ağazeler)

Makamları birbirinden ayıran diğer ikinci tür makamlardır. Kelime anlamı olarak yüksek ses, nam, şöhret, v.b. anlamlarda kullanılır.

“Âvâzeler tam birer dizi değildirler. İkinci dereceden diziler olarak bilinirler ve genellikle makam dizileriyle birleştirilirler”. (Bardakçı, 1986:64). “Safiyü’l-din ve Hızır b. Abdullah’a göre altı âvâze vardır. Fakat Ladikli Mehmed Çelebi XV. Yüzyılda bunlara Hisar’ı da katarak yedi âvâze saymıştır. Âvâzların Nevrûz’una Nevrûz’l-Asl denilmektedir” (Akdoğan, 1996:37).

İlm-i Edvâr-ı Mûsikî İle Tercüme-i Risâle-i Mûsikî de geçen âvâzeler şunlardır:

1. Geveşt
2. Nevrûz
3. Şehnâz
4. Mâye
5. Selmek
6. Gerdâniye
7. Hisâr

2.3. Şu’beler

Şu’beler, tam ve bağımsız diziler değildir. Bazısı özellik taşımayan bir dizi şeklinde görünürken, bazısı da iki sestem meydana gelmiştir. Ana dizilerin, diğer bir deyişle makamların işlenmesine yaramaktadır. Şu’beler, eklendikleri makamın dizisini uzatarak zenginleşmesine sağlamak amacıyla kullanılır. Şu’belerin sayısı Abdulkadir Meragi’de 24 olarak belirtilmektedir. Bunlar: Dügah, Segâh, Çârgâh, Pençgâh, Âşirân, Nevrûz-u Arap, Mâhûr, Beyâti, Nevrûz-u Beyâti, Hisar, Nühüft, Uzzâl, Eviç, Nikriz, Müberka’, Rekb, Sabâ, Hümâyün, Zavil, Isfahanek, Bestenigâr, Hûzî, Nihâvend ve Muhayyer’dır (Bardakçı, 1986:64-77).

İlm-i Edvâr-ı Mûsikî İle Tercüme-i Risâle-i Mûsikî de geçen Şu'bele:

- 1- Yegâh
- 2- Dügâh
- 3- Segâh
- 4- Çârgâh

2.4. Terkîbler

Bazı nazariyatçılar arasında makam, âvâze, şu'be ve terkipler farklılık göstermektedir. Meselâ bazılarında dört şu'be söz konusu iken Abdulkadir Meragi de yirmi dört şu'be vardır. Yine Abdulkadir Meragi Nihavend, Zavîl, ve Nikrizi Şu'beden sayarken Yusuf b. Nizameddin terkîblerden kabul etmektedir. Bunların haricinde Yusuf b. Kırşehri şunları terkîp olarak saymaktadır:

Bestenigâr, Pençgâh, Isfahânî, Dikleş-Hâverân, Zir-keşîde, 'Aşîrân, Isfahâne, 'Uzzâl, Hümâyûn, Bahr-i Nâzik, Hisârek, Türk-î Hicâz, Hicâz-ı Muhâlif, Râhatü'l-Ervâh, Nevâ-'Aşîrân, Zâvil-î berka', Zemzeme, Nevrûz-ı Rumi, Rekb, Rekb-i Nevrûz, Zir-efkend, Büzürg, Sazkâr, Nihâvend-i Rûmi, Nişabûrek, Vech-i Hüseyinî, Rûy-i 'Irâk, Müste'âr, Nigâr, Gerdâniye-i Nigâr, Gerdâniye-i Bûselik, muhâyyer, Sipîhr, Hüseyin-î 'Acem, Hicâz-ı büzürg, Hisâr-ı Evc, Nühüft, Nigâr-ı nik 'Acem, Zir-keşîde, Râst, Mâye, 'Uşşâk, Segâh-ı Mâye, Terkîb-i Saba, Nevrûz-ı 'Acem, Çârgâh-ı 'Acem, Uzzal-ı 'Acem, 'Acem-i râst, Sebz-ender-sebz, Zâvîl, Karcıgar, Muhâlif, Müberka', Nevrûz, Gerdâniye, Hisâr, Çârgâh, Bûselik, Beste İsfehân ve Âgâz-i zenbûr.

2.5. Usûller

Bu yüzyılda yazılan nazariyat kitaplarında usûller genellikle daire şeklinde gösterilmiştir. Usûller ika' direklerle bunların karşılık geldiği zaman ve prozodi yapısıyla belirtilmiştir. Eğer nazariyat kitabında söz konusu makam ise buna Edvârü'l-Lahnî deniliyordu. Şayet söz konusu usûl ise bunda da Edvâr'l-îka'i deniliyordu.

Eserlerde geçen usûller hakkında bilgi vermeden önce kullanılan ika' direkleri ve bunlara karşılık gelen prozodik karşılığı ile zaman değerlerini öğrenmemizde fayda var.

İka' Direkleri	Prozodik Karşılığı	Zaman Değeri
Sebeb-i Hafif	ten	Bir dörtlük
Sebeb-i Sakîl	te-ne	İki sekizlik
Veted-i Mecmû'	te-nen	Bir sekizlik ve bir dörtlük
Veted-i mefrûk	te-ni	Bir dörtlük ve bir sekizlik
Fâsıla-i suğra	te-ne-nen	İki sekizlik ve bir dörtlük
Fâsıla-i Kübrâ	te-ne-ne-nen	Üç sekizlik ve bir dörtlük

(Bardakçı, 1986:81).

Yusuf b. Nizamaddin Tercüme-i Risâle-i Mûsikî eserinde usûlleri, dokuz felekten dokuz usûl (dokuz kat göğe karşılık) meydana getirdiğini belirtmiştir. Buda dokuz rakamının Türklerde önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Bu eserdeki usûlleri şöyle açıklayabiliriz:

Usûl olarak Darb-1 Sakîl ile Darb-1 Hafîf ve bunlara tabi olan darbları göstermiştir. Birde Darbeyn (zarbeyn) dediğimiz büyük usûlümüz vardır ki bunu da Darb-1 sakîl ile Darb-1 Hafîf 'in birleşiminden meydana getirdiğini belirtmiştir. Bir darb Hafîf'ten bir darb da Sakîl'den alarak meydana getirdiklerini vurgulamıştır. Darbeyn usûlünün birden fazla tertiplenmiş grupları da vardır. Bunları da Çâr-darb-1 Hafîf ve Çâr-darb-1 sakîl olarak ifade etmiştir.

Darb-1 Sakîl'in oluşumu:

- 1- Ver'an (var'an)
- 2- Revân (ravân)
- 3- Türkî (darb-1 Türkî)
- 4- Semâ'i

- 5- Fâhte
- 6- Serendâz
- 7- Neçâr-1 çâr
- 8- Darb-1 hezîc (Hezec)
- 9- Evsat
- 10- Çifte darb'dır.

Darb-1 Hafîf'in oluşumu:

- 1- Remel
- 2- Remel-i Kasîr
- 3- Cihâr-darb
- 4- Se-darb
- 5- Vâh-kerd
- 6- Muhammes
- 7- Remel-i sengin
- 8- Çâr-darb
- 9- Darbeyn'dir.

İlm-i Edvâr-1 Mûsikî de geçen usûller ile Tercüme-i Risâle-i Mûsikî de geçen usûller aynı olmakla beraber çok ufak farklılıklar da göstermektedir. Yine Darbeyn usûlünü Darb-1 Sakîl ile Darb-1 Hafîf'ten oluşturulduğunu beyan etmiştir. İlm-i Edvâr-1 Mûsikî de geçen usûller şu şekildedir:

Darb-1 sakîl'in oluşumu :

- 1- Ver-şâd (ver'an)
- 2- Revân

- 3- Tek darb
- 4- Sem'âî
- 5- Fahte
- 6- Ser-endâz
- 7- Çehâr-darb
- 8- Bahârî
- 9- Evsâd'tır.

Darb-ı Hafîf oluşumu :

- 1- Remel
- 2- Kayser
- 3- Remel-i tavîl
- 4- Remel-i kasîr
- 5- Darb
- 6- Vâh-kerd
- 7- Hâfe-darb
- 8- Muhammes
- 9- Rû-mek'tir.

Eserlerde geçen usûllerin nakarat hesaplarını, prozodi karşılıklarını ve zaman değerlerini de şu şekilde beyan edilmiştir:

Darb-ı Sakîl (yirmi dört nakarât) : Tenen ten ten (4 defa tekrar edilir)

Dâ'ire-i hafif (on altı nakarât) : Tenen tenen ten

Dâ'ire-i reml-i tavîl (on sekiz nakarât) : Ten ten tenen tenen ten ten ten ten ...

Reml-i kasîr (on dört harf) : Ten ten ten tenen tenen ten ...

Çar-darb (Hafif-Reml-i kasîr) : İki kerret tenen tenen ten bir kerret ten ten ten tenen tenen.

Dâire-i Muhammes-i Tavîl (sakîl- fâhte- çâr-darb) : ten ten ten (dört tekrar) ten tenen tenen

Verşan (on iki nakarât) : Tene ten teneten tene ten ...

Türkî darb (on harf) : Ten tenen tenen ten ...

Fâhte darb (on dört harf) : Ten tene ten tenen tenen ten ...

Önceki üstâdlar asıl darbı altı adet olarak belirlemişler. Bunlar ise ; revân, türkî, semâi, fâhte, reml-i yiz ve reml-i sengîn'dir.

2.6. Çalgılar

Tercüme-i Risâle-i Mûsikî de Çeng, Ud, Ney ve Şeş-tar (altı telli tambur) çalgılarından bahsetmiştir. İlm-i Edvâr-ı Mûsikî de ise sadece ney hariç diğer üç sazdan (Çeng, Ud,ve Şeş-tar) bahsetmiştir. Her iki eser de çeng ve ud sazlarını daha detaylı inceleyip akort düzenleri hakkında bilgi vermiştir.

Eserlere geçen Ud ve Çeng düzenleri şöyledir:

Ud

1- Tel	Çârgâh
2- Tel	Râst
3- Tel	İsfahân
4- Tel	Dügâh
5- Tel	Hüseynî

Çeng

1- Tel	Muhayyer
2- Tel	Gerdaniye
3- Tel	Hisar
4- Tel	Hüseynî
5- Tel	Pençgâh
6- Tel	Çârgâh
7- Tel	Segâh
8- Tel	Dügâh
9- Tel	Râst

Bundan sonraki teller ve sesleri bu perdelerin oktav karşılıklarıdır.

İlm-i Edvâr-ı Mûsikî de çeng düzenini anlatırken 4- tel hüseynî yerine 'ırak olarak gösterilmiştir. Ud düzenin de ise dügâh teli atlanılmıştır. Ney düzeni hakkındaki bilgiye Tercüme-i Risâle-i Mûsikî de rastlıyoruz. Bu eserde ney düzenini şöyle ifade etmiştir:

Yukarıdan aşağıya doğru yedi perde olduğunu ve bütün parmakların kapalı olduğu pozisyonun râst (râst perdesi) evi olduğunu beyan eder. Ondan sonra ikinci perdeyi açtığımızda dügâh, üçüncüyü açtığımızda segâh, dördüncü perdeyi açtığımızda çârgâh, beşinci perdeyi açtığımızda pençgâh, altıncı perdeyi açtığımızda hüseyni olur. Hisarı elde etmek içinde segâh evinde sağır edilmelidir. Gerdaniye için çârgâh evi, muhayyer içinse ısfehân evi sağır edilmelidir.

Tercüme-i Risâle-i Mûsikî eserimizde çeng ve kanun sazlarına ilişki makam düzenekleri hakkında da bilgiler vermiştir. Hangi makamın hangi düzende icra edildiğini belirtirken makamların birbirlerine yakın düzenekleri hakkında da bilgiler vermiştir

2.7. Formlar (Yapılar)

Eserlerde müzikal form olarak nevbet-i mürettebi açıklamışlardır. Nebbet-i müretteb, Nakış ve savtın dışında kalan kavlı, gazel, terâne, fûrûdâşt ve müstezâdın bir arada kullanıldığı forma verilen addır (Çakır, 1999:203). Şu şekilde icra olunmuştur :

Evvela bir makam gösterilir (baş taksim) buna tarîk de denilir. Daha sonra bir peşrev, ve hüsrevânî yapılır. Eser sakil ya da hafif ise onun devir vuruşları biri tarafından gösterilir. Daha sonra bir kavlı, ardından gazel okunur. Sonra da bir pare, ardından önce terane, daha sonra kavlı okunur. Daha sonra fûrûdâşt icra edilir. Bu kural ve sıraya riayet edilirse nevbet tamamlanmış olur. Kısacası:

Tarîk : Giriş nağmesi, aranağme yada giriş taksimine verilen addır.

Peşrev : Faslın başında çalınan saz eserleridir. Genellikle dört hane bir teslimden oluşurlar. 16 zamanlıdan küçük usûller ile yazılanlarına medhâl adı verilir.

Hüsrevânî : Tekrar makam gösterilip (baş taksim) peşrev çalınmasıdır.

Kavlı : Arapça şiirli bestelerdir.

Gazel : Sözleri arapça olmayan şiirlerden oluşan bestelerdir.

Pare : Bir çeşit form biçimi.

Terâne : Birinci kıtasını kavlı, ikincisini gazel, üçüncüsünü tasnif ve dördüncüsünü dörtlü bahirlerin meydana getirdiği bir şiir şekli olan fûrûdâştın oluşturduğu forma verilen addır. Bunun dördüncü bölümüne fûrûdâşt denmektedir (Çakır, 1999:202).

Kavl

Fürûdâşt : Terânenin dördüncü kıtasını oluşturan şiiirdir.

Tasniflere (bestelere) giriş üç şekilde olur. Bunlar: *Kabl*, *Mea* ve *Ba'd* 'dır. *Kabl*'de önce usul başlar nağmeler sonra gelir. *Mea*'da usul ve nağmeler birlikte başlar. *Ba'd* da nağmeler önce usul sonra başlar.

2.8. Makamlar-Vakit İlişkisi

İlm-i Edvâr-ı Mûsikî ile Tercüme-i Risâle-i Mûsikî de günün yirmi dört saati dörde bölünmüş ve bu vakitlerde şu makamların uygun olacağı belirtilmiştir.

1- Sabahtan kuşluk vaktine kadar tabiatı serd-ter (daha soğuk) olup hüseyni, 'uşşâk, küçek, nevrûz, dil-keş hâverân, nişâ-vurek, hisâr, rekb, rekb-i nevrûz, muhayyer, hüseynî-'acem, çârgâh, 'acem, siph, 'uşşâk-mâye, nevâ-'aşîrân ve nevrûz-ı rûmî makamları uygun düşer. Zaman dilimi soğuk olduğu için sıcak ve hoş makamlar münasip görülmüştür.

2- Kuşluktan ikindi vaktine kadar tabiatı kerem-huşk (kuru sıcak) olup 'ırâk, Zîr-gûle, nevâ, geveşt, segâh, zâvîl, rûy-i 'ırâk, hisâr-mâye, mu'tedil, segâh-'acem ve 'ırâk-'acem, makamları uygun düşer.

3- İkindiden yatsı vaktine kadar tabiatı kerem-ter olup isfehân, rehâvî, bûselik, vech-i hüseynî, karcığar, beste-isfehân, zîr-keşîde, nigâr, zemzeme ve gerdâniye makamları münasip düşer.

4- Yatsıdan sabah vaktine kadar tabiatı serd-huşk (kuru soğuk) olup râst, büzürg, hicâz, şehnâz, selmek, beste-nigâr, nikrîz, gerdâniye, nigâr, 'aşîrân, pençgâh, râst-mâye, 'uzzâl, 'uzzâl-ı 'acem, hicâz-muhâlif, râhatü'l-ervâh, muhâlifin, hicâz-'acem, nühüft, nihavend, bahr-i nâzik ve hicâz-büzürg makamları uygun düşer.

2.9. Makamlar-İnsan Teni İlişkisi

Eserlerde insan tenlerine uygun gelen makamlara da yer verilmiştir. Esmer, sarışın, kumral ve buğday tenli olan insanlar için ‘ırâk, ısfehân, râst ve kûçek makamları ve bu makamların tevâbileri uygun gelmektedir.

Esmer (karayağız) olan kişilerin tabiatı kerem-huşk (kuru sıcak) olup ‘ırâk makamı ve bu makamın tevâbileri iyi gelmektedir.

Buğday tenli kişilerin tabiatı kerem-ter (yumuşak) olup ısfehân makamı ve bu makamın tevâbileri iyi gelmektedir.

Sarışın olan kişilerin tabiatı serd-huşk olup râst makamı ve bu makamın tevâbileri iyi gelmektedir.

Kumral tenli kişilerin tabiatı serd-ter olup kûçek makamı ve bu makamın tevâbileri iyi gelmektedir.

2.10. Makamlar-Astroloji İlişkisi

Bu dönemlerde yazılan nazariyat kitaplarında makamların, âvâzelerin ve şu'belerin oluşumunda astrolojinin büyük bir payı olduğunu görüyoruz. On iki makamı on iki burca, yedi âvâzeyi yedi yıldıza (gezegene) ve dört şu'beyi de dört ana unsura (hava, su, toprak ve ateş) taalluk etmişlerdir. On iki makama karşılık gelen burçlar şöyledir:

- 1- Râst : Haml “Evvel Haml” (Koç)
- 2- ‘Irâk : Sevr (Boğa)
- 3- İsfehân : Cevzâ (İkizler)
- 4- Zir-efkend Kûçek : Sertân (Yengeç)
- 5- Büzürg : Esed (Aslan)
- 6- Zirgüle : Sünbüle (Başak)

- 7- Rehâvî : Mîzân (Terazi)
8- Hüseyîni : Akreb (Akrep)
9- Hicâz : Kavs (Yay)
10-Bûselik : Cedî (Oğlak)
11-Nevâ : Delv (Kova)
12-'Uşşâk : Hûd (Balık)

Yedi âvâzeeye karşılık gelen yedi yıldız (gezegen) şunlardır:

- 1- Geveşt : Zuhul (Satrun)
2- Nevrûz : Zûhre (Venüs)
3- Selmek : Merih (Mars)
4- Şehnâz : Müşteri (Jüpiter)
5- Mâye : Şems (Güneş)
6- Gerdâniye : Utarid (Merkür)
7- Hisâr : Kamer (Ay)

Dört unsura da tekabül eden dört şu'be şunlardır:

- 1- Yegâh : Hâkî (Toprak)
2- Dügâh : Âbî (Su)
3- Segâh : Bâdî (Hava)
4- Çârgâh : Nârî (Ateş)

3. BÖLÜM

3.1. İlm-i Edvâr-ı Mûsikî Metin

1 b

(1) Bu tasnîf hoca ‘Abdülkâdir’indür. (2) ‘İlm-i makâmâtı bildirür. Evvel üstâdlar kîm bu ‘ilm-i bünyâd (3) etmişler. ‘İlm-i hey’ât ve ‘ilm-i hikmet ve ‘ilm-i tıbb ve ‘ilm-i nücûmdan (4) istihrâc kılmışlar on iki burca yedi yıldıza çehâr ‘unsura (5) gecenün ve gündüzün yirmi dört sa’atine terkîb etmişler. (6) Nitekim âdemin aslı dört nesnedir. Bu makâmâtın dahi (7) aslı dördür ve hem bu kitabın ismi edvârdır. Her kimeskim (8) okumagı ve eyitmegi bildi lakin bu ‘ilm-i makamâtın aslın bilmedi. (9) Bu kitab bu ‘ilmin aslın ve fer’in bildirir. İsmiyle hem bu (10) ‘ilm-i heva-i ilimdir. ‘Amel gerekdir. Rivayetdür hoca ‘Abdülkadir (11) hoca Nasruddînden ki sohbet iderken üstâdlarından kim (12) on iki makâmdur yedi âvâzedür dördü şu’bedür. (13) Bâki kalanı terkîbdür. Her bir üstâd geldi kuvveti yeddigince (14) iki makâm iki âvâzeye iki şu’beye bir makâm (15) ya bir âvâzeye bir şu’beye cem iddi. Âna bir ad virdi ki (16) terkîb oldur şol kim asldur. On iki makâm yedi (17) âvâze dört şu’bedir. Bâki kalanı terkibâtdür. Geldük

2 a

(1) evvel on iki makâm dedigimizindür. Evvel râst *ikinci* ‘ırâk (2) *üçüncü* isfahân *dördüncü* kûçek *beşinci* zengûle *altıncı* büzürg (3) *yedinci* hüseyinî *sekizinci* hicâz *dokuzuncu* rehâvî *onuncu* bûselik (4) *on birinci* nevâ *on ikinci* ‘uşşâk. Ândan geldik âvâzeye. Evvel (5) geveşt *ikinci* nevrûz *üçüncü* selmek *dördüncü* şehnâz (6) *beşinci* mâye *altıncı* gerdâniyye *yedinci* hisâr. Ândan geldik (7) şu’beye. Evvel yegâh *ikinci* dügâh *üçüncü* segâh *dördüncü* (8) çârgâh. Geldik imdi eger hey’et ve hikmet ve tıb ve nücûm (9) ta’alluk olmasaydı on iki burca yedi yıldıza çehâr-ı ‘unsura (10) yirmi dört sa’at terkîb itmişlerdi. Ta’alluk olduguçün (11) ittiler On iki makâm on iki burca yedi âvâze yedi yıldıza (12) kırk dört sa’at ‘anâsır sekiz terkîb gecenün gündüzün (13) yirmidört sa’atine terkîb ittiler. *Terkîbât* (14) bestenigâr oldur kim çârgâh göstere segâh yüzünde nerm râst (15) karâr ide. Tebrîzî oldur kim tebrîzî hüseyinî yüzünde hicâz âgaz

(16) ide nerm karâr ide. Pençgâh oldur kim ısfahân âgaz ide (17) hüseyñî yüzünde nerm râst karâr ide. İsfahânın oldur kim

2 b

(1) ısfahân âgaz çârgâh onda karâr ide. Dilkeşhâverân (2) oldur kim muhayyer âgaz ide hicâz karâr ide hicâz yüzünde. Zir- (3) keşide oldur kim segâh âgaz ide Nev-rûzdan döne dü -(4) gâha karâr ide. ‘Âşîrân oldur kim hüseyñî âgaz ide. Âna andan (5) nerm râst karâr ide. Gerdâniyye oldur kim gerdâniyye âgaz ide. (6) Hüseyñî yüzünde dügâh karâr ide. Bûselik oldur kim gerdâniyye (7) âgaz ide dügâhdan mâye karâr ide. Muhayyer oldur kim ... (8) dügâh âgaz ide hüseyñî yüzünde ine dügâh karâr ide. Nigâr-ı nîk (9) oldur kim gerdâniyye âgaz ide. Segâh karâr ide. Vech-i hüseyñî (10) oldur kim karcıgâr göstere tamâm döne karâr ide. Gündüze karcıgâr (11) oldur kim çârgâh göstere döne uşşâk karâr ide. Rû-yı ‘ırâk (12) oldur kim ırâk âgaz ide. Segâh karâr ide. Müsteâr oldur kim (13) segâh âgaz ide ‘ırâk karâr ide. Nühüft oldur kim muhayyer (14) âgaz ide ine hicâz karâr ide. Sipihber oldur kim muhayyer âgaz ide (15) ine büzürg evinde karâr ide. Hüseyñî-i ‘acem oldur kim hüseyñî evinde (16) tâhir âgaz ide dügâhiye segâh karâr ide. ‘Uzzâl oldur kim (17) hüseyñî âgaz ide. Segâhdan mâye karâr ide. Nühüft oldur kim

3 a

(1) Oldur kim hicâz göstere rehâvî evinde karâr ide. Bahr-i nâzük (2) oldur kim hicâz âgaz ide segâhdan ine dügâh karâr ide. (3) Hisâr oldur kim hüseyñî ide ‘uzzâl ya segâh karâr (4) ide. Hisârek oldurki hüseyñî âgaz ide rekb karâr (5) ide. Türk-i hicâz oldurki râst âgaz ide zengüle göstere (6) döne karâr ide. Hicâz-ı büzürg oldur kim hicâz âgaz ide göstere (7) ‘uşşâk karâr ide. Muhâlifek oldur kim tebrîz-î segâh âgaz (8) ide ine nerm segâh karâr ide. Nişavrek oldur kim segâh (9) âgaz ide ‘uşşâkdan mâye karâr ide. Hicâz-ı muhâlif (10) oldur kim hicâz âgaz ide ine karcıgar tamâm karâr ide. (11) Rahat’ül ervâh oldur kim hicâz âgaz ide döne zâvilî (12) karâr ide. Nevâ-i aşîrân oldur kim nevâ âgaz ide rehâvî (13) karâr ide. ‘İrâk-ı mâye oldur kim ‘ırâk âgaz ide döne (14) mâyeye ine karâr ide. Berk’ oldur kim çârgâh âgaz (15) ide rehâvî karâr ide. Zemzem oldur kim

nevrûz âgaz (16) ide segâh karâr ide. Nevrûz-ı rûmî oldur Pençgâh âgaz ide (17) karâr itdiği 'uşşâk ola. Rekb oldur kim kûçek âgaz ide

3 b

(1) zengûle karâr ide. Rekb-i nevrûz oldur kim kûçek yüzünden (2) çârgâh âgaz ide 'ırâk karâr ide. Zirefkend oldur kim büzürg (3) ya segâh âgaz ide çârgâh karâr ide. Sâz-kâr oldur kim (4) segâh âgaz ide mâye göstere çika râst karâr ide. Nihâvend-i (5) rûmî oldur kim gönül âgaz ide döne dügâh karâr ide. Hisâr-i (6) evc oldur kim hisâr âgaz ide ine sîbahân karâr ide. (7) Mâhur oldur kim mâye âgaz hüseynî sarf ide. (8) Regk oldur kim 'arabân âgaz ide ine zengûledür mâye karâr (9) ide. 'Arabân oldur kim mâhûr âgaz ide 'acemden bir perde aşaga (10) karar ide. Rıdvan oldur kim 'acem âgaz ide dügâh ine 'acemden (11) bir perde aşaga karar ide. Sebz-ender-sebz oldur kim mâhûr (12) 'uzzâl rehâvî hicâz mâye Pençgâh 'acem ola. 'Acem oldur kim (13) dügâh âgaz ide râst karâr ide. Nev-rûz-ı 'acem oldur kim (14) nevrûz âgaz ide 'acem karâr ide. Çârgâh 'acem oldur kim (15) çârgâh âgaz ide 'acem karâr ide. Segâh 'acem oldur kim segâh (16) âgaz ide ine 'acem evinde karâr ide. Dügâh 'acem oldur kim (17) râst âgaz ide ine 'acem evinde karâr ide. Râst 'acem oldur kim

4 a

(1) râst âgaz ide ine 'acem evinde karâr ide. 'Acem-i râst oldur kim (2) 'acem âgaz ide ine râst karâr ide. Hicâz-ı 'acem oldur kim hicâz (3) âgaz ide ine 'acem evinde karâr ide. 'Irâk-ı 'acem oldur kim 'ırâk (4) âgaz ide ine 'acem evinde karâr ide. 'Uzzâl-i 'acem oldur kim (5) 'uzzâl âgaz ide ine 'acem evinde karâr ide. Segâh mâye oldur kim (6) segâh âgaz ide ine mâye evinde karâr ide. 'Uşşâk-ı mâye (7) oldur kim âgaz ide ine mâye karâr ide. Mâhûr (8) oldur kim mâye âgaz ide hüseynî sırf karâr ide. Sebz- (9) ender-sebz oldur kim mâhûr 'uzzâl rehâvî hicâz mâye Pençgâh (10) cem' ola. Verdi muhammed lâle benler cem' iddi andan sebz-ender-sebz (11) dedi. İmdi sen dahi dilersen bu 'ilmden haberdâr olasın. (12) Evvel bir üstâda hizmet eyle ta sende fâide tutsan her ne (13) gerekse bilesin. Her kanda olursa begeneler. Rivâyet kılar (14) üstâd-ı kâmil on iki makâm. Evvel 'uşşâk makâm nevâ makâm (15) bûselik makâm hicâz

hüseyinî zengûle büzürg makâm kûçek (16) ısfahân makâm ‘ırâk makâm râst andan
'âvâze geveşt (17) âvâze nevrûz şehnâz mâye selmek gerdâniye. Geldik darb

4 b

(1) şerhine. Asl darb kangıdır ? Evvel darb sakîl. Bu darb-ı (2) sakîlden kac dürlü darb peydâ olur. İkinci darb (3) hafîf. Bu darb-ı hafîfden dahi kac darb peydâ olur ? (4) evvel ver-şâd (ver'an), düvm revân, süvüm tek darb, çehârüm sem'âî (5) pencüm fahte şeşüm ser-endâz heftüm çehâr-darb heştüm (6) bahârî nühüm evsâd. Geldük darb-ı hafîf tâb'larına. (7) Evvel remel düvm kayser süvüm remel-i tavîl çehârüm remel-i kasîr (8) pencüm darb şeşüm vâh-kerd heftüm hâfe-darb (9) heştüm muhammes nühüm rû-mek. Geldük darbeyn dedükleri (10) iki darbdur. Biri sakîldür ve biri hafîfdür. İkinin (11) birbirine cem' eyledük. Bir pâre tasnîf eyledük. Adın (12) darbeyn koduk. Geri kalan darbları bu darbeyn üzerine (13) tasavvur eyledük. Geldük nakarât hesâbına kim nakarât (14) ne nesnedür ? sa'ranun kısm-ı 'aruzdur. Darb-ı usûldür. (15) Darb-ı usûl kısm dahi nakarât ya'ni yigirmi dört harfdür. (16) Nice idecek mu'ayyen sakîl olur. Altı kez çün ten ten (17) diye yigirmi dört harf tamâm olur. Geldik darb-ı

5 a

(1) hafîfe dahi nice idecek mua'yyen olur. On altı nakarât (2) ten ten tenen tenen ten ten ten ten diye dâire-i remel-i tavîl (3) tamâm olur. Evvel daire-i sakîl düvüm daire-i hafîf süvüm daire-i (4) remel-i tavîl evvel ten ten ten ten ten ten ten ten ten ten (5) ten sakîl ten tenen tenen tenen tenen ten hafîf ten tenen tenen (6) ten ten ten tavîl ten ten ten tenen tenen tenen ten remel-i kayser (7) ten tene ten tene ten tene ten tene ten tene ten tene ten tene (8) tene ten ten tenen tenen ten pencüm dâire-i muhammes ten ten ten (9) ten ten şeşüm dâire-i ver-şâd ten tenen ten heftüm dâire-i tek darb (10) tenen tenen ten tenen tenen ten tenen tenen tenen tenen tenen ten heştüm daire darb-ı (11) buhârî tene ten tenen tenen ten nühüm dâire-i çehâr darb-ı (12) hafîf. Geldük bir bâb dahi darb nedür usûl nedür. Zamân (13) usûl aslun cem'idür. Nedür usûl zamân bir kâ'idedür kim (14) anun kısm yok. Darb oldur kim iki zamânda vâki' ola. Zamân (15) oldur kim daribun ortasına vaki'

ola. Usûl ol nesne (16) degül kim anı kimse işitmeden bile. Usûlün aslı yokdur. Asl (17) usûl bir nesnedür kim kısım yok. Nitekim hakk te'âla bir kimseye

5 b

(1) hüsnâyüye hoş nefes virür. Bu dahi ana benzer. Bunda (2) tamâm oldı. Ebû 'Ali Sinâ rahmetullahi 'aleyh dâyimâ eydür ki (3) ana

اشه من ردة در دقچنك صوفيه الدين عبد المؤمن بغدادون

kaçankim Sufiyye'd-din 'Abdü'l-mü'mîn Bagdâddan (4) altı şâkird gönderdi. Mısıra geldiler. Ebû 'Ali Sinâ katında (5) bir nevbet-i mûsikî itdiler. Dinlediler. Aslen fer'an tamâm ahvâlini (6) bildi gördü kim 'ilm-i mûsikî şîrîn 'ilm imiş dendi. Bu 'ilme meşgûl (7) oldı. Cümle makâmâtı nakarât merkezlerin evvel âhir bünyâdını bildiler. (8) Kim bir pâre tasnîf ide. Darb-ı usûle girmeden 'âcer (9) dembeste kala. Bu usul dedikleri şunun gibidür ki görmeyince (10) bilinmez. Geldik bir kısma dahi kim 'ilm-i mûsikînin bir idebi dahi (11) vardur kim tarîkla ide. Evvel başlaya bir makâm göstere andan (12) bîş ide andan hüsrevânî andan sonra kavlı andan 'uzzâl (13) andan terâne andan bir kavlı dahi fîrûdaşt ola çün bu edebi (14) saklamış olasın bir yol dahi tutasın yine verirse (15) göresin. Geldik bir kısım dahi üç ismi bünyâd eylemişler. Evvel (16) kabl ikinci mea' üçüncü ba'd oldur kim evvel evrâşi'ran (17) andan savtın ide. Ma'a oldur kim darbın bile ide. Ba'd oldur kim

6 a

(1) savtın ide. Savtın şî'irin andan binler rumûz altında günüz (2) lerdür. Bu rumûz bu günüz bu 'ilmin içinde pinhândır. Bu 'ilimde (3) ki üstâd gerekdür bunu bile. Geldik bu kısım dahi kim on (4) iki makâm bir âvâze dört şu'be kırk sekiz terkîb (5) gecenün gündüzün yigirmi dört sa'âtine terkîb (6) etdük. Ne makâm ne sa'âtte idile ve muvâfık düşe. (7) Bir dahi gecenün ve gündüzün sa'âtini on iki etdük. (8) On iki tasarruf eyledük dört bahş etdük. Dört (9) dürlü sabîa'te koduk. Subûh vaktinden kuşluk vaktine (10) dek bir tabî'at etdük. Bu tabî'atların her birisi bir dürlüdür. (11) Subhdan kuşluga degin serd-terdir. Kuşluktan ikindü ye (12) degin germ huşk dir. İkindüden yatsuya degin germterdir. (13) Yatsudan sabaha degin şerd huşkdir. Subh vaktinde (14) makâm

da ne eyler idiler. Kuşluktan ikindüye dek ne (15) makâm da ideler sabahtan kuşluga degin serdeterdir. (16) Şol makâmların tabâyî'i gird-ter bu vakitte anlar (17) mûnâsib düşer. Kûçek hüseyñî 'uşşâk ve nevrûz dilkeş

6 b

(1) hâverân , nişâvrek, hisâr, rekb rekb, nev-rûz, muhayyer hüseyñî (2) 'acem çârgâh, 'acem se-bahr, 'uşşâk mâye, nevâ 'aşîrân (3) nev-rûz-ı rûmî ideler. Kuşluktan ikindiye degin germ (4) huşkdur. Şol makâmların kim tabâyî'i serd huşkdur (5) bu vakitte anlar mûnâsibdir. 'Irâk, zengûle, nevâ geveşt (6) segâh mâye, müste'âr, nihâvend, hümâyûn, 'ırâk mâye berk'a (7) zâvilî nêva 'ırâk segâh hisârek sâz-kâr mû'tedil (8) segâh 'acem 'ırâk 'acemdürür. İkindüden yatsuya degin germ- (9) terdür. Şol makâmların tebâyî'i serdeterdür. Bu vakitte anlar (10) mûnâsib düşer. Isfahân, rehâvî, bûselik mâye (11) beste ısfahân, ısfahâneki Zirkeşide nigâr-ı nerm (12) zem gerdâniyye vech-i hüseyñî kacıgar. Yatsudan sabaha (13) degin sedd-i zehekdür. Şol makâmların kim tabâyî'i germ huşk. (14) dür bu vakitte bunlar mûnâsibdür. Râst, büzürg, hicâz (15) şehñâz, selmek, bestenigâr, (bezbezi) gerdâniyye, nigâr 'aşîrân (16) Pençgâh râst mâye 'uzzâl 'uzzâl-ı 'acem hicâz muhâlîf (17) râhatü'l-ervâh muhâlîfek hicâz 'acem nühüft bahr-i nâzük

7 a

(1) türk-i hicâz hicâz büzürg bu dahi tamâm oldu. Geldik bir bâba (2) dahi kim karayagız o adama ne makâmda idiler, bugday anlu (3) adama ne makâmda idiler. İne saruşın adama ne (4) makâmda ideler, sarunun kumralına ne makâmda (5) idiler. Şol kim karayagızdur tabî'atı germ huşkdür (6) ana 'ırâk makâmının tâbi'lerin ideler. Şol kim saruşın (7) dur tabî'atı serd huşkdür. ana râst makâmının (8) tâbi'lerin ideler. Şol kim sarunun kumralıdır. tabî'atı (9) serterdür. ana kûçek makâmının tâbi'lerin ideler. (10) Bu bâb dahi tamâm oldu. Geldik bu bâb dahi bir kişi kim (11) makâmşinâs olsa sâz çalmak dilese ya çenk (12) yahud üdyeni (avvadyeni) şeş-tar veya gayri diğeri sâz (13) ustâd dahi olmasa nice ide kim öğrede tarîkatı (14) anun bu dur. Çeng çalmak dilese sekiz kıl dahi dokuzuncu (15) kılı râst çek sekizinci kıl düğâh çek yedinci kıl

segâh (16) çek altıncı kıl çârgâh çek beşinci kıl Pençgâh (17) çek dördüncü kıl ‘ırâk çek üçüncü kıl gerdâniyye

7/ b

(1) çek. Evvel kıl muhâyyer olur. Dügâh tizsidür. Düz kalın (2) bunları mukâbil düzki gerdâniyyenin râstdır. (3) Isfahânın dügâh nermdür. Dahi altındaki kıl çârgâh (4) nermdür. Dahi altındaki kıl segâh nermdür. Dahi altındaki (5) kıl dügâh nerimdür. Dahi altındaki kıl râst nermdür. (6) çeng düzeni tam oldu. ‘Ûd çalmak dilese ‘ûdun (7) beş çift kılı var biş ehle çek gerek şol (8) beşinci dür anı çârgâh çek andan yukarusını râst (9) çek orta kılını ısfahân çek nermine çek dördüncü (10) kılı hüseyñî çek nermine çalasın idmamla tâkim (11) öğrenesin kolayın alasın ta’hadd bir ustâda erişince (12) ger üstada erişmezsen iş bu edvâr-ı muhtasar sana (13) üstâd yeter eger ‘âklın yâri kılursa ‘ûd dahi tâmam (14) oldu. Edvâr dahi tâmam oldu. Evet, her nesne itmek (15) dilersen ye itsen sonunda estagfirullah degil tâ ki (16) sevâb büyük âh itdigimiz allah için olsa kırmızılığın (17) işidicek yarımız laa’ne şeyâtîne haml idersiniz estagfirullah

ديه والله تعالى اعلم بالصواب

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي لبترا سلافا بنا بالترياضة استماع
صداً افلاكه على النغمات الشهية المبعودية وزين
انفاس الانسان بالالخان الداودي على النغمات
الملايمة والنقرات الموزونة واشرف مجالسهم
من الاصوات الممددات باقتران المقامات المطبوعة
والصلوة والسلام على سيدنا محمد العربي المدني
تلى القرآن على المقامات المذكورة وعلى اله و
اصحابه الذين رغبوا رباب هرة الخان المرعوبة
وبعد فاني اردت ان اءلف كل الكليات وهو
مجمع المقامات والاوزات والشعبان والتراكيب
لاجل سلطان البر والبحرين فاتح مصر وحافظ
الحرمين من رب العالمين اعني السلطان ابن
سلطان سلطان سليم خان وشرعته وقصدت
الى اتمامه حتى يكون اثر امني الى يوم القيمة و

كسرتة على اربعة اقفال القفل الاول في اثني عشر مقاما كل واحد منها منسوب الى احد البروج وكل واحد من هذه المقامات مختلف الطبايع والانعام والابعاد القفل الثاني في سبع اوزات مع الشعب كل واحد منها منسوب الى احد الكواكب السبعة وكل واحد من هذه الاوزات مختلف الطبايع والانعام والابعاد القفل الثالث في تراكيب المستعملة كل واحد منها لا يخلو من ان يكون مركبا من المقامين وبالاوزين او بالمقام والاوزة وكل واحد منها مختلفة الانعام والابعاد الفصل الرابع في تراكيب غير المستعملة وتعريفهما كتعريف القفل هذا كتاب

hâzâ kitâbu (12) edvârü's-sâlis (13) 'elâ ey talib-i 'ilm-i riyâzi - bu fende keşf-i hâl it itirazı (14) sor esrâr-ı dakâyık keşfine rah - sülûkünde ol riyâzilerle hemrâh (15) rumuzun 'ilm-i edvârun beyân it - dakâyık-ı makâmâtı 'ayân it (16) ne yerdeki ehli perde açâ râzı - sen ol yerden gel agaz eyle sâzı (17) ki biline makâmâtın usûli - muhatt mahrecinden nice yolu

9 a

(1) Şu lar kim ‘aşk serviyle oldu dem sâz - gerekdür dinleye âvâze-i sâz (2) ki tâ gözyaŐı ede odi teskîn – bula Őûrîdelikler laht-ı temkîn (3) bu ‘ilmi ger dilersen bîle siz key - riyâzet cübbesini egnine gey (4) sözün nâinesiydi bin avâr-ı dem - dilersen ola sözün ‘ûdu hem dem (5) bu sazı Şol çalar kim ola mümtâz - bu sözü Şol tuyar ‘avn ede feyyâz (6) zira bu bir ‘ilmdür hevâyî - bular ehl-i riyâzet bu ‘atâyî (7) kamu a‘lemi yazıb okudu her cân - bu ‘ilmi barmağâ olmadı imkân (8) veli yazmak bunu levh-i zamîre - işit fehmi neyle olur emîre (9) gerek kim varuban ögrene sâzı - bile her perdede engâm-ı sâzı (10) kalem bu ‘ilme yazmak sâz-ı hatdur - kilki kırtâsdur ‘akde noktâdur (11) okur ‘akıl iş bu hattı derk eyler - hayâlâtın zihinde berk eyler (12) okudun kim bunu ya yazdıran kim - buna söz ile savtı düzdüren kim (13) bu bir açmak olmaz iş bu râzı - gerek bu demde olasın perdebâzı (14) Şular kim mustakimü‘z-zihn oldu - ne durur bâng ve perde fehmi kıldı (15) Şunun kim tab’ı mizân oldu aksak – var anun gibi tab’ı ur odlara yak (16) olar hayvân-ı bî dîlden ezeldür – ne kim kelbden dahi bile hem edalldür (17) çû tab’ı ola kiŐünün mu’avvec ü piç - bin okusan ‘arûzu nef’i yok hiç

9 b

(1) dahi Şunlar kim bilmez bâng ve perde – çeker sâz dutana assı ol ferde (2) Şu kim sâhib-i tabdur bilir ey yâr - nedürür bâng perde vezni eş’âr (3) bulur perde gibidür havâyı - ki her kuş yurd edinmez bir yuvâyı (4) bu dökme hevâ ehli iŐidür - hevâ dökme dökten cân kuşudur. (5) derpiŐ cân kuş olsaydı bil ey yar - dutasın ‘aşk-ı esvâkında bâzâr (6) *هذا الحكاية منقول عن عمر ابن بحر الحافظ* (7) işit ey misk-i bûy-ı ‘anber-efşân - münevver eyleyü zülf-i perîşân (8) tevârih içre buldum bir hikâyat - nice olmuş dinle râviden rivâyet (9) ana târîh-i ‘antâbî demişler - o kütübe hâd ü câbi demişler (10) meger varmış bir irâde var hâfız – adıymıŐ ‘ömer bin bahri hâfız (11) riyâzî ‘ilim bilirmıŐ kemâhı - tamâm itmiş okuyub ders bâhı (12) makâmâtın sadâsı nirdendür - kevâkible felek devrindendür (13) nedür bilürimiŐ bâng sadâsı - nedür anlarmış aheng muktezâsı (14) makâmâtı felek âvâzesinden - bu saz-ı ‘aşk dervâzesinden (15) iŐidürmiŐ dil ü cân kulagıyla - içermiş derd-ü dermân susagla

(16) müverrih ki itti kitâbdan rivâyet - bu 'ömerden ider nakl-i hikâyat (17) rivâyet eyleyiser mâ-sabakdan - hikâyat kılısar 'ömr-i halefden

10 a

(1) sıfatı nevrûz (2) meger bir gün ki rûz olmuşdu bîrûz – haml-i berçine erüb bulmuş şerefrûz (3) besâtî 'âlemün olmuştu hazrâ - zemerrüd nut'a salmış arz-ı garrâ (4) denibdi ezhârdur nigârın hargâh - ki gül-zâr içre otura tahta gülşâh (5) baş açmış jâle bîçün lâle gayme - dutardı gasyın zer-semîn hayme (6) çâlardı raks uruban zehre çengi - görüp bülbül iderdi âhenk ini (7) huruşûndan tuyûrun denk idi hoş – sadâ vü remziyle doldu gûş (8) oturdu bu 'ömer halvetinde - vefâlar diler bâlar sohbetinde (9) müdâm işidi bunun ayşıla nûş - tenâvül eylerdi olmazdı bî-hoş (10) inâsız itmezdi nûş-ı bâde – ney ve çengsiz dîl itmez idi güşâde (11) dedi dinlenne geçmişdür başımdan - yigitlik 'âleminde cümbüşünden (12) oturub zevk iderdim nihânı - unutmışdum encâm-ı cihânı (13) meger bir kişi varmış âdı şeyh dîk - demişlerdi ana künbet-i ebu'n-nîk (14) muhâriflikte şattâr arasında - mükemmellikde tarrâr arasında (15) be-gâyet bulmuştu iştihârı – zünû gılmândı dâim şikârı (16) ol yedi asdikâmın key 'akîki - ki hullâi nevmın erildi sıdk-ı (17) gelüb bir gün otaguma ferah-nâk - yüzünü eyledi ayagu

10 b

(1) didi lutf it kadem-i rence kalıb tur - ayagın topragını yüzüme ur (2) topuktan iltimâs oldur bi'l-ihlâs - kiminin otagına bir kadem bas (3) ki vardur bende hânende arûse - münâdiler selâsı oldu nâsa (4) kabûl idûb durub vardım evine - ki yani hâs halvet-i mahremine (5) tekellûf ittiler bir sadra oturdum - yerine sâç-u tapusın yatırdım (6) getürdiler ögüme hoş ta'âmı - mez'âfer nakil ve pür bâdeyle câmı (7) yedik içdik birazcık ettim ârâm - dilerim kim turub yoluma varam (8) götürdüler ta'âmı orta yerden - dilerim getmege destûr evlerden (9) didi bir dem kerem kıl eyle ârâm - ki seninle eyler ârâm dil-i dilâram (10) katında vardurur bir hâcetim hoş - kerem kıl bir dem urgıl sözüme koş (11) dedim buyur neyse hâcetüni - yerine koyayın her neyse işini (12) nesir (13) pes bundan bu şeyhdîn temennî ve istid'â idûb eyitdi 'ilm-î (14) makâmât-ı furû'uyla ve 'ilm-i musiki nakarât-ı durûbuyla ve 'ilm (15) envâ' iyla bildirmek

gereksen ve bunda evtâr-ı mutlaka ve evtâr-ı (16) mu'tika ve avâz-ı muharref-i mutarref ve perdây-ı munâfir ve âheng-hây (17) ve efrûr-u vezin-i muhâlîf ve rûzine-i avârif ne nesnedür kemâ

11 a

(1) hüve hakkahû kızcagızıma ta'lîm itmek gereksin dedi makâmdan (2) ne togru ne makâm ne ilduza müte'allikdür ve ne makâm ne burca (3) müte'allikdür. ve kangısı hâkî ve âbî ve kangısı bâdî ve âteşîdür. (4) ve kangı gerem ve serd ve kangı gerem ve serd ve kangı huşk-terdür (5) tefhîm itmek gereksin tâ kim hüsn-i ma'âşî atıb vezn-i dukân (6) iclâ olub senden yâdigâr ola kızın huzuruna gedürdi. (7) mesnevi (8) meger bu kızın adıydı dilşâd - olurdu yüzünü gören gönül şâd (9) teriydi gonca gibi nâr sîde – be-gâyet hûb ra'na ve güzîde (10) melihu'l-hatt mahbubü'l-havâtır – reşîkü'l-kadd matlübü'n-nevâzir (11) dakîkü'l-vasatı mergûbü'ş-şemâyil – hamidü'l-basat mahmudü'l-hatâyil (12) rahî aksi ider hurşid-i rahşân - lebinden teng dil la'l-i bedahşân (13) cemâli bâg-ı cennetten mutarrâ – boyı serv-i revândan hûb-u garrâ (14) nazar ider mehy-i kâş-ı hilâli – şükür-tengindürür 'akd-i zülâli (15) gelüp ögümde edeble diz çökdi – basîret şem'in açub kaş büktü (16) atâsı çün cemâlinden olur şâd - ana vâcib görür tâ'lîmi üstâd (17) ki ya'ni 'ilm-i edvâr ide hâsıl - ola sâzında lakde ferd-i kâmil

11 b

(1) bu fenni derk iden 'akıl güldür - bilür 'âlimle câhil bir degildür (2) çü bildim kâbiliyet var özünde - melâhetlü halâvetlü sözünde (3) dedim ey bint varmı 'ilme şevkin - ki cânından arturasın mühr-ü zevkin (4) didi dilşâd eyâ ustâd-ı kâmil - benim sâbit-i kadem emrinde 'âmil (5) ne buyursan buyur emrine râm'ım - kemer beste çüni kemter-i gulâmım (6) çü gördüm sâz 'aşka kıldı secde - getürdü beni ânın şevki vecde (7) hemândem urdum elümi eline - sulûk ittim makâmâtın yoluna (8) elini sâz haste ittim âhenk – sadây-ı nagmesinden oldular denk (9) didi bir bir bana göster makâmı – şu'bele avâre aslını tamâmı (10) nesir vây dîlşeker bilgil kim bu 'ilm-i mûsikî rivâyetdür. nâsuriddin (11) farâbiden ravvaha'llahu rûhahu kim 'ilm-i riyâzette mu'allim-i sâni (12) dirler ve bunu dahi bilgil kim hakk subhânehû ve te'âla felekleri yaratıcak (13)

bunlara dönmek emritti ve dönmeklerinden avazlar zâhir oldu. (14) ol âvâzelere agâni ve ruhâni dediler hem mûsikînin usûlu (15) oldur ol rûhâni avazalardandır. ol âvâzeleri şeyh safiyü' (16) d-din abdü'l-mü'min den işidüb dururdu. riyâzet müsâ'ade (17) siyle bu âvâzelerin fikrinde kalmışdı. bu deryâ-yı hayretde

12 a

(1) müstagrak ve elîm fikirde mugterif olub tururken nâgâh (2) hâtırı seyr istedi. Revân-ı taraf-ı gülnâre teveccûh itti. (3) Gezib teferrüc iderken birkaç sohbeta dûş geldi. (4) Görüb oturub güyendelik ve serâzendelik iderler. Her (5) yerinden âvâzesiz ve nagme-i dil-fürûz sem'ine yetişdi. (6) Bu âvâzelerden müteessir oldı. Gönlüne bu heves da'yesi (7) düştü kim riyâzete meşgûl ola riyâzet mu'âvenetle (8) bu 'ilm-i düşürüb tedvîm idesin. Vardı riyâzet kıldı. (9) Bu riyâzet berekâtıyla şol mertebeye irdi kim sahur vaktinde (10) bir kenâra ve cennet misâle bir mergzâra çıkardı. Eflâkin avâzın (11) işitdürdi her sahur ki çıkardı kulagına bir dürlü âvâze girerdi. (12) Pes feyyâzın feyz sebebiyle on iki makâm on iki (13) burcun âvâzelerinden ve yedi âvâze yedi kevkab âvâze (14) sinden kim seb'ay-ı seyyâre dirler. Ahz idüb cem'itti (15) ve tokuz felekten tokuz türlü darb ve usûl aldı. Fehm (16) idüb durub ve usûl bünyâdın vaz'itti ve (17) dikkat-ı fehm ile nazar idüb gördü kim bu makâmâtın

12 b

(1) aslı dört dürlüdür ve hilkat-ı insan dahi dört (2) nesneden mürekkebdür ve bunlardan dahi dört şu'be ahz (3) itdi. Temiz idüb dört dürlüsünü dört 'unsurun (4) hizasında kodı kim ana 'anâsır-ı erba'a dirler ve bu makâmâtın (5) her birine bir dürlü ad virdi. Oş sana devâir içinde bir yer (6) gösterir. Ba'd bilgil kim bu avazları canlar ilmi ervâhda işitmişlerdi. (7) Pes şimdi bu 'âlemi dünyada bir kişi hûb âvâze ve söz-ü şâd (8) işidüb müteessir olmasa delâlet iderkim ol kişinin rûhâniyeti (9) gâlib degildir. Belki hayvâniyeti gâlibdür. Ânun için ol 'âlemde (10) işitmiş mahrûm kalmışdır. Pes şimdiki halde olan esvât (11) ve âvâzeleri cân kulagıyla dinleseler bî hoş olub hayrân kalalardı. (12) Ba'zı meşâyih-i kibâr gibi nitekim Safiyü'd-din ve Abdü'l-mü'min zamânında (13) 'ulemâ-yı Bagdat halâyık-ı tâ'limi 'ilm-i musikiden men'ittiler. Pes (14)

Safiyü'd-dini Abdü'l-mümi'nin bu haber kulagina degdi vardı. (15) Halîfe huzurunda da'va kıldı kim bu 'ilm ilm-i şerîfdür. iş bu (16) delîl ile kim eflâk-ı raksa girip döndü ki hakkın 'aşkıyla (17) hareket ider ve sığınamayub şekerdeb yeler ve bu âvâzeler ol

13 a

(1) 'âşık-ı hakîkînin harekâtında peydâ olmuştur. Bu 'ilim hakdür (2) terk idecek fen degildir deyüp deve getürdi. 40 gün (3) aç ve susuz kodu. Bu aç ve susuz deve avâz işitdiği (4) vaktin yemege ve içmege mukâyed olmadı âvâze dinlemege meşgûl (5) oldu ve tuyûr cinsinden dahi bülbül getürdi vaktinde güyende (6) ittiler. Bülbül bu âvâzeyi işidüb tahâmmül etmedi, dir dir ditreyüb (7) düşdi öldi. Mütelhâyyeri hayrân kaldılar. Pes bildiler kim bu 'ilm-i (8) mûsikî 'ilm-i şerîfdür, terk idecek 'ilm degildir. Bâ'dehû vardılar. (9) bu 'ilmn tahsîline meşgûl oldular ve bu 'ilmin fazâilî çoktur. (10) Tatvîl-i kelâmdan kaçup söylemek ve dahi bilgil kim bu 'ilm-i şerîf (11) Safiyü'd-din 'Abdü'l-mümi'nin 'ilm-i hikmetden ve 'ilm-i hey'etten ve 'ilm-i (12) nücûmden ve 'ilm-i tıptan ve 'ilm-i hendüsiden istihrâc edüp (13) tasnîf ettikte buna mazhar esrâr dedi ve gördükim felekin (14) harekete mestdîdedür. Hareket müstemile degildir ve kevâkîbin (15) dahi bi't-tab'i hareketi müsteride-i müstakime degildir. Ol sebepten (16) ötürü buna 'ilm-i esrar kitab-ı edvâr ad virdi ve bunu dahi (17) fehm etmeye her kim bu kitâb okusa bi tamâmihî bu kitâb hakîkatle

13 b

(1) bilmez bil ki fi'l-cümle usûlün ve furû'un ve esâmesin bilür ve eger (2) bir kişi bu 'ilm-i bi künhi'l-hakîkat bilmek istese gerekdir ki (3) bir ustâd-ı kâmile yetişse ve edeble önünde diz çöküp (4) cehd ile öğrenmege meşgûl ola tâ ki kendü dahi ustâd-ı (5) kâmil ola. Bilgil kim Safiyyü'd-din Abdu'l-mü'min on iki (6) makâma ve yedi âvâzeye şu'beye kim bünyâd urdu. Ba'dehû (7) gelen üstadların her biri bu mezkûrâtın ba'zını ba'zına (8) muzâf kılıb terkîb ettiler. Dahi ol perdeye ya kavlı ya 'amel (9) ya basît ya gazel ya terâne söylediler. Âna bir dûrlü âd (10) virdiler. Bunun gibilere terkîbât derler. İnşâallahü (11) 'an karîbin beyân oluna ve eger 'ilm-i edvâr bu mezkûr olan (12) 'ilimlerden müstahric denilmeseydi on iki makâm on iki (13) ber-vech ve yedi âvâze

yedi ıldıza dört şu'beyi dört (14) 'unsura ve bu terkîbâtı yirmi dört sâ'ate mukâbil (15) kılıb tertîb eyleyümeyelerdi der matla' makâmât (16) işit rind çâbuk cest çâlâk, çü sensin fehm-i fikret içre derrâk (17) mubâr isen bildin çün bu 'ilmin, belî fi'l-cümle zâyil oldu cehlin

14 a

(1) gel imdi şimdi nekr-ü suâl it - bu fende varsa şübhen arz-ı hâl it (2) eger sorsan makâmâtın usûlun - duyayın asl-ı fer'inin husûlün (3) bil evvelki makâm anla gıl râst - ki râst'ı râst durur ümmü'l-makâmât (4) zira bundan dogru mecmû'-u avâz-ı - makâmât-ı şu'ûb-u âvâze-i zâr (5) el-evvelü râst (6) çü azîm ittin bilesin râst'ı râst, ver kılı ki evvela evvel perde râst (7) hoş âgaz it ol evden girânde, bir pervâz idüb kalk gel turanda (8) muhattav mahrecin bildik çübendür. makâm-ı râst budur. hemân gör. (9) es-sâni 'ırâk (10) ikincisi makâmâtın ırâktır - ki çeşmi' cân bunu kalbe çoraktır. (11) dilersen alasın mülk-i 'ırâk-ı - şehri bagdâtla it ittifâkı (12) kâhin perde rehâda it hurûcu - nüzûl ittür 'ırâk evine göci (13) hemân bildin 'ırâk'ın gerçegini - muhattav mahrecin nidüğini (14) es-sâlisü ısfahân (15) makâmâtın üçüncüsü ısfahândur - işüdüb şâz olub bunu revândur (16) teferrüc etmek istersen cihânı - yürü gör nicedür mülk-ü ısfahânı (17) huruc et perde-i penç-gâhdan ey yar - dügâhın perdesinden in otur var

14 b

(1) sözüüm fehm eyledinse nidüğini, hemen bildin muhattav mahrecini (2) e'r-râbiu zir-efgend kûçek (3) çü dördüncü oldu zir-efgend kûçek - bulunur 'akilla istense düzçek (4) zir-efgendden işit gel menşe'ini - neradındur muhattav mebde'ini (5) buçuk perde aşaga in nevrûz kılından - hemen âgaz it ol perde dilinden (6) bunun çün mahreci nısf-ı nevrûz - otur var perdegâhda it söz (7) muhattav mahrecin bunun çü bildin - heman evtâr içinde üstâd oldun. (8) el-hamis büzürg (9) beşinci büzürg oldu makâmın - çalınub meclisinde ehl-i ihtirâmın (10) bu büzürgle dilersen başlayasın gerek kûçekle varıb buluşasın (11) hurûcunde zir-efkend perdesin ur, 'ırâkın perdesinde inib otur (12) bununda mahrecin bildin muhattan - hemen bu fende oldun ferd u fettân (13) e's-sâdis zengûle (14) çalınsa altıncı zengûle makâmı - götürür vecd hak olmuş 'atâyı (15)

dügâhın perdesinde kalsa âgaz, hicâz ahz eyleyün çekse avâz (16) geri utarsa dügâhın perdesinde, ana zergüle derler anla sende (17) muhattav mahrecun fehm eyleren - olur mevzûn ne söz kim söylersen

15 a

(1) e's-sâbi' rehâvî (2) yedinci makâmâtın rehâvî - işiden kûşen olur çeşm-i mâvi (3) rehâvî oldurur anlarsan râz - segâhın perdesinden ide âgaz (4) çıka çârgâh evine itmeye ârı - segâh evinde ide gir ve ikrârı (5) muhatta mahreci bir oldu bildin - rehâvîyi sarub ha şimdi buldun (6) e's-sâmin hüseyñî (7) sekizinci makâm oldu hüseyñî - olur iş ehlinin bu nısf-ı aynî (8) hüseyñî dilersen bilesin tur - var ol şeş-gâh evinin ber kalan ur (9) karâr it in dügâhın hânesinde - ve eger var ise dirgu 'akıl sende (10) muhattav mahrecin bildin nedendür - budur, bîtâ'ı gavvâs-ı 'adendir. (11) e't-tâsi' bûselik (12) dokuzuncu makâm bûselikdür. - bunu anlarsan adım agziki budur (13) dilersen bilesin sen bûseligi - ideble ustâd önünde otur, egili (14) okuta sana sâzın safhasından - gide bu yerde şekk-i şüphesinden (15) muhattav mahreci bunun dügâhdır. - fehmi kûşuyla huşk çeşmin açdur (16) mutârici ezkiyâ durûr bu adı - ki bunda denk evvelidür nice adı (17) el-'âşer hicâz

15 b

(1) onuncusı hicâz oldu makâmın - inen muhrikdür âteşten kelâmın (2) hicâz yolunu sorarsan ger - işit bizdendirür rihlet ey server (3) hurûc it perde-i penç-gâhdan ey yar - dügâhın hanesinden şeş otur yar (4) muhattav mahrecin bildinse bunun - teveccüh it nevâ serhine bunun (5) el-hâdi 'âşer nevâ (6) makamın on birincisi nevâdur - bununla bi nevâlar âşinâdur (7) nevânın bilmek istersen hanesini - birez geşt it 'ırâkın perdesini (8) bunun bil mahrecî bil Pençgâh evidür - muhattide anla gıl dügâh evidür (9) e's-sâni 'aşara 'uşşâk (10) on ikinci makâm oldu 'uşşâk - geçer müştâk bu 'uşşâka 'uşşâk (11) dilersen olasin 'uşşâka hemrâz - dügâhın perdesinden eyleye âgaz (12) 'ırâkın perdesinden in karâr it - kamu 'ilmünü bunda aşikâr it (13) çü bildin mahrecin dahi ey ha muhittını dahi fehm it derince (14) makâmâtı dedi çün seyyidi sana - kulak âvâzeeye ur kalma tana (15) der matla' âvâzehâ (16) gel ey sâzında sûriyle eyle âgaz - beri it

sâzının sözüne dem saz (17) ki sâzın söz şuna cân hevesdür - nufûsu kudüs bigi hoş nefesdir

16 a

(1) beyân it zemzemiyle ter nefesten - ki mergı cân demdesten hevesden (2) işit âvâzeler cümle yedidir. - açûben çeşm-i hoşu der ki edeb gör (3) el - evvelü geveşt (4) geveşt oldu evvelâ âvâzelerden - işit nerde oturur doğru neradan (5) muhattav mahreci segâh evidir. - var ara oku sâz içre bulu gör (6) segâh âgaz idüb otursa segâh - fehm it kim geveşe bu durur râh (7) es-sani nevrûz (8) ikinci âvâzedür ey dest-i nevrûz - bilirsen necm-i fehmin ola bîrûz (9) bunun bir mahrecidür nısf-ü Peçgâh - muhât perdesidür bânın düğâh (10) es-sâlisü selmek (11) üçüncü âvâze selmek işit hey hoş açgıl çeşm-i sem'in canla gey (12) bunun bir mahreci zengüledendür – muhât râst evine nice iner gör (13) er-râbiu' şehnâz (14) bil ûş dördüncü âvâze oldu şehnâz - ne vardur bunda işit remz ile râz (15) zir-efkend perde çıkûben git - ırâk perdesine var nüzûl it (16) el-hâmisu mâye (17) beşinci âvâze durur anla mâye - diyayın haktan irerse 'inâye

16 b

(1) düğâhın perdesidür mahreci râst - dîm benden idersin bunu ve rehâset (2) muhatta perde-i Peçgâh evidür – ikinci taykaya iner iz yürüdür (3) bunu şol fehm ider kim bile eb'âd – zerây-ı gâ olur dâim şûkûr zâd (4) es-sâdisu gerdâniyye (5) çü gerdâniyyedür altıncı âvâze - bu turur nagme-i terâhil sâze (6) dilarsen muhattav mahrecini - bilesin nicedür önü sonunu (7) gerü gerdâniyye evinde it âgaz - in otur râst evinde şöyle kim bâz (8) es-sâbiu' - hisâr (9) hisâr oldu yedinci âvâze anla - işit bunun dahi sırrın tınla (10) hüseyinî perdesinden baş götürür - düğâhın perdesine iner oturur. (11) çü işitdün seyyidenden âvâze kaçdur – pirâyet-i hırçın ol şeker-i enbârdur (12) der matla' şu'behâ (13) ey mitrab-ı mugzî ter ile neyle - kulagım tolduru gör zem zemiyle (14) ki cânı müştâk olubtur rebânın naye - nitakim hasta dârevi şifâye (15) sorarsın şu'be işitki dördür - sözüm ardınca fikriyyeten yürütdür (16) el-evvelü yek gâh (17) dedi evvel şu'beye üstad yek gâh - işit nerden gelür gider buna râh

17 a

(1) düğâhın perdesinden it hurûcu - segâh evine dik çık it urûcu (2) gerü in râst evinde it karârı - bilasin nidügün yek gâh bâri (3) es-sâni düğâh (4) düğâhdur bil ikinci şu'be ey yâr kulag ur sırrını ideyin izhâr (5) düğâhın perdesinden gir ve çık git - biraz seyreyib onda nüzûl it (6) muhattav mahrecin bildin çü yerdür - ve âvâze-i evtâr-ı mutlakta aslını gör (7) es-sâlisû segâh (8) üçüncü şu'bedür bilgil segâhı - hoş eyle mebde'yin bunun gümâhı (9) segâhın perdesinden it gerü agaz - râstın evinde kılmagıl nâz (10) çü bunun da aslını bildin nidendür - muhattav mahrecini niredendir. (11) er-râbiu' çârgâh (12) çü kârgâh oldu bildür dördüncü şu'be - nazar kılmak hoş olur vech-i hûbe (13) gerü çârgâh evinde ibtidâ it - var otur râst evinde hoş safâ it (14) der matla'-ı terkîbühâ ki - üstâddan te'lîf görde (15) gel ey dil ile terkîbât-ı tebyîn - ki anı üstâd islâf itdi tervîn (16) ne terkîbe ki bûnyâd urdu üstâd - tamâm ittikte ana kodu bir âd (17) ki ider şu'beyi âvâzeyle terkîb - makâmı gâh ider şu'beyle tertîb

17 b

(1) ki âvâzeyle cem' eyler makâmı - ki nâgmeyle ola ter şirin kelâmı (2) gehî terkîb ider âvâze tînini - düzerki şu'ûbetini virzini (3) makâmını ki ider bir yere cem' - verir nûrânî sem'a çün şem' (4) kehi cümle makâmı cem' eyler - düvâzde şeş de yani kavil söyler (5) el- evvelü beste nigâr (6) eger aklın kılarısa sana bari - dîm fehm idesin beste nigârî (7) ser agaz eyle gerdâniyye evinden - hazer it nek-i ma'kûsün dünden (8) hemân ta'yîr-i ba'd it aşaga inde- karâr eyle segâh çârgâh evinde (9) sözüm fehm eylemekse ceyyid-i ersen - aselden tatlu şirin ter şekersin (10) es-sâni nigâr ve nigâr-ı nîk (11) nigârîyle nigârîyenin ki vardur - ekisi ma'nada bilgil ki birdir. (12) şu mıtırab ki elde eline çaldı çengi - gözetti perde de ahenk yengi (13) ser agaz it gerdâniyye de hûb - tamâm itti bunu idendi matlûb (14) inüb çârgâh evin mesken iden - karâr idüp şirin müvâttan iden (15) nigâr hem nigârîyenin ki derler - budur fehm eygil 'ammâl pırlar (16) es-sâlisû gerdâniyye-i nigâr (17) dediler buna gerdâniyye ey yâr - ki cem' eyler nigârîyle kalur zâr

18 a

(1) işit ki tâli'in kılursan yâri – bu gerdâniyye neyle olur nigârî (2) idersen bunun gerdâniyyiden it – inib çârgâh evine ugra git (3) varıb mâye evinde it karârı – bilesin neydi terkîb nigârî (4) ger agaz eyliyesin sen ısfahândan – karâr itsen segâh evinde andan (5) ana derki beste ısfahândur – işit sözüm sana hoşça beyândır. (6) er-râbi' u seh-i ısfâhân (7) nedir bilmek dilersen ısfâhânın – muhattav mahrecin ki anla yek yek (8) ser âgaz it ısfâhân perdesinden – gele mührü muhabbet söz senden (9) 'acemdârında inüben karâr it – muhabbet nayî neyki âh u zâr it (10) es-sâdisü tebrîzî (11) eger bilmek dilersen tebrîziyi – bu yerde yanub zeyl ... (12) hicâzın perdesinden eyle âgaz – zî-konsak râst evinde bâz-ı avâz (13) çü bu terkîbe bünyâd urdu üstâd – bunu nir-i zâdıyla eyledi yâd (14) es-sâbiu' Pençgâh (15) dilersen bilesin sen penç-gâhı – muhattâ mahrecini hem kemâhı (16) çıkar bâşın ısfahân koykasından – nüzûl it râst uyur uykusundan (17) es-sâminü dikleş ve zirkeş hâverân

18 b

(1) nedir dilkeş ya zirkeş hâverân bil – terâkîb içre iste aslını bil (2) hüseyinîden çıkuben çeksen avâz – 'ırâk evinde otursan eylesen sâz (3) budur zirkeş hâver ki derler – bilirsen pîr adam agzuna derler (4) e't-tâsi zîrkeş (5) nedürür zer-keşîde anla ey yâr – hüseyinî perdesinden çık yürü var (6) rehâvînin evinde it karârı – işiden nâl ki getsün karârı (7) e'l-'âşar 'âşîrân (8) hüseyinîden çikuyın eylesin on – inüb râstın evinde itsen temekkün (9) ana derler 'âşîrân ey civân-baht – bilen bu 'ilm buldu ta'cîlen taht (10) e'l-hâdî-'âşer gerdâniyye bûselik (11) dilersen bânın gerdâniyye üzünden – sülûk it bûseligin sen bu zünden (12) inüb râstın evinde it mekânı – karâr eyle müdâm ol şâzümânı (13) hemân bildün bu gerdâniyye-i terkîb – olan bûseligi nice oldu tertîb (14) e's-sâni-'âşer nevâ ve 'âşîrân (15) nevâ âgaz idûben kılrsa zâri – karârgâh id nereşe karcıgârı (16) bu terkîb eyledikte cem'i üstâd – 'âşîrân deyu urdu iş buna âd (17) e's-sâlis-'âşer muhâlifek

19 a

(1) ger âgaz etsen ucundan segâhın – inüb ‘uzzâl yüzünde geçe râhın (2) segâhın perdesin kılsan mu’arrak – niçündür anladugısa mümerrek (3) ana derler muhâlifek bilesin – eger güvendeden ta’lîm alasın (4) e’r-râbi’-‘aşer hicâz muhâlifek (5) hicâzî kim muhâlif olma dinle – diyayın nicedür aslını anla (6) tamâm göster hicâz in karcıgârı – dahi göster karâr eyle tamâmı (7) e’l-hâmis-‘aşer râhatü’l-ervâh (8) nedir bil râhatü’l-ervâh ey yâr – diyayın tutarsın kûş-ü efkâr (9) hicâzdan eylesen agaz bâri – ‘ırâkın hânesinde et sen karârı (10) ana bil râhatü’l-ervâh dirler – bu fende mâzıkk derrâk pırlar (11) e’s-sâdis-‘aşer segâh mâye (12) segâh mâye ana derler iste gel – uyarub ‘akıl şem’ini işit gel (13) segâh göster tamâm in mâye evinde – karâr it ehli zevkin meşrebinde (14) e’s-sâbi-‘aşer râst-mâye (15) tamâm göstere bânın idüp ‘ırâkı – inüp mâye karâr itse ittifâkı (16) ‘ırâk mâye âd urdu buna ustâd – afâkallâh zehî nâm ve zehî bünyâd (17) e’s-sâmin-‘aşer ‘ırâk mâye

19 b

(1) nedir ‘uşşâk mâye ger sorarsan – diyayın canla kulak dutarsın (2) tamâm ‘uşşâk göster turma onda – karâr eyle inib mâye evinde (3) e’t-tâsi’ü zâvelîyyü’l-‘aşrîn (4) segâh dârında olsa ibtidâsı – dügâh olsa karâr intihâsı (5) ana zâvi dedi ustâd-ı kâmil – şol anlar bunu sâzında ola ‘âmel (6) e’l-hâdi-‘aşrîn burku’ (7) niya dirler murakka’ dinle ey yâr – kulag ur hissiniin çeşmin uyâr (8) tut âgaz eyle çârgâhın elini – mekân edin inib segâh evini (9) hemân bildin murakka nidüğünü – ne sözün hil’atını geydigini (10) e’s-sâni-‘aşrîn sabâ (11) sabâ oldurki nevrûz ide âgaz karâr idüp segâh evinde âz (12) e’s-sâlis-‘aşrîn zemzem (13) dilersen bilesin zemzem nedirki – aluki ud el ya agzukini (14) çıkub nevrûz evinde eyle gel âh – rehâvi hânesini kıl karârgâh (15) e’r-râbi’-‘aşrîn nev-rûz-ı rûmî rıdvân (16) nedir nev-rûz-ı rûmî yahut rıdvân – ekisi bir dürür ma’nâda ey cân (17) ederler âh penç-gâhın yüzünden – kıparlar sürme-i zehre gözünden

20 a

(1) düğâh evin mesken idinürler - bevrârü'l-'aşrî mahzun idinürler (2) e'l-hâmis ve'l-'aşrîn rekb (3) eger bilmek dilersen nicedür rekb – diyayın nirdendür aslını heb (4) gerek kûçek yüzünden açasın râz – idesin perde-i çârgâhdan âgaz (5) düğâh evinde idesin karârı – işiden nâgmeni gide karârı (6) e's-sâdis ve'l-'aşrîn rekb ü nevrûz (7) bilirsene nidügünü rekb ü nevrûz – bu fende olasın manzûr-ı bîrûz (8) gerekdür idesin küçekten âgaz – düğâh evinde inüb eyleye sâz (9) e's-sâbi' ve'l-'aşrîn zir-efkend (10) segâh âgaz iden büzürg yüzünden – ugralar zührenin kehlî gözünden (11) edinir mâye evin mesken ü dâr - beşiz görmesiçün bûn agyâr (12) bu terkîbe zir-efkend dedi üstâd dervîş üstâddan idesin bunu yâd (13) e's-sâmin-'aşrîn nişâvurek (14) nişâvurek işit niye demişler – bu terkîbden niçün emek yemişler (15) ide çârgâh evinde bânın avâz – hüseyinî perdesine âgaz ide sâz (16) ine râstın evin ede turak – niyâz zemzemiyle tola âfâk (17) bu yüz etmek gerekdür ba'de tagyîr – bu denlü ana kâfidürür anla tefsîr.

20 b

(1) e't-tâsi-' ve'l-'aşrîn sâzkâr (2) diyayın dinle sana sâzkârı – eger bahtın kılarsa sana yârı (3) sana avâz idüp in mâye evine – koma elden 'işreti cânın sevine (4) geru çık râst evinde it temekkün – otur 'işret makâmında it tetavvün (5) e's-sülâsîn nihâvend (6) tamâm göster hicâzı tiz yerden – pir it agzın açan âvâz-ı derden (7) ve tayy yerden geri göster hicâzı – tamâm eyle bilesin bunda râzı (8) buna derler nihâvend anla sürûr – hoş izhâr eyledim kalmadı muzmer (9) e'l-hâdî selesîn nihâvend-i rûmî (10) niye derler işit rûmî nihâvend – fehm etgil diyem zihnü ki emed (11) eger çalmak dilersen 'ud ya çeng - hicâzdan eyle gel âgazı âhenk (12) safahândan çıkıp kûçek karâr it – bununda bu'd dan anla ittikâr it (13) e'l-hâdî selesîn nihâvend-i muhâyyer (14) ne durur bilmek istersen muhâyyer – işit gel menşein bunuda server (15) düğâhın perdesinden tar hurûc it – hüseyinî evinde in ugrayıp git (16) aşagı düğâhın perdesinden – karâr it varsa fehm-i hüsn senden (17) seh bahir

21a

(1) düğâhın ucuna derler muhâyyer – muhâyyerden ger âgaz idesin ter (2) hisâr yüzünden in kûçek karâr it – seh bahri iş bu vechiyle şikâr it (3) e'r-râbi' ve's-selesîn karcıgâr (4) nedir bilmek dilersen karcıgârı - eline cönk alıb eyle râzı (5) gerekdür göster isen çârgâhı – nevâ yüzünden lîk râhî (6) düğâh evinden inib eyle ârâm – bilasin ne düğünü karcıgar-ı nâm (7) e'l-hâmis ve's- selesîn vech-i hüseyinî (8) nedir vech-i hüseyinî anla dilden – diyeyin salını geldikçe elden (9) hüseyinîyle hisârîk perdesinin – tamâm nısfından âgaz eyle bunun (10) tutub gel karcıgâr göster tamâmı – begensün iş bu te'lîf i nizâmı (11) gerü otur var hüseyinîden karâr it – derûndan sözle gülbânk râz it (12) e's-sâdis selâsin rû-yî 'ırâk (13) segâh âgaz ider lîkûn 'ırâkın – yüzünden arza kılğıl iştiyâkın (14) tamâm it in 'ırâk evinde sâzı – nedir anla bu yerde ba'dı râzı (15) buna rû-yî âd verdi üstâd – bilirsen baht evini ittin abâd (16) e't-tâsi' selesîn müsteâr (17) eger 'uzzâl evinden itsen âgaz – yüzünden büzürgün itsen ser âgaz

21b

(1) segâhın hânesinde it karârı – bilesin nicedür tâ müsteârı (2) e's-sâmin selâsîn nühuft (3) muhâyyer perdesinden itsen âgaz – dahi 'uzzâl yüzünden eylesen sâz (4) hicâzın dâdın idesin karârgâh – nühuft dedikleri budur ey şâh (5) e't-tâsi' selâsîn 'uzzâl (6) eger 'uzzâl dilersen bilesin – bunu bilmeklige hoş yol bulasın (7) hüseyinîden düğâh agaz idüb git – hicâzın nesinden in karâr it (8) e'l-erba'în bahr-i nâzük (9) segâh göster hicâz evinden ey yâr – düğâhın hanesinde oturu var. (10) hemân bildin nedir bahr-i nâzük – dirsen yâre varıb yüzün gözün (11) e'l-hâdî erba'în hisârek (12) hisârek nidüğün bilmek dilersen – taleb otuz birinde erersen (13) segâh göster hisârek hanesinden - ferah ersün delile câna senden (14) sıfâhânın yüzünden eyle râhı – karârgâhın adın dâr-ı segâhı (15) hisâriyenin niye derler sorarsan – muhattâ mahrecin bunun ararsan (16) segâh göster hüseyinin evinden inib – kûçek karâr it geç gamından

22 a

1) hisâr-1 evc göstersen bulasın – arayıb asıl faslını bulasın (2) hisâri gösterib ‘uzzâl yüzünden – karâr eyle hicâz evinde önden (3) hisârı gösterüben eyle itmâm – ine büzürg makâmında ide ârâm (4) bu yerde ihtilâf itmişdür ara – işit bu ihtilâfı anla yara (5) hicâz-1 türk oldur kim hisârek – yüzünden ine bângi görmeyenün (6) hicâz evinde ine otura ferhân – karâr ide itmâye bir yerden seyrân 7) teriden gösterir olsa hicâz-1 – inib büzürg makâmında etse bâzı (8) ser âgaz eyle çârgâhı ‘acemden – rehâvî göster inüben gerüden (9) dönüb yine tamâm eyle hicâz ı – bu terkîbin bilesin noldu râzı (10) buna derler ‘acem bâzir küşide bu engâme olur zühre-i hezîde 11) edin çârgâh evinde bâng ü âvâz – ine rûyi ‘ırâkdan eyleye sâz (12) düğâhın hanesinde eyle ârâm – ki gide tâ ki araya dil-ârâm

22b

(1) bu terkîb anla çârgâh ‘acemdür – bu nagme bâng-i serde muhteşemdir. (2) ger âgaz itseler bâng-1 segâhda – ‘ırâk yüzünde itseler düğâhta (3) karâr itse segâh olur ‘acemle – hoş olur hemdem olmak muhteremle (4) düğâh göster dönüp rûyi ‘ırâk dan – düğah otur geri kaç iftirâkdan (5) hemân bil bu düğâh ı bâ ‘acemdür – bu ‘ilm-i fehm idinen muhteremdir. (6) hicâz âgaz ideyin rûyi ‘ırâk dan – düğâh tan it karârı bakma arkadan (7) işit bu neyle ‘uzzâl-1 ‘acemden – ne mevzûn târ-1 şîrîn nagmedendir. (8) ger âgaz eylesen ‘uzzâl evinden – sülûk eyle hicâz ın hem yüzünden (9) inib rûyi ‘ırâktan yine ey yar – karâr idüb düğâhdan eyle gel zâr. (10) bu terkîbi hoş anla gıl ki direm – bu fende deme gel ne ecem ne seyrân (11) hüseyin âgaz idüb in düğâha- bu bânında in ‘ırâk ı bî günâha (12) tamâm eyle ‘ırâkîde yürü var – karâr eyle düğâh dârında ey yâr (13) bu terkîbe hüseyinîyle ‘acem diyen – şular kim işbu ‘ilm içre emek yeiyen

23 a

(1) tamâm nev-rûz-1 rûmî gösterü var – dönüb rûyi ‘ırâktan yine ey yâr (2) düğâh hânesinden it karârı – bilesin bunu ki de şek gubârı (3) dediler bu ki nev-rûz-1 ‘acemdir. – bunu bilmek safa ehline ehemmdür (4) ‘ırâk göster tamâm düğâh evinde – yine arâm

it düğâh ta geç gâm da (5) bu terkîbe demiş ustâd-ı kâmil – ‘ırâktır bâ ‘acem yok gayre mahmil (6) ‘ırâk göster tamâm inib düğâhın – yüzünden râst evinde eyle râhın (7) bilesin tâ ‘acem râstı ey gözün– demişler bâzılar iş bu ki mürgak (8) eger zengûle gösterse itse itmâm - rehâvî evinde dönüb itse ârâm (9) bu terkîbe demişlerdür humâyun – bilersen bahtın oldu sa’îd-i meymûm (10) hicâz göster tamâm dönüb ‘ırâk ı – tamâm göster karâr it ittifâkı (11) hicâz-ı mâye ve büzürgle Pençgâh – rehâvîyle nühüft ‘uzzâl çârgâh (12) buları bir yere cem’ iden üstad – ki sebzender-sebz dedi iş buna âd

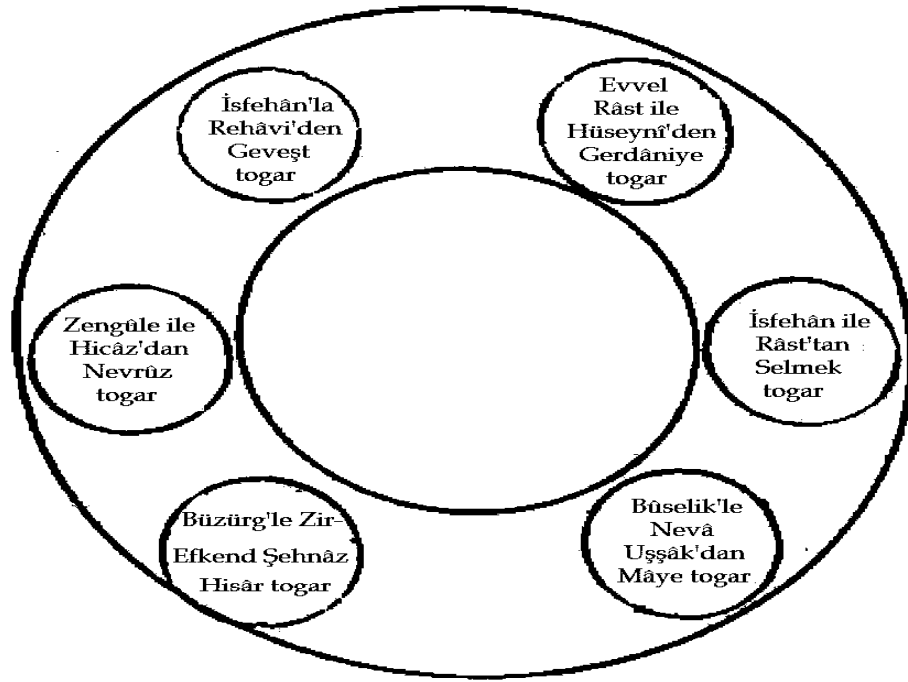
23 b

(1) kulag ur mıtrıbâ bir dâhı bende – gerekdür olasin pendûme-i bende (2) tîz it be-lebün yanına neyi sâz – sagîr nâyiki ola zöhre dem-sâz (3) çü etdürdim makâmâtı sana yâd – olur dilşâd engâmıyla dilşâd (4) revân bahş oldu la’l ki beyk-i hissün -düşer gül bâşına hûşuyla esen (5) ki kadrin oldu âli her felekden – ne züyûr oldu ter bahtın melekten (6) ve ey dilşâd çün bildin makâmâtı on ikidür burûcu felek (7) dahi on ikidür ve kevâkib-i seyyâre yedidür ve âvâzeleri dahi (8) yedidür ve ‘anâsır dört ve şu’be dahi dört tür. Pes bunları (9) iş bu hâssiyetle bildikten sonra sana gerekdür kim tabâyi’-i kevkeb (10) ve tabâyi’-i ‘anâsırı bilesin. Hâr mıdur yabis midür bâr mıdır (11) ruteb midür ve dahi âteşimdir, ya bâdi midür ya hâki midür yâ (12) âbî midür ve yirmi dört sa’âti dahi bilmek gereksin. (13) Bâ’dehu tabâyi’-i insân teşhîs idûb matlûbun ıldızı (14) serd-dermidür mesel âb ya serd huşk midir mesel hâk ya germter (15) midür mesel hevâya germ huşk midir mesel âteş, bilmek gereksin

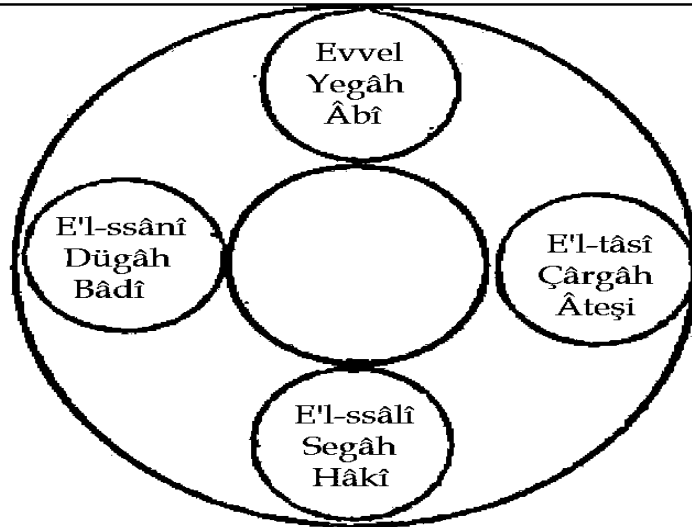
24 a

(1) ve bu ıldız kangı burca gelibdür ve yirmi dört sa’âtin kaçınıcıdır (2) ve bu ıldız kangı makâma ve kangı âvâzeye ve kangı şu’beye ve kangı (3) terkîbe muvâfık ve müte’allikdür. Bilmek gereksin. Tâkim ol matlûbunun (4) ıldızına muvâfık sa’atte güvencilik ve sâzendelik idesin. (5) Kem sohbet germ ve sûznak düşe serd düşmeye. İmdi iş (6) bunların hey’etini oş sana devâyır içinde gösterüz inşal (7) lâhü te’âla. Ol devâir budur. Sûretü’l-burûc ve’l-makâmât (8) ve sûretü’t-tabâyi’ ve’l-alâmât. Her

دربیان دوایرها که از چه مقام انحصار آواز زاید



دربیان دوایر شعبها



هذا في بيان المعارف الأبعاد والإغاني والأسرار الدقايق العوارف الروحاني

- (3) Elâ ey müşterî rûy-ı rahl-i nây, 'utârid fikret ü meh-i fer-güneş rây
 (4) Büt-i Şîrîn-i zebâneş zühre vü ten bâk, elüne saz alıp et zühreler çâk
 (5) Çü handândır yüzün bahtın hüccete, dilin aç 'acz kapısın eyle beste
 (6) Dedim nâyıma aheng eyle sâzın, gören dem-beste ola sûzıyla sâzın
 (7) Bırakğıl 'ûd bigi cânıma od, deminle 'âlem olsun mest-i b3i- hîd
 (8) Felekler raksa girsın sâzın ile, melekler hayr eyleye âvâzın ile
 (9) Deli 'aklın saçın bigi ile anca, Ne dersem fehm kıl yerlü yerince.
 (10) nesir olub ustâd-ı kâmil olasın. Evvel bilgil ki ba'dehû (11) 'ibâretdür. İki muhtelif
 sadâ dediki mütefâvit ola hiddette (12) ve sâkiletde pes eyle. Olsa bilmek gereksin. İki
 nagme-i kem bir nagme (13) gibi ola ve ânın birine nagme-i bim ve nagme-i zîr dirler
 amma bu eki (14) nagmenin ortasında ba'dı hakikî yok gibidir. Velâkin ba'de (15) örf î
 vardır kim ana ba'dı müttefik derler. Pes bilgil kim her iki nagme (16) kim derler
 görelim. Ya müttefik ola ya mütenâfir ola. Eger müttefik (17) olcak olursa ana ba'de
 müttefik derler. Eger mütenâfir olucak olursa

- (1) ana ba'de mütenâfir derler ve bu ba'de müttefik gâyet ittifâkta olâ ana (2) ba'de
 bilgil derler kim ol gerü kalanın kâyım-ı makamdır. (3) Dügâhla muhayyer ve segâh la
 evc gibi ve kıss 'alâ hâzâ. (4) Müttefik ulanmaz dahi kâyım-ı makam kül olur. Ol imdi
 iki (5) ba'ddür birine ba'd bi'l-erba (bu'ud bi'l-erba') dirler. Râstiyle çârgâh (6) gibi ve
 birine ba'd bi'l-hamse derler. Râstla Pençgâh gibi ve kıss 'alâ hâzâ. (7) Ammâ ol kim
 kalanına müttefik olmaya lakin müttefik olanındur. (8) Der pâ nice gele ana ba'de zanîni
 derler ve buna eb'âd-ı hendesde (9) eb'âd-ı lahnî ve eb'âd-ı sugrâ dahi derler ve altı
 nev'i dahi vardır. (10) Ana eb'âd-ı büzürg derler. Geldik eb'âd-ı sugrâ üç ba'ddur. (11)
 Evvelkisi eliften yeye varıncadır. İkincisi eliften cim'e (12) varıncadır. Üçüncüsü

eliften dâla varınca. Geldik evvel kîm (13) ba'de şeşkânedir. Yani altı nev'idir. Evvelkisi ba'de bi'l-erbaa' (14) dir. İkincisi ba'de bi'l-hamsedir Üçüncüsü ba'de bi'l-kül dür. (15) Dördüncüsü ba'de bi'l-kül ve'l-erbaa'dır. Beşinci ba'de (16) bil kül ve'l-hamse dir. Altıncısı ba'de bi'l- kül merrateyndir ve bundan (17) sonra esbâbını kim mûcib tenâfürdür. Onları dahi bilmek

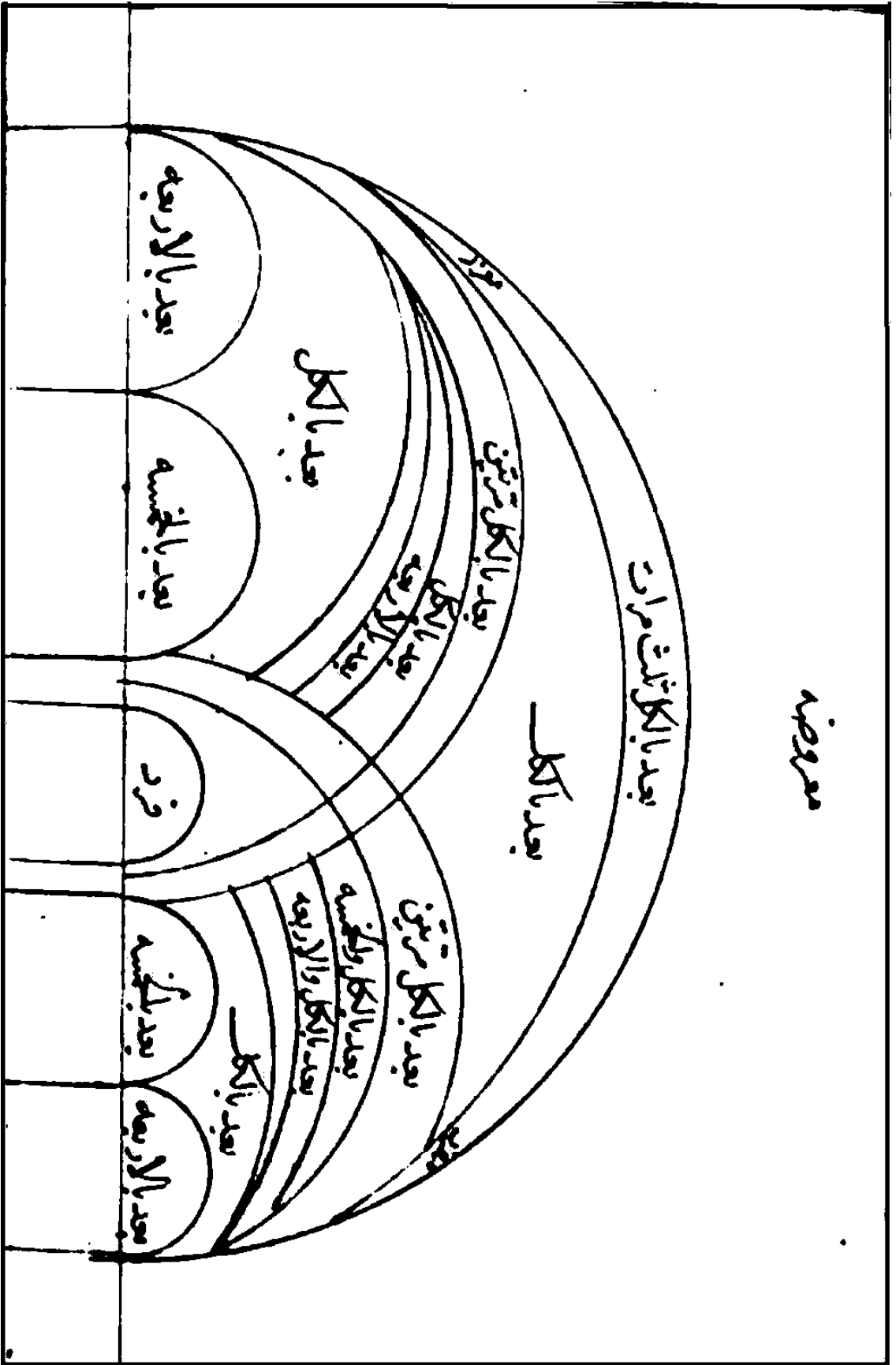
26 a

(1) gereksin. Ba'dını gibi elife kimdür pâyınca ba'd bi gelse mütenâfir (2) olur. Zira üç nagmaeye müştebih olur. Çünkim mükerrer ola mülâyim tab' (3) olmaz nagmaeyi kim mülâyim tab' olmaya mütenâfir olur. Geldik ba'd (4) bil külli merrateyndür ve lakin bunun dahi 'adedinden ihtilâf (5) idüb tururlar. Uş yerinde beyân idüz ba'd bi'l-küll iş bunun (6) gibidir. Sûret elif, be, cim, dal, he, vav, re, ha, tı, ye, he, yayub bîç-i sûret (7) ve evvel ba'de. İmdi üç nev'i dir. Birisi ba'de bi'l-küllü ve'l-erbaa'dır. (8) Birisi ba'de bi'l-kül ve'l-hamsedir. Birisi ba'd bi'l-kül merrateyn dir. (9) Sûret-i mecmû'u eb'âd tokuz nev'idir. İş bu misâl üzerine (10) elif, be, cim, dal, he, vav, ze, ha, tı,ye, yayub bîç yed ye yû yec yet he kef (11) kefâ keb kefc ked keh kev ker kec ket he lam lamelif leb lec led ler lev ler lec (12) let. Amma geldik mecmu'eb'âd birbiri üzerine darb itsün (13) sûret. İşbu mesel üzredir, encileyin kim elîfden (14) dâla dek, ba'd bi'l-erbaa'dır. Bî den tı'ya dek ba'd bi'l erbaa' (15) merrateyndür. Pes iş bu kıyâs üzere fehmi eyleye ki (16) cimden yeye varınca dâldan te eline varınca he den (17) tı ye ye varınca ze den bi dala varınca ve kiss 'alâ hâzâ

26 b

ilâ âhirihî. Eger 'aklın yârî kılsa kim bu mevzu' hafıyyü'l-âhfâ ve metârihu'l-ezkiyâ ve bevâriki kulûbi'l-esfiyâdur. Allahü fâtihu'l-'ukûdi ve râfiu's-sukûd

موضوعه



نوع	اسم	نوع	اسم	نوع	اسم
	Râst		'Acem		ب
	'Irâk		Mâye		عراق
	'Acem		Evc		
	Mâye		Muhâyyer		
	Evc		Gerdâniyye		
	Muhâyyer	ثاني	Hisâr		
	Gerdâniyye		Hüseynî		رابع
	Hisâr	سورة طه ثانياً في ثمانية	Pencgâh		
	Hüseynî		Çargâh		
	Pencgâh		Segâh		
			Dügâh		
	Çargâh		Râst		
	Segâh		'Irâk		
	Dügâh				
			Evc		سابع
	Râst		Muhâyyer		
	'Acem		Gerdâniyye		
		Hisâr			
		Hüseynî			
	Evc	Pencgâh			
	Muhâyyer	Çargâh			
	Gerdâniyye	Segâh		ثاني	
يوم	Hisâr	سابع			
			Dügâh		
	Hüseynî				
			Râst		
	Pencgâh		'Irâk		
	Segâh		Mâye		
	Râst		بم النغم	سورة الاربع	

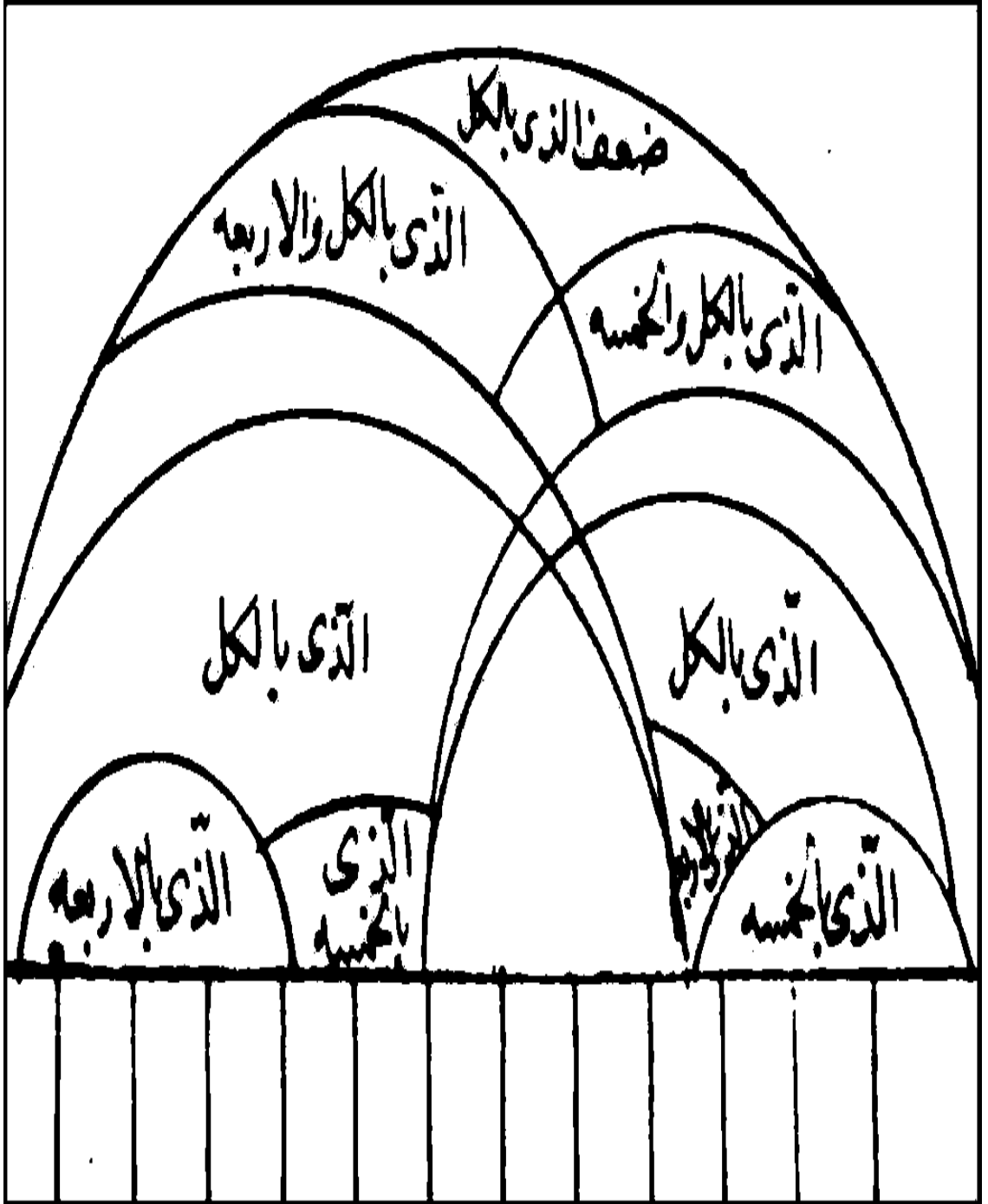
27 b

(1) mesnevî (2) eger fehmi eylesen sözüm ey dilşâd – ola in’âm-u kîy ile cân ü dilşâd (3) açâr bilesin hüşenk gözünü – nâsuri’-d-din fârâbi sözünü (4) demde neyledin demen şirinter ola – mey aşktan harûşen bihter ola (5) ire ilhâmı rabbâni felekten – dilin sâfi ola kalb-i melekten (6) olasin mâhir tecrîde-i kâmil – bu bahri eb’âd, içinde lâ şeyh ‘âmil (7) nesir (8) ve ey dilşâd evvela bilmek gereksen neye derler. Geldik imdi. (9) Nâsuri’-d-din Fârâbinin bir kavlinde eb’âdı merrateyn on (10) beş vitr dir. On dört ba’ddür ve mâ beyne hümâ vâki’olan (11) evtâd-ı mefrûza birkac vechle kısmet idüp her birine (12) bir dürlü âd verib tururlar. İş bunun gibi kim ba’d (13) bi’l-kül ve hamse ve ba’d bi’l-kül ve’l-erbaa’ ve bâd bi’l-hamse (14) ve bâd bi’l-erbaa’ iş bu misâl üzere olunmuştur. Evvel (15) vitrde farz eyleki elif konuldu sekizinci vitrde be (16) on beşinci vitr kim vitrdür cim konuldu ve elifle be (17) ortasında farz-ı evâyil ortada. İş bu harfler dir ki

28 a

(1) konuldu âlet tertîb ‘alâmetçün. Ze ye mim dal ha tı, pes (2) elife mebde’ deyü ad vercek dâla asgar dediler. Ba’d ba’d i (3) bi’l-hamsedür. Ba’dehû bâki kâldı, ba’d dal be iş bu ba’d (4) ba’d bi’l-hamse derler. Andan sonra vitr dâl mebde’ eylesen. (5) He vitr ne asgardur he ye gayet derler. Pes el ye esgal (6) derler. Ba’d bâki kaldı. Ze dal. İş bu bâ’dehû bi’l-erbaa’ dediler. (7) Andan sonra re ye mebde’i farz eylesen. Cim ye asgar derler. (8) Pes dal ha bâ’d ne ne ba’d zannını dediler ve bundan andan (9) vâki’ olan ze ha bâd ne ba’d bi’l-hamse dediler. Zel dal ba’d ne (10) ba’d bil erbaa’ dediler. Pes fâsıla oldu. Beynehumâ dal ha (11) ve eger bu ha ye mebde’i farz eylesen tı ya asgar dediler. Pes (12) he ze ba’d ne ba’d zannını derler ve eger ye yi mebde’kılrsa vav ze (13) zı gayet dediler. Pes dal ye ba’d zannını dediler. Ne oldu (14) ve eger ye yi mebde-i kılrsa vav ze tı asgar derler. Pes ha ba’d (15) zannını gibi oldu bâki kaldı. Tı be. Buna ba’d ne ba’d zannını (16) derler. Andan sonra lam siyâh kılrsa vav ze lâma...şgamberden (17) bir ‘aks mebde’ kılrsa mim me a’zam derler. Yani

(1) gayet olur. Pes ye mim ba'd ne bâd zannini dediler. Bâki (2) kaldı mim dal buna ba'de bakiyye dediler. Vallâhu a'lem. Pes fehm (3) eyleki eb'âd bunda evzâh söylese olmaz hatta (4) Nasru'd-dîn-Farâbinin beyân etdiği gibi şerh sana (5) misâl-i sûret budur. Temmet bi 'avni'l-lâhi te'âlâ



		خامسه	
	Segâh		فقل ماوه Dügâh
			Râst
	Çârgâh		'Irâk
	Pencgâh		'Acem
	Hüseynî		Mâye
	Isfehân		Evc
	Hisâr		Muhâyyer
	Gerdâniyye		Gerdâniyye
	Muhâyyer		Hisâr
	Evc		Isfehân
	Mâye		Hüseynî
	'Acem		Pencgâh
	'Irâk		Çârgâh
	Râst		Segâh
	Dügâh		Dügâh
	Segâh		Râst
٦٢	Çârgâh		'Acem
	Pencgâh		'Irâk
	Hüseynî		Mâye
	Isfehân		Evc
	Hisâr		Muhâyyer
	Gerdâniyye		Gerdâniyye
	Muhâyyer		Hisâr
	Evc		Isfehân
	Mâye		Hüseynî
	'Acem		Pencgâh
	'Irâk		Çârgâh
	Râst		Segâh
٦٣	Segâh		Dügâh
	Çârgâh		Râst
	Pencgâh		'Irâk
			'Acem
			Mâye

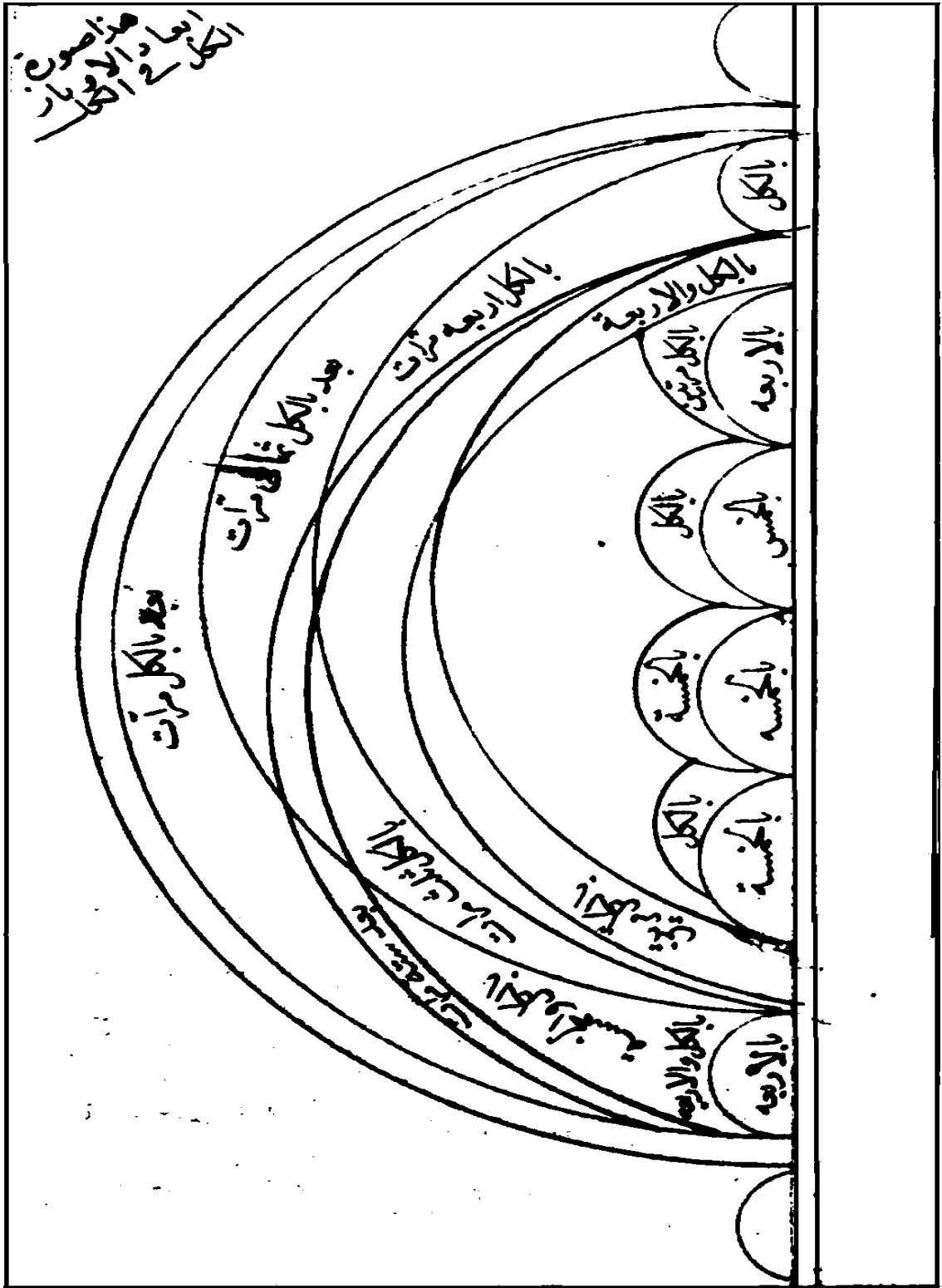
صورة طبقات النغم تسعة ونسمة
ثقل حاده

رابع
ثامنه

مبدأ طبقات النغم الوسطى

hâzâ işâretün ilâ sûreti eb'âdi'- evtâdi ve dakâyık-i tabakât-i mermûzât-i künzi'l-esrâri

هذا إشارة الى صورة ابعاد الاوتاد ودقايق طبقات مرموزات كنز الاسرار												
		<table border="1"> <tr> <td></td> <td>Evc</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>Muhâyyer</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>Gerdâniyye</td> <td></td> </tr> </table>		Evc			Muhâyyer			Gerdâniyye		
	Evc											
	Muhâyyer											
	Gerdâniyye											
	'Acem	Hisâr	Nevrûz									
	Pençgâh 'Acem	Hüseynî Pençgâh	'Acem 'Irâk									
	Vech-i Nevrûz	Rıdvân Hicâz	Büzürg									
	Rekb	Çârgâh	Sâbâ									
	Segâh	Zir-efkend -i Kûçek Bûselik	Hicâz									
	Zengûle	Dügâh Râst	Büzürg									
	Rehâvî	'Acem-i Uşşâk Mâye	'Irak									

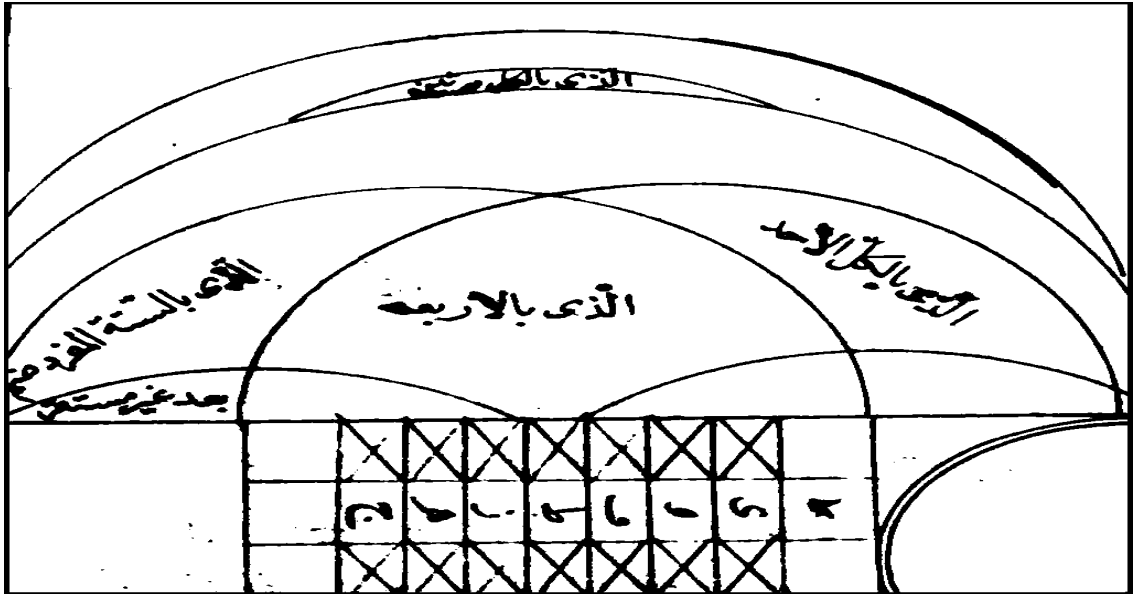


30 b

(1) rivâyeti digerdür eb'âd (2) ve ey dilşâd Nasru'd-dîn Farâbinin bir kavlinde dahi (3) eb'âd bi'l-küllî merrateyn on yedidir ve onyedî vitr ve on (4) altı ba'ddır. Ba'dehû ola ba'de'l- ehad ba'de sâni ve bâ'de'l-esgal (5) dirler ve mâ bâ'de'l-bâd sin evtâr kim mefrûz ola. Evvel (6) yedidür ve bu ba'd bi'l-kül kısmet idüb her birine bir dürlü (7) âd virdiler ve bunların her birine 'alâmet çün hurûf (8) teheccî den bir harf vaz' itdiler. Pes ile olsa üç (9) ba'd ba'd ne bi'l-küllî merrateyn dediler. Elif be. Ba'd ne ba'd (10) bi'l-kullî ehad. Be cim. Ba'd ne ba'd bi'l-küllî'l-eskal ve be dal (11) ba'd ne ba'd bi'l-hamse dirler. Dal he ba'd ne bi'l-erbaa' (12) he vav ba'd ne ba'd bi'l-hamse dirler. Vav be ye dahi ba'd (13) bi'l-erbaa' dirler. Vav dal dahi ba'd-ı merrate derler ve dal he ye (14) dahi bi'l-hamse dirler ve vav ra ya dahi bi'l-erbaa' dirler (15) ve ze cim ba'd bi's-sitte-i mefrûza dirler, ve ha tı ya (16) dahi bi'l-hamse tı ye ye dahi bi'l-erbaa' tı he ye ba'd (17) gayr-i müstakarr derler ve he ha ba'dehû ba'de zannini dirler

31 a

Fefhem ve kıssu'l-bâki 'alâ hâzihi'n-nüseki'l-latîfi temmet hâzâ işâretün ilâ suveri eb'âdi'l-evtârı ve dakâyık-i tabakât-ı mermûzi ekzeneti'l-esrâri



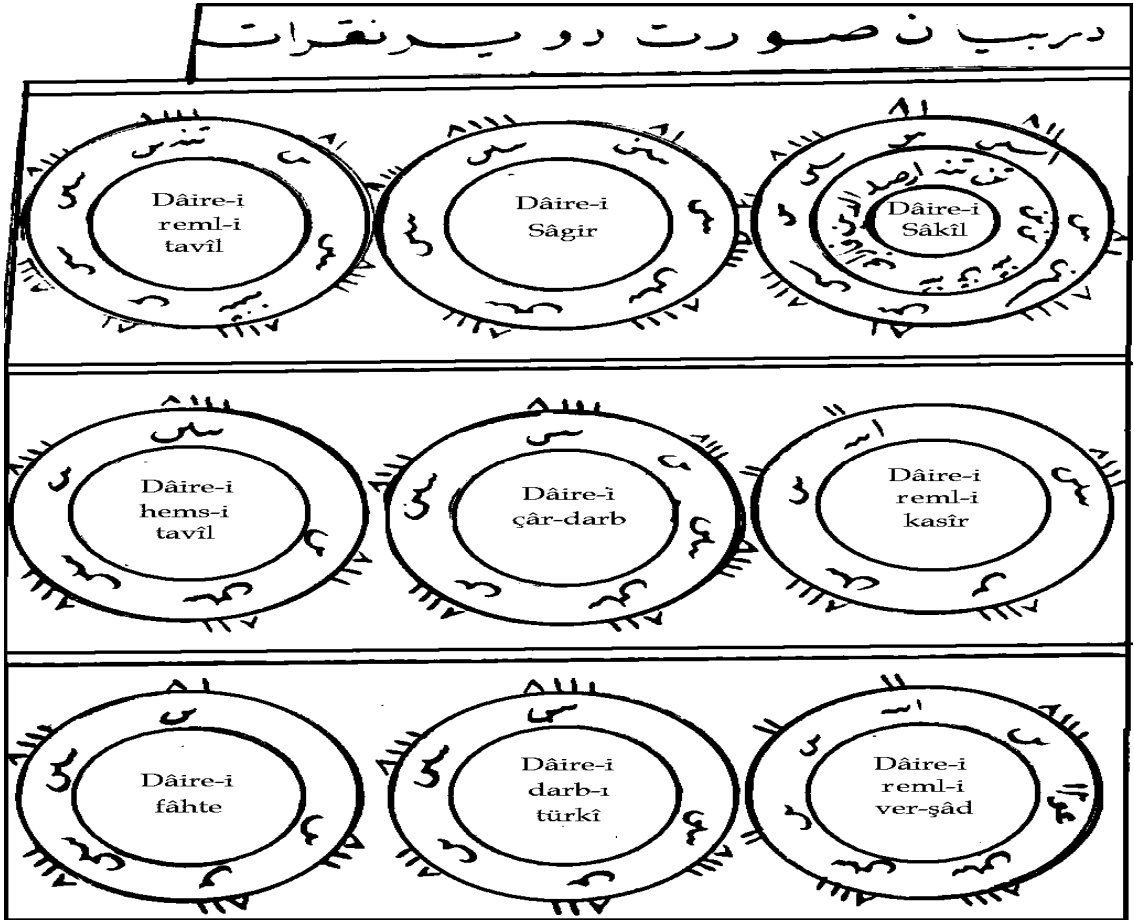
31 b

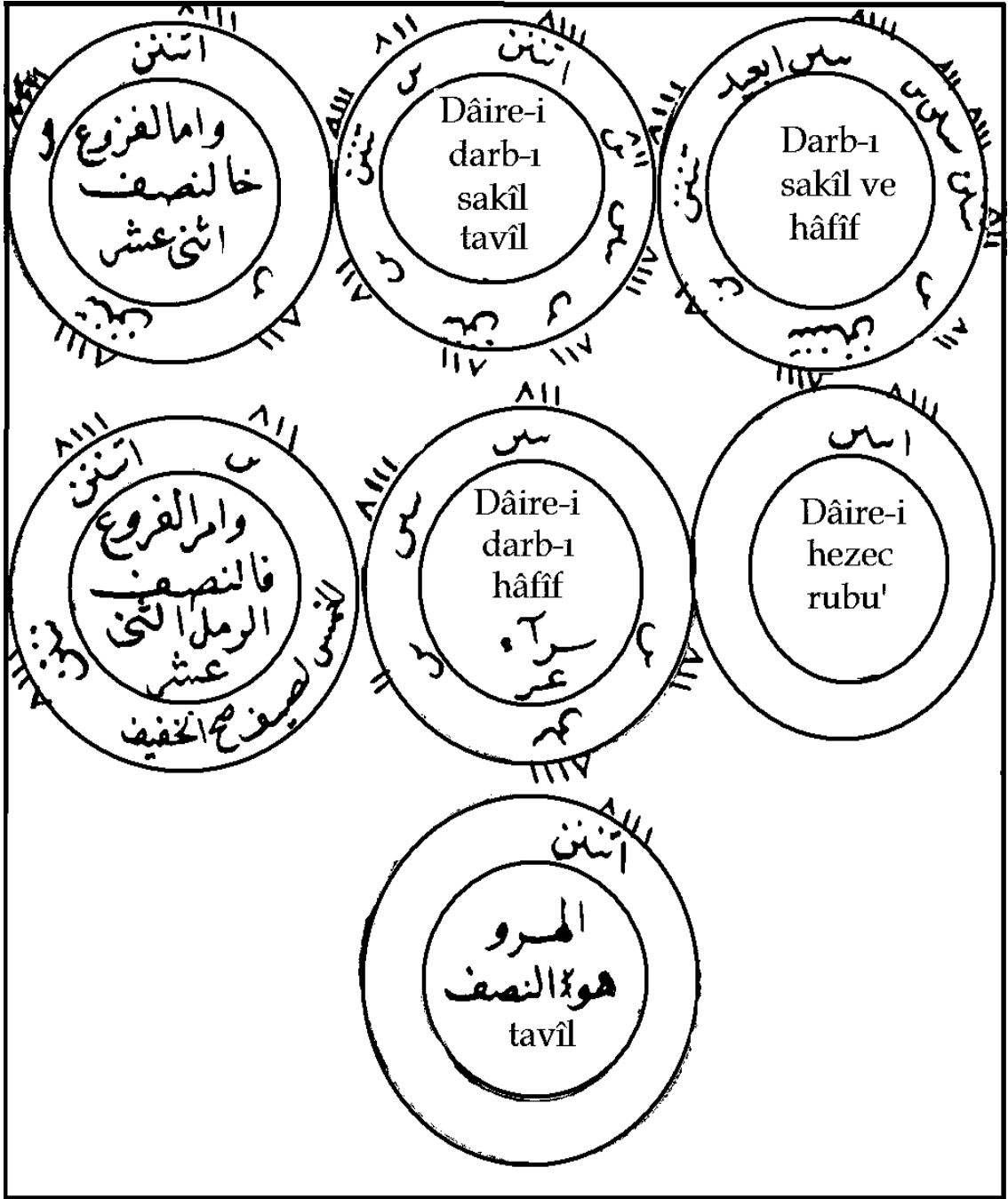
(1) el-hâmisü darb-ı fâhte e's-sâdisü serendâz, e's-sâbi' (2) çâr-dârb buhâri e's-sâmin darb-ı herc e't-tâsi' (3) darb-ı evsâd ve buna darb-ı çifte dahi derler. darb-ı hafîfe tâbi' (4) olanlar dahi tokuz darbdır. 1 reml-i tavîldir. (5) 2 reml-i kasîrdir. 3 çâr-ı darbdür. 4 darbe 5- darbı (6) râhdır. 6 muhammesdür. 7 darb-ı reml-i sengîndir. 8 (7) çâr-ı darb-ı hafîfdür. 9 darbeyn dür vallâhu a'lem (8) tenbîh ve ahkem. Bu darbeyn dedigimiz darb-ı sakîl darb (9) darb-ı hafîfdür. Devr-i sakîl ve devr-i hafîfdür. Gâh darb-ı sakîlle (10) devr-i hafîf gah devr-i hafîfle devr-i sakîl (11) terkîb idib cem'iderler. Adına darbeyn dediler. Yahud (12) çâr darb-ı sakîl ya çâr darb-ı hafîfdür. Bunlara (13) dahi darbeyn dediler. Pes bunların ikisine dahi edüb (14) bir pâre tasnîf itseler kankı darb da gerekse olsun (15) hemân adına darbeyn ve lakin müntehâyı ve bihteri (16) sakîl ve hafîfdür, derbeyanı hesâbı nakarât. (17) Geldik nakarât ne nesnedür. şu'arânın kısm-ı evzânı 'arûzdu.

32 a

(1) güyendenin kısmı darb ve usûldur. Bil kil kim nakarât (2) kısmından dâire-i sakîl-i tavîl yirmi dört nakarât-ı (3) hurûftur. Bu nice edencek bir kişiye olur gerek kim dört kere (4) te ne nen ten diye yirmi dört hurûf tamâm olur ve dâire-i (5) hafîf on altı nakarâttır. Yani iki kere tenen tenenen (6) ten diye on altı harfte tamâm olur ve devâ'ire-i reml-i (7) tavîl on sekiz nakarâttır. Yani bunun misâli tene (8) ten tenenen ten tene ten diye on sekiz harf tamâm olur (9) ve dâire-i reml-i kasîr on dört harfdür. Bunun misâli (10) tene ten ten tenenen ten diye on dört harfte tamâm (11) olur ve dâire-i çâr-darb ikidür. Birisi hafîfdür. (12) Birisi remel-i kasîr iki kere tenen tenenen dese (13) bir kere dahi tene nen ten tenenen ten diye otuz harfte (14) tamâm olur ve dâire-i muhammes-i tavîl ikidür. Birisi sakîl birisi (15) reml-i kasîrdür. Dört kere tenenen nen diye bir kere dahi (16) ten enenen ten ten tenenen diye otuz sekiz harfdür tamâm (17) olur ve dâire-i verşân on iki nakarâttır. Bir kerre

(1) ide tene nen ten tenenen ten diye on iki harfdür. (2) Tamâm olur. ve dâire-i darb-ı türkî on harfdür. Bir kere (3) tenenen tenen ten ten ve ten diye on harf tamâm olur (4) ve dâire-i darb-ı fâhte on dört nakarâtdur. (5) Bir kere ten tenenen tenenen tenen ten diye on dört (6) harf tamâm olur. Geldik bir nev'i dahi dâire-i sakîl (7) bir bahrdür ve dâire-i hafîf bir bahrdür ve dâire-i sakîlin (8) rub'ı vardır. Dâire-i hafîfin dahi rub'ı vardır. (9) Bilgil ey dilşâd her ustâd kim cihâna gelmişler. (10) Zahmet çekmişler. 'Akılları yetiştikçe yâdigâr (11) komuşlar ve ba'zılardan menkûldur. İş bu irâde (12) ittiller kim asıl ikidir. Biri sakîl ve biri hafîfdür (13) ve ba'zılar eyittiler kim asıl dördtür. (14) Biri revândur biri sema'dur biri fâhte(15) biri reml-i tîzdür. (16) Ya reml-i sengîndür. (17) Temmet tamâm





(1) bakış terkibattır. İş bu tertîb üzere kim 1 râst (2) 2 'uşşâk 3 nevâ 4 bûselik 5 kûçek 6 büzürg (3) 7 'irâk 8 zengûle 9 rehâvî 10 hüseynî 11 (4) isfâhan 12 hicâz âvâzeler dahi altıdır. 1 geveşt (5) 2 nevrûz 3 şehnâz 4 mâye 5 selmek 6 gerdâniyye

34 a

(1) fî beyânü'z – zamân ve'd-durûbü ve'l-usûl ve ey dilşâd bilgil kîm (2) usûl cem'i asıldur ve durûb cem'i darbdur. Zaman dahi (3) oldur kim iki darbın ortasında vâki' olur ola ve (4) usûl bir nesne degildür kim mîrîyi ve neçün yazub okumagla (5) öğrenile. Bu usûl kabil-i kısmet degildür. Netekim bârî te'âla (6) bir kişiye halk-ı latîf ve halk-ı zarîf ve hüsn-ü nazîf (7) verir. Bunlar hakdan 'atâ ve hidâyetdür. Kesb'le olmaz. (8) Bu usûl fehm ve ta'akkül etmek hidâyet-i hakkdür. Buna (9) münâsib bir hikayet Ebû 'Alîden nakl ederler. Eydürmiş (10) arayış sanâyi'im var kim ben en bildir ve 'ulûm ve (11) kemâlât verim kim ben onu bilmeyib anlamadum ve hünervârım kim (12) elimden gelmeye. Meger şeyh Safiyü'd-dîn 'Abdü'l- mü'min (13) Bağdâddan şakirdler mısıra sefer itmiş birgün. Bu (14) şakirdlerinün ba'zısı bir yerde cem' olub (15) tasnîfâtan nesne itmişler ve nevbet-i mürettebe (16) söylerken nakarat geçmişler ve durûbda habt itmişler. (17) Ba'de Ebû 'Alîye gelüb müşkilleri 'arz itmişler. Bu

34 b

(1) 'ilmin aslın ve furû'un bilmeyib hayrân mütehayyir kalmış (2) kim 'ilm-i mûsikî şerîf 'ilimdür pes egitiş evs-i 'ilim (3) arkını kim bu 'ilm-i ögrene deyib varmış. Bu 'ilme meşgûl (4) olmuş, makâmâtın dâireleriyle zabt etmiş ve lâkin (5) darbda ve usûlde 'âciz kalmış. Bu fen ancılayın müşkîl (6) fendür. Der-beyân-ı edeb-i mûsikî ve ey dilşâd bu 'ilmin evvel (7) âdâbından biri budur kim bir kişi növbet-i mürebbet etmeye meşgûl (8) olub şurû' itse, evvel başladığı vakit bir makâm (9) göstere. Andan sonra hüsrevânî göstere. Tenbîh (10) hüsrevânî oldur kim bir makâm göstere, ol makâmda (11) ya sâkîl ya hafîf iki devri nakarât nakşiyile göstere. (12) Andan sonra bir kavîlde bir gazel ide ve bir pâre dahi (13) ide kim terâne derler. Sonra bi'l-kavl dahi kim ide. Ana (14) ferdâşet dirler ve eger bu tertîb üzere güvendelik (15) itse ednâ mûsikî saklayıb növbet-i mürüvvet (16) tamâm itmiş ola ve güvendelik şuru' eden kişiye (17) üstâdlar üç tarîk komuşlar. Birisi kîlûdur. Birisi

35 a

(1) ba'ddur. Kîl oldur kim bir kişi nesne itmek dilese evvel (2) darbın ura. Andan sonra şi'rin ve savtın ide. Ba'd (3) oldur kim savtın şi'rile ide. Ba'dehû savtın ve şi'rin (4) bile andan sonra darbın ura. Bunlar rumûzdur. İçinde (5) günüz vardır.

الادب لثالث في بيان تفریقات المقدمات
والاواز والشتب والترکیبات (6)

bilgil kim on makâmât altı (7) âvâze dört şu'be kırk sekiz terkîbât leyl ile nehârı yirmi (8) dört sa'âtine taksîm ve tefrîk ittiler (9) ve bu yirmi dört sa'âti on iki bölük (10) ittiler ve bu on iki üçer bahş ittiler. Bu dört (11) bahşı dört türlü tabî'ate teşbîh ittiler. Ba'dehu (12) ne makam ne sa'âtte ittiler kim söz nâk ve germ düşe. (13) Ne mizâclu adam katında tenk gibi makâmda ideler (14) kim tabî'atine hôş gele. Pes subh vaktinde kuşluk (15) vaktine degin serd-terdir. Kuşluktan ikindiye degin (16) kerem-huşkdür. İkindüden yatsıya degin kerem-terdir. (17) Yatsıdan sabaha degin serd-huşkdür ve çünkim sabahdan

35 b

(1) kuşluga degin serd-terdir. Bu vakte munâsib kererm- (2) ter olan makâmları ideler. 1 kûçek 2 hüseynî 3 (3) 'uşşâk 4 nevrûz 5 zirkeş hâverân 6 nişâvurek (4) 7 hisâr 8 rekb-i nevûz 9 muhâyyer 10 hüseynî 'acem (5) 11 çârgâh-ı 'acem 12 şehr-i (siph) 'uşşâk 13 mâye 14 nevâ (6) 15 'aşîrân 16 nev-rûz-i rûmî . Kuşlukdan ikindiye degin (7) germ-huşkdür. 1 misal 1 'ırâk, zengûle (8) nevâ, geveşt, segâh, zevâli, (9) rû-yı 'ırâk, hisârek, mu'tedil, segâh-ı 'acem, (10) 'ırâk-ı 'acem. İkindiden yatsıya degin germ-terdür. Misâl (11) isfâhan, rehâvi, bûselik mâye, (12) beste-i isfhân, isfahânek, zir-keşide (13) Nigâr, zemzem, gerdâniye, bûselik, vech-i hüseynî (14) karcıgâr. Yatsudan sabaha degin serd-huşkdür. (15) Misal 1 râst 2 hicâz büzürg 3 şehnâz 4 (16) selmek 5 beste nigâr 6 tebrîzî 7 gerdâniyye nigâr

36 a

(1) 8 ‘aşîrân 9 Pençgâh 10 râst-mâye 11 ‘uzzâl-ı ‘acem 12 (2) hicâz muhâlif 13 râhatü’l-ervâh 14 muhâlifek 15 (3) hicâz-ı ‘acem 16 nühüft 17 nihâvend 18 bahr-i nâzük (4) 19 hücaz-i türki 20 hicâz-ı rekb ve bun dahi bilgil kim kara (5) yagız adam katında ne makâm ideler ve bugday anlu adam (6) katında ne makâm ideler ve sâruşın adama ne makâm ideler (7) ve şol kim karayagızdur tabî’atı germ-huşkdür. (8) Ana ‘ırâk makâmın tâbi’lerin ideler ve şol kim bugday anludur.(9) Tabî’atı germ-terdir. Ana ısfahân makâmının (10) tâbi’lerin ideler ve şol kim sâruşındur tabî’atı (11) serd-huşkdür. Ana râst makâmının tâbi’lerin ideler (12) ve şol kim sarışın kumralıdır. Ana kûçek makâmının (13) tâbi’lerin ideler. Temmetü’l-kitâb bi-avnillâhi’l-melikü’l- (14) vehhâb (15) bismi’l-lâhi’r-rahmani’r-rahîm (17) e’s-selâtü ve’s-selâmü aleyke ya rasûlallâh

36 b

(1) e’s-salâtü ve’s-selâmü aleyke yâ nebi’y-yallâh (2) e’s-salâtü ve’s-selâmü aleyke yâ halîlu’l-lâh (3) vird-i ahmerdür yanagun ey saçun habli’l-mübîn (râst) (4) sûretin ve’ş-şems alnın ve’z-zuhâ ayne’l-yakîn (‘ırâk) (5) saçların ve’l-leyl izâ yağşede kılındı beyân (ısfahân) (6) dişlerin ve’n-necmü kad câe âyetü’l-mübîn (büzürg) (7) sûre-i kevserli şîr sende şerhdürür (zengûle) (8) teşne-i dîl-i ümmetler indirdi cibrîl-i emîn (rehâvî) (9) senin vafında okundu elem neşrâhleke (hüseynî) (10) hel etâ hakkında denildi hatmü’l-mürselîn (hicâz) (11) ‘âsi mücrimlerüz dalduk ma’âsi bahrine (bûselik) (12) ya nebi eşfa’lenâ ente’ş-şefî’u’l- müznibîn (bûselik) (13) rûz-i mahşerden günahkâr ümmetindür senin (nevâ) (14) ya rasûlü’l-lah makâm-ı bende ki olgıl mu’în (‘uşşâk) (15) e’s-salâtü ve’s-selâmü aleyke ya rasûlü’l-lah (16) e’s-salâtü ve’s-selâmü aleyke ya halîlu’l-lâh (17) e’s-salâtü ve’s-selâmü aleyke ya nebîya’l-lah (râst)

(1) ey şeh-i şeh-i şerî' at ey emîr-i mulk-i dîn (geveşt) (2) ger sen olmasan yaradılmazdı
eflâk-i zemîn (büzürg) (3) ey mürüvvet-i ma'deni ey menba-ı kân-ı kerîm (selmek) (4)
ey resûl-i kibriyâ-i kâ-miyâb-ı kâ-mübîn (şehnâz) (5) hil'atı levlâkla şânın da gelmişdür
senin (hisâr) (6) mustafâ mâ câ'e rahmeten li'l-âlemîn (gerdâniyye) (7) bu makâm-ı
bendeki göster şefâ'atı rûyini (mâye) (8) zulmet-i 'isyân içinde kalmışım (segâh) ey
mercibeyn (çârgâh) (9) ya halîlu'l-lâh ya necîyu'l-lâh ya safîyu'l-lâh (dügâh)

3.2. Tercüme-i Risâle-i Mûsikî Metin

1 b

(1) hamd-i bî-kıyâs ve senâ'-ı bâ-esâs ol hâlik-i cinn ve ünâs (2) ve râzık-ı cemî'-i ecnâs padişâhına nüvâz-ı hazretine (3) olsun ki bir katre-i nutfe ve zerre-i muhîne ve kemâl-i kudret (4) birle ana rahminden tedrîcle tertîb idüb cân virdi. (5) bedî'-i sun'un ve 'acâyib-i kudretin zuhûra getürmek için (6) nice gönüller sayd idici hûb sûretler misâli söz ve (7) âletsüz 'adem 'âleminde(n) vücûd 'âlemine getürdi ve benî (8) âdemi sâ'ir mahlûkât üzerine mükerrerem ve mufazzal (9) kılmagîçün 'akl-ı sahîh ve nutk-ı fasîh ve kalb-i selîm ve tab'-ı (10) müstekîm ve latîf ve ezberle mahsûs kıldı ve hezârân-ı

2 a

(1) tuhfe-i tahıyyât ve salât ü salavât ol seyyid-i sa'âdât (2) ve mefhar-ı mevcûdât ve matla'-ı sa'âdât ve menbe'-i vefâ (3) ve mecma'-ı safâ ya'nî Hazret-i Muhammedü'l Mustafâ üzerine (4) nisâ ve îsâr olsun. Bundan sonra bilgil kim Yusuf ibn-i Nizameddin (5) ibn Yusuf Rûmî el-Ma'rûf şehri bi-Kırşehrî (6) el-mevlevî rahmetu'llâhu ba'zı 'azîzler andan iltimâs (7) itmişler ki iş bu müşkil ve muğlak 'ibârâtdan bir gülücek (8) ve rûşen 'ibârata götüresin. Tâ ki mükayyed ola (9) ve muhtasar ola dimişler. Ol merhûm dahi tetebbu' itmiş ki (10) geçen ustâdların edvârından bir muhtasar edvârına (11) fârisi dilince bünyâd eylemiş. Tâ ki okuyana ve işidene (12) fâ'ide ide bir dahi ol üstâdları du'â ile (13) yâd ideler. Amma bu 'asırda dahi ba'zı ashâb geldiler. (14) Bu du'âcıdan istid'â ittiler bu kitâb Türkî (15) diline terceme oluna ta fâ'idesi 'amma ve hassa

2 b

(1) berâber ola ve bu dahi du'âdan analar ehl-i hünerden (2) tevakku' oldur ki teşrîf-i mutâla'a buyuralar. Eger hâl (3) var ise ıslâh ideler i'tirâz itmeyeler tâ zikr-i cemîl (4) ve ecr-i cezîl bulalar. Bilgil kim rivâyet eyler zahîr Fârâbî (5) rahmetullâhi 'aleyh ki

bedâyi' ve masnû'-ı sanâyi' Tengri tebâreke (6) ve te'âlâ çünki eflâkı yaratdı. Emr etti harekete geldiler. (7) Anların hareketinden âvâzeler zâhir oldu. Ve ol (8) agâzeler egâni rûhâni ad kodılar. Ve 'ilm-i mûsiki dahi (9) andan peydâ oldu. Bu 'ilmin iştikâkı ol egâni (10) rûhâniyedendür pes bu 'ilm-i rûhâniyedür. Ve hükemâ bu (11) 'ilmi riyâzetle keşif olmuştur. Safiyü'd-dîn Abdü'l-mü'min (12) cemî'-i 'ulûm nihâyetine irmişdi. Ve bu 'ilm-i-mûsikîden (13) dahi gâyetle sâhib-i kemâl idi. Ve bu 'ilmi ol ihyâ (14) eyledi. Ve bu fende bunca tasnîfler eyledi. Ve edvâr-ı bünyâd (15) eyledi üç yüze yakın növbet-i meretteb düzmişdi.

3 a

(1) hiçbir üstâd andan çok tasnîf dizmemişti. (2) Ve ol üçyüz nevbetin dahi yüz elliye zâhir olmuşdi. (3) Ve on iki burcdan on iki makâm tasnîf eyledi. Ve (4) yedi yıldızdan âgâzeler aldı. Ve tokuz felekten tokuz dürlü (5) darb usûlu peydâ eyledi. Ve her makâmın aslını avâzeden (6) fark eyledi. Gördü ki dört nev'idür. Bu dört (7) nev'i dört 'anâsıra tekâbül eyledi ki âteş ve havâ (8) ve mâ' ve hâkî dir. Her birine bir dürlü ad kodı (9) ve tahkîk dahi oldur ki, ezeli ezelde ol âgâze-i (10) rûhâni cânlar işüdüb dururlardı. Ve anımla (11) râsin tutub dururlardı şimdi eger nâgâh bir hoş (12) âgâze işideler. Ya çeng ya 'ûd ya nây ya dahi (13) gayriden işideler. Canlar ol evvel ezeli ezelde (14) işitdügi âgâzeler ki ana egânî-i rûhânîdirler. (15) Bâzâd ve eger cünbüşe ve harekete gelür. Niçün? Anun

3 b

(1) için ki cânların ol âgâze ile ezelden sâyıkası (2) ve şenlik vardı. Ammâ ba'zı ervâh ol agâze-i işitememiş idi. (3) Şimdi bunda işitseler inkâr eyler anda işitmiş ola (4) idi. Bunda dahi zevk ve şevk ve cünbüşe ve harekete (5) geleler idi. Ve hoş vakit olalar idi. Şöyle ki Safiyü'd-dîn (6) Abdü'l-mü'min zamanında bagdâd şehrinde 'ulemâ-ı Bagdâda bu 'ilmi (7) nefy itmek murâd ittiler. Harâmdır didiler. Safiyü'd-dîn Abdü'l- (8) mü'min bunu işittiler halîfenin kat'ına vardı. (9) Halîfe-i rûy-ı zemîn-i zamân bir kezden bu 'ilm meneylemek (10) munâsib degil. Zirâ bu 'ilmi men'-i pâdişâhlara münâsib degil. (11) Hele bir kez tecribe eyledikde ve andan sonra men' ediniz (12)

diyecek. Halîfe eyitdi. Bence sınayalım. Buyrun (13) bir deveyi kırk gün susuz koyalar. Kırk günden sonra (14) bir legene su koyalar. Önüne götüreler. Ben dahi kuyende legene (15) bünyâd uranın eger deve suyu koyup âgâze ile

4 a

(1) meşgûl olursa bilesiz ki bu ‘ilm-i şerîfdür. Ve bunda (2) ziyân yokdur. Eger âgâze dinlemeyip suya meşgûl olursa (3) bilesizki şerîf ‘ilm degildür ve ziyân dahi vardur. Bu (4) sözü maslahat görüb halîfe buyurdı bir deveye su (5) vermediler dahi kırk günden sonra meydan arasına idüb cemi’ (6) ‘ulemâ-yı füzelâ-yı ekâbir ve agyan-ı ümera ve fakr-ı hâss-ı ‘ilm (7) cümle cemi’ oldılar. Halîfe hizmetine geldiler. Tâ gözler ki (8) Şeyh safiyü’d-din deve ile ne eyler? Halîfe buyurdı. (9) Deve getürdiler dahi ayagın bağladılar. Ve bir gümüş (10) legeni su ile doldurdılar. Kırk günden berü susuz (11) olan devenin ayagı bağın alub bakdılar. Gördülerki (12) deve dahi segürdi segürdi suya içeyim (13) dirken bu yakadan şeyh kef ya cemel deyüb bu nevbet-i (14) müretteb zirgüle mâkâmında âgâze bünyâd eyledi. (15) Deve gördi ki bir hoş âvâze kulagina girdi. Gözlerin

4 b

(1) şeyhden yana diküb dahi gözlerinden yaş revane eyledi. (2) Bir def’â ve bir def’â dahi üç kez tamâm devenin agzı (3) suya yetişdükde şeyh âgâze eyleyüb deve (4) suyu içmekten fârig olub şeyhe karşı gözlerin (5) diküb dahi yaşlar akıtdı. Pes cümle halâyık anı görüb (6) hâss-ı ‘âmm bildilerki bu ‘ilim şerif ‘ilimdür. Nefy olmadan (7) ferâgat eylediler. Andan sonra hoşhanlarının germindeler (8) ve nâzük nevhayır sâhib-i tabî’at yigitler ve oğlanlar (9) bu ‘ilm ile heves edüb öğrenmenlige şurû’ itdiler. (10) Ve bu ‘ilm ile mûsikînin ahvâli çokdur. Eger ona (11) meşgûl olursavuz söz uzar ve maksûd ‘îrâk düşer. (12) Hem kitâb tavîl olur yazana ve okuyana melâlet (13) götürür. Pes muhtasar kıldık ki ‘âriflere bu kadar îşâr (14) yeter. Va’llâhü ‘alemü bi’s-savâb ve ileyhi yerciu’ ve’l-me’âb. ‘Ammâ (15) bundan sonra bilgil kim evvel ustâdlar ki bu ‘ilm-i hikmetten

5 a

(1) ve ‘ilm-i mugâniyeden mi’yârdan ‘ilm-i nücûmden ‘ilm-i tıbbdan (2) çıkarmışlardır. On iki burç ve yedi yıldızı ve dört (3) ‘anâsırı ve gece ve gündüzine yirmi dört sâ’attir. (4) Tertîb eylediler. Şöyleki âdem oğlanının asıl ‘anâsır-ı (5) erba’adan olduğın yani âteşten ve sudan ve yelden (6) ve toprakdandır ancılayın ve makâmâtun dördendür. (7) Dört şu’bedendir. Evvel yegâh, dügâh, (8) segâh, çârgâh. Bilgil kim bu kitâbın adı (9) edvâr’dır. Her kişi ki bu edvâr’ı okudu (10) velî bilüb ‘ilme getürmedi bu kitâbın adın bildi (11) dâdın bilmedi ve bu ‘ilm, hevân-î ‘ilmdür. Bununla ‘amel eylemek (12) gerek. Anunla olurki bir kâmil ustâda hizmetin varasın. (13) Şöyleki kendisi ‘ilm-i mûsikiyi tamâm okumuş bilmiş (14) ustâdına yetişmiş ola. Sana dahi ta’lim eyleyüb (15) ustâd eylemeye kâdir olasın dahi okuyub

5 b

(1) ustâd olasın. Hüner çeşme-i zâyende ve devlet (2) pâyendedür. Ehl-i hüner mansıbından düşerse devletten (3) düşer. Mecmû’u halâyık ana hünerinden ötürü ‘izzet (4) eylerler el üstünde dutarlar başlarına tâc itdürürler. (5) Zîrâ ki devlet tâcını ehl-i hünerin başlarına Allâhü Te’âlâ (6) urmuştur. Andan sonra bilgil kim zâhir Fârâbî nevverallâhü (7) kabrehû eydür. Aslı on iki makâm ve yedi âgâze ve (8) dört şu’bedir kalanı terkîblerdir. Ve her ustâd ki (9) geldi kuvvetleri yettigince iki veya iki şu’be terkîb (10) eylediler bıraktılar. bir terkîb oldu. Hemân aslı (11) on ikidür ve yedidür ve dörddür. Girü (12) kalanı terkîblerdir. Nitekim is’âre gelsün (13) imdi geldik on iki makâm ki (14) vardır. Evvel râst, ikinci ‘ırâk, (15) üçüncü ısfehân, dördüncü zîr-efkend kûçek’dür.

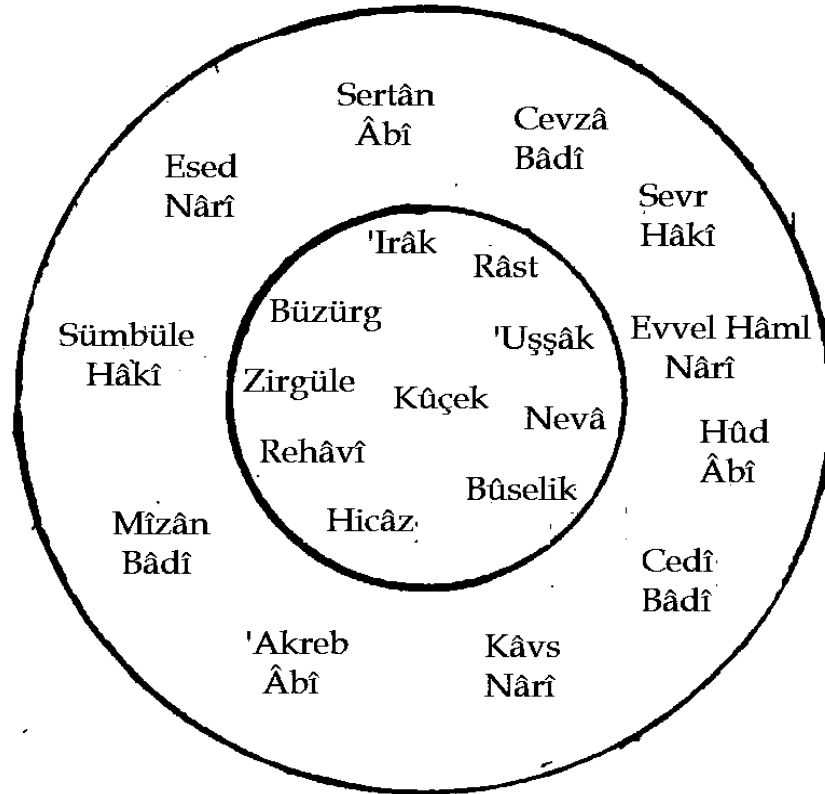
6 a

(1) beşinci büzürg’dür, altıncı zîrgûle’dür, yedinci rehâvî’dür, (2) sekizinci hüseynî’dür, tokuzuncu hicâz’dur, onıncı (3) bûselik’dür, on birinci nevâ’dur, on ikinci ‘uşşâk’dur. (4) Bundan sonra bilgil kim âgâze kangısıdur? Geveşt, (5) nevrûz, selmek, şehnâz, mâye, gerdâniye, (Hisar). (6) Ve şu’beler evvel yegâh, dügâh, segâh, çârgâh. (7)

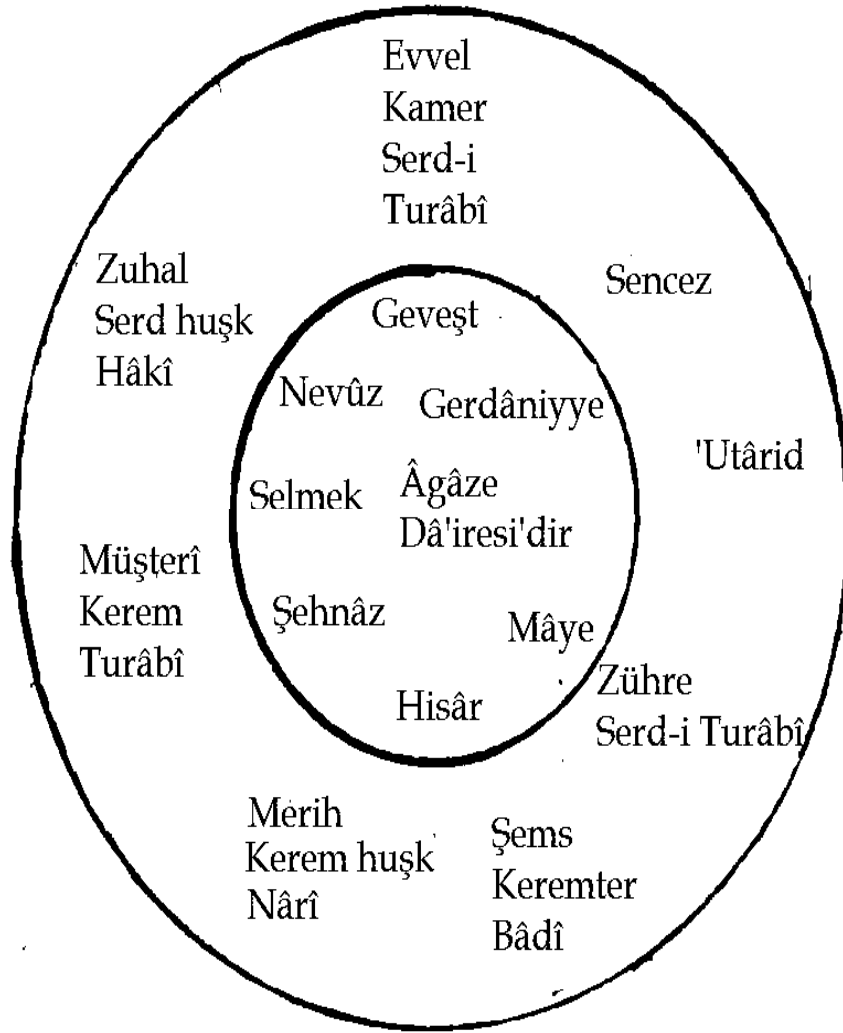
Geldük bir söz ki eger bu 'ilm-i hikmete ve hey'ete ve nücûma (8) ve tıbbı ta'alluk olmayadı on iki burca ve yedi (9) yılduza dört 'anâsıra ve yirmi dört sâ'ate (10) terkîb itmeyeseylerdi ol dört 'ilm ta'alluk olduğıün (11) on iki makâm yedi âgâze dört şu'be ve yirmi (12) dört sâ'at ana terkîb ittiler. Andan gerü gayrilere (13) geldik. Terkîb on iki makâm on iki (14) bürûca geldik dâirelere hem bürûca (15)

6 b

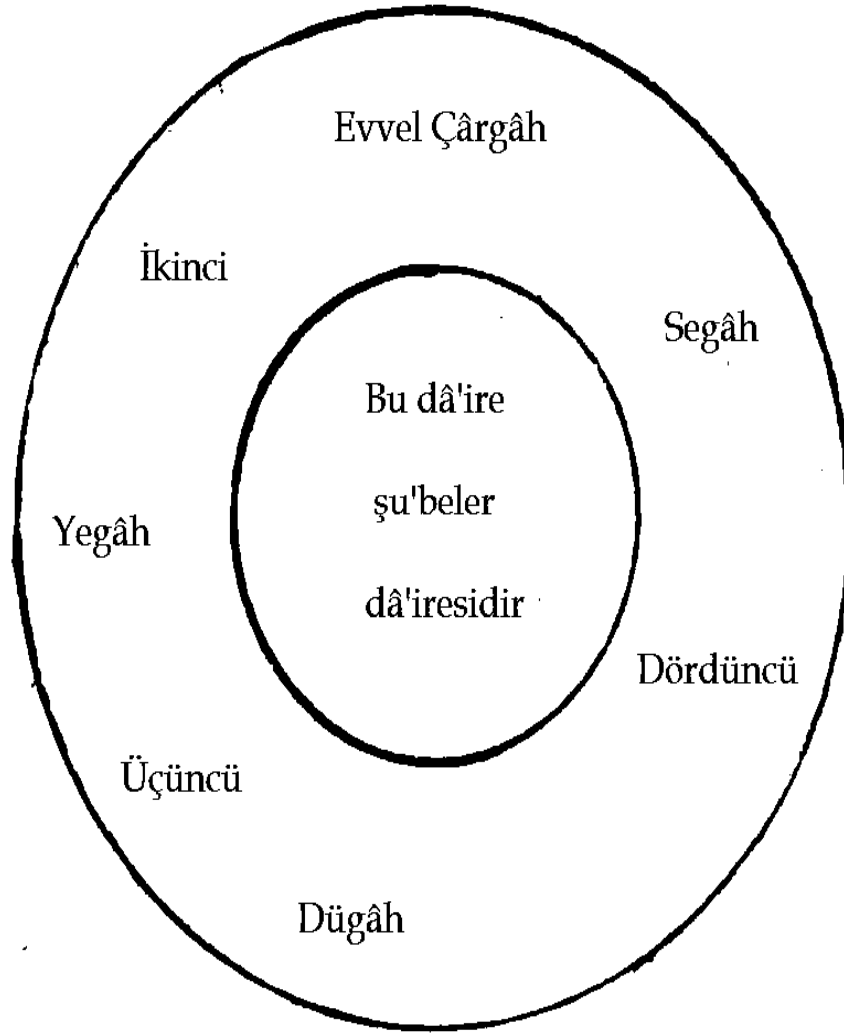
Geldik terkîbler on iki on iki burç bu dâiredür.



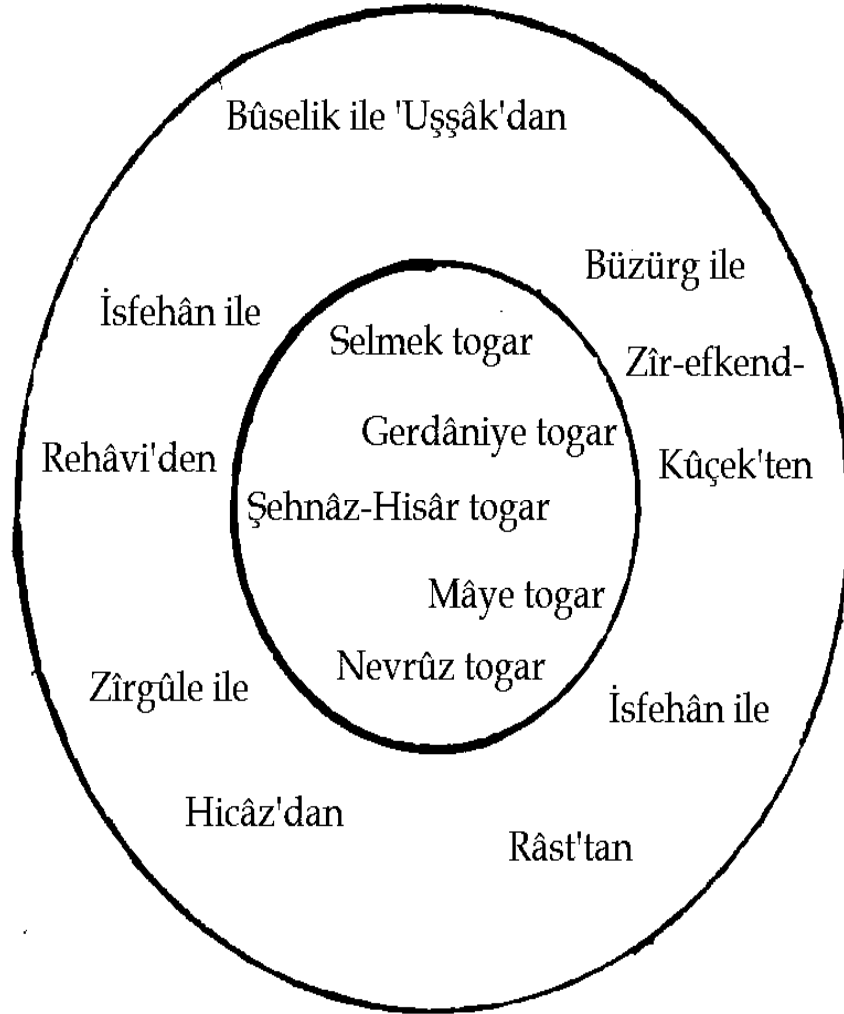
geldik yedi âgâzenin terkîbleri yedi yıldız bu dâirede beyân ider.



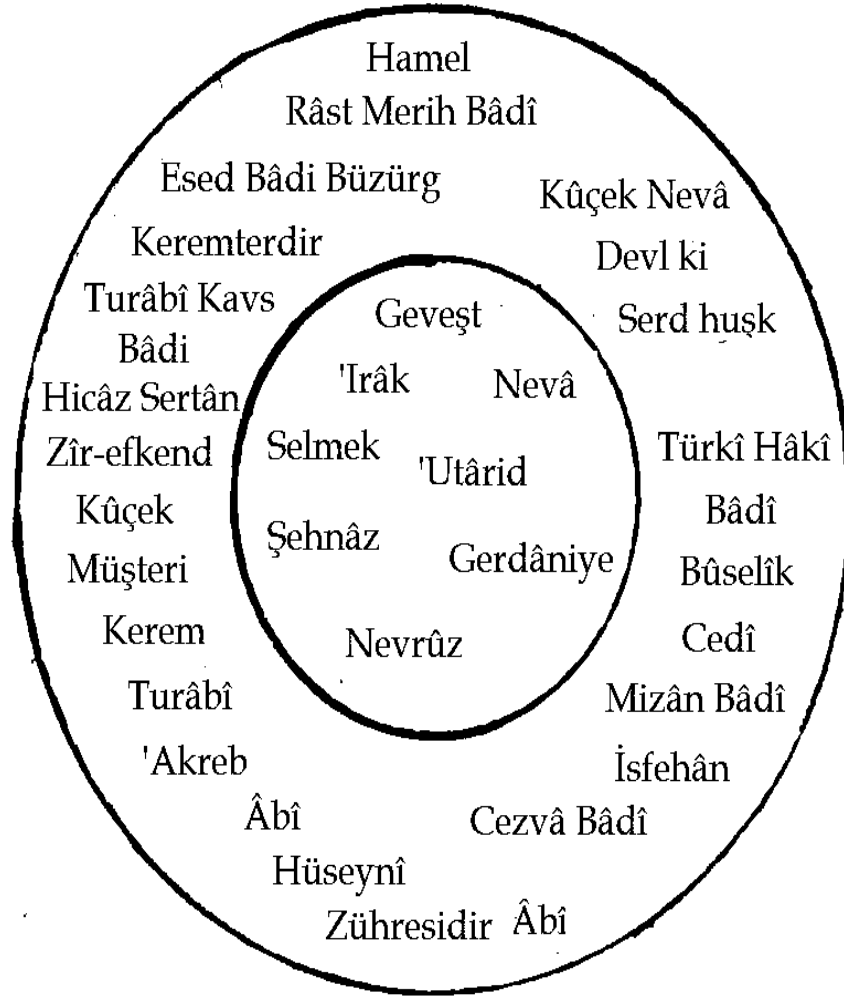
geldik dört Şu'benin terkîbleri dört 'anâsıra anı beyân ider



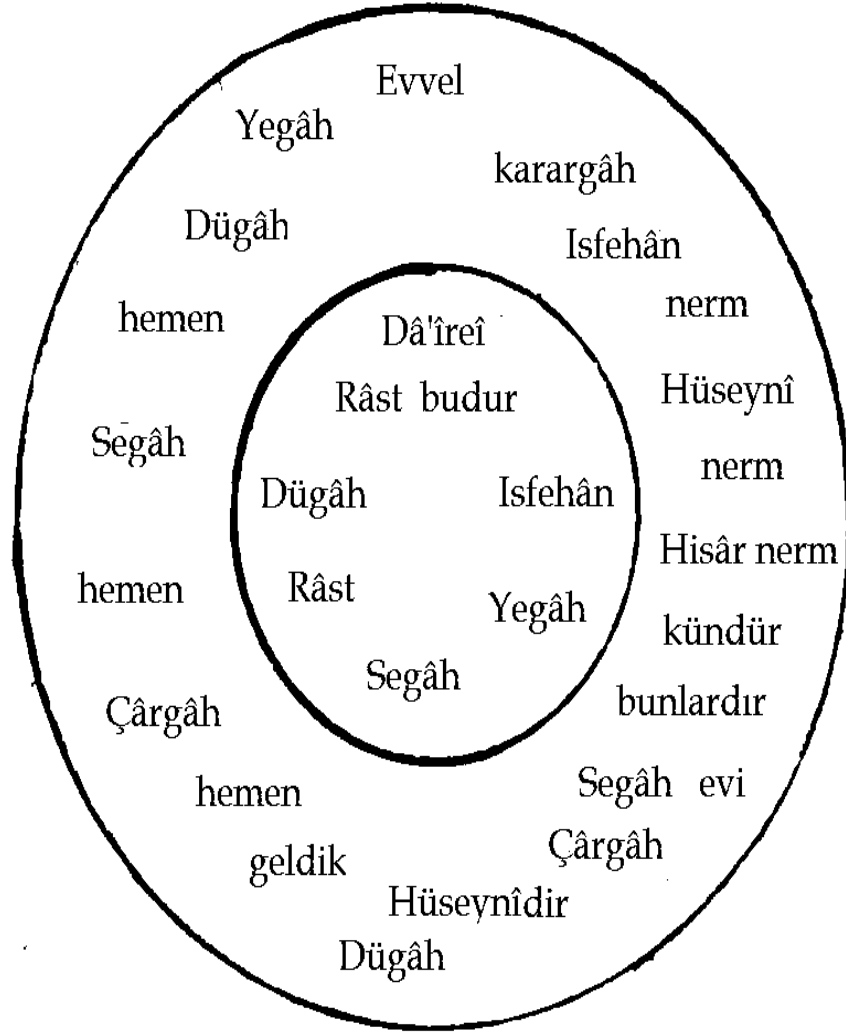
geldik her makâmdan âgâze dogru bu dâirede anı beyân ider



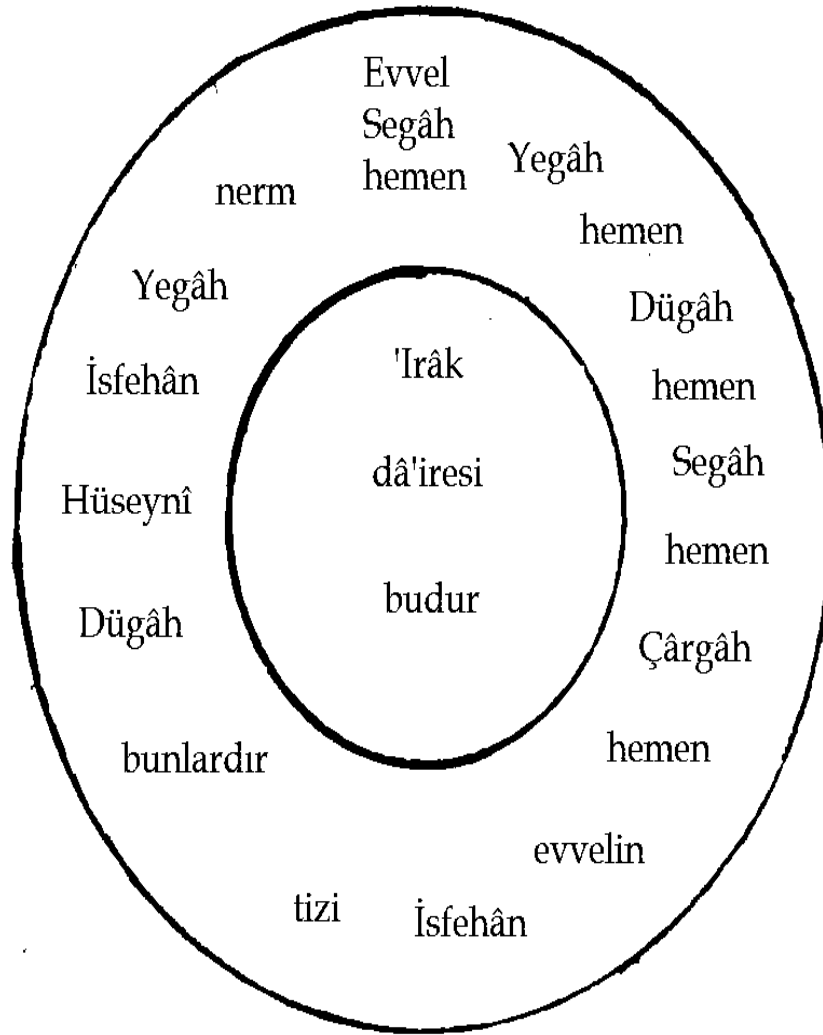
geldik her makâmın tabî'atı ne ise âgâzenin tabî'atı oldur



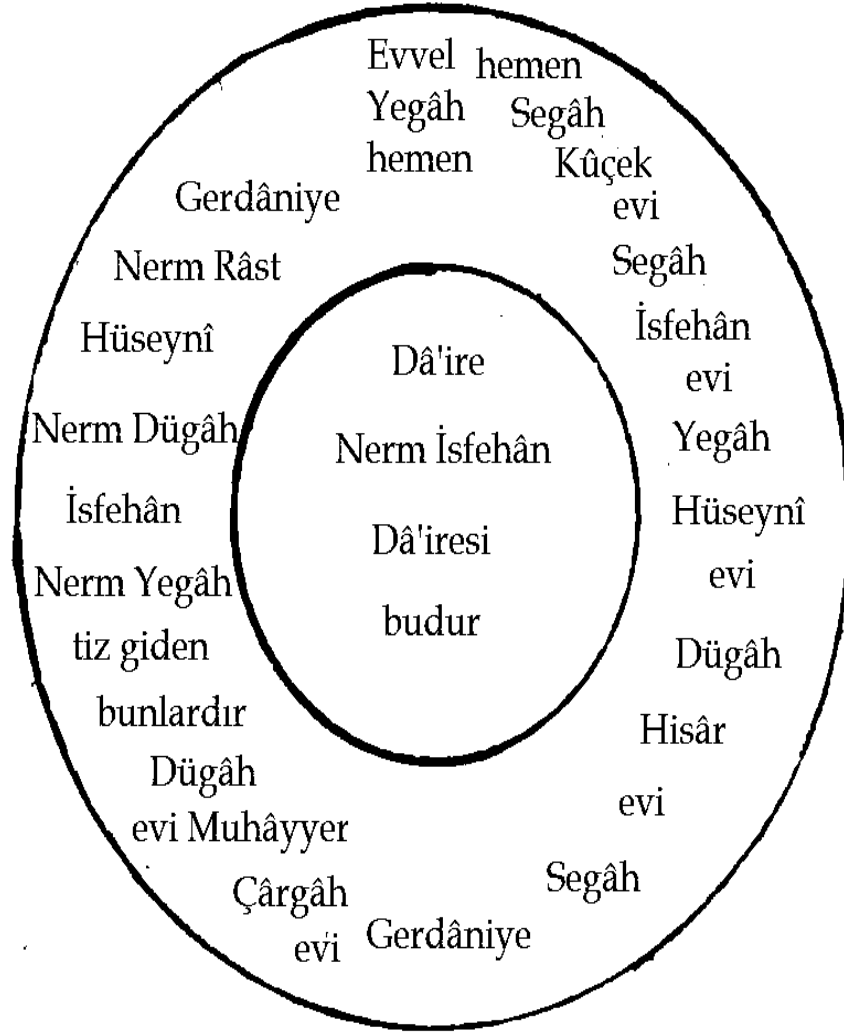
geldik makâmlar şerhine ki makâmın aslı nedir beyân ider. Tîz, ber-tîz, nerm, ber -nerm



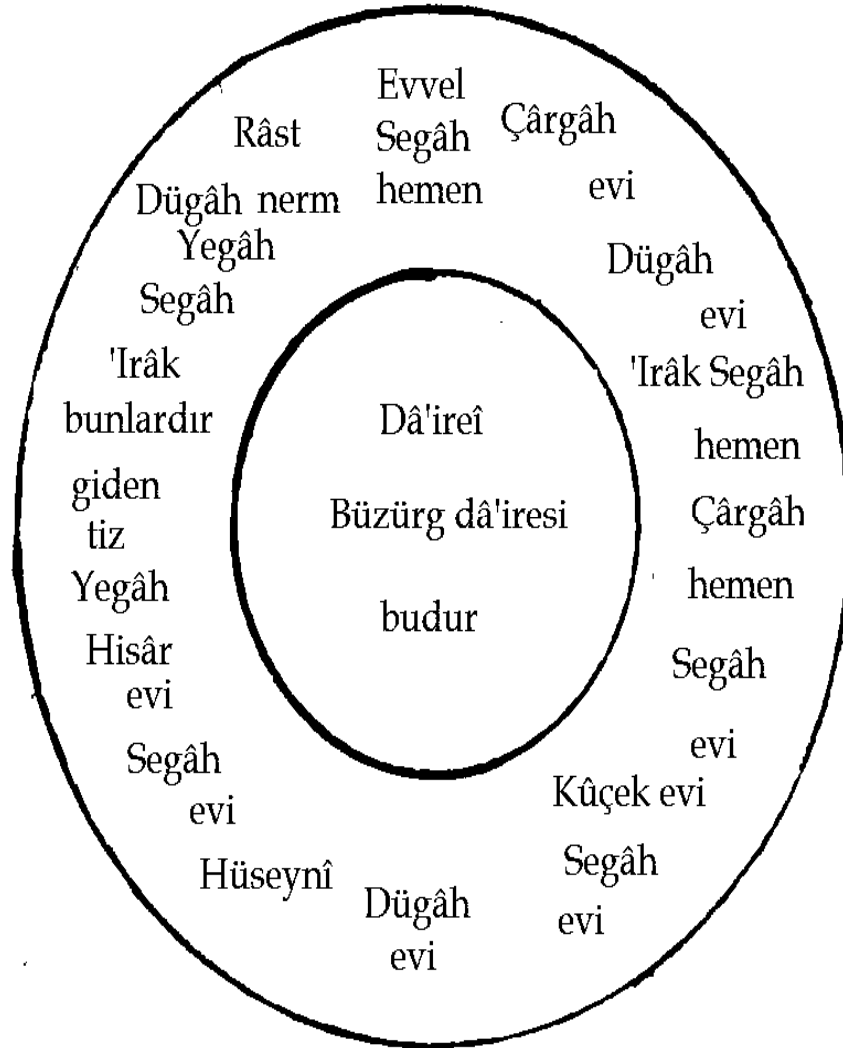
geldik 'ırâk âgâzesinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



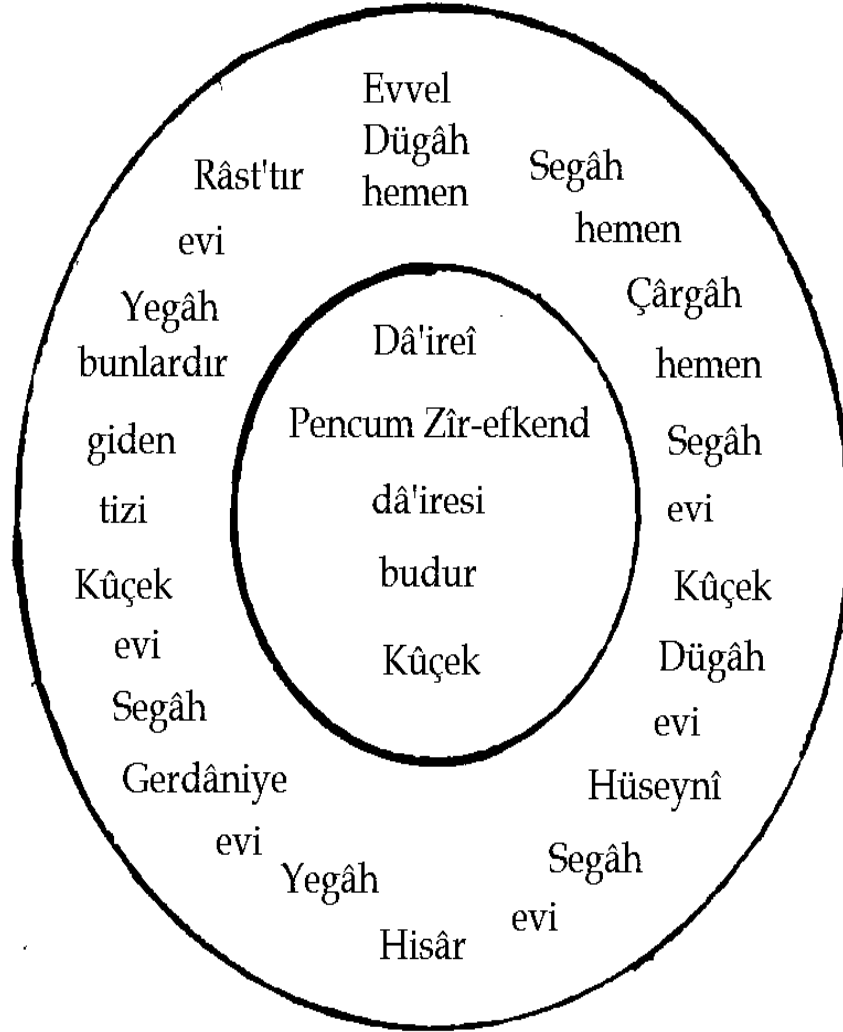
geldik ısfahân agâzesinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



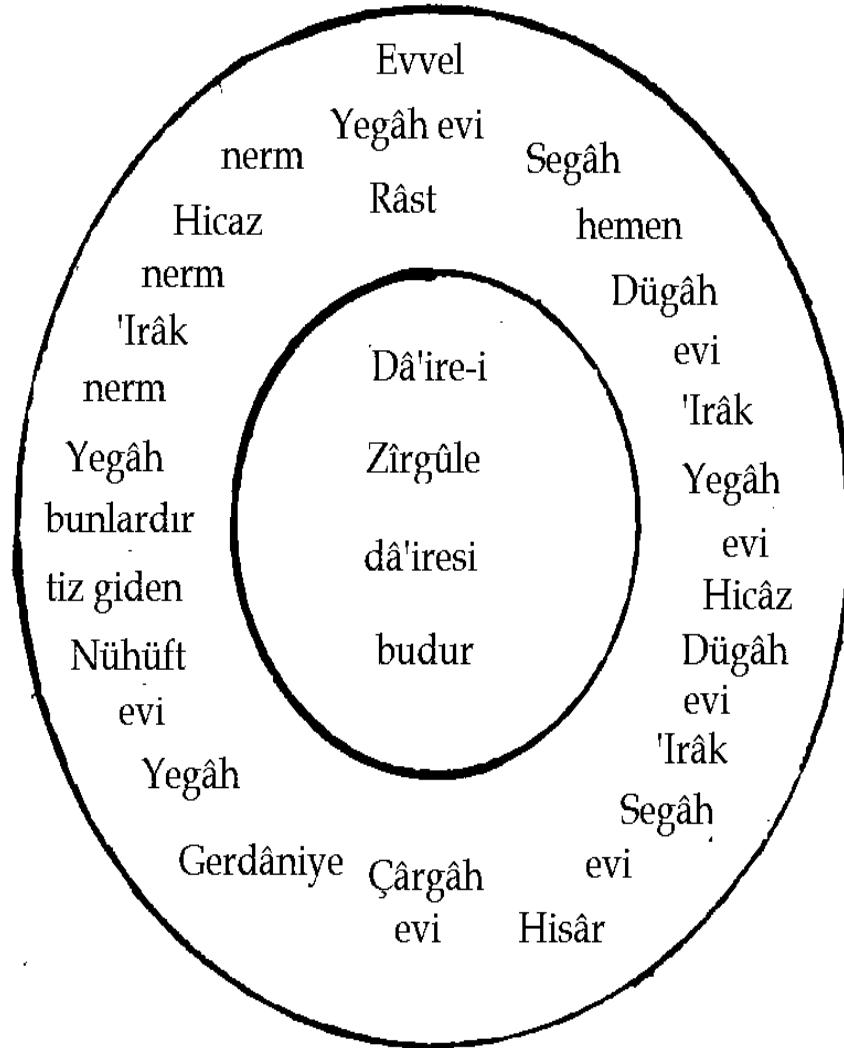
geldik büzürg agâzesinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



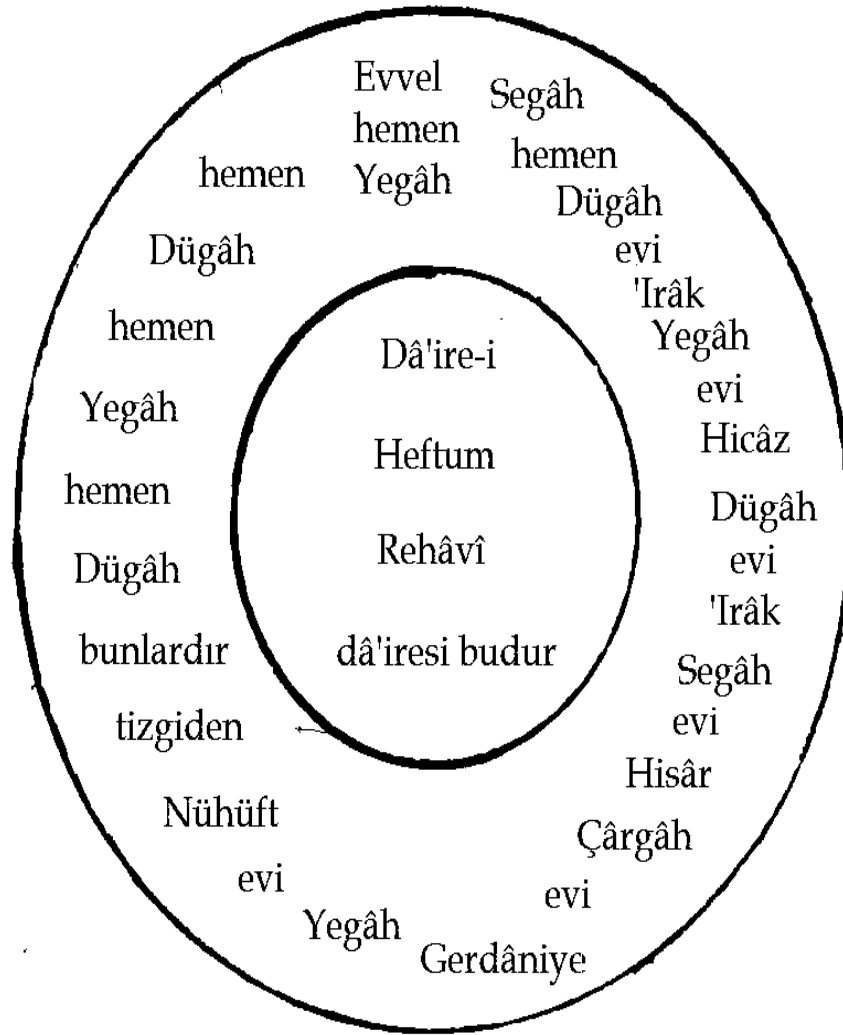
geldik zir-efkend agâzesinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



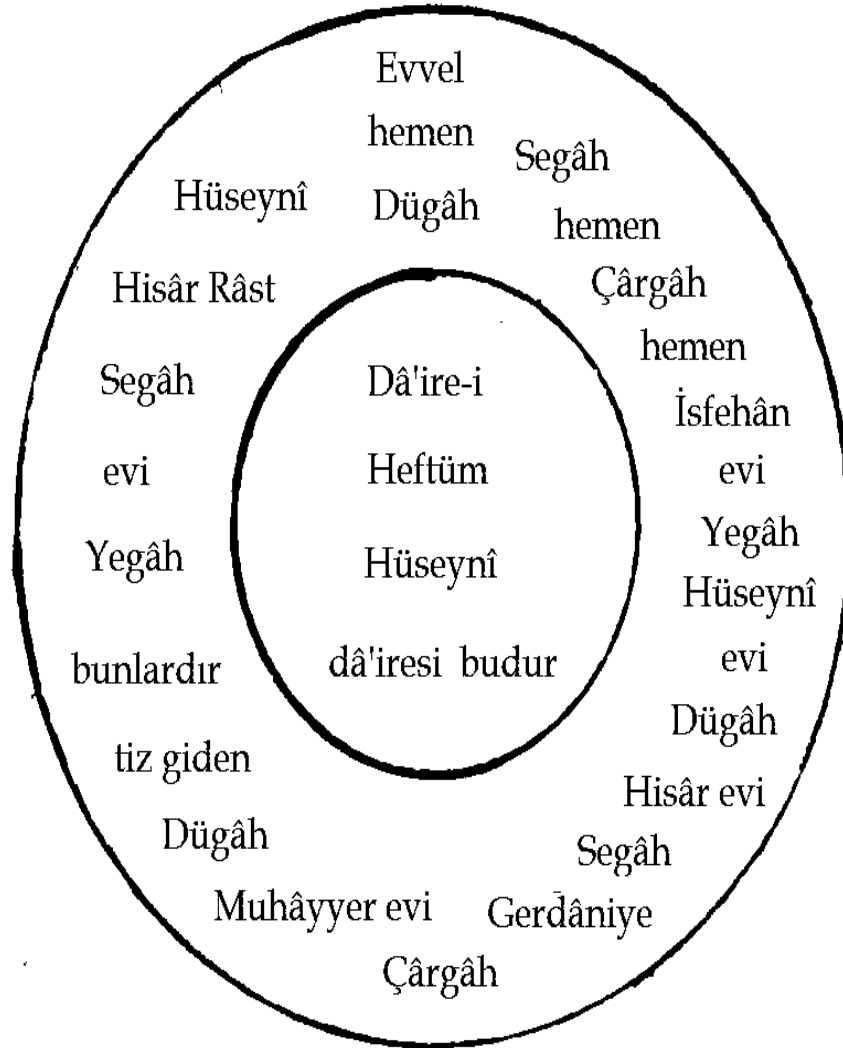
geldik zirgüle agâzesinin dairesidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



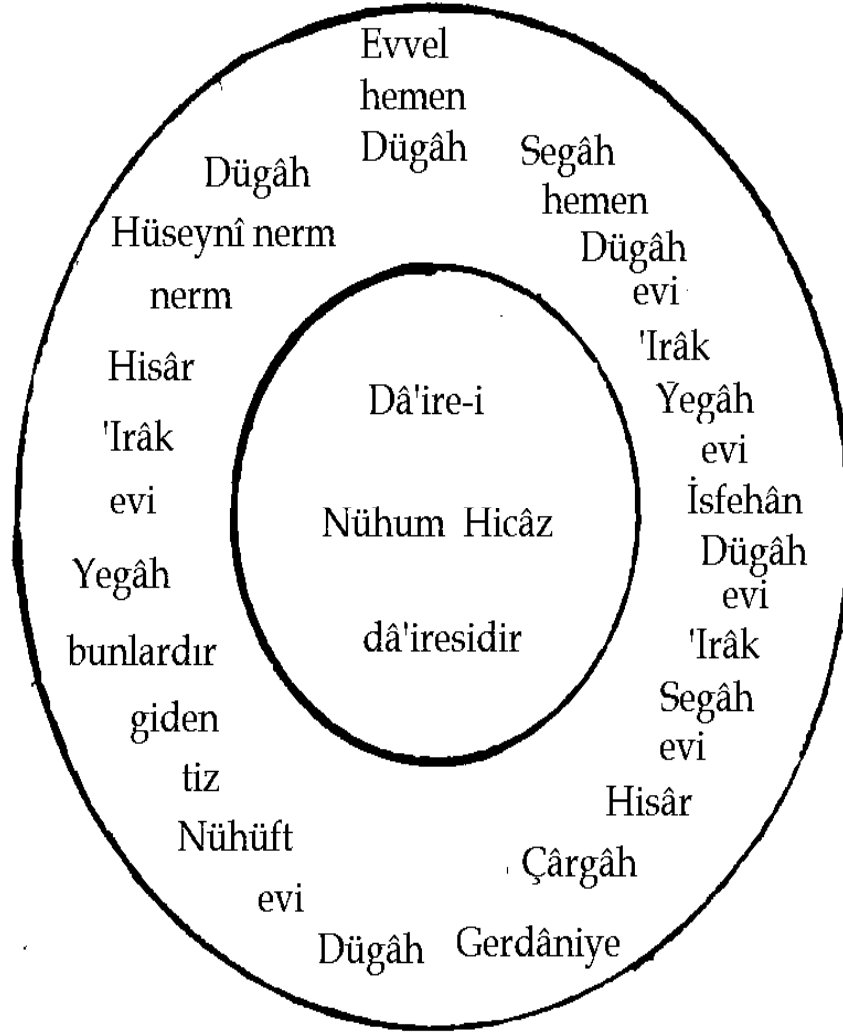
geldik rehâvî agâzesinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



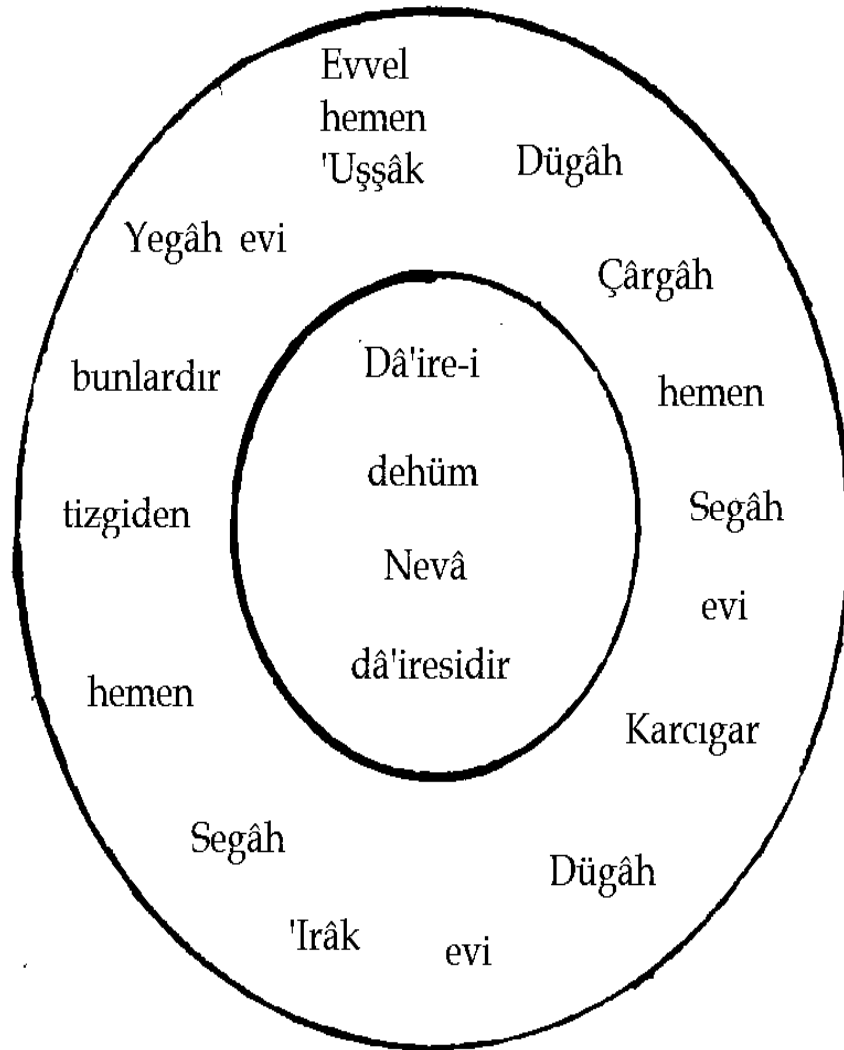
geldik hüseyñî agâzesinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



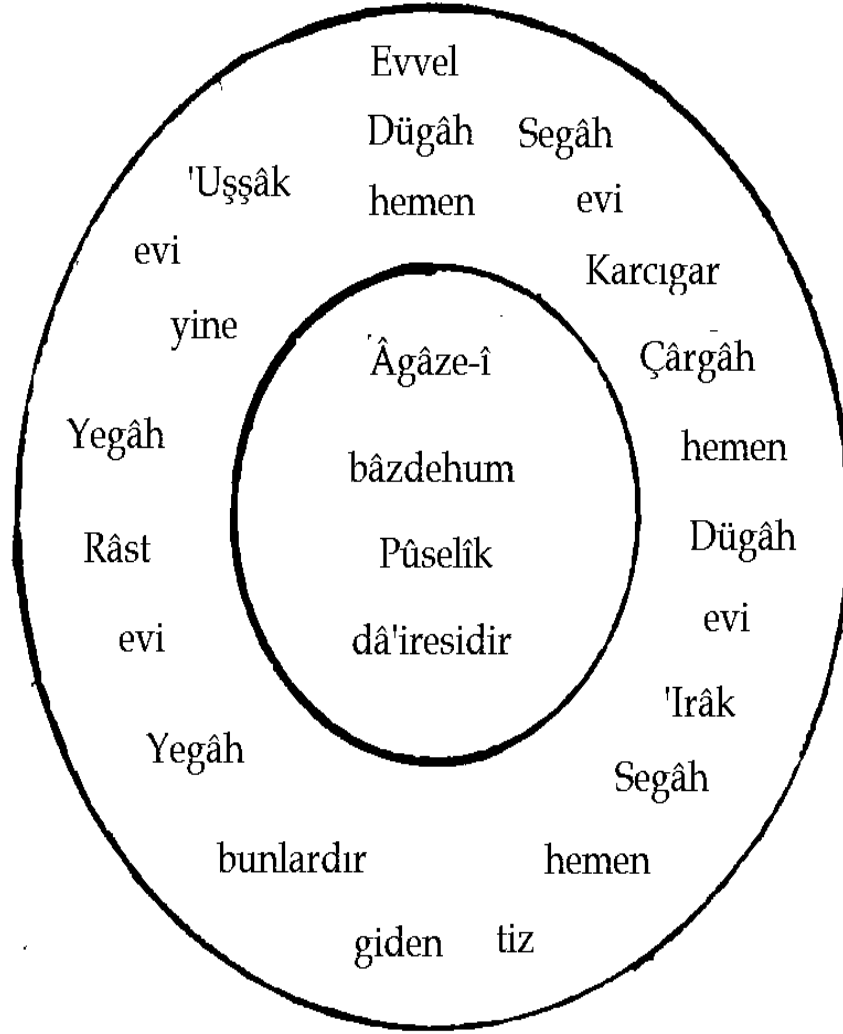
geldik hicâz agâzesinin dâiresidir. Tîz- ber-tîz, nerm, ber-nerm



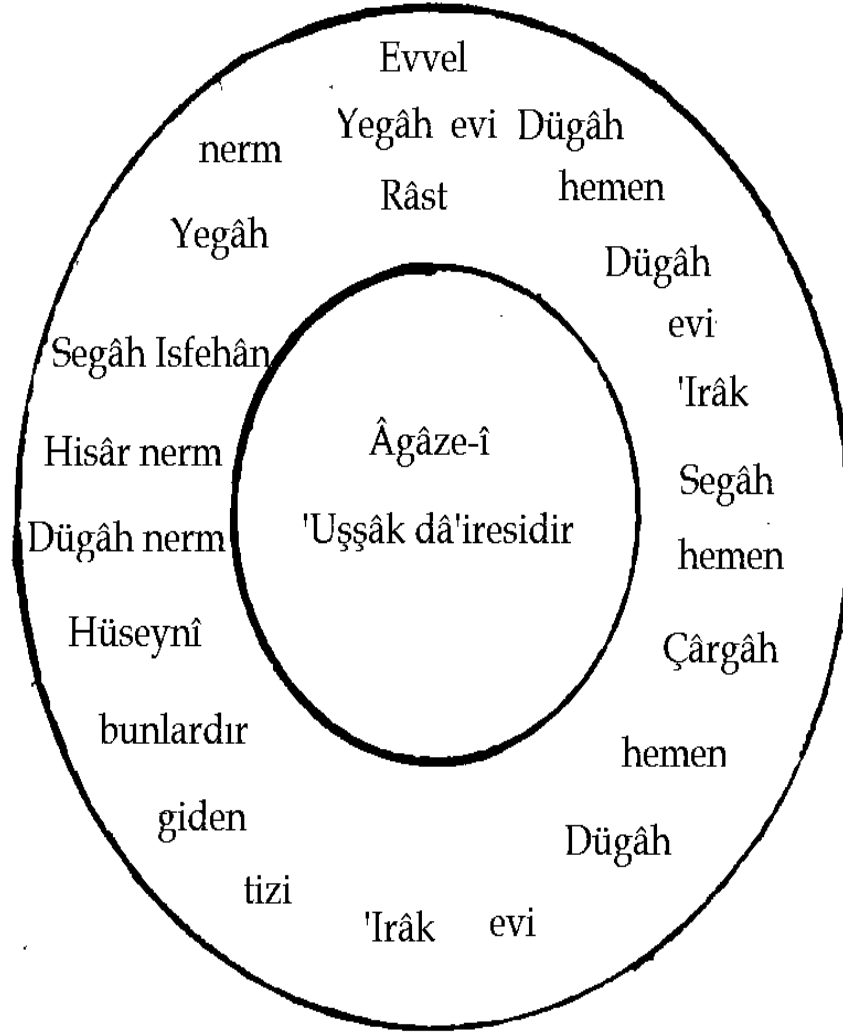
geldik nevâ agâzesinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



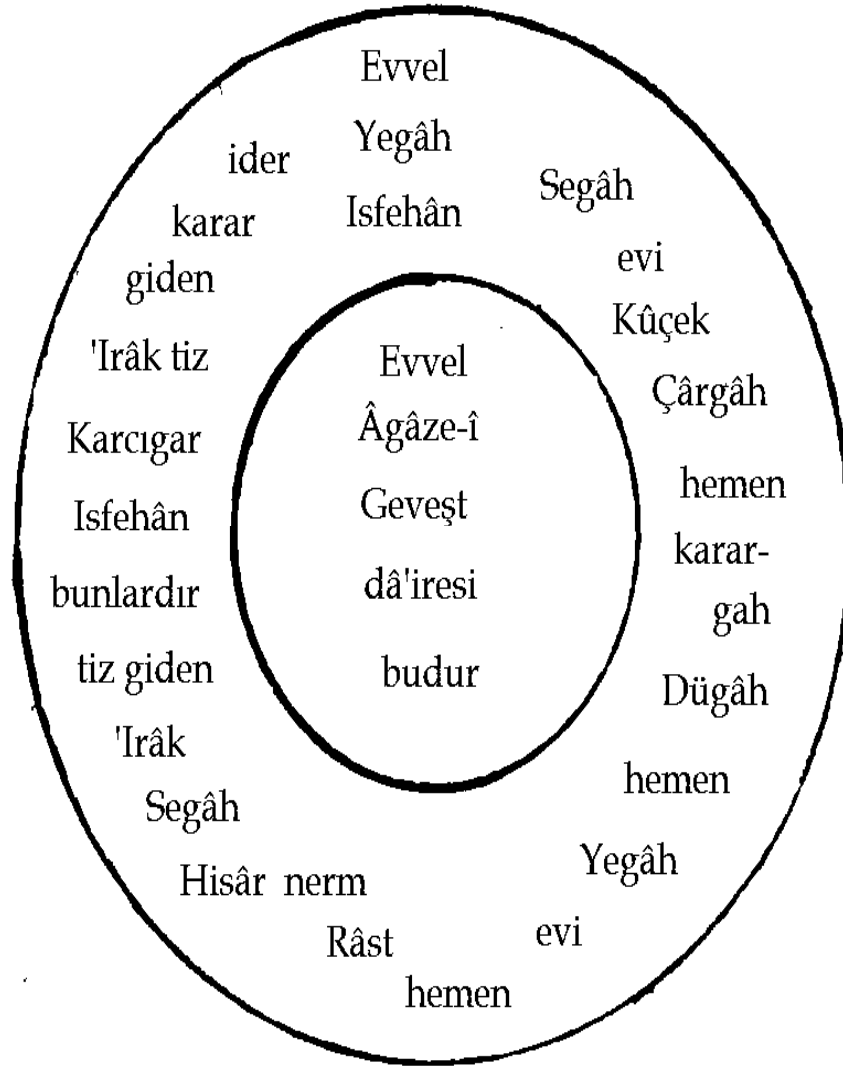
geldik pûselik agâzesinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



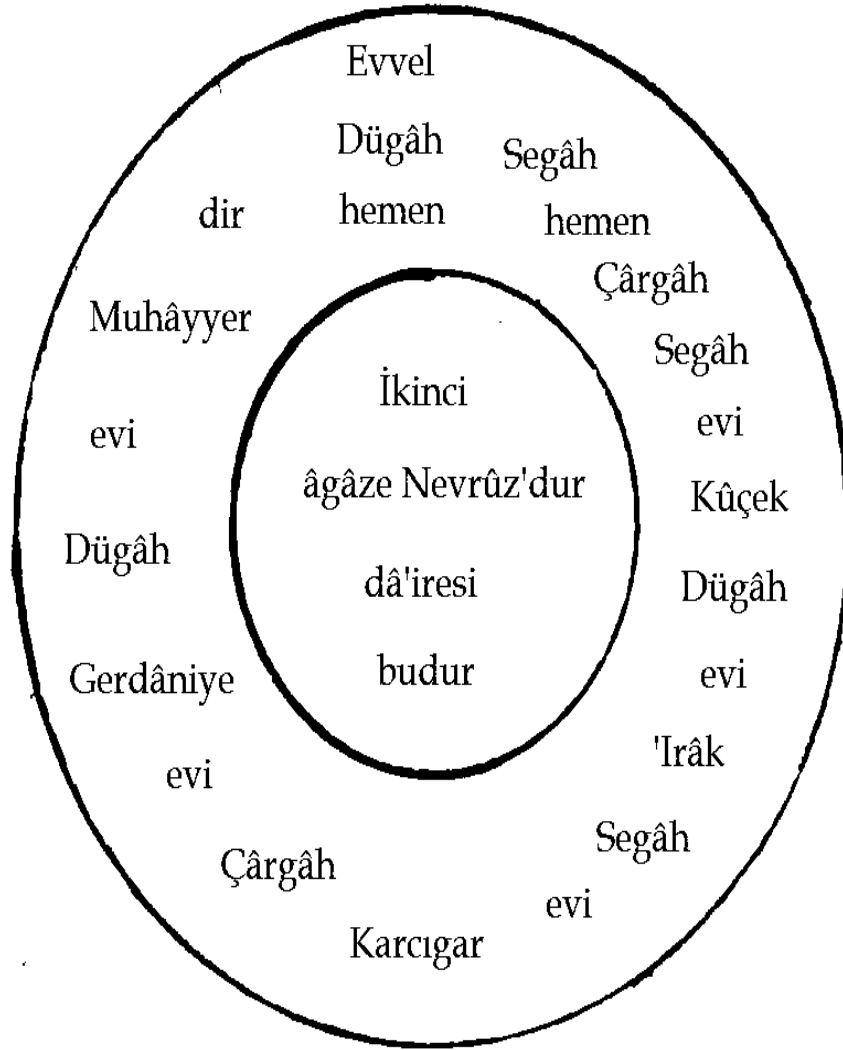
geldik 'uşşâk agâzesinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



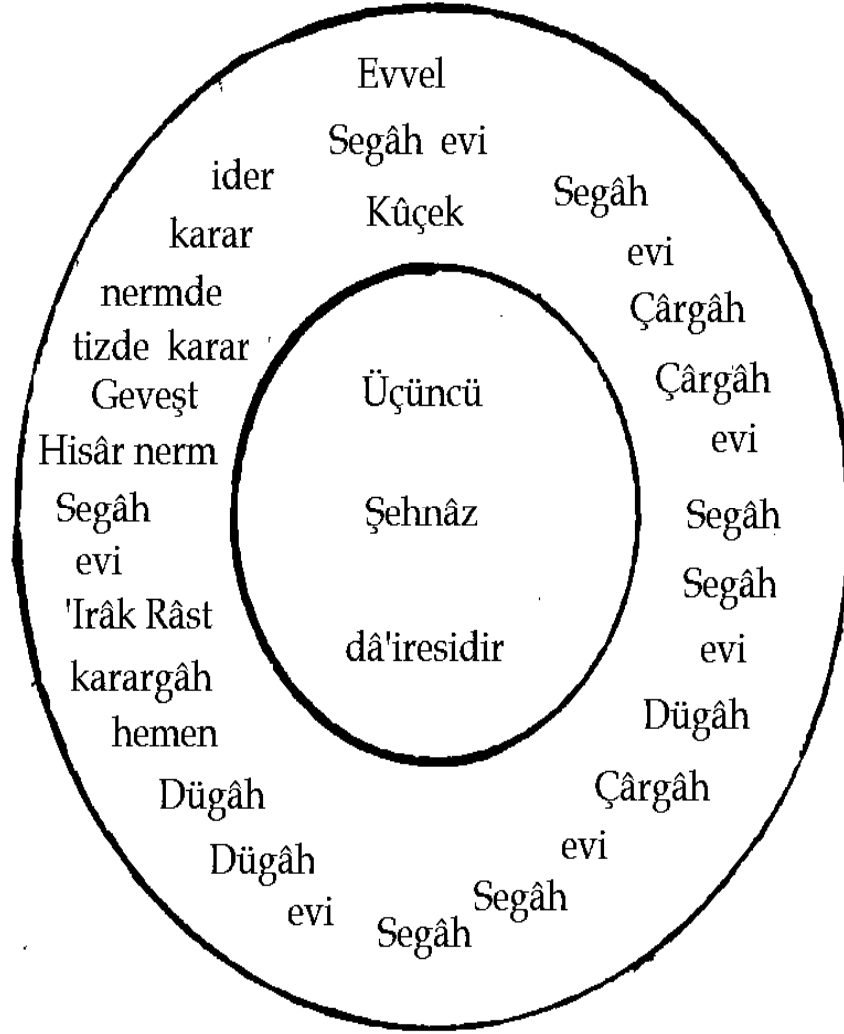
geldik agâzeler şerhine geveşt dâiresidir tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



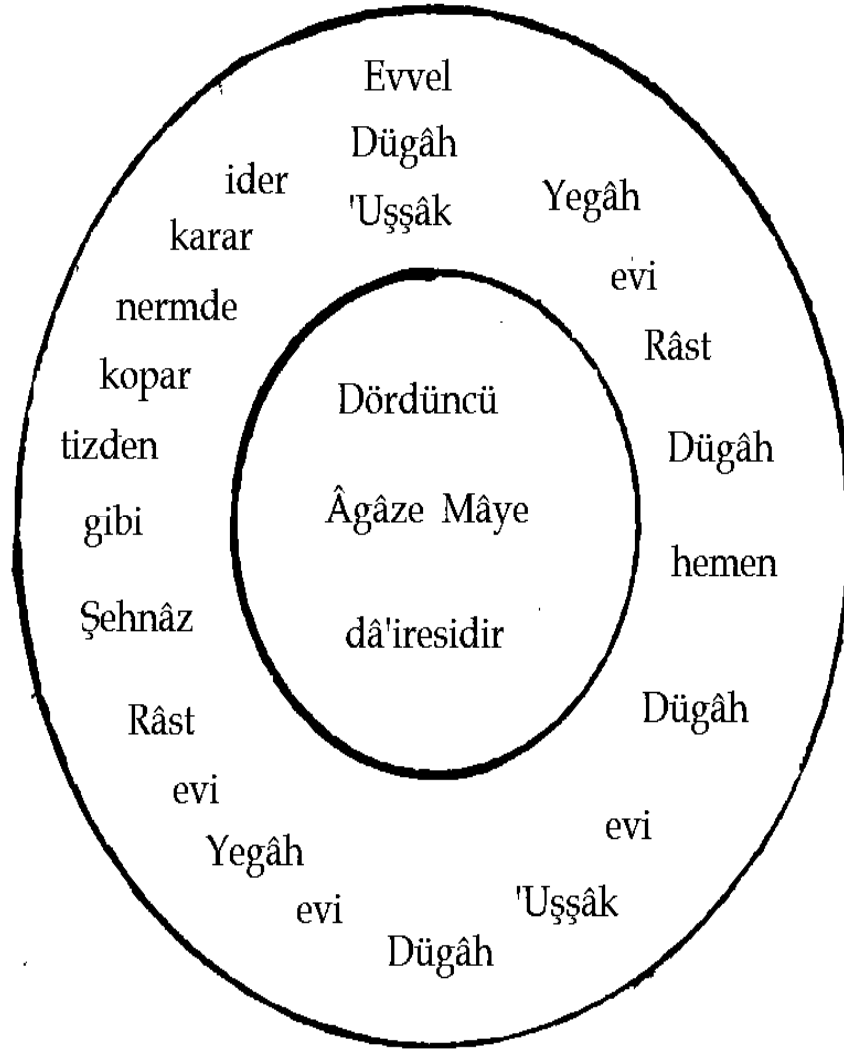
geldik nevrûz agâzesinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



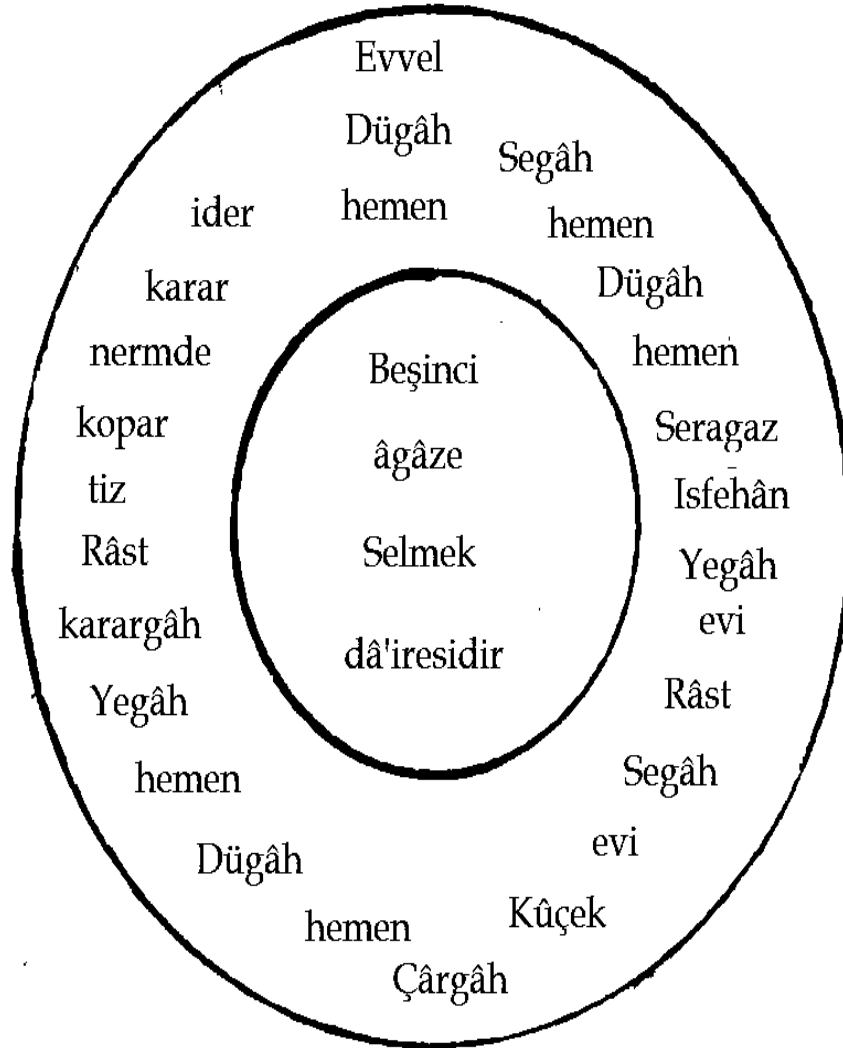
geldik şehnâz agâzesinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



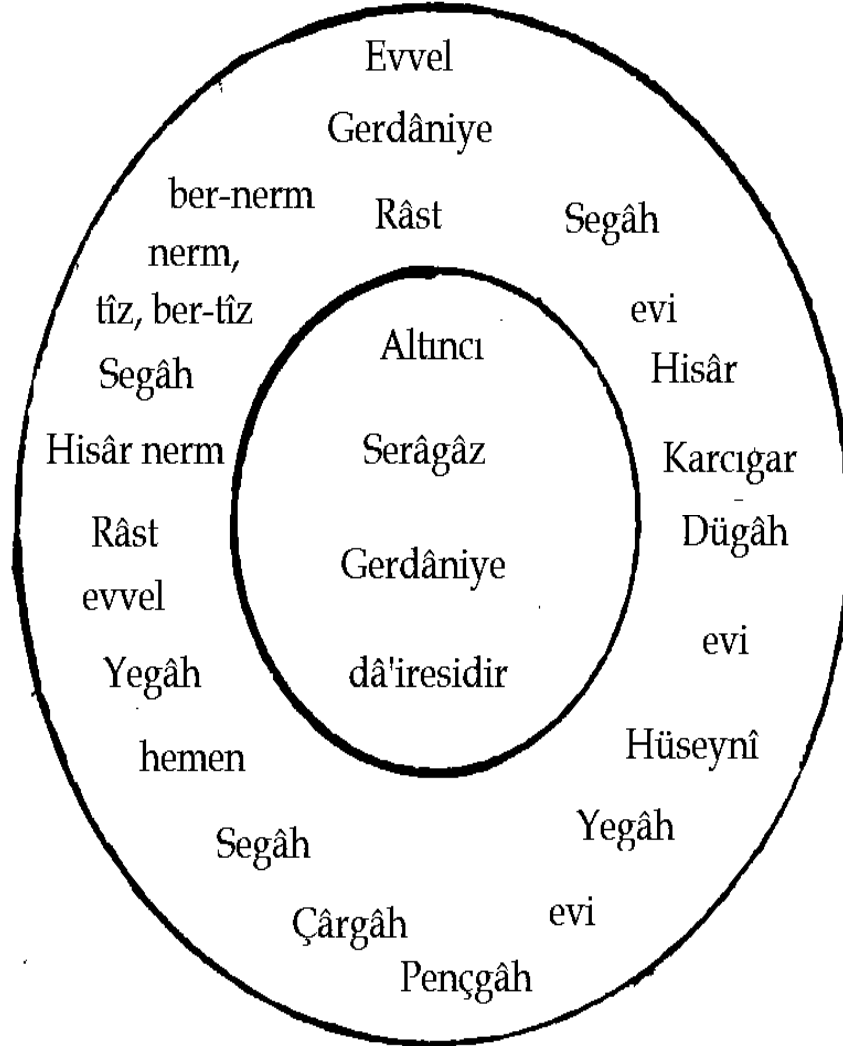
geldik mâye agâzesinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



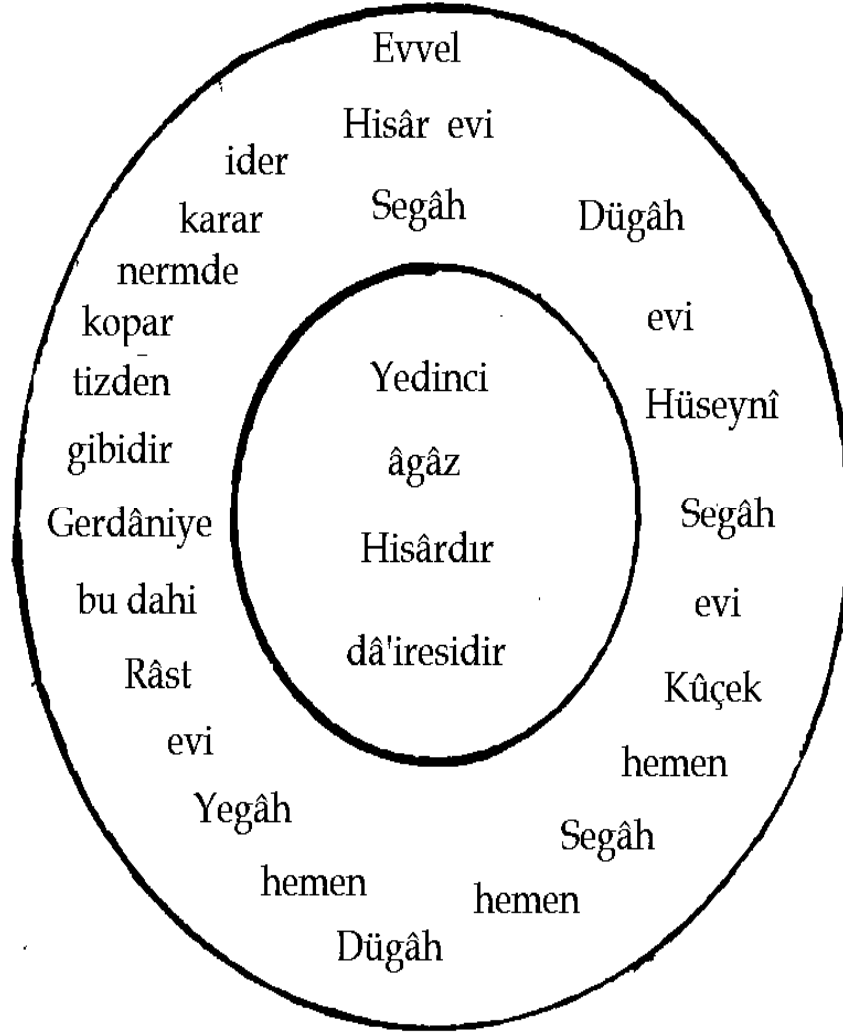
geldik selmek agâzesinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



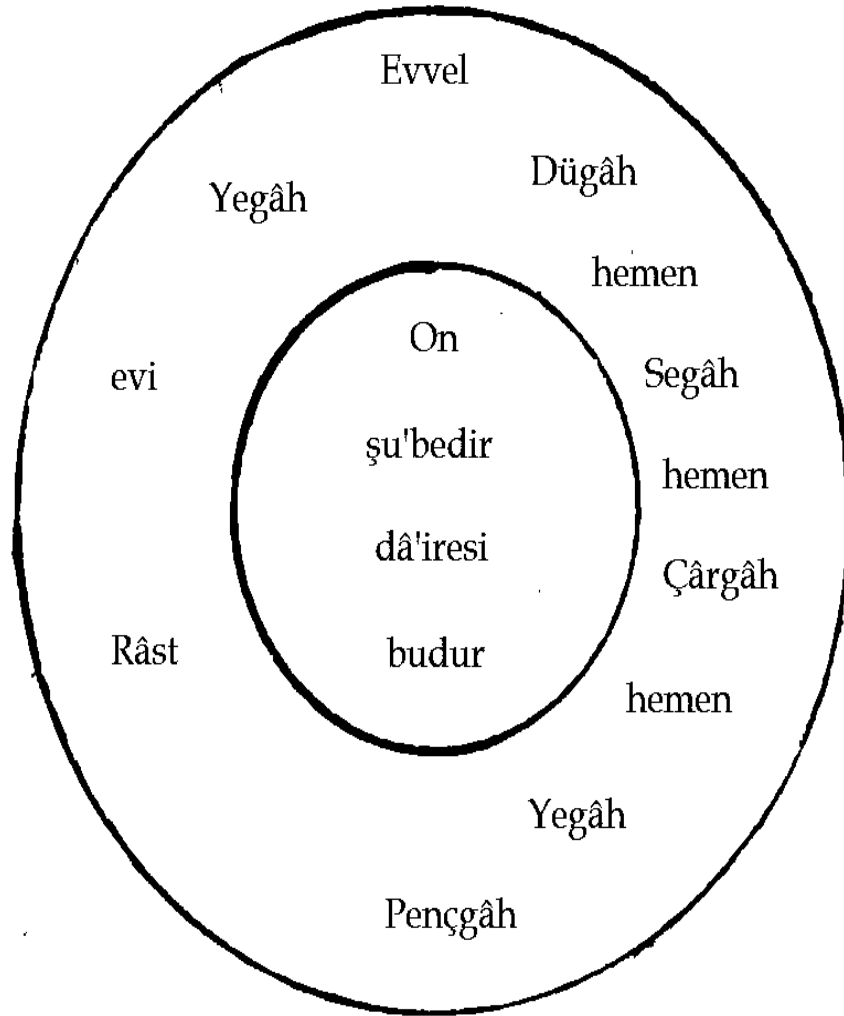
geldik gerdâniye agâzesinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



geldik hisâr merkezinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm- ber-nerm

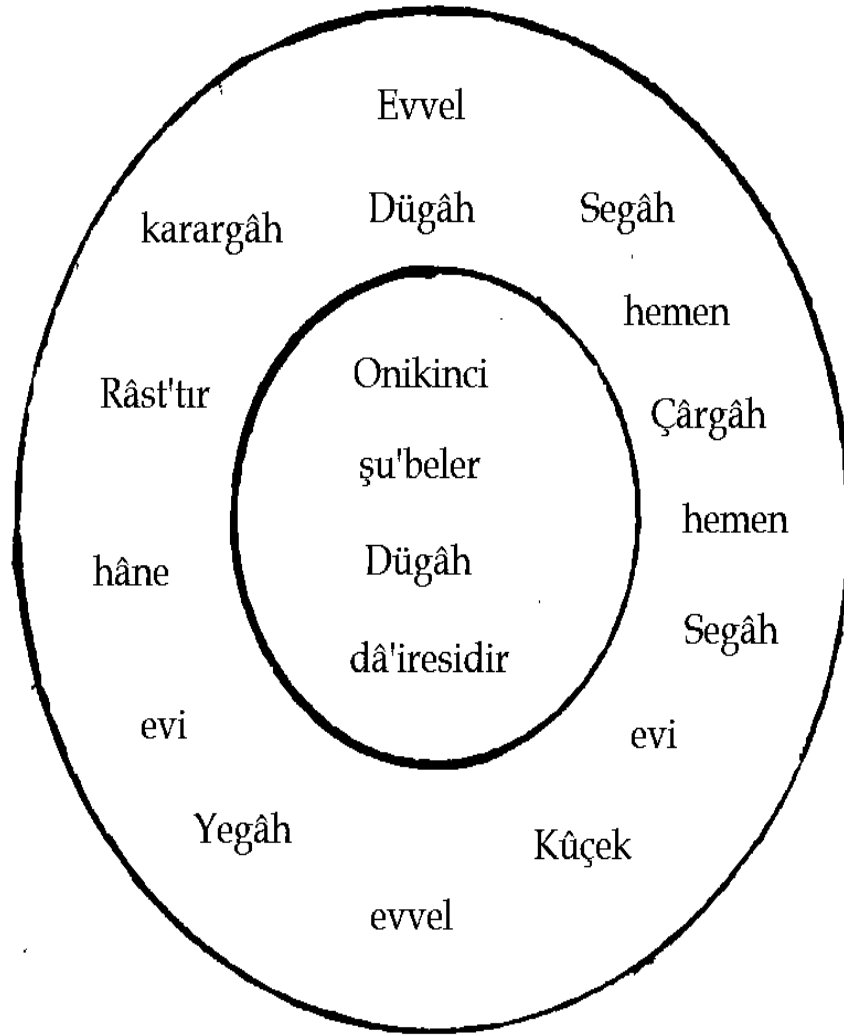


geldik dört 'anâsırın dairesidir. Tîz bir dahi berâberdir.

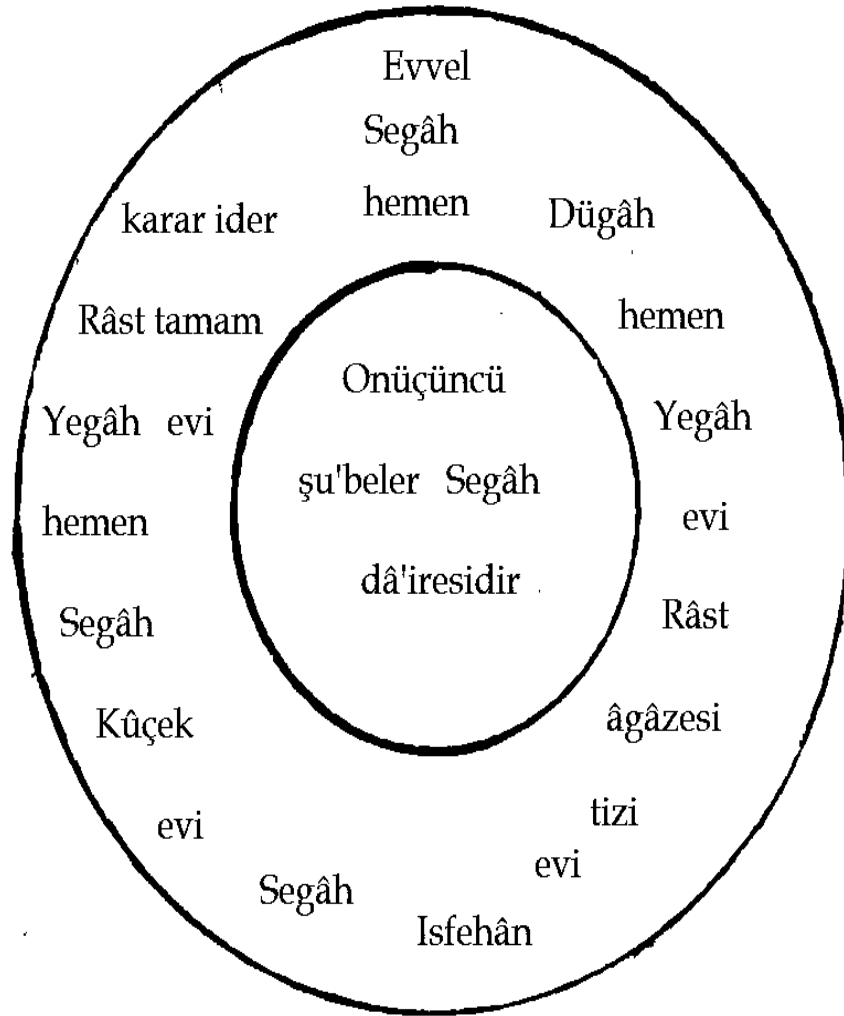


19 a

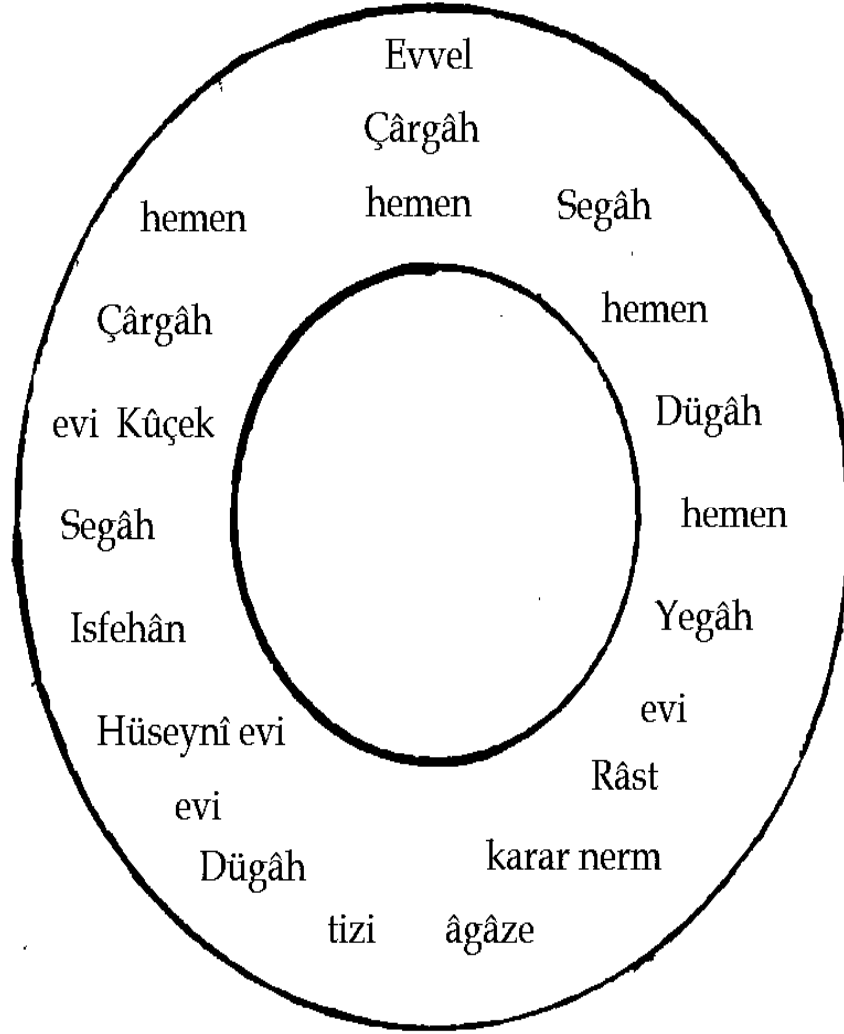
geldik düğâh merkezinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



geldik segâh merkezinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



geldik çârgâh merkezinin dâiresidir. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



20 b

(1) geldik bir bâb dahi kim terkîbler beyânındadır. (2) bestenigâr, nîkrîz, pençgâh, ısfahânî, (3) dikleş-hâverân, zir-keşîde, ‘aşîrân (4) ısfahâne , ‘uzzâl, nihâvend, hümâyûn (5) (bahr-i nâzük), hisârek, türk-î hicâz, (6) hicâz muhâlif, râhatü'l-ervâh, nevâ ‘aşîrân, (7) zâvilî, berka’, zemzem, zemzeme, nevrûz-ı rumi, (8) rekb rekb-i nevrûz, zir-efkend büzürg, (9) sazkâr, nihâvend-i rûmi, nişabûrek, vech-i hüseyinî (10) rûyi ‘ırâk, müste’âr nigâr, (11) gerdâniye nigâr-ı gerdâniye, pûselik, muhâyyer, sipihr (12) hüseyinî ‘acem, hicâz-ı büzürg, hisâr-ı evc (13) nühüft nigâr-ı nik ‘acem zir-keşîde, râst (14) mâye, ‘uşşâk, segâh mâye, terkîb-i saba, (15) nevrûz-ı ‘acem, çârgâh-ı ‘acem, uzzâl-ı ‘acem, ‘acem râst

21 a

(1) sebz-ender-sebz yâ âgâze-i zenbûr (2) geldik bir dahi bâb-ı terkîblerin aslın bildirür. (3) bestenigâr oldur kim gerdâniye agâze ile çârgâh (4) yüzünden segâh karâr ide nîkrîz oldur kim hicâz (5) ide ayine râst evinde karâr eyle pençgâh (6) oldur ki ısfahân ide ayine râst evinde karâr ide (7) beste ısfahân oldur ki ısfahân agâz ide yine (8) segâh evinde karar ide ısfahân oldurki (9) ısfahân agâz ide ayine ‘acem evinde karâr ide dilkeş (10) hâverân oldurki hüseyinî agâze ide âcem evinde (11) karâr ide zir-keşîde oldurki hüseyinî agâz (12) ide ayine rehâvî evinde karâr ide ‘aşîrân (13) oldur ki hüseyinî agâz ide ayine râst anda (14) karâr ide ‘uzzâl oldur ki ‘uzzâl agâz ide acem anda (15) karar ide nihâvend oldur ki hicâz göstere yokarudan

21 b

(1) ine yine hicâz anda karâr ide hümâyûn oldur ki (2) tamâm zirgüle göstere ine rehâvî anda karâr ide. (3) Bahr-i nâzük oldur ki hicâz yüzünden segâh göstere (4) ine dergâh anda karâr ide. Hisârek (5) oldur ki hüseyinî altından bir yerde segâh göstere (6) ısfahân yüzünden segâh evinde karâr ide. (7) Türk-î hicâz oldur ki hisâr göstere ‘uzzâl yüzünden (8) ine yine hicâz evinde karâr ide. Hicâz-ı muhâlif (9) oldur ki hicâz göstere ine tamâm karcığâr anda (10) karâr ide. Râhatü'l-ervâh oldur ki hicâz göstere (11) ine

yine ‘ırâk evinde karâr ide. Nevâ ‘aşîrân (12) oldur ki nev agâz ide ine yine karcıgâr evinde (13) karâr ide. Zevâlî oldur ki segâh agâz ide (14) düğâh evinde karâr ide. Berka’ oldur ki çârgâh (15) agâz ide ine segâh evinde karâr ide. Terkîbi zemzeme

22 a

(1) oldur ki nevrûz agâz ide aşaga ine rehâvî (2) evinde karâr ide. Rekb-i nevrûz oldur ki kûçek agâz (3) ide düğâh göstere yine kûçek evinde karâr ide. (4) Zir-efkend büzürg oldur ki büzürg yüzünden segâh (5) göstere ine mâye evinde karâr ide. Saz-kâr oldur ki (6) segâh agâz ide mâye göstere karcıgâr göstere (7) râst evinde karâr ide. Nihâvend-i rûmî oldur ki hicâz (8) agâz ide ine kûçek evinde karâr ide. Nişâburek (9) oldur ki çârgâh agâz hüseyinîden mâye göstere (10) râst evinde karâr ide. Vech-i hüseyinî oldur ki (11) hüseyinî evinde karcıgâr agâz ide pençgâh (12) yüzünden düğâh evinde karâr ide. Karcıgâr oldur ki (13) nevâ yüzünden çârgâh göstere ine düğâh evinde karâr ide. (14) Rûy-ı ‘ırâk oldur ki ‘ırâk altından segâh agâz ide (15) ine ‘ırâk evinde karâr ide. Müste’âr oldur ki büzürg

22 b

(1) yüzünden ‘uzzâl göstere tamâm dahi ine yegâh (2) evinde karâr ide. Nigâr oldur ki gerdâniye agâz ide (3) çârgâh evinde ine mâye evinde karâr ide. Gerdâniye (4) nigâr oldur ki gerdâniye agâz ide ine çârgâh evinde (5) karâr ide. Nigâr-ı nik oldur ki çârgâh agâz ide (6) ine rehâvî onda karâr ide. Gerdâniye pûselik oldur ki (7) gerdâniye agâz ide pûselik yüzünden râst (8) evinde karâr ide. Muhâyyer oldur ki tîz düğâh agâz ide (9) hüseyinî yüzünden düğâh karâr ide. Sipihr oldur ki (10) muhâyyer agâz hisâr yüzünden kûçek evinde karâr ide. (11) Hüseyinî ‘acem oldurki hüseyinî agâz ide tamâm ine (12) ‘acem evinde karâr ide. Hicâz büzürg oldur ki tîzden (13) hicâz göstere ine büzürg evinde karâr ide. Muhâlif (14) oldur ki tîzden segâh göstere ‘uzzâl yüzünden (15) hicâz evinde karâr ide. Hisâr-ı evc oldur ki tamâm hisâr

23 a

(1) hisâr tamâm göstere ine büzürg anda karâr ide. (2) Nühüft oldur ki tîzden dügâh göstere ‘uzzâl (3) yüzünden hicâz evinde karâr ide. Râst mâye oldur ki (4) râst tamâm göstere ine mâye evinde karâr ide. (5) ‘Îrâk mâye oldur ki ‘îrâk tamâm gösterür ine mâye (6) evinde karâr ide. ‘Uşşâk mâye oldur ki ‘uşşâk göstere (7) ine yine mâye evinde karâr ide. Segâh mâye oldur ki (8) segâha ine yine mâye evinde karâr ide. Terkîb-i sabâ (9) oldur ki nevrûz agâz ide segâh evinde karâr (10) ide. ‘Acem-i zir-keşîde oldur ki çârgâh ‘acem agâz (11) ide rehâvî yüzünden dügâh evinde karâr ide. Nevrûzu ‘acem (12) oldur ki nevrûz-ı rûmî göstere ‘îrâk yüzünden karâr ide. (13) Segâh ‘acem oldur ki segâh agâz ide ‘îrâk yüzünden (14) dügâh evinde karâr ide. Çârgâh-ı ‘acem oldur ki çârgâh (15) göstere ‘îrâk yüzünden dügâh evinde karâr ide. Dügâh ‘acem

23 b

(1) oldur ki dügâh tamâm göstere ‘îrâk yüzünde ine (2) dügâh evinde karâr ide. Hicâz-ı ‘acem oldur ki hicâz agâz (3) ide ‘îrâk yüzünden ine dügâh evinde karâr ide. ‘Uzzâl-ı ‘acem (4) oldur ki ‘uzzâl agâz ide hicâz yüzünden ‘îrâk (5) yüzüne dügâh evinde karâr ide. Acem-i râst oldur ki (6) dügâh evinde ‘îrâk göstere dügâh evinde karâr ide. (7) Seb-ezender-sebz oldur ki çârgâh büzürg hicâz (8) mâye pençgâh, rehâvî, nühüft ‘uzzâl evine (9) ine seb-ezender-sebz ad kodular vardı muhammed lâle bu sekiz (10) makâm cem’ itdi. Bir terkib eyledi ana sebz-ender-sebz (11) ad kodu. İmdi sen dahi dilersen bu terkîbleri (12) bu agâzeleri ve bu cümlede haberdâr olasin bir üstâda (13) hizmet eylegil kim nâmın dahi üstâd olasin (14) tâ tabiatın nâzûk ola ana teşekküre ta’akkul idesin. (15) Kendün dahi fehm-i idrak idesin iki yerde iki agâze

24 a

(1) iki şu’beyi bir birine cem’ idüb kalan perdeye kalan (2) agâzeye kalan şu’be dîvân varsın. Tâ ustâdlar (3) katında makbûl olasin vallâhû â’lem bi’s-sevâb. (4) Geldik bir bab-ı hizb kaç türlüdür ânı beyân eder bilgil kim (6) darbın iki nev’i usûl vardır. Ve bu

darb-1 sakîlden (7) kaç türlü darb zâhir olur?. Beyân idelüm. Darb-1 sakîle (8) tâbi' olan darblar iş bu darblardur. Evvel ver'ân, ikinci (9) revân, üçüncü Türkî, dördüncü semâ'î, beşinci fâhte, altıncı serendâz yedinci neçâr-1 çar (10) (sekizinci) darb-1 hezec dokuzuncu evsat çifte darb. Geldik (11) darb-1 hafîf olan darblar bunlardur. Evvel reml, 2 (12) reml-i kasr, 3 cihâr-darb, 4 se-darb, 5 vâh-kerd, 6 muhammes, 7 (13) reml-i sengin, 8 çâr-dârb, 9 darbeyn. geldik darbeyn (14) şerhine imdi bilgil kim bu darbeyn didükleri iki darbdur. (15) Birisi sakîl birisi hafiftir. Bir devir sakîlden ve bir devir

24 b

(1) hafiften iki bir yere cem' eylediler. Adın darbeyn kodular (2) geldik bir dahi çâr darb-1 hafiftir bir dahi hemân darbeyn (3) bir devir hafiften ikisin bir yere cem' eylediler bir pâre (4) tasnîf ittiler adını darbeyn kodular. Geldik çâr darb-1 (5) sakîl bir dahi darbeyn dir. Bir dem sakîlden ve bir devir hafiften (6) ikisin bir yere cem eylediler. Bir pâre tasnîf ittiler adın (7) darbeyn kodular. e'l-intihâsı sakîl hafiftir. Ammâ bundan sonra (8) geldik nakarât hesâbına. Kim nakarât ne nesne? Şöyle ki (9) şî'ir anun şî'irde kısmı 'ilmi 'arûzdu. mefâ'ilün fe'ilâtün (10) işine gerekdür. Gûyendeye dahi darb usûl kısmı nakarât (11) işine gerekdür. Geldik darb-1 sakîl yirmi dört nakarâttır. (12) yani yirmi dört hurûfdur. Şöyleki dört kez tekrâr eylesinki (13) tenen ten ten yirmi dört harf tamâmdur. Geldik dâ'ire-i (14) hafife on altı nakarâtdur. Tenen tenen ten on altı harf (15) tamâm olur. Geldik dâ'ire-i reml-i tavîl on sekiz nakarâtdur.

25 a

(1) on sekiz nakarâtdur. Ten ten tenen tenen ten ten ten ten onsekiz (2) harf tamâm olur. Geldik reml-i kasîr on dört harfdür. (3) ten ten ten tenen tenen ten on dört harf tamâm olur. (4) geldik çar-darb ikidür. Ve birdür biri hafîf biri (5) reml-i kasîr ki iki kerret (6) tenen tenen ten (bir kerret ten ten ten tenen tenen) tamâm olur. Geldik dâire-i muhammes-i tavîl hem iki (7) devrdür. Biri sakîl ve biri fâhte çâr-darb'dur dört kere (8) ten ten ten ve bir kere ten tenen tenen on dört harf olur. (9) Fâhte çâr-darb'dur. Ve yirmi dört harfdür. Darb-1 sakîl (10) otuz sekiz tamâm olur. Geldik verşân on iki (11)

nakarâtdur. Bir kere tene ten teneten tene ten on iki (12) harf tamâm olur. Geldik türkî darb on harfdür. Çün (13) bir kere ten tenen tenen ten on harf tamâm olur. Geldik (14) fâhte darb on dört harfdür. Bir kere ten tene (15) ten tenen tenen ten on dört harf tamâm olur. Bâb-1

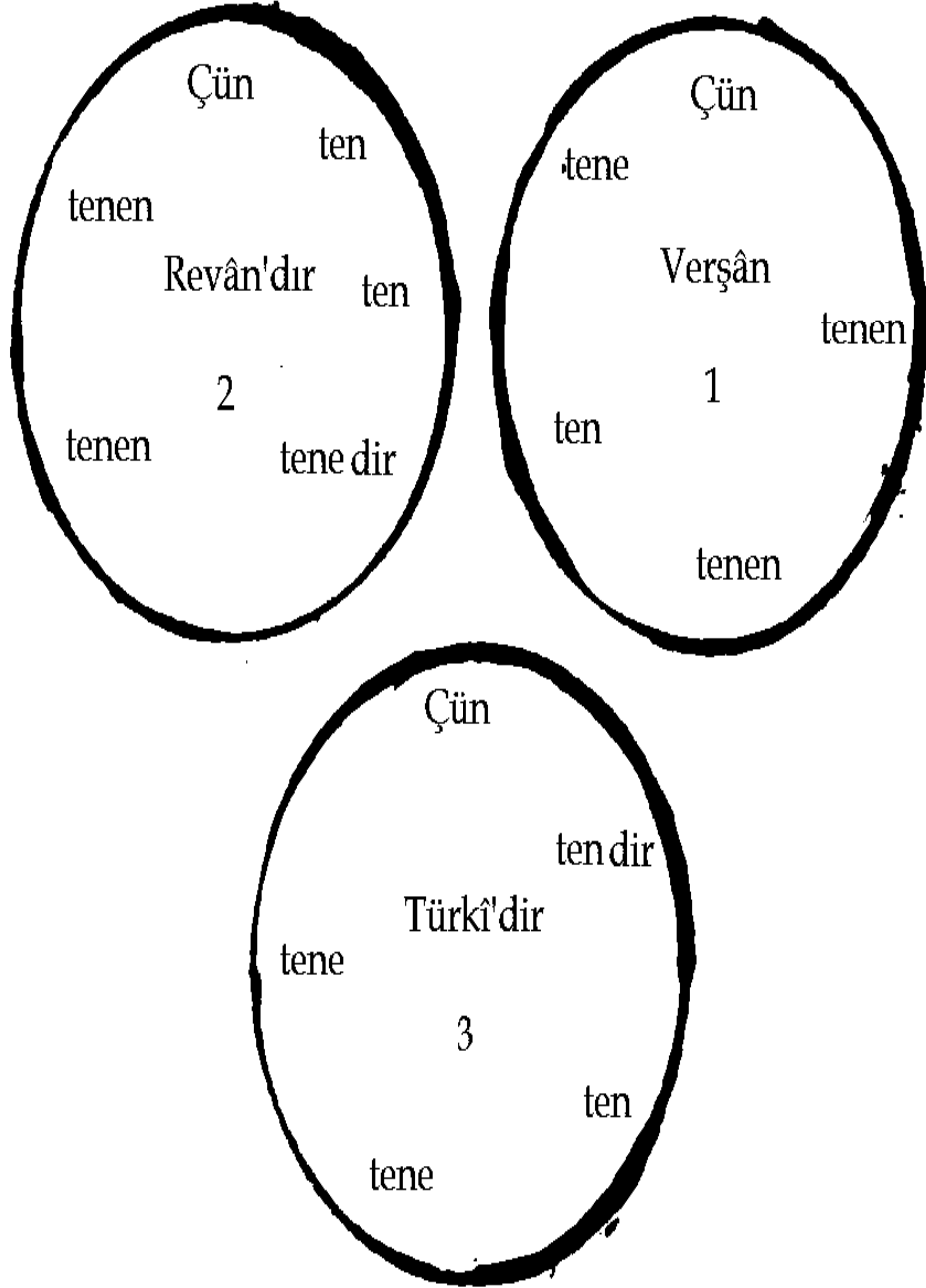
25 b

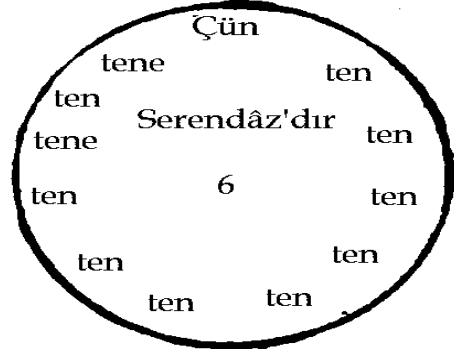
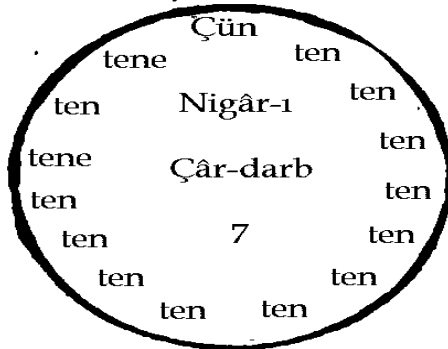
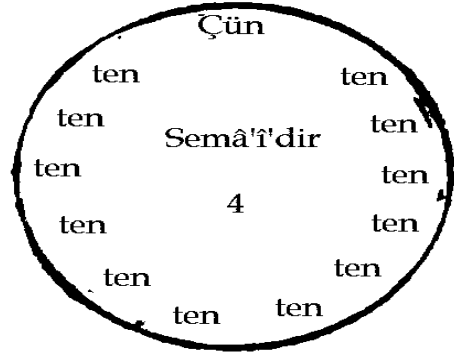
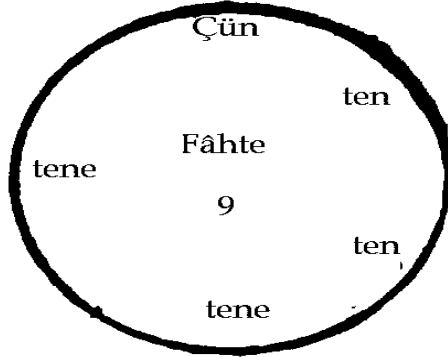
(1) bâb-1 dâire-i sakîl bir bahr-i sakîlin (2) sakîl dâire hafîfdür. Bâb-1 dâire-i sakîlin (3) nısf var ve rub' nısf-1 reml rub' (4) hezec'dir. Geldik dâire-i hafîfin rub' var (5) nısfı var muhammes kasîr'dur. Rub' hezec kasîr'dur. Bilgil kim (6) üstâdlar ki geldiler cihânda yâdigâr kodular (7) gittiler. Senünçün zahmetler çektiler gittiler, hâli (8) mikdârınca 'aklı ferâset irdigince bu fende (9) devr şeddiler. Bu fende terkîbler ve makâmlar (10) bünyâd eylediler. ve fâideler buyurdılar. (11) gittiler ve ben za'îf muhîf dahi ânun (12) ustâdlardan işüttüğümünden öğrendüğümünden (13) gayri şikeste ve beste kuvvetim yettigince (14) yazdım tâ seninçün geliniz ol bu fakîre (15) du'â ile yâd idesin geldik bir dahi

26 a

(1) bir dahi ben nice ustâdlar rivâyet eylerler ki asıl (2) darb ikidür. Biri sakîl ve biri hafîfdür. Sakîl (3) hafîf oldur ki beyân eyledik birincin ustâdlar (4) iderler ki asıl darb altıdır, biri revândur biri türkî biri (5) semâi biri fâhte biri reml-i yiz biri reml-i sengîn bunları (6) dahi beyân eyledik ki kaç nakarâtdur. Birbirine benzemez (7) ammâ birbirine yakındur.

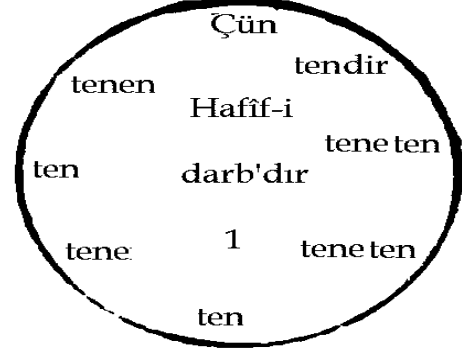
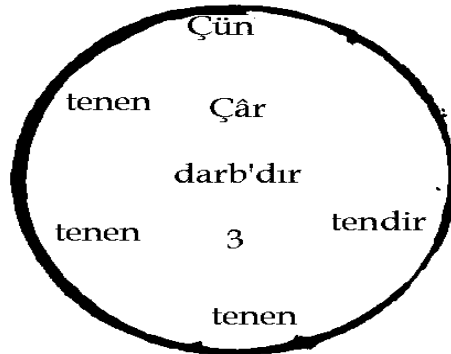
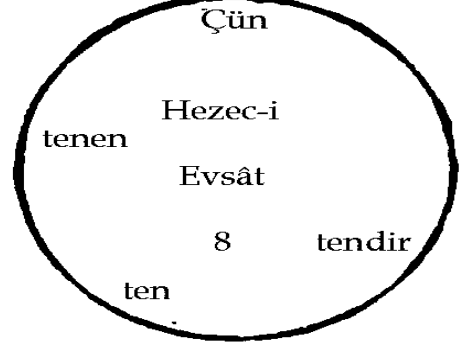
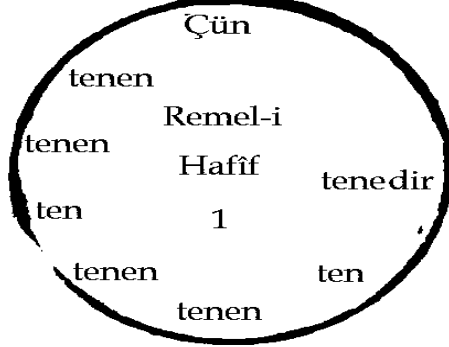
ol dâire-i sakîldir.

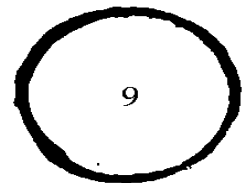
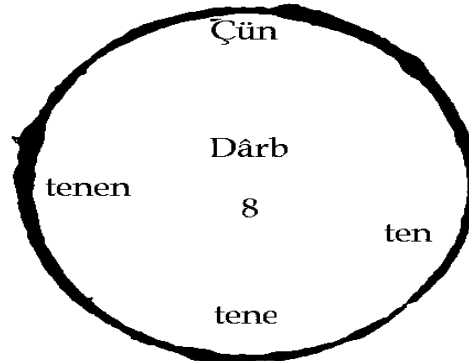
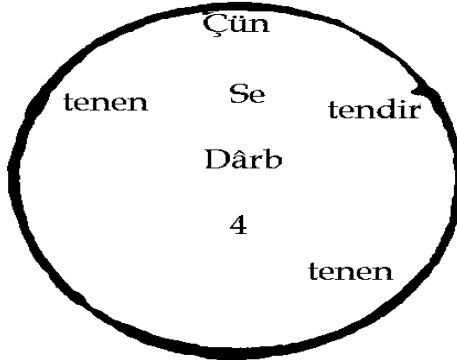
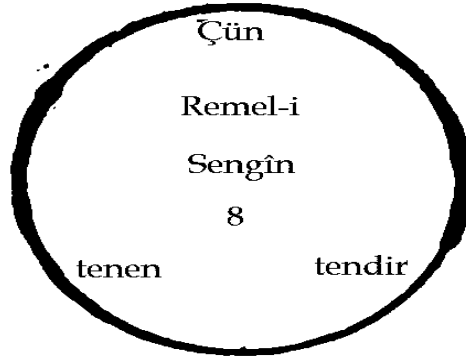
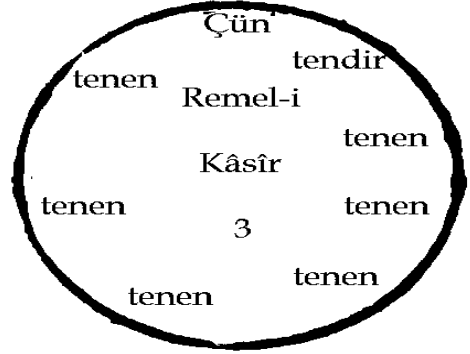
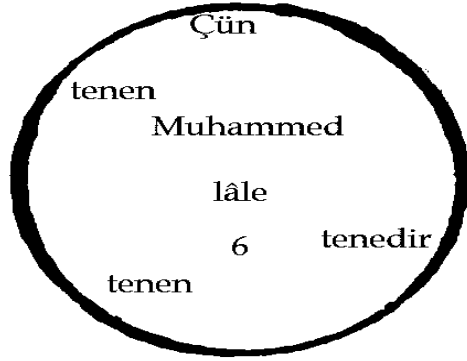




Darblar dâ'iresidir

İkinci ev Darb-ı Hafif





27 b

(1) bilgil kim revâhiler eyler sâhib-i darbeyn hârûn ve (2) sahib-i çâr-darb muhammed Rebbâni ve ustâd Kemâl (3) Tebrîzî ki sâhib-i revâniz'de şeşdir. Ve şeyh Safiyü'd-dîn (4) Abdü'l-mü'min ve Ebû 'Alî Sinâ ve Zâhir-i Farâbi ve dahi (5) ustâdlar rivâyet eylerler ki aslı on ikidir. Ve altı (6) âgâzedür. Dört şu'bedir. Ve kalanı terkîblerdür. (7) Nitekim yokaruda beyân eyledik. Bir bâb dahi (8) anı beyân eylerki darb nedir usûl nedir zamân nedir. (9) Bilgil kim usûl aslın cem'idir. Usûl bir kâidedür ki (10) anun aslı yokdur. Hemân Allâh Zü'l-celâl'den Celle şanuhû (11) hazretlerinden bir muhîf ister kim dilerse ve bir darb oldur ki (12) iki zamân arasında vâki' ola pes (13) usûl nesne degildür ki kimse anı göre veya örgene.

28 a

(1) nitekim hakk te'âla bir kimesneye sûret veya agâze-i hoş durur. (2) Usûl olmasa safâsı olmaz pes usûl dahi (3) hidâyetdür. Hikâyet buna münâsib hikâyet (4) eyler ki Ebû 'Ali Sinâ dâ'im iderdiki 'alemde hiçbir (5) 'ilm varmıdır ki ben anı bilmezem çün Safiyü'd-dîn (6) Abdü'l-mü'min bunu işitti. Bağdâd şehrinde altı şakirdi (7) var idi. Kendü terbiyet eylemişdi ve bu 'ilm-i mûsikî (8) hûb öğrenmişdi. Gönderdi bunları mısır şehrine (9) vardı itdi. Varun ebû 'ali senâ'ya bu 'ilmi iden. (10) Tâ ki işit gör ne ki ne dir? Göre ki 'ilm nicedür e'l-hâsıl (11) şakirdleri çün Mısıra geldiler. Ebû 'Ali Sînâ'yı (12) buldılar. Dest-i bûse eylediler. Oturdılar hakku'l-kudûm (13) bir nevbet-i müretteb başladılar. İttiler Ebû 'Ali Sînâ hayret (14) kaldı. Bunların haberin vasfın işitmemiş idi. Veli (15) bunları görmemişdi. Heman nevbetin âhir oldu. Bu fenni

28 b

(1) gayet begendi. Ve bunları hûş gördi. Ve itti hûbb-ı latîf (2) rûzâne 'ilm dedi. Gayet hûş vakt oldu vardı. (3) Bu 'ilme meşgûl oldu. Çok zamân ve hayli rûz-gâr (4) sa'y eyledi. Tâ cümle makâmâtın aslın ve fer'in bildi. Her (5) birinin makarâtın ve dâ'iresin merkezin anladı. Dedilerki bu fende (6) nesne tasnîf eyleye veli Darb-ı usûlu zabt idemedi. (7) Çok eyledi ve düştü müyesser olamadı 'âciz kaldı. (8) Pes imdi böyle olsa

usûl dahi hidâyet (9) imiş bu hikâyet bunda tamâm oldu. Geldik bir kısım dahi oldur ki (10) nevbete niçün nevbet didiler? Ve nice ideler ki nevbet ola (11) beyân idüb takrîr kılalım bilgil kim nevbet oldur ki evvelki (12) bünyâd eyleye. Bir makâm göstere andan sonra bir peşrev (13) ide andan sonra hüsrevânî ide. Hüsrevânî oldur ki (14) yine makâm göstere andan sonra bir peşrev yine ide eser (15) sakîl eger hafif onu devr-i nakş-ı nakarât kim göstere

29 a

(1) andan sonra bir kavî ide ondan sonra bir gazel ide ondan (2) sonra bir pâre ide evvel terâne ola andan sonra bir kavî (3) dahi ide andan ferdaşet (ferdâ-şîd) ide çün bu kâ'ide-i (4) riyânet eyleye nevbet tamâm olmuş ola. Geldik bir dahi (5) bilgil kim ustâdler üç isim bünyâd eylediler. Evvel kabl (6) ikinci me'a üçüncü ba'd. Kabl oldur ki bir kişi gûyendelik itmek (7) dilese evvel darbın urana sonra şî'r-i savteyn ide. Geldik (8) ma'a oldur ki darbın şî'rin, savtın bile. Geldik ba'd (9) oldur ki savtın şî'rin ide. Andan sonra darbın ura (10) imdi bunlar rumûzlar bunlardur ki bu rumûzların altında kunûzlar (11) vardır. Bu rumûzların bu kunûzların bu 'ilimde gizlidir. (12) Bu 'ilimde kavî üstâd gereklidir. Bu işaretlere fehm eyleye. Bu (13) dahi tamâm oldu. Geldik bir dahi oldur ki on iki makâm (14) yedi agâze ve dört şu'be gerü kalan terkîbleri (15) gice ve gündüz yirmi dört sâ'attir. terkîb eylediler ki.

29 b

(1) ne makâm ve ne terkîb ve ne sâ'at ki ideler muvâfik düşe (2) ve dahi makâm ne diye ve ne türlü kişi için (3) idelerki tabî'atine hûş gele pes bilgil ki gice ve gündüz (4) yirmi dört sâ'atine ve yirmi dört sâ'at on (5) iki bahş eylediler. Bu on iki dahi üç bahş dört (6) bahş eylediler ve bu dört bahş dört tabî'ata tebeddül (7) eylediler. Ol sabâh vaktinden kuşluk vaktine degin (8) kuşlukdan ikindü vaktine degin. İkindüden (9) yatsı vaktine degin. Yatsudan tâ sabâha degin. (10) Her birinden bir tabî'ata nisbet eylediler. Ve tabî'atler dahi (11) her biri tehallûf devr. Her biri bir türüdür. Sabahtan (12) tâ kuşluk vaktine degin serd-terdir. Kuşluktan ikindüye (13) ikindü vaktine degin

kerem-huşkdür. İkindüden yatsuya (14) vaktine degin Kerem-terdür. Yatsudan sabah vaktine degin (15) Serd-huşkdür. Bu dahi tamâm oldu. Geldik imdi.

30 a

(1) bu yirmi dört sâ'atte ne makâm ideler. Ki hôş gele (2) ve muvâfık ola sabâh vaktinden tâ kuşluga degin serd- (3) terdür. bu vakde ol makâmları idelerkim serterdür bu (4) makâmlar ol vaktde münâsibdür. Şöyleki 'uşşâk, (5) hüseyinî, kûçek, nevrûz, dilkeş - hâverân, nişâ-vurek, (6) hisâr, rekb, rekb-i nevrûz, muhayyer, hüseyinî- 'acem (7) sipihr, çârgâh-ı 'acem, nevâ- 'aşîrân, nevrûz-ı rûmî (8) kuşluktan tâ ikindi vaktine degin kerem huşkdür. (9) bu vakitte bunlar münâsibdür. çün 'ırâk (10) zirgüle nevâ geveşt segâh zavilî (11) rûy-i 'ırâk, hisâr, segâh, mâye, (12) müste'âr, nihâvend, hemân 'ırâk mâye (13) berka' sergâr mu'tedil segâh 'acem (14) 'ırâk ikindüden yatsı vaktine degin germ (15) terdir. bu vakitte olan makâmlar ısfahân

30 b

(1) rehâvî, pûselik, vech-i, hüseyinî (2) karcıgar, ısfahân, zir-keşîde nigâr (3) zemzeme, gerdâniye pûselik vech-i hüseyinî (4) yatsudan sabâha degin serd-huşkdür. Ol (5) makâmlar tabî'atı kerem-huşkdür. Bu vaktde onlar (6) münâsibdür. Anları çün râst, büzürg, (7) hicâz, şehnâz, selmek, bestenigâr, nîkrîz, (8) gerdâniye, nigâr- 'aşîrân, pençgâh, (9) râst, mâye 'uzzâl, 'acem, hicâz, (10) muhâlif, râhatü'l-ervâh, muhâlifek, hicâz-ı 'acem, (11) nühüft, nihâvend, bahr-i nâzük, hicâz, büzürg, (12) bunlar dahi tamâm oldı. Geldik bir bâb budur ki bil gil ki (13) karayagıza ne makâm ideler ki tabî'ata hôş gele (14) ve dahi bugday anlı âdeme ne makâmda ideler hôş gele (15) tabî'atına ve saruşun âdeme ne makâmda ideler ki

31 a

(1) tabî'atına hôş gele ve ol ne sarudur. Ne karadur anun çün (2) ne makâm ideler. Tabî'atına hôş gele imdi ne kişi ki (3) karayagız ânın tabî'atına kerem-huşkdür. Ana 'ırâk (4) makâmınun tâbi'lerin ideler. Şol bugday anludur. (5) Kerem-terdür. Ana

ısfahân makâmının tabi'lerin (6) ideler. Şol ki saruşıdır. Anun tabî'ati serd-huşkdür. (7) Ana râst makâmın tabi'lerinin ideler. Şol ki (8) ne sarudır ne kara dır. ânın tabî'atı serd-terdir. (9) âna kûçek makâmının tabi'lerinin ideler. bu dahi (10) tamâm oldu. Geldik imdi bir kişiki makâm (11) şinâs ola ve dahi sâz çalmak dilesin çeng (12) gibi ya 'ud gibi ya nây gibi ya şeştâr gibi (13) bir dahi gayrısı gibi ustâd dahi olmasa nice ide kim (14) ol sâzı ögrene çala ustâd ola bir kişi (15) 'ud çalmak murâd eylese anun tarîki budur kim

31 b

(1) 'ud peydâ eyleye ve ol 'udun beş çift (2) kılı vardır. Beşin beşin ahenge çekmek gerekdür.(3) Şol kıl kim beşincidür. Anı çârgâha kılmak gerekdür. (4) Andan yukarısın râst makâmına çekmek gerekdür. (5) Dördüncü düğâh nermin'e çekmek gerekdür. Beşinci hüseynî çekilmek gerekir. Âzimle (6) kalanın dahi illâ tehâdi bir ustâd erişince eger (7) üstâd irişmesen işbu rahm ki ide. Ustâd yeter eger 'akıl var ise

'U d budur

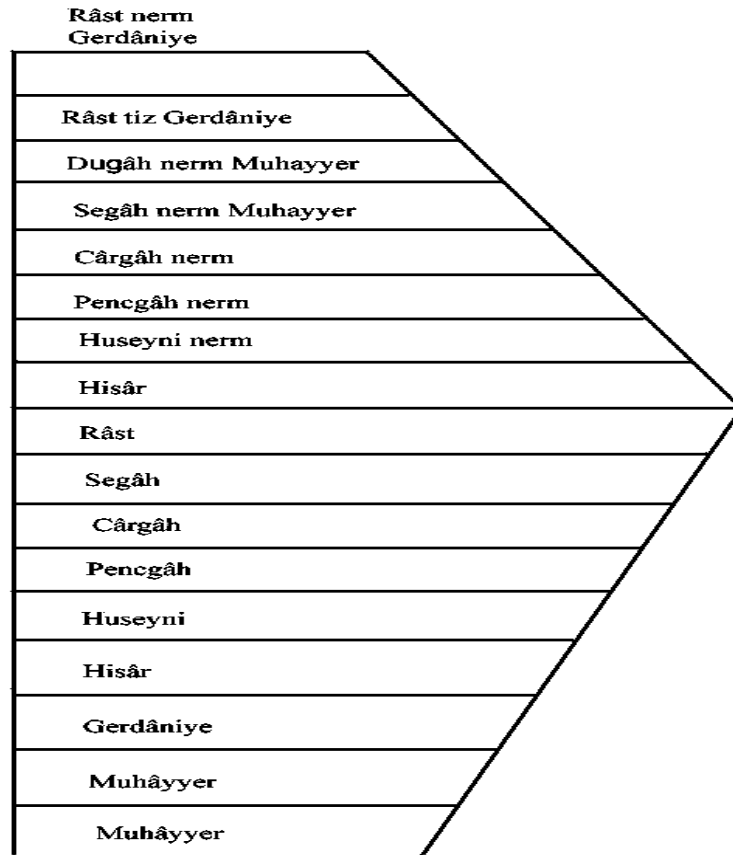
Çârgâh
Râst
İsfahân
Düğâh
Hüseynî

(8) geldik dahi eger dilersen ki çeng öğrenesin. (9) Tîz'den

32 a

(1) tizden sekiz say dokuzuncu râst makâmının (2) çek, sekizinci düğâha çek, yedinci segâha çek, (3) altıncı çârgâha çek, beşinci pençgâha çek, (4) dördüncü hüseynîye çek, üçüncü hisâr çek, (5) ikinci gerdâniyeye çek, birinci muhâyyerdir. Muhâyyer oldur ki (6) düğâhın tîzidir. Andan dön aşağıya kalanın (gerdaniyeden aşağı) (7) bunlara mukâbilidir. Gerdâniyenin mermi râsttır. (8) Hisârın mermi râstın altında kabledir. (9) Dahi altında kable hüseynî nerm dir. Dahi altında kable (10) pençgâh nermdir. Dahi altında kıl çârgâh nermdir. (11) Dahi altında kıl segâh nermdir. Dahi altında kıl düğâh (12) nermdir. Aşağı sekizinciye gelesin dört tamâm olur. Aşağısın dahi (13) buna kıyâs it eger adam isen bu tarîkıyle çeng dahi (14) öğrensin üstâda erişesin üstâd bulmayasın (15) bunun üzerine anı kılâsın eger ‘aklın var ise öğrensin.

32 b



(1) geldik dahi ney öğrenmek beyânındadır. Eger dilersen ki nây (2) çalmak öğrenesin üstâd dahi ele girmese var bir (3) ney al. Yukarıda aşığıya degin yedi perdedir.

33 a

(1) Yedinci perde hemân râst evidir. İkinci perdeyi açasın (2) düğâh olur. Üçüncü perdeyi açasın segâh olur. (3) Bir perdeyi açasın çârgâh olur. Bir perde dahi açasın (4) pençgâh olur. Bir perde dahi yukarıdan açasın bu hüseyî (5) olur. Eger dilersen ki hisâr ine gerdâniyeyi muhâyyer eyleyesin (6) segâh evinden sagır idesin hisâr olur. Eger çârgâh (7) evinden sagır idesin gerdâniye olur. Isfahân evinden (8) sagır idesin muhâyyer olur. Bu dahi bir asıldur. Bu asıldan (9) hayli makâm ve agâze ve terkîb ve şu'be hasıl olur. (10) Bu tarîk üzerine ittük eger bir zamân adımı eyleyesin (11) ta bir ustâda erişesin. Eger üstâdı bulamaz isen (12) bu dediklerimizi ri'âyet idesin sana üstâd yeter. (13) Geldik bu dahi eger dilersenki çeng diye kanûn diye ya (14) ma'nâ da türlü türlü makâmâta dönesin evvel (15) râst makâmın tamâm müretteb düzdük gerektir

33 b

(1) Çünkü râstta düzdük bunca makâmât ma'lûm olur. (2) Çün râst, 'ırâk, düğâh, segâh, çârgâh, (pençgâh) (3) selmek, nevrûz, rûmi, hüseyî, hisâr, hisarek, (4) gerdâniye, muhâyyer peydâ olur . Ba'zısı giriftlü bazısı (5) giriftsiz çârgâh, pençgah, selmek, hisâr, (6) hisârek giriftle olur. Kalanı giriftsiz (7) râst dairesi tamâm oldu. Eger dilersen ki bir (8) bir makâm dahi düzesin. Çârgâha yarım perde çekesin (9) hemen hicâz olur. Perdesinde dahi bunca makâm zâhir (10) olur. Çün hicâz, 'uzzâl, nühüft, Türkî, (11) hicâz, bahr-i nâzük, râhatü'l-ervâh, nîkrîz-i (12) hicâz dahi tamâm oldu. Eger dilersen ki hicâz, zirgüle (13) düzesin yarım perde râsta çekesin yarım perde (14) hisâr evini dahi nerm ide heman zirgüle olur. (15) Zirgüleden dahi nühüft, türk-î hicâz, 'uzzâl, hicâz,

34 a

(1) nevrûz, rekb peydâ olur zîrgûle dahi tamâm oldu. (2) Eger dilersen ki bir makâm dahi düzesin. Yine tamâm (3) râsta düzesin hisârdır. Evini hüseyinî (4) adına berâber nerm eylesin ve hüseyinî evin dahi (5) yarım perde ile hemân ‘acem olur ‘acem perdesinden (6) dahi hüseyinî ‘acem çârgâh segâh ‘acem dügâh ‘acem (7) ‘acem râst ‘ırâk ‘acem hicâz ‘acem ‘uzzâl ‘acem (8) peyda olur. Bazısı giriflü bazısı girüfsüz (9) olan giriftle olur. Hicâz ‘uzzâl gibi kalanı (10) giriftsiz olan giriftle olur. hicâz ‘uzzâl gibi (11) kalanı giriftsiz ‘acem dahi tamâm olur eger dilersen ki (12) bir makâm dahi düzesin ‘acem perdesinden ‘acem evi (13) düzgün çârgâha yarım perdede çekesin râsta heman (14) yarım perde çekesin hemân büzürg (15) olur. Büzürg perdesinde dahi şehnâz, kûçek,

34 b

(1) kûçek, rekb, nevrûz, hicâz, büzürg, ‘ırâk (2) muhâlifek evc peydâ olur. Bazı bu giriftlü bazısı (3) giriftsiz büzürg dahi tamâm oldu. Eger dilersen ki (4) bir makâm dahi düzesin ‘ırâk perdesin ‘ırâk ‘ırâk (5) perdesine düzesin râst makâmın dahi hemân (6) evvelden ‘acem perdesin ne tarikle ki düzdük (7) hemân ‘ırâk dahi olur. Çünkü ‘ırâk düzdük ‘acemde (8) ne kadar makâm peydâ olur ise ‘ırâkda dahi ol kadar (9) olur. Eger dilersen ki bir makâm dahi düzesin ‘ırâk (10) düzenli dururken pençgâha yarım perde nerm it ki (11) nevrûz olur. Asıl nevrûz budur. Bu dahi tamâm oldu. (12) Eger dilersen ki bir makâm düzesin pençgâha (13) aşağı indire şârik pençgâh ahengine yine çek ‘ırâk (14) olur. Yine dön hisâr evinin nerminden yarım (15) perde aşğa indiresin nevâ olur. Bu nevâdan dahi

35 a

(1) ‘uşşâk ve mâye togar eger dilersen nevâyı makâm (2) dahi düzesin yarım perde segâhdan pûselik (3) olur. Bundan dahi nevâ ‘aşîrân togar ‘uşşâk (4) karcıgâr mâye togar tamâm oldu. Eger dilersen ki (5) ısfahâna düzesin tokuz kat tamâm say onuncu (6) perde râst ahenge düzesin dokuzuncuda dügâha (7) sekizincide segâha yedincide

çârgâha (8) altıncı nevrûz beşinci ısfahândur dördüncü hüseyñîye (9) üçüncü hisâra ikinci gerdâniyeye evvelki muhâyyer (10) düzesin hemen mürettep ısfahân olur. Çünkü (11) İsfehân düzdük bu düzünde beste ısfahân (12) kûçek selmek hisâr ısfahânek togar eger (13) dilersenki bir makâm dahi düzesin pençgâha (14) yarım perde dahi nevrûz çek hisâr olur. Zir-efkend (15) kûçek nevrûz rekb ma'lûm olur. Zir-efkende

35 b

(1) kûçek dahi tamâm oldu. Eger dilersenki rehâvîye (2) düzesin. tamâm râsta düzesin ve râst perdesin (3) yarım perdesin tize çekesin. Çârgâha inecek (4) nerm idesin. Hemen rehâvî olur ve yer tarîkiyle dahi (5) olur kim çünkü makâm râsta tamâm düzesin yarım perde (6) hüseyñî perdesin nerm düzesin bir perde hisâr (7) dahi bir perdeyi hüseyñîye beraber düzesin . Bir perde çârgâha (8) inecek nerm düz. Yarım perde çekesin hemen rehâvî (9) olur. bu Oldur ki nigârinin ma'lûm olur. Andan (10) ma'lûm rehâvî dahi tamâm oldu. Bu makâmlarki düzesin (11) bilesin geri kalanı müşekkel terkîbleri dahi bilesin (12) bir dahi düzende ısfahân büzürg hisâr bu dahi (13) tokuz râst olur. Düzenler dahi tamâm oldu. (14) Edvâr dahi tamâm oldu. Va'llâhu a'lemü bi's-savâbi (15) ve ileyhi'l-merci'u ve'l-me'âb. Temmeti'l-hurûf.

3.3. İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'nin Günümüz Türkçesine Aktarımı

1 b

Bu sınıflandırma Abdülkadir hocanıdır. Makamların ilmini bildirir. Önceki ki üstâdlar bu ilmin esasını bildirmişlerdir. Hareketler ilmi, felsefe ilmi, astroloji ilmi ve tıp ilmi musiki ilminin esasıdır. Bunlardan on iki burç, yedi yıldız, dört unsur ve yirmi dört saate göre terkipler meydana gelir. Nitekim insanın aslı dördtür. Bu makamların da temeli dördtür. Bu kitabın adı da edvârdır. Herkim ki bu kitabı okudu ve talim ettiyse mûsikî ilminin temelini anlamamıştır. Bu kitap mûsikî ilminin aslını ve teferruatını bildirir. Bu ilim ismiyle sadece bir teoriden ibaret olmayıp icradan meydana gelir. Hoca Abdülkadirin hoca Nasruddin ile sohbetinden rivayet olunduğuna göre mûsikî makamları temelde on iki makam ve yedi âvâze ve dört şu'beden mürekkebtir. Geri kalan makamlar bunların terkîbleridir. Terkîb iki makam, iki âvâze, iki şu'beye bir makam ya da bir âvâzeye bir şu'beye toplandı. Ona öyle bir ad verdi ki terkîbi şudur. Aslı on iki makam yedi âvâze ve dört şu'be dir. Diğerleri ise geri kalan terkîblerdir.

2 a

Önce on iki makamı anlatalım. Birincisi râst, ikinci 'ırâk, üçüncü isfahân, dördüncü kûçek, beşinci zengûle, altıncı büzürg, yedinci hüseynî, sekizinci hicâz, dokuzuncu rehâvî, onuncu bûselik, on birinci nevâ, on ikinci de 'uşşâktır. Âvâzeler ise, birinci geveşt, ikinci nevrûz, üçüncü selmek, dördüncü şehnâz, beşinci mâye, altıncı gerdâniye, yedinci de hisârdır. Şu'belere ise, birinci yegâh, ikinci dügâh, üçüncü segâh, dördüncü de çârgâhtır. Mûsikî ilmi eğer astronomi, felsefe, yıldızlar ve tıp ilmiyle ilgili olmasaydı, on iki burç, yedi yıldız, dört unsura ve yirmi dört saate göre terkîb yapılmazdı. On iki makam on iki burca, yedi âvâze yedi yıldız, kırk dört saat unsur sekiz terkîb gece ve gündüzün yirmi dört saatine göre meydana gelir. Terkîblerden bestenigâr, çârgâh gösterip yumuşak bir şekilde segâh perdesi kullanılarak râst karar eder. Tebrîzî, hüseynî perdesi kullanılarak yumuşak bir şekilde hicâz makamı karar eder. Pençgâh, isfahân gösterip hüseynî perdesi kullanılarak yumuşak bir şekilde râst karar eder.

2 b

İsfahân, çârgâh gösterip çargah perdesinde karar eder. Dilkeşhâverân, muhayyer gösterip hicâz perdesi kullanılarak hicâz karar eder. Zirkeşîde, segâh gösterip dönüšte nevrûzla birlikte dügâhta karar eder. ‘Âşîrân, hüseyini gösterip daha sonra yumuşak bir şekilde rastta karar eder. Gerdâniye, gerdâniye gösterip hüseyinî perdesi kullanılarak dügâhta karar eder. Bûselik, gerdâniye gösterip dügâhta mâye karar eder. Muhayyer, dügâh gösterip hüseyinî perdesi kullanılarak dügâh karar eder. Nigâr-ı nîk, gerdâniye gösterip segâh karar eder. Vech-i hüseyinî, karcıgâr gösterip bu makamı tamamlar. Karcıgâr, çârgâh gösterip dönüšte uşşâk karar eder. Rû-yı ‘ırâk, ırâk gösterip segâh karar eder. Müsteâr, segâh gösterip ‘ırak karar eder. Nühüft, muhayyer gösterip dönüšte hicâz karar eder. Sipiher, muhayyer gösterip yerinde büzürg karar eder. Hüseyinî-i ‘acem, hüseyinî üzerinde tâhir gösterip dügâhta segâh karar eder. ‘Uzzâl, hüseyinî gösterip segâhta mâye karar eder.

3 a

Nühüft, hicâz gösterip yerinde rehâvî kararı yapar. Bahr-i nâzük, hicâz gösterip segâhtan dügâha karar eder. Hisâr, hüseyinî gösterip ‘uzzâldan segâha karar eder. Hisârek, hüseyinî gösterip rekb kararı eder. Türk-i hicâz, râstlı gösterip dönüšte zengûle karar eder. Hicâz-ı büzürg, hicâz gösterip ‘uşşâk karar eder. Muhâlifek, tebrîz-î segâh gösterip yumuşak bir şekilde segâhta karar eder. Nişavrek, segâh gösterip ‘uşşâkta mâye kararı yapar. Hicâz-ı muhâlif, hicâz gösterip kararı karcıgar tamamlar. Rahat’ül ervâh, hicâzlı gösterip dönüšte zâvilî karar eder. Nevâ-i aşîrân, nevâ gösterip rehâvî karar eder. ‘İrâk-ı mâye, ‘ırâk gösterip mâye karar eder. Berk’, çârgâh gösterip rehâvî karar eder. Demdem (Zemzeme), nevrûz gösterip segâh karar eder. Nevrûz ravi, pençgâh gösterip ‘uşşâk karar eder. Rekb, kûçek gösterip

3 b

zengûle karar eder. Rekb-i nevrûz, kûçek çeşniyle çârgâh gösterilir ve ‘ırâk perdesinde karar eder. Zirefkend, büzürg üzerinden segâh gösterir çârgâh karar eder. Sâz-kâr, segâh

gösterip mâye yapar kararı râstlıdır. Nihâvend-i rûmî, gönül gösterip dönüşte düğâh karar eder. Hisâr-i evc, hisâr gösterip sıbahân (Isfehân) karar eder. Mâhur, mâye gösterip hüseyinî bırakır. Regk, ‘arabân gösterip zengûleye iner ve mâye karar eder. ‘Arabân, mâhûr gösterip ‘acemden bir perde aşağıda (Hüseyinî) karar eder. Rıdvan, ‘acem gösterip düğâha iner ve ‘acemden bir perde aşağıda (Hüseyinî) karar eder. Sebz-ender-sebz, mâhûr, ‘uzzâl, rehâvî, hicâz, mâye, Pençgâh ve ‘acem seyirleri yapılır. ‘Acem, düğâh gösterip râst karar eder. Nevrûz-ı ‘acem, nevrûz gösterip ‘acem karar yapılır. Çârgâh-‘acem, çârgâh gösterip ‘acem kararı yapılır. Segâh-‘acem, segâh gösterip ‘acem perdesinde karar yapılır. Düğâh -‘acem, râst gösterip ‘acem perdesine inilir ve karar yapılır. Râst-‘acem,

4 a

Râst gösterip ‘acem üzerinde karar yapılır. ‘Acem-i râst, ‘acem gösterip râst kararı yapılır. Hicâz-ı ‘acem, hicâz gösterip ‘aceme inilerek karar eder. ‘Irâk-ı ‘acem, ‘ırâk gösterip acem üzerinde karar yapılır. ‘Uzzâl-i ‘acem, ‘uzzâl gösterip ‘aceme iner ve karar eder. Segâh- mâye, segâh gösterip mâyeye iner ve karar eder. ‘Uşşâk-ı mâye, ‘uşşâk gösterip mâyeli karar eder. Mâhûr, mâye gösterip hüseyinî karar yapar. Sebz-ender-sebz, mâhûr, ‘uzzâl, rehâvî hicâz, mâye ve Pençgâhın birleşiminden mürekkebtir. Muhammed lâle benler topladı ve ondan sonra buna sebz-ender-sebz dedi. Şimdi sende istersen bu ilimden haberder olasan. ve öncelikle bir üstâda hizmet et ki sana faydası olsun. Ve her ne gerkiyorsa bilesin. Her nerde olursa beğeneler. Üstâd-ı kâmil’in bahsettiği on iki makam şunlardır: ‘uşşâk, nevâ, bûselik, hicâz, hüseyinî, zengûle, büzürg, kûçek, isfahân, ‘ırâk, râst. Âvâzeler ise geveşt, nevrûz, şehnâz, mâye, selmek, gerdâniyedir.

4 b

Geldik darblara: Asıl darb hangisidir? Birinci darb sâkildir. Bu usûlden kaç darb meydana gelir. İkinci darb hafifdir. Bu darb-ı hafifden kaç darb meydana gelmiştir? Birinci ved-şah, ikinci revân, üçüncü tek darb, dördüncü sem’âî, beşinci fahte, altıncı ser-endâz, yedinci çehâr-darb, sekizinci bahârî, dokuzuncusu evsâtdır. Geldik şimdi

darb-1 hafîfin yapısına. Birinci remel, ikinci kayser, üçüncü remel-i tavîl, dördüncü remel-i kasîr, beşinci darb, altıncı râh-gerd, yedinci hâfe-darb, sekizinci muhammes, dokuzuncu rû-mektir. Şimdi de darbeyn dedikleri iki darba gelelim. Birisi sakîl diğeri hafîftir. İkisinin birbiriyle birleştirilmesinden bir parça tasnîf yaptık adını ise darbeyn koyduk. Geri kalan darbları ise bu darbeyni dikkate alarak değerlendirdik. Geldik vuruşların hesabına. Hangi vuruşlar nasıldır nedir aruzu nasıldır? Darb usûldür vuruşları şöyledir: Darb-1 usûl vuruşları içinde yirmi dört hecedir (vuruştur). Belli olanı sakîldir. Altı kez ten ten diye yirmi dört vuruşa tamamlanır.

5 a

Darb-1 hafîfin vuruşları şöyledir: on altı vuruşlu ten ten tenen tenen ten ten ten ten diye dâire-i remel-i tavîlle tamamlanır. Birincisi daire-i sakîl, ikincisi daire-i hafîf, üçüncüsü daire-i remel-i tavîl önceki ten ten ten ten ten ten ten ten ten ten ten sakîl ten tenen tenen tenen tenen ten hafîf ten tenen tenen ten ten ten tavîl ten ten ten tenen tenen tenen ten remel-i kayser ten tene ten tene ten tene ten tene ten tene ten tene ten tene ten tenen tenen ten beşincisi dâire-i muhammes ten ten ten ten ten altıncısı dâire-i ver-şâd ten tenen ten yedincisi dâire-i tek darb tenen tenen ten tenen tenen ten tenen tenen ten sekizincisi daire darb-1 buhârî tene ten tenen tenen ten dokuzuncusu dâire-i çehâr darb-1 hafîftir. Bu bölümde darb ve usûl nedir onu anlatacağız. Zaman asıl usûlün toplamıdır. Usûlün zamanı kısımlandırılmaz . Darb odur ki iki zamanda oluşur. Zaman bu iki darbin ortasındadır. Usûl öyle bir nesnedir ki işitilmeden vaki' olamaz. Usûlün aslı yoktur ve kısımlandırılmaz.

5 b

Hakk te'âla bir kişiye güzelliklerden bir nefes verir. Usûl de ona benzer. Bu da tamam oldu. Rahmetli Ebû 'Ali Sinâ şöyle dedi: Sufiyye'd-din 'Abdü'l-mü'mîn Bagdat'tan altı talebe gönderdi ve Mısır'a geldiler. Ebû 'Ali Sinâ huzurunda nevbet-i müretteb meşk ettiler. Ebû 'Ali Sinâ onları dinledi ve talebelerin musikînin asıl ve teferruatını bildiğini, bütün makamları ve vuruşları baştan sona kusursuz olarak icrâ ettiğini söyledi. Bir kimse tasnif (beste) yapmak isterse usûl bilmesi gerekir. Usûl icrâ etmeden

anlaşılmaz. Geldik şimdi mûsikî (nevbet-i müretteb)'nin icrâ yoluna. Evvelâ tarîk (saz girişi[aranağme]) ile makam gösterilir. Daha sonra kavî (nevbet-i müretteb bölümü) ile uzzal gösterip ondan terane (nevbet-i müretteb bölümü), bir kavî (nevbet-i müretteb bölümü) daha icra edilip fûrûdaşt'a geçilir. Nebbet-i müretteb'in icrâsı budur. Tasniflere (beste) giriş üç şekilde olur. Bunlar: Kavl, Mea ve Ba'd 'dır. Kavl'de önce usul başlar nağmeler sonra gelir. Mea'da usul ve nağmeler birlikte başlar. Ba'd da nağmeler önce usul sonra başlar.

6 a

Şiir'in anlamı nağmelerle şiir söylenirken gizli kalmıştır. Bu ilimde üstad olan şiir'in anlamını bilip icrâsını ona göre yapar. Geldik terkipler kısmına. Bu kısma on iki makam bir avaze ve dört şube ve kırk sekiz terkiptir Bunlar gece ve gündüzün yirmi dört saatine göre terkip edilir. Hangi makamın hangi saatte icra edilmesi uygundur şimdi onu ele alalım. Yirmidört saat olan gece ve gündüzü on iki saat on iki saat olmak üzere ve ayrıca sabah vaktinden kuşluk vaktine, kuşluktan ikindiye, ikindiden yatsıya, yatsıdan sabaha olmak üzere dört kısma ayırdık. Sabahtan kuşluğa serd-ter (Sözü muttasıl ve güzel bir eda ile söylemek), kuşluktan ikindiye germ huşk (gayretli, hamiyetli), ikindiden yatsıya germ-ter yatsıdan sabaha şerd huşk dur. Bu vakitlerde hangi makamların karakterlerinin hangi vakte uyum sağlayıp sağlamadığına göre icra yapılır. gird-ter (yuvarlak) olan makamlar şunlardır:

6 b

Kûçek hüseyinî 'uşşâk ve nevrûz dilkeş hâverân , nişâvrek, hisâr, rekb rekb, nevrûz, muhayyer hüseyinî 'acem çârgâh, 'acem sipihr, 'uşşâk mâye, nevâ 'aşîrân nev-rûz-ı rûmî makamlarıdır. Kuşluktan ikindiye kadar germ huşkdur ve bu makamların karakteri mizacı serd huşkdur. Bu vakitte bunlar münasiptirler: 'Irâk, zengûle, nevâ geveşt, segâh mâye, müste'âr, nihâvend, hümâyûn, 'ırâk mâye berk'a, zâvilî nêva 'ırâk segâh hisârek sâz-kâr mû'tedil, segâh 'acem 'ırâk 'acem makamlarıdır. İkindiden yatsıya kadar germ-terdir. Bu makamların karakteri serdeterdir. Bu vakitte de bunlar münâsib düşer. İsfahân, rehâvî, bûselik mâye, beste ısfahân, ısfahâne Zirkeşîde nigâr-ı nerm, zem

gerdâniyye vech-i hüseyinî karcıgar makamlarıdır. Yatsıdan sabaha kadar sedd-i zehekdir. Bu makâmların mizacı da germ huşkdur. Bu vakitte de bunlar münâsibdirler. Râst, büzürg, hicâz, şehnâz, selmek, bestenigâr, (bezbezi ?) gerdâniyye, nigâr ‘aşîrân, Pençgâh râst mâye ‘uzzâl ‘uzzâl-ı ‘acem hicâz muhâlîf, râhatü’l-ervâh muhâlîfek hicâz ‘acem nühüft bahr-i nâzik, türk-i hicâz hicâz büzürg makamlarıdır.

7 a

Şimdi geldik insanların tenlerine göre makamların uyumuna. Esmer, buğday, sarışın, kumral tenlilerin hali tabiatı (tenlerinin vakti) ve karakterlerine uygun düşen makam nedir? Esmer tenlilerin hali germ huşk, karakterleri ırak makamına uygun düşer. Sarışınların hali serd hûşk, karakterleri rast makamına uygun düşer. Kumralların hali ser-ter, karakterleri kûçek makamına uygun düşer. Bu şekilde bu bölüm tamamlanmış oldu. Geldik şimdi bir kişi ki makama gönül vermişse (musikişinas olmuşsa) ve saz çalmak isterse ya çenk sazı, yahut *ûdyeni* sazı, ya da şeş-tar sazını veya başka sazlardan çalmak isterse üstad olmasa da onu öğrenmenin yolunu bulmalıdır. Çenk çalmak isterse dokuzuncu teli râst, sekizinci teli düğâh, yedinci teli segâh, altıncı teli çârgâh, beşinci teli penç-gâh, dördüncü teli ‘ırâk, üçüncü teli gerdâniyye.

7 b

İkinci teli muhayyer’e çekmeli ki o da düğâh perdesinin tiz sesidir. Bu tellere karşılık gelen gerdâniyenin râst, ısfahânın düğâh, altındaki tel çârgâh, onun altında ki tel segâh, segâhın altındaki tel düğâh, düğâhın altındaki tel râst olmalı ki çengin düzeni tamam olsun. Ud çalmak dilerse udun beş çift teli vardır. Beşinci teli çârgâh çek ondan yukarsını râst çek orta telini ısfahân çek dördüncü teli hüseyinî çek ve böylelikle azimle öğrenesin ki bir üstada erişesin eğer bir üstada erişmezsen bu kitap sana üstâdlık eder de yeter. Edvar da tamamlandı. Her ne yapmak istersen sonunda estağfirullah de ki büyük sevap olsun âh itdigimiz allah için olsa kırmızılığın işidicek yarımız laa’ne şeyâtîne haml idersiniz estagfirullah

ديه والله تعالى اعلم بالصواب

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي لیسر اسلافنا بالریاضة استماع
صدا افلاکه علی النغمات الشهیة المبعودیة وزین
انفاس الانسان بالالحان الداودی علی النغمات
الملایمة والنقرات الموزونة وشرّف مجالسهم
من الاصوات الممدّات باقتران المقامات المطبوعة
والصلوة والسلام علی سیدنا محمد العریب المدنی
تلی القرآن علی المقامات المذكورة وعلی اله و
اصحابه الذین رغبوا رباب هرة الحان المرعوبة
وبعد فانی اردت ان اءلف کلی الکلیات وهو
جمع المقامات والاوزات والشعبان والتراکب
لاجل سلطان البر والبحرین فاتح المصر وحافظ
الحرمین من رب العالمین اعنی السلطان ابن
سلطان سلطان سلیم حان وشرعته وقصدت
الی اتمامه حتی یكون اثر امنی الی یوم القيمة و

كسرتة على اربعة اقفال القفل الا و لك في اثني عشر مقاما كل واحد منها منسوب الى احد البروج وكل واحد من هذه المقامات مختلف الطبايع والانعام والابعاد القفل الثاني في سبع اوزات مع الشعب كل واحد منها منسوب الى احد الكواكب السبعة وكل واحد من هذه الاوزات مختلف الطبايع والاعظام والابعاد القفل الثالث في تراكيب المستعملة كل واحد منها لا يخلو من ان يكون مركبا من المقامين وبالاوزين او بالمقام والاوزة وكل واحد منها مختلفة الانعام والابعاد الفصل الرابع في تراكيب غير المستعملة وتعريفهما كتعريف القفل هذا كتاب

Bu kitap üçüncü edvardır. Ey riyazî ilim sahibi bilir kişi, daima keşf içinde ol ve onu sorgula. İç dünyanı keşfetme yolunda ilerle. Riyazî ilimlere (geometri, matematik v.s.) yoldaş ol. Edvar ilmini açıkla ve manevi makamları ortaya çıkar. Sazını çalarak iç dünyanı açığa vur ve kalp gözüyle bak dünyaya. Makamların ve usulün seslerinin kaynağı ve yolu nasıldır. Nerden çıkar bu ses diye sorgula.

9 a

Aşk ateşiyile arkadaş olanlar, aşkın ateşini söndürebilmeleri için çalgıcının sesini dinlemesi gerekir. Aşk tutkunları bunu böyle bilip ona göre tedbirli davransınlar. Bu ilmi bilirsen dünya nimetlerinden de faydalanırsın. Sözü kısıyası zamanın ayıbını örtmek istiyorsan ud ile arkadaş olmalısın. Bu sazı çalan ayrıcalıklı ve imtiyazlı olur ve bu sözü kim duyarsa bolluk ve bereket sahibi ona yardımcı olur. Çünkü bu ilim istek ilmidir. Gönülden yürekten yapılan bir ilimdir. Bu yüzden herkes bu ilimle meşgul oldu fakat bu ilmin esasını kavrayamadı. Eğer bu ilmi gönülden yapmak istiyorsan dinle! Kalem sazıdır, kâğıdı ise şiiri ve noktasıdır. Akıl bu ilmi çok iyi anlar. Bu ilmi kavrayanların zihninde şimşekler çakar. Okudun ki bunu yazdıran kim? Bu söz ile sesi birleştiren bir ahenk oluşturan kim? Şimdi bunu sırrını açmak olmaz. Bu zamanda usul ile ilgilenmek gerek. Şu kim Aksak'ın ölçüsünün tabiatı oldu, böyle bir tabiatı ateşlerde yak. Bunlar zihni doğrultur vuruş ve perdeleri anlatır. Onlar gönlü olmayan hayvan gibi ve hatta köpekle eş değerdiler.

9 b

Bunlar seslerin ve perdenin saz tutana kadar fayda sağladığını bilmezler. Ey yar, karakter sahibi ses seda ve şiirlerin veznini bilir. Her kuş yurt edinmez yuvayı bulur perde de arzuyu. Bu iş duygu ehlinin işidir. Duyguları perdeye döken can kuşudur. Eğer önde giden can kuşu ise ey sevgili sen de bu aşk pazarında yerini tut. Ey miski anber kokuları saçan perişan zülüfü aydınlık ediyor. Tarihin içinde bir hikâye buldum. Riyazet eden ravilerden dinle nasıl olmuş. Ona 'Antâbî tarihi demişler o kitaplara da hâd ve câbi demişlerdir. Meğer 'Ömer Bin Bahri adında irade sahibi bir hafız varmış. Bütün fenleri okuduğu gibi riyâzi bilimleri yani matematiği de bilirmiş. Makamların sedaları neredendir? Yıldızlarla felek devrindedir. Vuruşların sedası nedir bilir ve ahenk muktezasından anlarmış o felek seslerinin makamları ve bu aşk sazının sesini can ve gönül kulağıyla işidir. Dert ve derman susağıyla içermiş. Müverrih kitabdan rivayet ettiği, bu 'Ömer'den nakil eder. Geçmişten rivayet eyleyecek ve sonraki ömürden hikayet kılacaktır.

10 a

Sıfatı nevrûz. Meğer bir gün gündüz güneşsiz olmuştu. Şeref veren kişi toplayıcı hamalı bulmuştu. Alemin bostanları olmuştu küçük ve dar gözlü kadın, parlak yeryüzü saf ve temiz bir zümrüde salınmıştı. Gizli kalmış her yerde çiçeklerin içinde Gülşah gül bahçesinin içinde tahta oturmuştu. Jale başını açmış çiğ düşmüş lale susamış ve değerli çadırdan yardım çağırırdı. Çiçek çalar ve raks ederdi. Bülbülde onu görüp ahenkle söylerdi. Coşkusu öten kuşlara denkti. Bülbül bu coşkudan memnun idi. Ses seda ve işaretleriyle de kulak doldurdu. Oturdu ömer'in yanına تنها bir yere vefalar diler kalp sohbetinden. Sürekli işi buydu. Yaşama zevkiydi. Şarap içen zahmette olmazdı, neysiz, çalgısız (sazsız) gönül şen olmazdı. Dedi dinleyin neler geçmiştir başımdan gençlik zamanlarımda. Oturup zevk-i sefa ederdim dünyanın sonunu unutup. Meğer bir kişi varmış adına Şeyh Dik (Horoz) derlermiş ona Ebu Nik kubbesi. Hilecilikle şöret sahibi olmuştu. Daima zavallı köleleri avlardı. Sonra samimi dostların hükümdarı olup doğruluğa erdi. Gelip bir gün çadırıma ferahlatan yüzünü kadeh eyledi, ayağına yüz sürdü.

10 b

Dedi lütuf et Kadem-i rence olup dur, ayağının toprağını yüzüme vur. Topuktan fedakârlık edip gelip birisinin çadırına bir adım at. Bende küçük okuyucu gelinler vardır. Nida edenlerin selası kaldırıldı. Kabul ettim vardım evine, hâs halvet-i mahremine. Teklif ettiler bir sedire oturdum. Yerine bir ışıklı tapu yaptırdım. Getirdiler önüme hoş yemeği, sonrada içki dolu kâseyi. Yedik içtik birazcık dinledim. İstedim ki kalkıp yoluma gideyim. Yemeği ortadan götürdüler. Evden gitmek için izin istedim. Dediler kerem et biraz dinlen seninle gönüller rahatlasın. Katından bir hoş isteğim vardır. Kerem et bir an sözüme bak Buyur neyse dileğin yerine getireyim dedim ve bundan sonra Şeyh'den temenni ve arz edip dedi. Makamların ilmini, mûsikî ilmini, nakarat vuruşlarıyla çeşitli ilimleri bildirmek gerekse ve mutlak ihtiyaçlar ve mu'tikâ ihtiyaçlar, bozuk ve sağlam sesler, münafır perdeler ahenk ve muhalif vezinler ve günlük yetenekler nedir.

11 a

Haktır kızcağızıma eğitim vermen gerek dedi. Hangi makam hangi yıldızave hangi burca bağlıdır hangisi toprak ve su hangisi rüzgar ve ateşle ilgilidir. Ve hangisi sıcak ve soguk ve hangisi kurudur. Anlamak gerek. Ta ki hangisi güzellikle hangisi ölçüyle alakalıdır senden yadigar ola. Kızın huzuruna getirdi. Bu kızın adı Dilşad idi. Yüzünü görenin gönlü şad olurdu. Tıpkı narçiçeği goncası gibi taze idi. Son derece hoş güzel ve güzide idi. Düzgün hatlı, hatırlı, sevilen, endamlı, boylu postlu, bakışların aradığı, ince, ahlaklı, rağbetli, düzgün yürüyüşlü, güneş gibi parlayan, dudağı yakut gibi yüzü cennet bağından yürüyüşü selviden güzel, hilal kaşlı, temiz sözlü, şükür ettiren gelip önümde edeple diz çöktü. Basiret mumunu açıp kaş büktü. Babası onun güzelliğinden şad olur ve ona üstad eğitimini vacip görür ki ilmi edvar ile hasıl ola.

11 b

Bu ilmi anlayan akıl güldür. Bilmelidir bilginle cahil bir değildir. Sezinlendim özünde kabiliyet vardır. Sordum ona bu ilme arzun ve isteğin varımıdır. Dedi ey sevinmiş gönlü hoş olmuş eksiksiz hoca, bir adım atmak için emrindeyim. Ne buyurursan buyur emrine amadeyim itaat eder boyun eğirim. Hizmete hazır aciz gariban bir gencim. Çünkü gördüm saz aşka secde etti, onun şevki ve isteği beni heyecana getirdi. Çabucak elimi eline vurdum, makamların yoluna yöneldim. Elini saz hastası ettim, saza uydum nağmesinin ahengine denk oldum. Dedi bana bir bir makam göster şu'be ve âvâzesi'nin tamamını. Dilşeker, Bil ki bu mûsikî ilimi rivayettir. Nasreddin, Farabi bu ruhani nefsi kırma ilminin hocasıdır. Gerçek şudur ki, Allah gökleri yaratarak bunlara dönmeyi emretti ve dönmeye sesler belli oldu. Bu üstatlar O seslere ve nağmelere egâni ve ruhla ilgili dediler. Hem müziğin usulü ve düzeni odur. O ruhani seslerdendir. O sesleri Şeyh Safiyyüddin Abdülmü'min de işitirdi. Nefis kırma izniyle bu seslerin fikrinde kalmıştı ve hayret denizinde hayretler içinde kalmıştı.

12 a

Manevi bir vaziyette elimi fikrime daldırıp dururken birden bire ansızın hatırı seyr istedi. Narçiçeği tarafına giderek yöneldi. Kendi başına gezerken birkaç sohbeta tesdadüf etti. Görüp oturup şarkı söylediler ve saz çaldılar. Her yerinden sessiz gönle ferahlık veren nağmeleri dinlemeye nail oldular. Bu seslerden nağmelerden duygulandı. Gönlüne heves düştü ki bu hevesle bu ilmi düşürüp teskin edesin. Vardı nefsinin kırdı. Bu nefis bereketiyle o mertebeye erdi ki sahur vaktinde bir kenara ve cennet misali bir meraya çıkardı. Her sahurda göklerin sesini, sedasını işitirdi. Kulağına bir türlü ses girerdi. Ardına bolluk, bereket veren Allah ilmi, irfanı sebebiyle on iki makam on iki burcun seslerinden ve yedi ses yedi yıldızın sedasından ki seb'ay-ı seyyâre dir bunlar (güneş, ay ve gezegen) kıyas edip, karşılaştırıp toplandı ve dokuz felekten dokuz türlü vuruş ve usul aldı. Anlayarak usulün aslını, temelini öğütledi ve dikkatle bakıp gördü ki bu makamların aslı dört türdür.

12 b

İnsan yaratılışının aslı da dördtür. Bu dört nesneden birleştirilmiştir ve bunlardan dahi dört şu'be terkip edilmiştir. Temizleyip dört türü dört unsurun hizasına koydu ki ona anasır-ı erba dört önemli unsur dediler. Mu makama tın her birine dört türlü ad verdiler. Oş sana devirler içinde bir yer gösterir. Sonra bu sesleri bilin ki canlar ruhlar aleminde işitmişlerdir. Ardından şimdi bu dünya aleminde bir kişi güzel ses ve bu sevinçli sözü işitip teessüre kapılmasa, hüzünlenmese işaret eder ki o kişinin ruhaniyeti kuvvetli değildir. Belki hayvaniyeti kuvvetlidir. Onun için o alem de işitme bereketinden mahrum kalmıştır. Sonra şimdiki halde olan sesler, sedalar, bağrıışları can kulağıyla dinleseler şaşkın sarhoş olup hayran kalırlardı. Bazı kibar şeyhler gibi Safiyü'd-din Abdü'l-mü'min zamanında Bağdat alimleri musiki ilmini yasakladılar. Sonra Safiyü'd-din Abdü'l-mü'min'in bu haber kulağına gitti vardı. Halifenin huzurunda dava etti ki bu ilim şerefli mübarek bir ilimdir. İş bu delil ile ki göklerin oynamasına girip döndü ki Hakk'ın aşkıyla hareket eder ve sığınamayıp şeker dip yeler ve bu sesler o gerçek aşkın sarsıntısında meydana gelmiştir.

13 a

Bu ilim gerçek doğru bir ilimdir. Terk edilecek ilim değildir deyip bir deve getirdi. Kırk gün aç ve susuz koydu. Bu aç ve susuz deve ses işittiği vakit yemeğe ve içmeğe önem vermedi. Ses dinlemeyle meşgul oldu. Ve kuş cinsinden bile bülbül getirdi. Vaktinde güvende ettiler, söylediler. Bülbül bu sesi işitip tahammül edemedi. Tır tır titreyip düştü ve öldü. Şaşırıp hayran kaldılar. Sonra bildiler ki bu musiki ilmi şerefli, kutsal bir ilimdir. Terk edilecek ilim değildir. Ondan sonra vardılar ki bu ilim tahsiliyle meşgul oldular ve bu ilmin faziletleri, erdemleri çoktur. Sözü uzatmadan söylemek gerekirse bilin ki bu kutsal ilim Safiyü'd-din Abdü'l-mü'min'in astronomi ilminden, felsefe ilminden, yıldız ilminden, tıp ilminden ve geometri ilminden çıkarılmış ve ayırıp sınıfladıkça bunların sırlarına ermiş nail olmuştur dedi. Ve gördü ki feleğin hareketi sarhoş oluşundandır. Hareket bir bütünlük içinde değildir ve yıldızların dahi bile hareketi doğruyu saklamıyordu. (her şeyin açıkça görüldüğünü ifade ediyordu.) O sebepten ötürü buna devrin sırları ilminin kitabı ismini verdi. Her kim bu kitabı okusa tamamıyla bu kitap gerçeğe

13 b

Bil ki usulün ve fûrunun ve ulufe defterini bilir. Eğer bir kişi bu hakikat ilmini bilmek istese, ustâd-ı kâmil'den (alanında olgun ve bilgili hocadan) ders alıp yetişmeli ve edeple önünde diz çöküp çabayla öğrenmeye meşgul olmalı ki kendisinde ustâd-ı kâmil olsun. Bilin ki Safiyyüddin Abdülmü'min on iki makam yedi âvâzeyi ve şu'beyi temel aldı. Ondan sonra gelen hocaların her biri bunları birbirine birleştirdiler. Dahi o perdeye ya kavî, ya amel (niyet), ya basit (ölçü), ya gazel, ya terane (dörtlük) söylediler. Ona bir türlü ad verdiler. Bu oluşturduklarına terkîbât (birleştirme) derler. İnşallah belli bir zamandan sonra anlatılıp açıklana. Eğer 'ilm-i edvâr bu adı geçen ilimlerden istihraç edilmeseydi on iki makam on iki burca ve yedi âvâze yedi yıldıza dört şu'be dört unsura ve bu terkîbleri yirmi dört saate denk kılıp düzen eylemezlerdi. Çabuk işit ki çünkü fehm-i fikret içre derrâk olan sensin. Maksadı çabuk anlayabilirsən bilirsən ki bu ilmin sonunda cehalet yoktur.

14 a

Gel şimdi akıllı bir sual sor. Bu ilimde şüphen varsa dilediğini arz et. Eğer makamların usulün sorarsan neticenin aslının çıkmasını duymalısın. Evvel ki makam anla ki Râst'tır Makamı doğru anla ki güzel makamların makamı doğru olsun. Çünkü bu makamdan birçok makam metdana gelmiştir ve temel hazırlamıştır. Evvel Râst çünkü azim ettin bilesin Râst'ı Râst ve kılı ki öncelikle evvel perde Râst'ı hoş ağaz et o evden ağır sakın uçup kalk turana gel çizilen kapın benim gibidir. Bildik Râst makamı budur hemen gör. İkincisi 'Irâk makamı. Makamların ikincisi 'Irâk'tır ki çorak kalbin can gözüdür. İstersen Irak mülkünü alasın Bağdat şehri ile ittifak olasın, bağlanasın. Kalbinin gizli perdesini aç ve dışarı çık. 'Irâk evine in göç et. Hemen bildin 'Irak'ın gerçeğini muhattav mahrecin (başlangıç kapısı) ne olduğunu. Üçüncüsü İsfahan. Makamların üçüncüsü İsfehân'dır. İşit bunu revana benzerdir. Cihanı gezmek istersen yürü gör nasıldır İsfehân kenti. Pençgâh makamının perdesinden dışarı çık ey sevgili. Dügâh makamının perdesine in otur var.

14 b

Sözümü anladıysan ne olduğunu hemen bilirsın. Dördüncü makam Zir-efgend kûçek'dir. Çünkü akıllı düşünürsen dörtçü makamın Zir-efgend kûçek makamı olduğunu bulursur. Düz çek Zir-efgend'den işit kökenini neredendir. Muhattav mebde'ini açılan evvelini. Buçuk perde aşağı in nevrûz kılından hemen başla o perde dilinden. Bunun için mahreci nısf-1 nevrûza otur var, karar perdesinde söz et. Bunun için bildin Muhattav mahrecini ve hemen ihtiyaç içinde hoca oldun. Beşinci makam Büzürg. Makamın beşincisi Büzürg oldu. Hürmet ehlinin meclisinde çalınıp, bu Büzürg'le dilersen başla, gerekir ki Kûçek makamıyla buluşasın. Çıkışında Zir-efkend perdesini vur. 'Irâk'ın perdesine inip otur. Bununda kapısını buldun açık bildin hemen bu ilimde fettan birisi oldun. Altıncısı Zengûle. Çalınsa altıncı Zengûle makamı götürür ilahi aşka dalmış atayı. Dügâh makamının perdesinde başlama hicaz kabul etse bağırışı. Geri atarsa Dügâh'ın perdesinde ona Zengûle derle anla sende. Muhattav mahrecin anlarsan ölçü olur, ne söz ki söylersen.

15 a

Yedinci makam Rehâvî. Yedinci Rehâvî makamı işiten kuşen olur mavi göz. Rehâvî odur anlarsan sırrı. Segâh'ın perdesinden başlasın çıksın Çârgâh evine etsin ârı, segâh evine gir ve ikrar et. Muhattav mahrecin bir oldu bildin, Rehâvî'yi sarıp şimdi buldun. Sekizinci Hüseyinî. Sekizinci makam Hüseyinî oldu. İş ehlinin nısf-ı aynî olur. Hüseyinî dilersen bilesin var o şeşgâh evinin üzerine kalıp vur. Karar ver in Dügâh'ın hanesinde, eğer var ise uzun müddet akıl sende. Muhattav mahrecin bildin nedendir, 'aden dalgıcı gecikmesi budur. Dokuzuncu makam Bûselik'tir, bunu anlarsan adım ağzı ki budur. Dilersen bilesin sen Bûselik'i, edeple hoca önüne otur eğil. Okutsun sana sazın safhasından kurtulsun şüphesinden. Bunun muhattav mahreci Dügâh'tır. Anlama ile ilgili gözünü aç. Lekesizdir bu adı ki bundan önceki acı nasıl denktir. Onuncu Hicâz.

15 b

Onuncu makam Hicâz oldu. İnen sözün ateşten yakıcılığıdır. Hicâz yolunu sorarsan eğer, işit bizdendir göçme ey başkan. Pençgâh perdesinden dışarı çık Ey sevgili, Dügâh'ın hanesinde şeş otur yar. Bunun muhattav mahrecini bildiysen, sesi ve sedasına güler yüz göster. On birinci makam Nevâ'dır. Makamın on birincisi Nevâ'dır. Bununla bir çok nevalar tanıdaktır. Nevâ'nın bilmek istersen hanesini biraz Irâk'ın perdesini gez seyret. Bunun dışarı çıkılacak kapısı bil Pençgâh evidir, resim çizen anla Dügâh evidir. On ikinci 'Uşşâk'tır. On ikinci makam oldu 'Uşşâk, geçer özleyen 'Uşşâk'a 'Uşşâk. Dilersen olası sıkı fıkı arkadaşı, dügâh'ın perdesinden başlayıp. 'Irâk'ın perdesinden in karar kıl, bütün ilmini bunda açığa çıkar. Çünkü bildin mahrecin bile kuşatana dahi derince anla makamları dedi. Çünkü efendi ona kulak ver bağırsırlar ayıplama, seslerin başında gel ey sazında gösteriş eyle. Başla sazına sözüne sırdaş etki sazın sözün şu na can hevesidir, Kudüs ruhları gibi hoş bir nefestir.

16 a

Açıkla zemzemiyle ter nefesten, yavaş ve hafif bir türküyü açıkla nefesten. Ölümünü heves soluğundan işit seslerin cümlesi yedidir, güzel bakışı açarak der ki edep gör. Geçmişte Geveşt. Seslerden evvela Geveşt oldu, nerde oturur doğru seslerden işit gör.

Muhattav mahreci segâh evidir, var ara oku saz içinde buluver. Segâh başlayıp otursa Segâh, anla ki Geveşt budur. İkincisi Nevrûz. İkinci sestir ey dest-i Nevrûz, bilirsen Nevrûz'u anla zümrüt taşına benzer. Bunun bir mahrecidir nısf-ü Pençgâh, makamı kuşatma perdesidir Dügâh. Üçüncü Selmek. Üçüncü âvâze Selmek işit hey hoş, aç işitme gözünü canla giy. Bunun bir mahreci Zengûle'dendir, kuşatma Râst evine işaret ile sırdır. Dördüncü Şehnâz. Dördüncü âvâze oldu Şehnâz, ne vardır bunda işit remz ile râz. Zir-efkend perdesinden çıkıp git 'Irâk perdesine in var. Beşinci Mâye. Anla diyeyim ki beşinci sestir Mâye, Hak'tan ererse Mâye.

16 b

Dügâh'ın perdesidir mahreci Râst, bunu ve tazeliği benden yüz edersin. Muhatta perde Pençgâh evidir, ikinci taykaya iner iz yürütür. Bunu o ulu kişi uzak eder, zerây-ı olur daim şükür zad. Altıncısı Gerdâniyye. Çünkü Gerdâniyye'dir altıncı âvâze, sazın gevşeme nağmesi budur. Bilmek dilersen muhattav mahrecini, önünü sonunu. Geriden Gerdâniyye evinde başla, gel otur Râst evinde gerisin geri. Yedincisi Hisâr. Yedinci âvâze Hisâr oldu işit, bunun da sırrını anla. Hüseyini perdesinden başlar, Dügâh'ın perdesine iner oturur. Çünkü işitti efendiden âvâze kaçıtır, süs veren hırçın o şeker ambarıdır. Güneşin doğduğu bölüm der ey mıtrab-ı mugzî ter ile neyle kulağını doldurur gör zemzemiyle. Hasta evini şifa için sorarsın, Bölüm dördtür sözüm ardınca fikrini yürüt. Geçmiş Yegâh. Dedi geçmiş şu'beye üstad Yegâh, işit nerden gelir gider buna yol.

17 a

Dügâh'ın perdesinden Segâh evine dik yukarı çık. Geri in Râst evinde karar ver bilesin nedir tek Yegâh bâri. İkinci Dügâh. Dügâh'tır ki ikinci bölüm ey yar, kulak ver sırrını açığa çıkarayım. Dügâh'ın perdesinden gir ve çık git, biraz seyreyleyip onda karar et. Çünkü bildin muhattav mahrecin yeridir, ve ihtiyaç sesinde mutlakta aslını gör. Üçüncü Segâh. Üçüncü bölümdür bilin Segâh'ı, hoş eyle mebde-i gümâhı. Segâh'ın perdesinden başla, Râst evinde naz etmeden dur. Bunun da aslını bildin nedendir, Muhattav mahreci neredendir. Dördüncü Çârgâh. Çünkü Çârgâh oldu dördüncü şu'be, nazar etmek bakmak hoş olur. İyilik vech-i geri Çârgâh evinde başla, var otur Râst

evinde hoş sefa et, Terkiplerin girişinde ki hocandan teklif gör de. Gel ey gönül Terkipleri meydana çıkar ki onu hoca islaf etti tervin. Ne terkibe ki nihayet esas temel vurdu, tamam ettik de ona bir ad koydu. Eder şu'beyi âvâzeyle terki, makamı gaflet eder şubeyle terki

17 b

âvâzeyle toplar makamı ki, nağmeyle ola daha şirin sözü. Bazı terki eder âvâze mührünü, düzerki şu'ûbetini virzini. Makamını ki bir yere toplar, verir nurlu gök mumu için. Sonra cümle makamı toplar, düvâzde şeş de yani söz söyler. Önceki (birincisi) Beste nigâr. Eğer aklın ererse diyeyim sana anlayasın Beste nigâr'ı. Gerdaniye evinin başından başla çekinme sakın hemen kabahati yüze vur. Sonra aşağı inde Çârgâh'ta Segâh eyle karar ver. Sözüm anlamaksa ceyyad-ı ersen, aselden tatlı şirin daha şekersin. İkinci Nigâr ve Nigâr-ı nîk. Bilki Nigâr ve Nigâr-ı nîk'in anlamı da birdir. Şu neşesi bol adam ki aldı eline çengi çaldı, gözetti perdede ahengi. Gerdaniye de başlayıp tamamlamayı talep ederdi. İnip Çârgâh evini mesken tutar, karar verip şirin söz eder. Nigâr hem Nigârîye'nin ki derler budur anla 'ammâl pîrler. Üçüncü Gerdâniyye-i nigâr. Buna derler Gerdâniyye-i nigâr ey yâr, toplar nigârîyle kalır inleyen.

18 a

İşit ki bahtın kılarsa yarı, bu Gerdâniyye neyle olur nigârî. Edersen bunu Gerdaniyye'den, inip Çârgâh evine uğra git. Varıp Mâye evinde karar ver bilesin neydi terki nigârî. Eğer başlarsan sen Isfahân'dan gelip karar et Segâh evinde ondan. Ona der ki Beste isfahân'dır, işit sözüm sana hoşça açıktır. Dördüncü Şeh-i isfahân'dır. Nedir bilmek istersen isfahân'ı, muhattav mahrecini tek tek anla. Isfahân perdesinden başından başla, muhabbet mührünün sözü gelsin senden. 'Acem yurdundan inerek karar ver, sevgi neymiş ki ah ile inlesin. Altıncı Tebrîzî. Eğer bilmek istersen Tebrîzî'yi, bu yerde yanıp ayrıl. Hicâz'ın perdesinden başla ki, konsak Râst evinde tekrar yeniden seslensek. Çünkü bu terkibe hoca temel attı, bunu nir-i zâdıyla hatırladı. Yedincisi Pençgâh. Dilersen bilesin sen Pençgâh'ı, olduğu gibidir muhattav mahreci. Çıkar başını Isfahân koy kasından in, Râst uyanır uykusundan. Sekizinci Dilkeş ve Zirkeş Hâverân.

18 b

Nedir Dilkeş ve Zirkeş Hâverân bil, terkip içinde işte aslını. Hüseyinî'den çıkıp ses etsen, 'Irâk evinde otursan saz eylesen. Buna Zirkeş Hâverân derler ki, bilirsen pir adam ağzıdır. Dokuzuncusu Zir-keşîde. Nedir Zir-keşîde anla ey sevgili, Hüseyinî perdesinden çık yürü var. Rehâvî'nin evinde karar ver, işiten hâl ki kararı gitsin. Onuncu 'Âşîrân. Hüseyinî'den çıkınca on etsin, inip Râst'ın evine yer tutsan. Ona derler 'Âşîrân ey talihi insan, bu ilmi bilenin başınadır taht. On birinci Gerdâniyye bûselik. Bilirsen sathım Gerdâniyye yüzünden, yoluna gir Bûselik'in sen bu yüzden. İnip Râst'ın evine mekân et. Devamlı burada karar kıl. Hemen bildin gerdâniyye-i terkîb, oldu Bûselik'in nice düzeni. On ikinci Nevâ ve 'Âşîrân. Nevâ başlayıp inleyen kılsa, karârgâh et neresi Karcıgar'ı. Bu terkip eyledik de içki ustasını, 'Âşîrân diye buna isim verdi. On üçüncü Muhâlifek.

19 a

Eğer Segâh'ın ucundan başlasan, 'Uzzâl yüzünde inip yolu geçer. Segâh'ın perdesini mu'arrak kılsan, niçin mümerrek olduğunu anlasan. Ona Muhâlifek derler bilesin, eğer güvendeden ders alırsan. On dördüncüsü Hicâz muhâlifek. Hicâz ki aykırı olma dinle, diyeyim aslını nasıl olduğunu anlar. Hicâz'ın ve Karcıgar'ın göster tamamını karar eyle. On beşinci Râhatü'l-ervâh. Nedir bil Râhatü'l-ervâh ey sevgili, diyeyim tutarsın efkar kuşunu. Bari Hicâz'dan başlasan, 'Irâk'ın hanesinde eylesen kararı. Bil ki ona Râhatü'l-ervâh derler, bu ilimde çabuk anlayan anlayışlı pirlere. On altıncısı Segâh mâye. Segâh mâye derler ki ona işte gel, uyarır akıl kulağını işit gel. Segâh göster tamam in mâye evinde, karar kıl zevk ehlinin huyunda. On yedinci Râst-mâye. Tamam göstere inip 'Irâk'ı, inip Mâye'de ittifak edip karar kılsa. Buna hoca 'Irâk-mâye adını verdi, afâkallâh zehî nâm ve zehî bünyâd. On sekizinci 'Uşşâk mâye.

19 b

'Uşşâk mâye nedir diye sorarsan, diyeyim can kulağını veresin. Tam 'Uşşâk göster durma onda, karar kıl in mâye evinde. On dokuzuncu zâvelîyyü'l-'aşrîn. Segâh evinde olsa başlangıcı, Dügâh evinde olsa kararı. Ona Zâvi dedi büyük hoca, o anlar bunu

çünkü sazında niyet vardır. Yirmi burku'. Neye derler murakka' ey sevgili dinle, kulak ver hissine kalbin gözünü uyar. Çârgâh'ın elini tut başla mekan edin inip Segâh evini. Hemen bildin murakka'ın ne olduğunu, sözün ne elbise giydiğini (sözün kazandığı anlamını). Yirmi iki Sabâ. Sabâ oldur ki Nevrûz'lu başlar Segâh evinde karar eder. Yirmi üçüncü Zemzem. İstersen bilesin zemzem nedir diye, aluki ud el ya agzukini. Çıkıp Nevrûz evinde gel ah eyle, Rehâvi hanesini karargah eyle. Yirmi dördüncü Nevrûz-ı Rûmî Rıdvân. Nedir Nevrûz-ı rûmî yada Rıdvân, Manada ikisi birdir ey can. Ah ederler Pençgâh'ın yüzünden, çiçek gözünden sürmeyi kaparlar.

20 a

Dügâh evini yurt edinirler, yaşama bevrârü'l-'ayşî hüznü edinirler. Yirmi beşinci Rekb. eğer bilmak istersen nasıldır Rekb, diyeyim aslını neredendir. Gerek Kûçek yüzünden sır açasın, Çârgâh perdesinden başlayasın. Dügâh evinde karar edesin, nağmeni işiten gitsin karar versin. Yirmi altıncı Rekb-ı nevrûz. Bilirsen ne olduğunu Rekb-ü nevrûz, bu ilimde olası yalancı zümrüt. Kûçek'ten başlaman gerekir ki, Dügâh evinde inip saz eylesin. Yirmi yedinci Zir-efkend. Segâh başlayıp Büzürg yüzünden, büyük çoban yıldızının sürme çeken gözünden. Mâye evini mesken edinir, beşiz görmesi için nihayet yabancı. Bu terkibe Zir-efkend dedi, üstad-ı derviş hocadan bunu hatırla. Yirmi sekizinci Nişâvurek. İşit Nişâvurek niye demişler, bu terkipten niçin emek yemişler. Çârgâh evinde ses etse, hüseyinî perdesinden başlar saz. Râst'ın evine inip duraklar, niyaz zemzemiyle ufuklar dolar. Bu yüz etmek gerekir sonra değıştirme, bu denli yorum ona yeterlidir.

20 b

Yirmi dokuzun Sâzkâr. Diyeyim dinle sana Sâzkâr'ı, eğer bahtın kılırsa sana yarı. Seslenip in Mâye evine, içki içmeyi elden bırakma canın sevine. Geri çık Râst evinde yer tut, otur işret makamında nafi et. Otuz Nihâvend. Tamam göster Hicâz'ı tiz yerden, yaşlı ağzın açan derd sesinden geri göster Hicâz'ı tamamla. Buna Nihâvend derler anla sevinç hoş açıkladım gizli saklısı kalmadı. Otuz bir Nihâvend-i rûmî. Niye derler işit Nihâvend-i rûmî diyeyim anla. Eğer çalmak istersen ud yada çeng, Hicâz'dan gel başla ahenk eyle. Sıfahandan (Isfehân) çıkıp Kûçek'te karar kıl, bunuda uzaktan anla

gururlan. Otuz iki Nihâvend-i muhâyyer. Nedir bilmek istersen Muhâyyer, işit gel kökeninden ser ver. Dügâh'ın perdesinden karanlıktan çık Hüseyinî evinde in. Dügâh'ın perdesine uğrayıp aşağı in. Dügâh'ın perdesinden karar kıl varsa senden güzel anlayan. Otuz üç se-bahr.

21 a

Dügâh'ın ucuna Muhâyyer derler, Muhâyyer'den eğer başlarsan. Hisâr yüzünden in Kûçek'te karar et, Seh bahr işte bu yüzüyle ganimet eder. Otuz dört Karcıgâr. Nedir bilmek istersen Karcıgar'ı eline cönk alıp sırrı göstermen gerekir. Göstermen gerek Çârgâh'ı, fakat Nevâ yüzünden rahattır. Karcıgar'ın isminin ne olduğunu bilmek istersen eğer Dügâh evinden inip yerleşmelisin. Otuz beş Vech-i hüseyinî. Nedir Vech-i hüseyinî dilden anla, Diyeyim salın elinden geldikçe. Hüseyinî ile hisârîk perdesinin, nısfının tamamından başla. Tutup gel Karcıgâr'ın tamamını göster, beğensin iş bu düzeni te'lifini. Geri otur var Hüseyinî'den karar ver, ilahi sırrı sözle kalpten açıkla. Otuz altı Rû-yi 'ırâk. Segâh başla der lâkin 'Irâk, yüzünden arza kılığın iştiyâkın. 'Irâk evinde sazın şevkini tamamla, nedir anla bu yerde sır rüzgârını. Buna Rû-yî adı verdi hoca, bilirsen talih evini şenlendirirsin. Otuz yedi Müsteâr. Eğer 'Uzzâl evinden başlasan Büzürg'ün yüzünden olsan en baş.

21 b

Segâh'ın hanesinde ver kararı, bilesin nasıldır ta Müsteâr. Otuz sekiz Nühüft. Muhayyer perdesinden başlasan, dahi 'Uzzâl yüzünden saz eylesen. Hicâz'ın dadın yap karargâh, Nühüft dedikleri budur ey padişah. Otuz dokuz 'Uzzâl. Eğer istersen bilesin 'Uzzâl, Bunu bilmek için hoş bir yol bulasın. Hüseyinî'den başlayıp git Hicâz'dan in karar kıl. Kırk Bahr-i nâzük. Ey sevgili Hicâz evinden Segâh göster, Dügâh'ın hanesine oturu ver. Hemen bildin Bahr-i nâzük nedir, dersin yare varıp yüzün gözün. Kırk bir Hisârek. Hisârek'in ne olduğunu bilmek istersen, talep otuz birinde erersin. Segâh göster Hisârek hanesinden feraha ersin yol gösteren cana senden. Sıfahann (Isfehân) yüzünden rah eyle, Segâh evini karagah eyle. Hisâriye neye derler diye sorarsan, bunun muhattâ mahrecini ararsan. Segâh göster Hüseyinî'nin evinden inip, Kûçek'te karar et kederinden kurtul.

22 a

Hisâr-1 evc göstersen bulasın, arayarak asıl faslını bulasın. Hisâr gösterip ‘Uzzâl yüzünden, karar eyle önden Hicâz evinden. Hisârı gösterip tamamla, inip yerleşip Büzürg makamında. Bu yerde ayrılık etmiştir ara, işit bu anlaşmazlığı anla. Hicâz-1 Türk oldur ki Hisârek, yüzünden ine sesi görmeyenin. Hicâz evinde ine sevinçli otura, karar etsin bir yerden gezmeye. Teninden gösterir olsa Hicâz-1 inib Büzürg makamında etse bazı. Çârgâh-1‘Acem’den başla, inip geriden Rehâvî göster. Durup yine tamamla Hicâz’1, bu terkinin sırrı ne oldu bilesin. Buna derler ‘Acem bâzir küşide bu vakit olur çoban yıldızı her zaman. Çârgâh evinde ses ve seda edin, inip Rû-yi ‘Irâk’tan saz eylesin. Dügâh hanesinden yerleşsin ki ta ki araya gönül olan girsin.

22b

Bu terkin anla ki Çârgâh ‘acem makamıdır bu beg-i ser nağmesi de çok güzel ve muhteşemdir. Eğer başlasalar bâng-1 Segâh’tan, ‘Irâk yüzünden Dügâh etseler. Karar etse Segâh olur, ‘Acem ile sıkı fıkı olmak hoş olur. Dügâh göster dönüp Rû-yî ‘Irâk’tan, dügâh olur geriye kaç perişan olmaktan. Hemen bildin bu Dügâh’ı bu ‘Acem’dir, bu ilmi anlayan muhteremdir. Hicâz başlayıp Rû-yî ‘Irâk’tan, Dügâh’tan karar kıl arkadan bakma, işit bu neye ‘Uzzâl-1 ‘acem’den, ne mevzûn târ-1 şîrîn tatlı sesindedir. Eğer başlasan ‘Uzzâl evinden, yönelsen hem Hücâz’ın yüzünden, inip Rû-yî ‘Irâk’tan yine ey sevgili, karar et Dügâh’tan gel ağla ve inle. Bu terkin hoş anlayın derim, bu ilimde dem gel ne ‘Acem ne seyran. Hüseyinî başlayıp Dügâh’a in, bu bânın da in ‘Irâk-1 günaha. Tamamla ‘Irâk’1 yürü var, karar eyle Dügâh evinde ey sevgili. Bu terkin Hüseyinî ile ‘Acem diyen, şunlar ki iş bu ilmin içinde emek yiyen.

23 a

Tamam Nev-rûz-1 rûmî gösteri ver, Rû-yî ‘Irâk’dan dönüp ey sevgili. Dügâh hanesinde karar ver, bilesin bunu ki şüphe tozunu. Dediler ki bu Nev-rûz-1 ‘acem’dir, bunu bilmek safa ehline gereklidir. ‘Irâk göster tamam Dügâh evinde, yine yerleş Dügâhta geç gamda. Bu terkin demiş büyük hoca, ‘Irâk’tır bu ‘Acem yok artık bu armağandır. ‘Irâk göster tamam inip Dügâh’ın yüzünden Râst evinde eyle râhın. Bilesin ta ‘Acem Râst’1

ey gözüüm, demişler bazıları bu işe mürgak. Eğer Zengûle gösterse itmam etse, Rehâvi evinde dönüp yerleşse. Bu terkibe kutlu mübarek demişlerdir, bilirsen kaderin oldu uğurlu bereketli. Hicâz göster tamam dönüp 'Irâk'ı, tamam göster ve bağlaşmaya karar ver. Hicâz-ı mâye ve Büzürge Pençgâh, Rehâvî ile Nühüft, 'Uzzâl, Çârgâh. Bunları bir yerde toplayan üstad, sebz-ender-sebz dedi buna ad verdi.

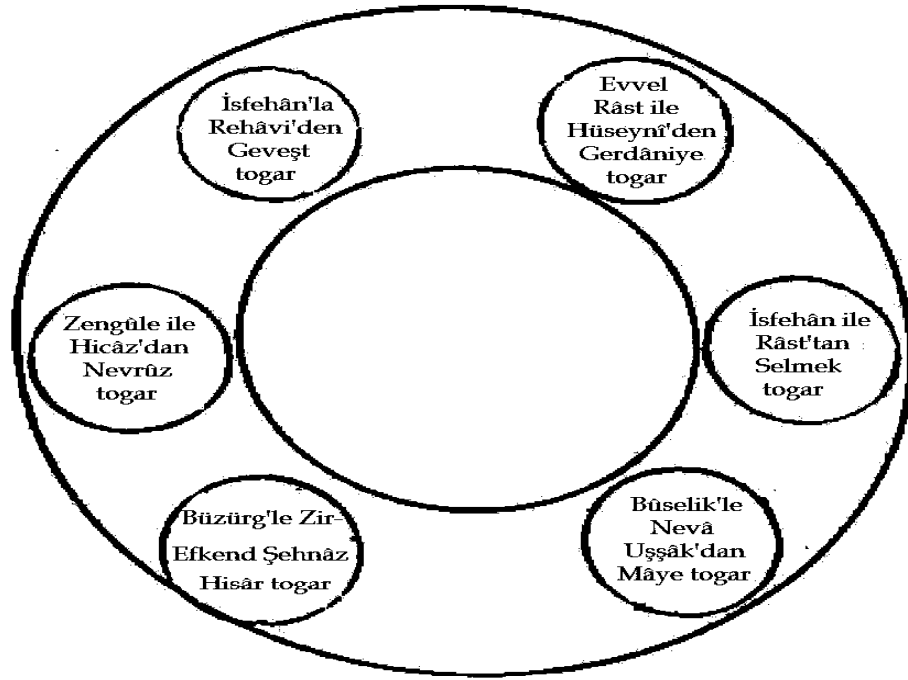
23 b

Kulak ver mıtrıbâ dahi, gerektir ki olasin pendûme-i bende. Tiz et dudağın yanına ney, saz sağır ney ki çoban yıldızı ile sırdaş olsun. Çünkü makamları sana hatırlattım, olur dilşad mevsimiyle dilşad, bahş oldu kırmızı ki hissin belki, düşer başına gönül alçaklığıyla gül. Ey dilşâd felek burcu makamları on ikidir. Dahi on ikidir gezen yıldız yedidir ve âvâzeleri dahi. Yedidir ve dört unsur dahi dört şu'be'dir pestir bunlar. İş bu hassasiyetle bildikten sonra sana gerektir ki yıldız tabiatı. Ve tabiatın unsurlarını bilesin. Diken midir? Kuru mudur? Ateş midir? Rütbe midir? ve dahi ateş midir? Ya rüzgâr mıdır? Ya toprak mıdır? Ya su mudur? Ve yirmi dört saati bile bilmek gerekir. Ondan sonra insanın tabiatını inceleyip istenilen yıldızı bilmek gerekir. Sert midir? Örnek su soğuk huşk mudur? Örnek toprak sıcak mıdır? Mesela Sıcak, kuru, havaya örnek ateş midir? Bilmen gerek.

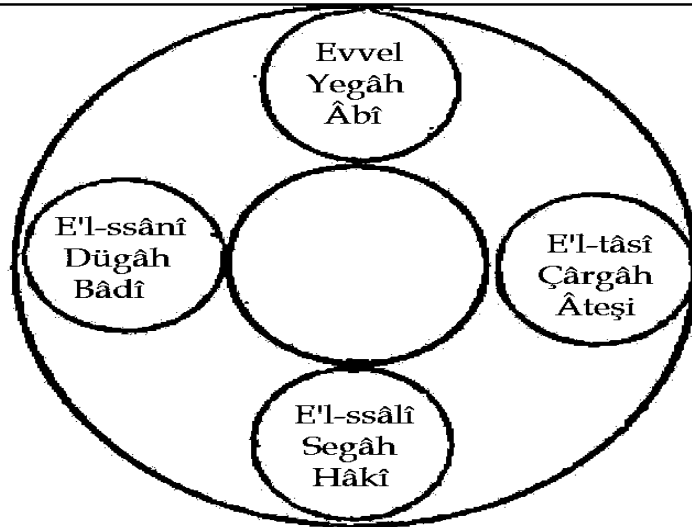
24 a

Bu yıldız hangi burca gelir ve yirmi dört saatin kaçınıcıdır. Ve bu yıldız hangi makama hangi âvâzeyle hangi şu'beye hangi terkibe uygun ve onunla ilişkilidir. Bilmek gerekir. Takim o istenilenin yıldızına uygun saatte şarkı söyleyen ve saz çalan olasin. Kötü haber sıcak ve yakıcı düşe soğuk düşmeye. Şimdi iş bunların heyetini oş sana devirler içinde gösteririz inşallâhü te'âla. O devirler bunlardır. Burç biçiminde ve makamlardır. Ve tabiatın görünüşü daire onu açılar ki odur zikr olunur ve yorumlanır.

دربیان دوایرها که از چه مقام انحصار آواز زاید



دربیان دوایر شعبها



هذا في بيان المعارف الآبعاد والافات والاسرار الدقايع العوارف الروحاني

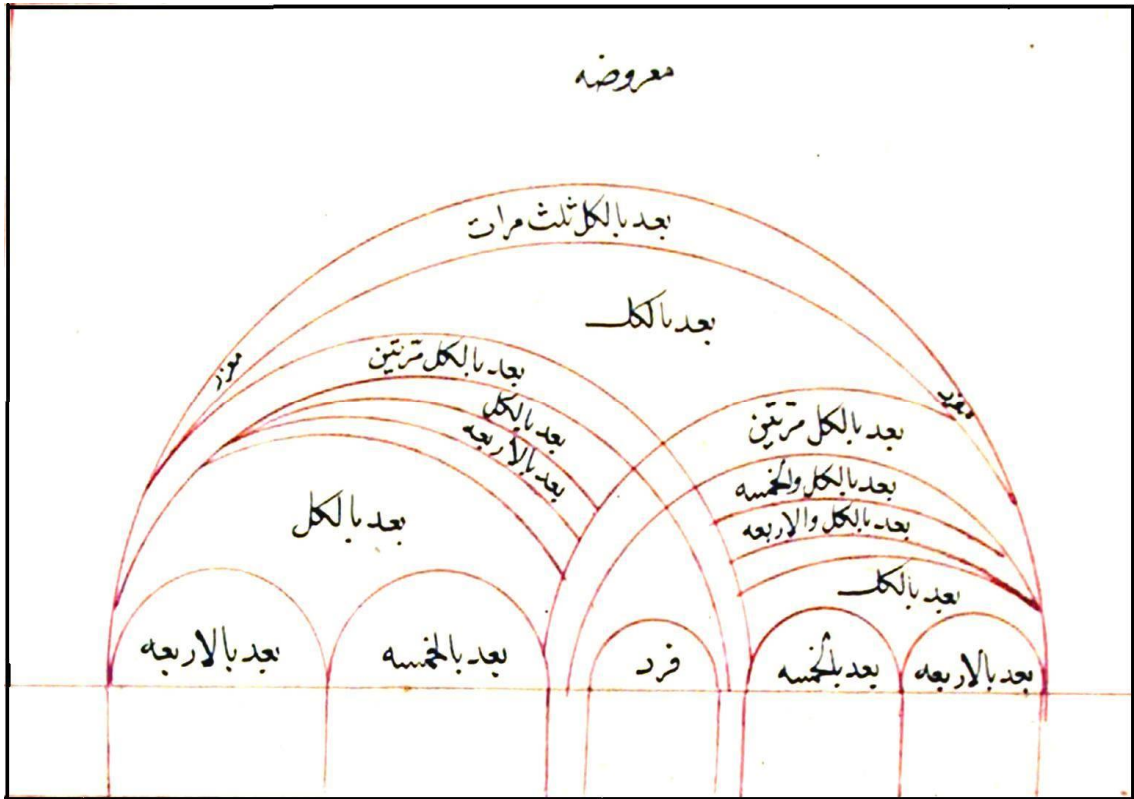
Nesir olup kemale ermiş büyük hoca olasin. Önce bilinmem gereken ba'dehû ondan ibarettir. İki muhalif ses dedi ki hiddetle çeşitli olsun hiddetle ve sâkilette pes eyle. Oysa bilmem gerekir ki kötü nağme bir nağme gibi ola onun birine nağme-i bim ve nagme-i zîr derler. Sazın ince telinin sesi bu iki nağmenin ortasında olan ve gerçek gerçek ba'd yok gibi duyulandır. Velâkin ba'de örf-i vardır ki ona ba'dı müttetik derler. Sonra bil ki her iki nağmeyi görelim. Ya birleşik ola ya birbirinden ayrı ola.

Eğer birleşmiş olacak olursa ona birleşik aralık derler. Eğer ayrı olacak olursa ona ayrı aralık derler ve birleşik aralık gayet bağlanmada da aralık olarak bilir. Derler ki o geri kalanın kâyım-ı makamdır. Dügâh'la Muhâyyer ve Segâh'la Evc gibi. Bunun üzerine kıyasla birleşik olunmaz. Dahi kâyım-ı makam kül olur. O şimdi iki aralıktır. Birine dördü aralık (ba'd bi'l-erba) derler. Râst ile Çârgâh gibi. Birine beşli aralık (ba'd bi'l-hamse) derler Râst ile Pençgâh gibi. Birleşir bunun üzerine kıyasla. Amma oku kalanına müttetik olmayı lakin birleşik olanıdır. Ayakta nice gele ona tam ses aralığı (ba'de zanîni (tanini)) derler. Ve buna eb'âd-ı hendesde (karışık aralıklar), eb'âd-ı lahnî (uyumlu aralıklar) ve eb'âd-ı sugrâ (uyumsuz aralıklar) dahi derler. Altı çeşidi dahi vardır. Ona eb'âd-ı Büzürg (büzürg burda büyük anlamın da kullanılmıştır) derler. Geldik eb'âd-ı sugrâ üç ba'ddır. Birincisi eliften ye'ye varıncadır. İkincisi eliften cim'e varınca dir. Üçüncüsü eliften dâl'a varıncadır. Geldik evvelki ba'de şeşkânedir. Altı tanedir. Yani altı çeşittir. Birincisi ba'de bi'l-erbaa'dır. İkincisi ba'de bi'l-hamse'dir. Üçüncüsü ba'de bi'l-kül'dür. Dördüncüsü ba'de bi'l-kül ve'l-erbaa'dır. Beşinci ba'de bil kül ve'l-hamse dir. Altıncı ba'de bi'l- kül merrateyindir (Oktav) ve bundan sonra esbâbı gereken hece ve kelimelerdendir. Onları bile bilmek gerekir.

26 a

Rüzgar gibi elif'e kimdir ayağınca ba'd bi gelse birbirinden nefret eden olur. Çünkü üç nağmeye şüpheci olur. Çünkü yumuşak huy tekrar ola. Olmaz nağmeyi ki yumuşak huy olmaya bundan nefret eden olur. Geldik merrateyn ve lakin bunun bile adedinden ayrılık edip dururlar. Uş yerinde açık söyleriz ba'd bil kül işte bunun gibidir. Sûret elif, be, cim, dal, he, vav, re, ha, tı, ye, he yayıp suret biçimi ve önceki ba'de. Şimdi üç çeşittir. Birisi ba'de bi'l-küllî ve'l-erbaa'dır. Birisi ba'de bi'l-kül ve'l-hamsedir. Birisi ba'd bi'l-kül merrateyn'dir. Sûret-i mecmû'u dokuz çeşittir. İş bu örnek üzerine elif, be, cim, dal, he, vav, ze, ha, tı, ye, yayıp yed ye yû yec yet he kef kefâ keb kefc ked keh kev ker kec ket he lam lamelif leb lec led ler lev ler lec let. Amma geldik toplanmış ebad bir bari üzerine vurulsun biçim. İş bu örnek üzere benim gibi eliften dala dek ba'd bi'l-erbaa'dır. Bî den tı'ya dek ba'd bi'l erbaa' merrateyndir. Sonra bu iş kıyas üzerine anla ki cim'den ye'ye varınca dal'dan te eline varınca he'den tı'ya varınca ze'den bi daha varınca gibi

26 b



Eğer aklın yarı kılarlsa ki bu vezin hafiyü'l-âhfâ ve metârihu'l-ezkiyâ ve pırlılı gönüldür. Allahü fâtihu'l-'ukûdi ve râfiu's-sukûd

27 a

تاریخ	ب	عراق	ب
	Râst		'Acem
	'Irâk		Mâye
	'Acem		Evc
	Mâye		Muhâyyer
	Evc		Gerdâniyye
	Muhâyyer	ثالثه	Hisâr
	Gerdâniyye		Hüseynî
	Hisâr		Pencgâh
	Hüseynî	<p style="text-align: center;">صورة طبقات النعم ثمانية في ثمانينية</p>	Çargâh
	Pencgâh		Segâh
			Dügâh
	Çargâh		Râst
	Segâh		'Irâk
	Dügâh		
			Evc
	Râst		Muhâyyer
	'Acem		Gerdâniyye
			Hisâr
	Evc	Hüseynî	
	Muhâyyer	Pencgâh	
	Gerdâniyye	Çargâh	
	Hisâr	Segâh	
نوم		Dügâh	
	Hüseynî		Râst
	Pencgâh		'Irâk
	Segâh		Mâye
	Râst		
			بم النعم
			نعمه الأولى

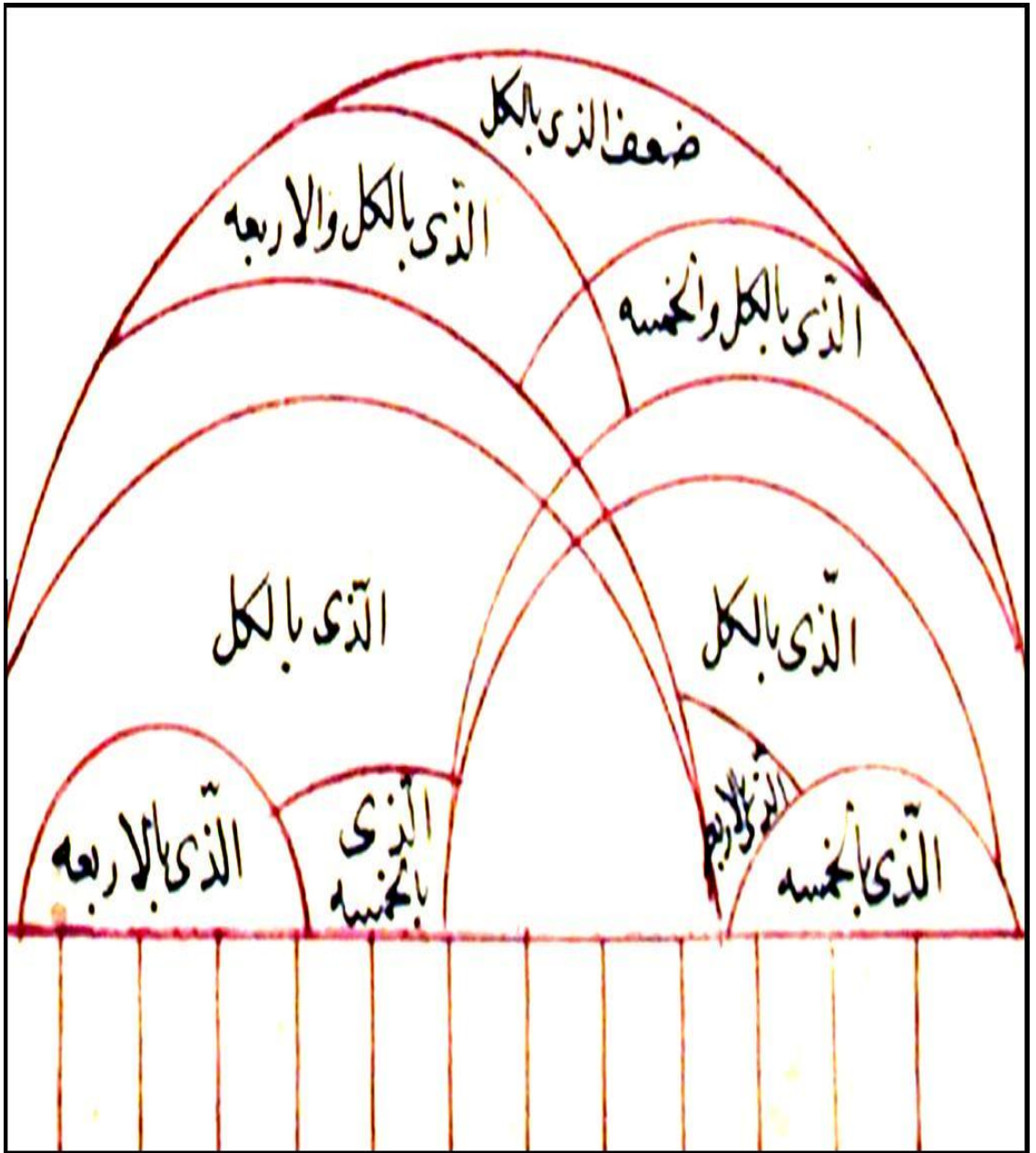
27 b

Mesnevi. Eğer anlarsan sözüm ey dilşad, olsun in'âm-u kîy ile can ü dilşad. Açar bilesin akıl gözünü, Nâsuri'd-din Fârâbi sözünün sözünü. Zamanında neleydin zaman daha tatlı ola aşk meyinden. Aşk meyinden Allah'a yönelme daha iyi olur. Gökten Allah tarafından telkin edilen duyguya erersin. Gönlü meleklerin kalbinden daha saf olur. Bilgini ayırmada hünerli olasın, bu bahri eb'âd içinde şeyh olmayan emeli olandır. Nesir. Ve ey Dilşad önce bilmek gerekir neye derler. Geldik şimdi. Nâsuri'd-din Fârâbi'nin bir sözünde oktav aralığı (eb'âd-ı merrateyn) on beş vitr dir. On dört aralıktır ve mâ beyne hümâ rastlayan ayrılmış direğe birkaç yüz satıh edip her birine bir türlü ad verirler. İş bunun gibi ba'd bi'l-kül ve hamse ve ba'd bi'l-kül ve'l-erbaa' ve bâd bi'l-hamse ve bâd bi'l-erbaa' bunun üzerine olmuştur. Evvel vitrde farz eyle ki elif konuldu Sekizinci vitrde be on beş vitr ki cim konuldu. Elifle be ortasından farz-ı evâyil oturdu. Bu harflerdir ki işaret için düzen alet konuldu.

28 a

Ze, ye, mim, dal, ha,tı sonra elif başlangıç diye isim verecek. Dal'a küçük dediler. Ba'd ba'd i bi'l-hamsedir. Sonra sonsuz kaldı. ba'd dal, be, iş bu ba'd bi'l-hamse derler. Ondan sonra yalnız dal başlangıç eylesen. He vitr ne küçüktür. He'ye gayet derler. Sonra el ye esgal derler. Ba'd sonsuz kaldı. Ze dal iş bu ondan sonra buna bâ'dehû bi'l-erbaa' dediler. Ondan sonra re ye başlangıç farz eylesin. Cim ye küçük dediler. Sonra dal ha ba'd ne ne ba'd zannını dediler ve bundan sonra ondan düşen ze ha ba'd ne ba'd bi'l-hamse dediler. Zel dal ba'd ne ba'd bil erbaa' dediler. Sonra fasıla oldu. İkisi arasında dal ha ve eğer bu ha ya başlangıcı farz eylesen tı ya küçük dediler. Sonra he, ze ba'd ne ba'd zannını derler ve eğer ye'yi başlangıç yapsa var ze tı küçük derler. Sonra ha ba'd zannını gibi oldu. Sonsuz kaldı. Tı be. Buna ba'd ne ba'd zannını derler ondan sonra lam siyah kalsa vav ze ve lâma.... bir çarpma kılssa mim'e büyük derler. Yani

gayet olur. Sonra mim ba'd ne ba'd zannını dediler. Sonsuz kaldı mim dal buna orta kalan ba'de bakiyye dediler. Allah için sonra anla ki eb'âd bunda çok açık söylese olmaz hatta Nasru'd-dîn-Farâbi'nin açıkladığı gibi yorum sana. Örnek yüzü budur. Allah'ın yardımıyla bitti.



		خامسه	
	Segâh		فقل ماوه Dügâh
			Râst
	Çârgâh		'Irâk
	Pencgâh		'Acem
	Hüseynî		Mâye
	Isfehân		Evc
	Hisâr		Muhâyyer
	Gerdâniyye		Gerdâniyye
	Muhâyyer		Hisâr
	Evc		Isfehân
	Mâye		Hüseynî
	'Acem		Pencgâh
	'Irâk		Çârgâh
	Râst		Segâh
	Dügâh		Dügâh
	Segâh		Râst
٦٢	Çârgâh		'Acem
	Pencgâh		'Irâk
	Hüseynî		Mâye
	Isfehân		Evc
	Hisâr		Muhâyyer
	Gerdâniyye		Gerdâniyye
	Muhâyyer		Hisâr
	Evc		Isfehân
	Mâye		Hüseynî
	'Acem		Pencgâh
	'Irâk		Çârgâh
	Râst		Segâh
٦٦	Dügâh		Dügâh
	Segâh		Râst
	Çârgâh		'Irâk
	Pencgâh		'Acem
			Mâye

صورة طبقات النغم تسعة في نسمة

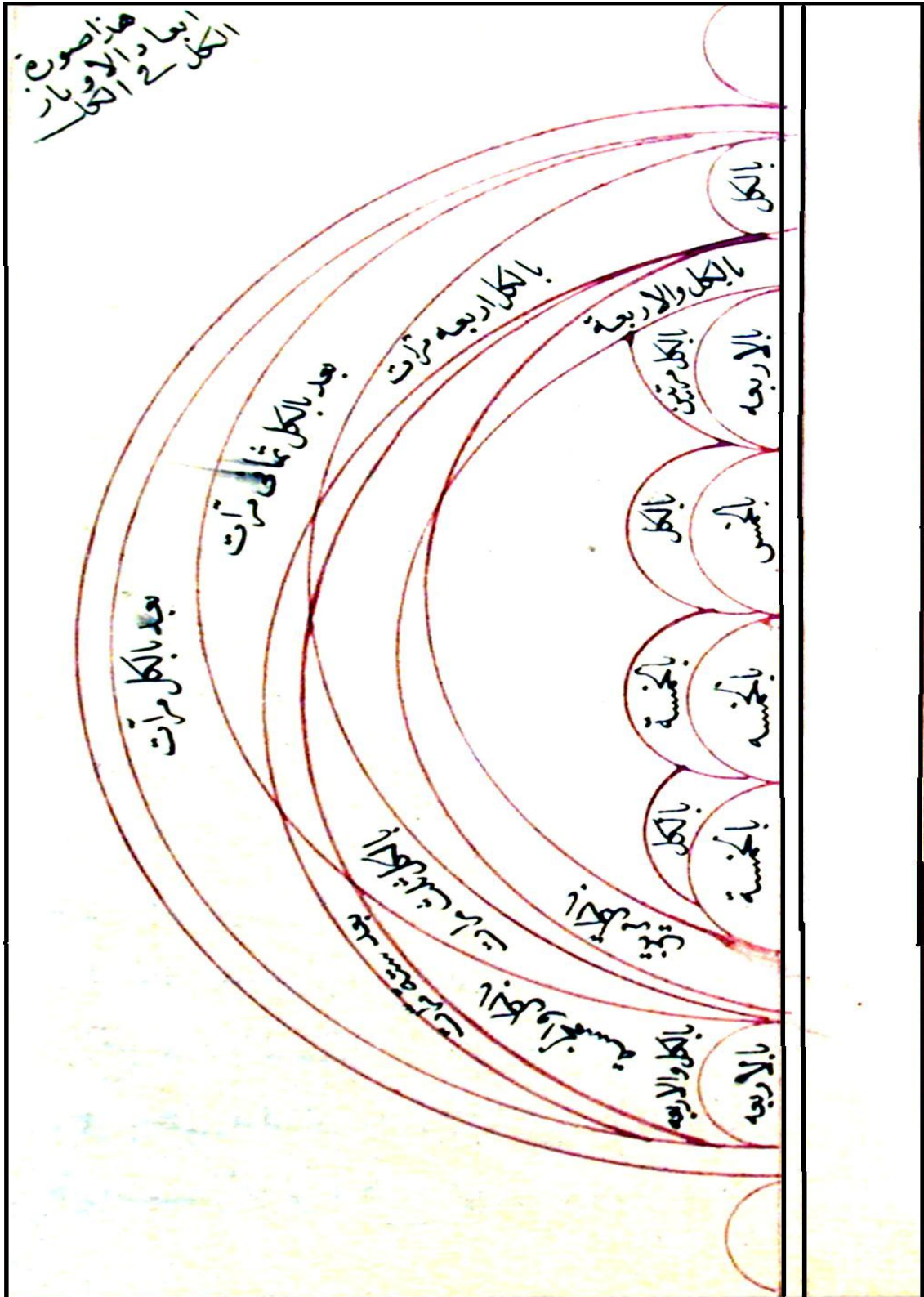
نقيل حاده

رابع

ثامنه

مبدأ طبقات النغم الوسطى

هذا إشارة الى سورة ابعاد الاوتاد ودقايق طبقات مرموزات كنز الاسرار												
		<table border="1"> <tr> <td></td> <td>Evc</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>Muhâyyer</td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>Gerdâniyye</td> <td></td> </tr> </table>		Evc			Muhâyyer			Gerdâniyye		
	Evc											
	Muhâyyer											
	Gerdâniyye											
	'Acem	Hisâr	Nevrûz									
	Pençgâh 'Acem	Hüseyinî Pençgâh	'Acem 'Irâk									
	Vech-i Nevrûz	Rıdvân Hicâz	Büzürg									
	Rekb	Çargâh	Sâbâ									
	Segâh	Zir-efkend -i Kûçek Bûselik	Hicâz									
	Zengûle	Dügâh Râst	Büzürg									
	Rehâvî	'Acem-i Uşşâk Mâye	'Irak									

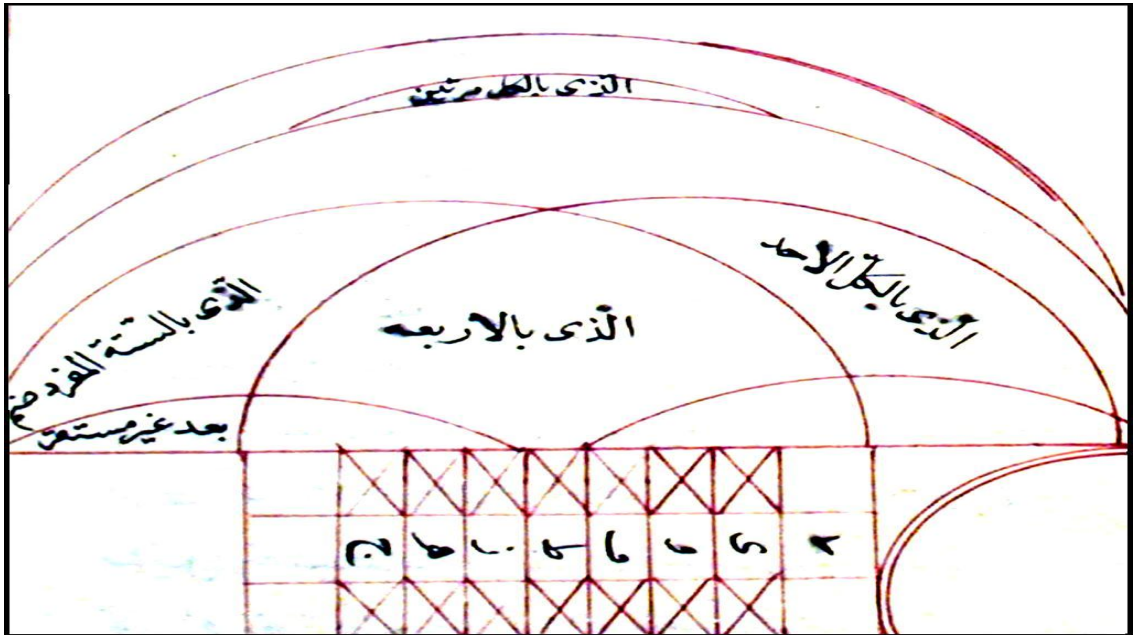


30 b

Diğer söylentidir ki eb'âd ve ey dilşad Nasru'd-dîn Farâbi'nin bir sözünde dahi eb'âd bi'l-küllî merrateyn on yedidir. On yedi vitr ve on altı ba'ddır. Ondan sonra ba'de'l-ehad ba'de sâni ve bâ'de'l-esgal derler ve mâ bâ'de'l-bâd sin hareketler ki ayrılmış ola. Önce yedidir. Bu ba'd bi'l-kül kısmet edip her birine türlü isim verdiler. Ve bunların her birine işaret için heceleme harflerinden bir harf va'z ettiler. Ardı ile olsa üç ba'd ba'd ne bi'l-küllî merrateyn dediler. Elif, be ba'd ne ba'd bi'l-kulli ehad. Be cim ba'd ne ba'd bi'l-küllî'l-eskal ve be dal ne ba'd bi'l-hamse derler. Dal he ba'd ki bi'l-erbaa' he vav ba'd bi'l-hamse derler. Vav be ye bile ba'd bi'l-erbaa' derler. Vav dal dahi ba'd-ı merrate derler ve dal he ye bi'l-hamse derler ve vav re ye bile bi'l-erbaa' derler ve ha tı ya bile bi'l-hamse tı ye ye bile bi'l-erbaa' tı he ye ba'd gayrı müstekar ve he ha ondan sonra zannini ait derler.

31 a

Fefhem ve kıssu'l-bâki 'alâ hâzihi'n-nüseki'l-latîfi temmet hâzâ işâretün ilâ suveri eb'âdi'l-evtârı ve dakâyık-i tabakât-ı mermûzi ekzeneti'l-esrâri (Bu işaretin sonuna kadar suretler hal ve durumların ima edilmiş sırları)... tamam oldu.



31 b

Beşincisi darb-1 fâhte, altıncısı serendâz, yedincisi çâr-dârb buhâri, sekizinci darb-1 herc, Dokuzuncu darb-1 evsâd ve buna darb-1 çifte de derler. Darb-1 hafîf'e tabi olanlar bile dokuz vuruştur. 1 reml-i tavîldir, 2 reml-i kasîrdir, 3 çâr-1 darbdür, 4 darbe 5- darbı râhdır, 6 muhammesdir 7 darb-1 reml-i sengîndir, 8 çâr-1 darb-1 hafîfdir 9 darbeyndir. Bu darbeyn de dediğimiz ağır vuruş ve hafif vuruştur. Ağır devir ve hafif devirdir. Kah ağır vuruş kah hafif devir ve ağır devri terkip edip toplanarak adına darbeyn dediler. Ardına bunların ikisine de dahil edip bir parçayı ayırsalar hangi vuruşta gerekse olsun hemen adına darbeyn koydular lakin vuruşlar sakîl ve hafîfdir. Geldik nakarat hesabının beyanına. Nakarat ne nesnedir. Şairlerin vezinlerinin kısmı aruzdur.

32 a

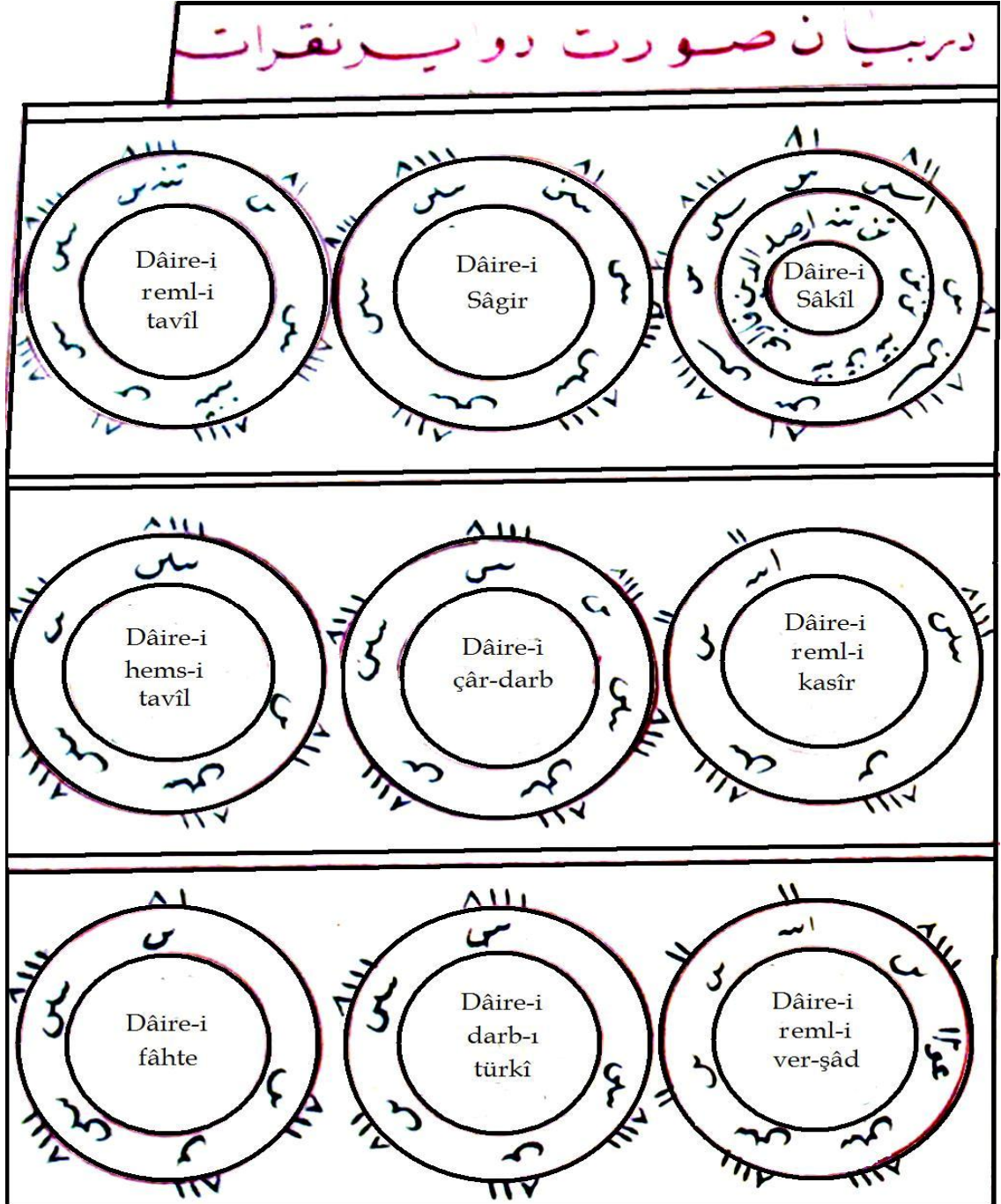
Güyendenin kısmı darb ve usûldür. Bil ki kim nakarat kısmından uzun süren ağır çember yirmi dört harfler nakaratıdır. Bu nice edecek kişiye ki dört kere gerekir. Te ne nen ten diye yirmi dört harf tamamlanır. Dâire-i hafîf on altı nakarâttır. Yani iki kere tenen tenenen ten diye on altı harfte tamam olur. Devâ'ire-i reml-i tavîl on sekiz nakarattır. Yani bunu örneği tene ten tenenen ten tene ten diye on sekiz harf tamamlanır. Ve dâire-i remli kasîr on dört harfdir. Bunun örneği tene ten ten tenenen ten diye on dört harfte tamam olur. Dâire-i çâr-darb ikidir. Birisi hafiftir birisi Remel-i kasîr'dir. iki kere tenen tenenen dese bir kere de tene nen ten tenenen ten diye otuz harfle tamamlanır. Dâire-i muhammes-i tavîl ikidir. Birisi sakîl birisi Reml-i kasîrdir. Dört kere tenenen nen diye bir kere dahi ten enenen ten ten tenenen diye otuz sekiz harf tamamlanır. Dâire-i verşân on iki nakarâttır. Bir kere

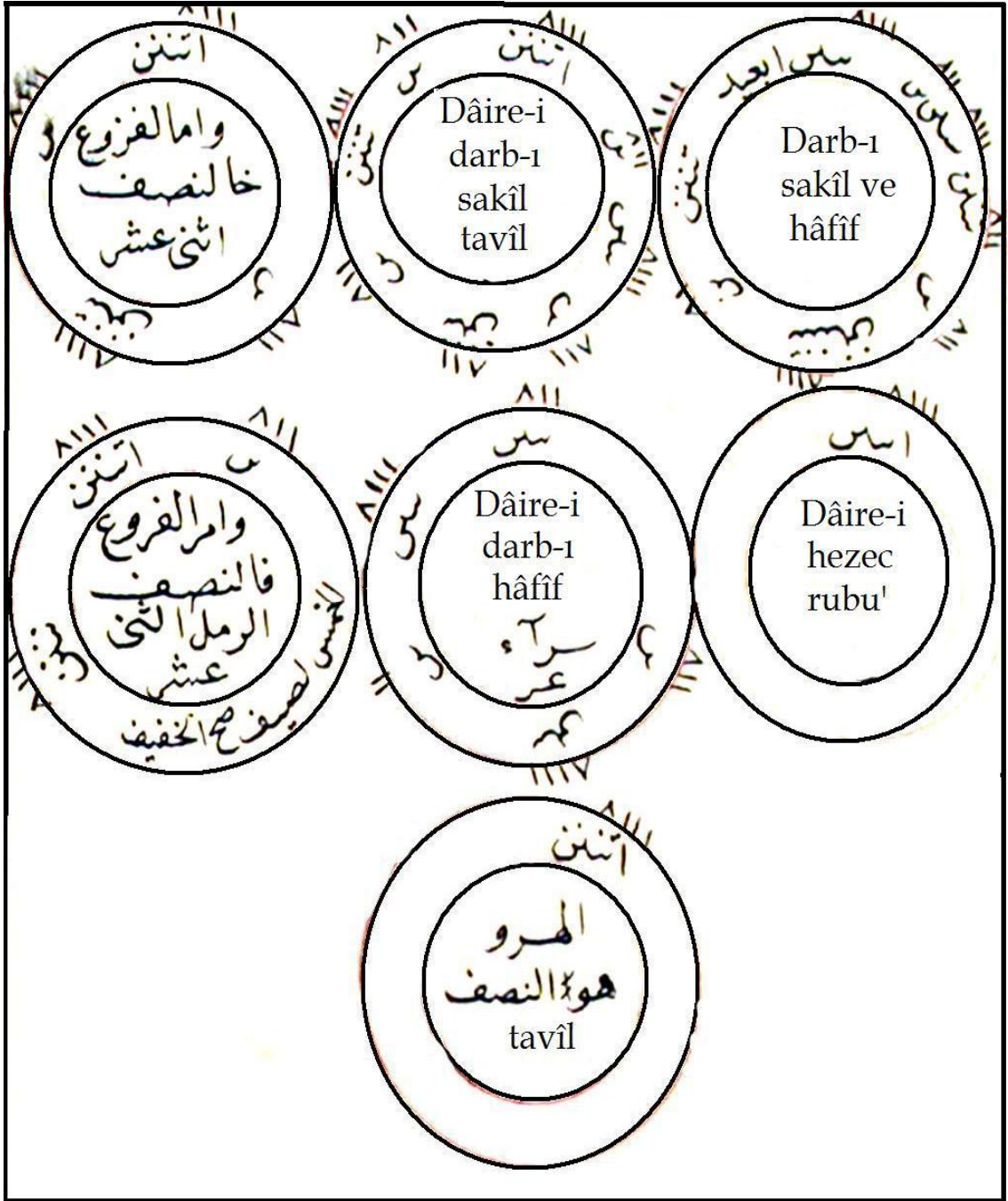
32 b

tene nen ten tenenen ten diye on iki harftir. Tamam olur. Dâire-i darb-1 Türkî on harfdir. Bir kere tenenen tenen ten ten ve ten diye on harfle tamamlanır. Dâire-i darb-1 fâhte on dört nakarattır. Bir kere ten tenenen tenenen tenen ten diye on dört harf tamamlanır. Geldik bir çeşidi de dâire-i sakîl bir bahrdır ve dâire-i sakîl rub'u vardır. Daire-i hafîf'in de rub'ı vardır. Bil ey dilşad her hoca ki cihana gelmişler zahmet çekmişler. Akıllar

yettikçe yâdigâr koymuşlar ve bazılarından aktarılmıştır. Bu irade ettiler ki asıl ikidir. Biri sakîl ve biri hafîdir. Ve başkalarına anlattıklarının aslı dörttür. Biri revândır biri sema', biri fâhte, biri reml-i tîzdir. Ya reml-î sengîndir. Tamam bitti.

33 a





Bakış terkipleridir. İş bu düzen üzere ki 1 Râst 2 ‘Uşşâk 3 Nevâ 4 Bûselik 5 Kûçek 6 Büzürg 7 ‘Irâk 8 Zengûle 9 Rehâvi 10 Hüseynî 11 Isfehân 12 Hicâz’dır. Âvâzeler dahi altıdır. 1 Geveşt 2 Nevrûz 3 Şehnâz 4 Mâye 5 Selmek 6 Gerdaniyye makamlarıdır.

34 a

Ey Dilşad bilir ki beyan zamanında beraber vuruş ve usulün asıl cem'dir ve vuruşu toplama vuruşdur. Zamanında odur ki iki vuruşun ortasında olan usul bir nesne değildir ki yazıp okumakla öğrenile. Bu usul bölüne bilir kısmet değildir. Nitekim yaratıcı Allah bir kişiye güzel temiz ve zarif yaratmayı verir. Bunlar Hak'tan bağışlama ve hediyedir. Kazanmakla olmaz. Bu usulu anlamak ve hatırlamak Hakk'ın hediyesidir. Buna uygun bir hikayet Ebû 'Alî'den nakl ederler. Söylemiş arayış sanayim var ki ben bilirim. Ve ilimler ve kemaller versin ki ben onu bilmeyip anlamadım ve hünerlerim ki elimden gelmez. Meğer Safiyü'd-dîn 'Abdü'l- mü'min Mısır'la Bağdat'tan talebeler getirmiş bir gün. Bu talebelerin bazısı bir yerde toplanıp ayırmadan nesne etmişler. Güfteli müzik söylerken nakarat geçmişler vuruşta yanlış hareket edip bozmuşlar. Sonra Ebû 'Alî'ye gelip sıkıntılarını söylemişler. Bu

34 b

ilmin aslını ve kuvvetini aydınlığını bilmeyip hayretten şaşırıp hayran kalmışlar ki bu müzik ilmi kutsal ilimdir. Sonra evs-i 'ilim olduğunu söylemiş ki bu ilmi öğrenmek gerek deyip diye varmış bu ilimde meşgul olmuş. Makamların daireleriyle zabt etmiş ve lakin vuruşta ve usulde aciz kalmış. Bu ilim onun için zor bir ilimdir. Müzik edebinin açıklanmasında ve ey Dilşad bu evvel görgüsünden biri budur ki bir kişi növbet-i mürebbet icra etmeye başladığında evvel bir makam göstere. Sonra hüsrevâni göstere. Tenbih hüsrevani odur ki bir makam göstere o makamda ya ağır ya da hafif iki nakarat usul vursun. Ondan sonra bir kavil ve gazel etsin. Sonra parçada daha tekrar etsinki buna terane derler. Ona ferdaşet derler ve eğer bu düzen üzere güvencelik etse onu sıkı aklarsa növbet-i mürüvvet tamamlamış olur ve güvencelik eden kişiye hocalar üç yol koymuşlar. Birisi kîlû'dur. Birisi ba'dır

35 a

Kil odur ki bir kişi nesne etmek istese önce darb'ın vura ondan sonra şiirini ve ses sedasını vere. Ba'd oldur ki sesin şiiri ile ede. Ondan sonra sesin ve şiirin bile ondan sonra darbın vura. Bunlar işarettir. İçinde günüz vardır. Bilir ki on makamlar altı âvâze

dört şu'be kırk sekiz terkîbât ile gece ile gündüzü yirmi dört saatine böldü ve ayırdılar. Ve bu yirmi dört saati on iki bölük ettiler ve on iki üçer bahş ettiler. Bu dört bahş'ı dört türlü tabiata benzettiler. Ondan sonra ne makam ne saate etkilidir ki uygun ve sıcak düşün. Ne huylu adama hangi makam denk uyar ve tabiatına mizacına hoş gelir. Sonra sabah vaktinden kuşluk vaktine kadar serd terdir. Kuşluktan ikindiye kadar kerem huşktur. İkindiden yatsıya kadar en asil soyludur. Yatsıdan sabaha değin serd huşktur ve çünkü sabahtan

35 b

kuşluğa kadar serd terdir. Bu vakitte uygun olan kerem-ter makamlar bunlardır: 1 Kûçek 2 Hüseyinî 3 'Uşşâk 4 Nevrûz 5 Zirkeş hâverân 6 Nişâvurek 7 Hisâr 8 Rekb-i nevûz 9 Muhâyyer 10 Hüseyinî 'acem 11 Çârgâh-ı 'acem 12 Şehr-i (siph) 'uşşâk 13 Mâye 14 Nevâ 15 'Aşîrân 16 Nev-rûz-i rûmî . Kuşluktan ikindiye kadar germ-huşkdür. Örnek: 'Irâk, Zengûle Nevâ, Geveşt, Segâh, Zevâli, Rû-yı 'ırâk, Hisârek, Mu'tedil, Segâh-ı 'acem, Irâk-ı 'acem. İkindiden yatsıya kadar germ-terdir. Örnek: Isfâhan, Rehâvi, Bûselik Mâye, Beste-i isfhân, Isfahânek, Zir-keşide Nigâr, Zemzem, Gerdâniye, Bûselik, Vech-i hüseyinî, Karcığâr. Yatsudan sabaha kadar serd-huşkdur. Örnek: 1 Râst 2 Hicâz-ı büzürg 3 Şehnâz 4 Selmek 5 Beste nigâr 6 Tebrîzî 7 Gerdâniyye-i nigâr

36 a

8 'Aşîrân 9 Pençgâh 10 Râst-mâye 11 'Uzzâl-ı 'Acem 12 Hicâz muhâlif 13 Râhatü'l-ervâh 14 Muhâlifek 15 Hicâz-ı 'acem 16 Nühüft 17 Nihâvend 18 Bahr-i nâzük 19 hicaz-i türki 20 Hicâz-ı rekb. Gelelim kara yağız (esmer) adama, buğday tenli adama ve sarışın adama hangi makamın iyi geldiğine. Kim karayağız ise tabiatı germ-huşkdur. ona 'Irâk makâmı ve tâbi'leri iyi gelir. Kim buğday tenli ise tabi'atı germ-terdir. Ona Isfahân makâmı ve tâbi'leri iyi gelir. Kim sarışın ise tabi'atı serd-huşkdur. Ona Râst makâmı ve tâbi'leri iyi gelir. Kim sarışın kumralı ise ona Kûçek makâmı ve tâbi'leri iyi gelir. Kitap tamam.

36 b

e's-salâtü ve's-selâmü aleyke yâ nebi'y-yallâh e's-salâtü ve's-selâmü aleyke yâ halîlu'l-lâh vird-i ahmerdür yanagun ey saçun habli'l-mübîn (râst) sûretin ve's-şems alnın ve'z-zuhâ ayne'l-yakîn ('ırâk) saçların ve'l-leyl izâ yagşede kılındı beyân (ısfahân) dişlerin ve'n-necmü kad câe âyetü'l-mübîn (büzürg) sûre-i kevserli şîr sende şerhdürür (zengûle) teşne-i dîl-i ümmetler indirdi cibrîl-i emîn (rehâvî) senin vâsfinda okundu elem neşrâhleke (hüseynî) hel etâ hakkında denildi hatmü'l-mürselîn (hicâz) 'âsi mücrimlerüz dalduk ma'âsi bahrine (bûselik) ya nebi eşfa'lenâ ente's-şefî'u'l- müznibîn (bûselik) rûz-i mahşerden günahkâr ümmetindür senin (nevâ) ya rasûlü'l-lah makâm-ı bende ki olgıl mu'în ('uşşâk) e's-salâtü ve's-selâmü aleyke ya rasûlü'l-lah e's-salâtü ve's-selâmü aleyke ya halîlu'l-lâh e's-salâtü ve's-selâmü aleyke ya nebîya'l-lah (râst)

37 a

ey şeh-i şehir-i şerî'at ey emîr-i mulk-i dîn (geveşt) ger sen olmasan yaradılmazdı eflâk-i zemîn (büzürg) ey mürüvvet-i ma'deni ey menba-ı kân-ı kerîm (selmek) ey resûl-i kibriyâ-i kâ-miyâb-ı kâ-mübîn (şehnâz) hil'atı levlâkla şânın da gelmişdür senin (hisâr) mustafâ mâ câ'e rahmeten li'l-'âlemîn (gerdâniyye) bu makâm-ı bendeki göster şefâ'atı rûyini (mâye) zulmet-i 'isyân içinde kalmışım (segâh) ey mercibeyn (çârgâh) ya halîlu'l-lâh ya necîyu'l-lâh ya safîyu'l-lâh (dügâh)

3.4. Tercüme-i Risâle-i Mûsikî'nin Günümüz Türkçesine Aktarımı

1 b

İnsanların ve cinlerin yaratıcısı olan Allah'a ölçsüz (sonsuz) hamd ve şükürler olsun ki (o Allah) kudretinin sonsuzluğu ile insana ana rahmindeki bir damla sudan can verdi. Kudretinin yüceliğini ve sanatının yüksekliğini göstermek için birçok gönül avlayıcı eşsiz sureti yokluk âleminden varlık âlemine getirdi. İnsanoğlunun diğer canlılar üzerine muhterem ve üstün kılmak için ona akıl, söz, temiz gönül ve temiz bir yaratılış verdi.

2 a

Ve bütün salât ve selam ol seyyid-i sa'âdât ve yaradılmışların en şerefli ve en sevgilisi Muhammed Mustafa'nın üzerine olsun bundan sonra yûsuf ibnü'z-zeyn ibn yûsuf-ı rûmî'l-ma'rûf şehri-i bakîr şehri'l-mevlevî rahmetü'llâh ya bazı büyükler bu zor ve sınırları belli olmayan işten kolay kısa bir iş yapması ricasında bulunmuşlar. O da araştırarak geçmiş zaman üstadlarının edvarından Farsça yazılmış okuyup işitene faydalı olabilecek bir edvar temel almış ki o üstadları dua ile ansınlar. Amma içinde yaşadığımız bu asırda bazı kimseler benden faydası olsun ve beni dua ile ansınlar diye

2 b

benim hüner ehlinden ricam bunu okuyup eğer bir yanlış varsa itiraz etmeyip düzeltmeleridir. Fârâbî rahmetullâhi aleyhi rivayet ederki tanrı teâlâ alemleri yaratıp onlara hareket etmelerini emrettiği zaman sesler ortaya çıktı ve o sesler ile musiki ilmi ortaya çıktı. Bu ilmin türemesi o ruhani nağmelerdendir. Bu ruhani bir ilimdir ve alimler bu ilmi hesapla bulmuşlardır. Safiyü'd-dîn abdu'l-mü'min ilimlerin hepsinin sonuna ermişti. Musiki ilminde gayetle kemal sahibiydi. O ilmi ihya etti. Bu sanatta pek çok besteler yaptı ve edvâr vücuda getirdi. Üç yüze yakın nevbet tertip etti.

3 a

Hiçbir mûsikî üstadı ondan çok tasnif yapmamıştı ve o üçyüz nevbet'in yüzellisi meşhurdu. Oniki burçtan oniki makam tasnif etti ve yedi yıldızdan avazeler aldı ve dokuz felekten dokuz çeşit usul terkip etti. Her makamın aslını avazeden fark etti ve avazenin dört çeşit unsur olan ateş, hava, su ve toprağa karşılık geldiğini tespit etti. Bunların her birine dört çeşit isim verdi. Bu dört unsur bezm-i elestdeki ruhlar aleminde ruhani nağmeler duyardı. Bu dört unsur çeng, ud ve ney'den farklı nağmeler işitir. Bu şekil olan nağmelere ruhani nağmeler denir. Bu nağmeler ruhu cünbüşe ve harekete geçirir.

3 b

Bu unsurların ezelden ruhani nağmesi olmasının sebebi nedir... vardı ama bazı ruhlar ruhani nağmelere aşına idi. Bu ruhlar bu nağmeleri işittiklerini inkar ettiği anda bu nağmeleri işitmişlerdi. Bu nağmelerle ruhlar şevk, cünbüş ve harekete gelirdi. Hoş vakit geçerdi. safiyü'd-dîn abdü'l-mü'min zamanında bağdad şehrinde bağdad alimlerine musiki ilminin varlığı kabul ettirilmek istendi. Fakat haram denildi. safiyü'd-dîn abdü'l-mü'min bunu işittiler ve halîfenin huzuruna çıktı. Halifenin gözünden bu ilmi uzak tutmak münasip değildi. Çünkü bu ilmi halifeden uzak tutmak münasip değildi. Bir kez bu musiki ilmini tecrübe edin de öyle men edin dendi. Safiyüddin şöyle dedi: Bir deveyi kırk gün susuz koyup, kırk günden sonra önüne bir leğen su koyun bu anda da musiki yapılınsın

4 a

Deve musiki ile meşgul olursa suyu bırakırsa musiki "ilm-i şerif"dir bunda zarar yoktur eğer ki musiki dinlemeyip suyla meşgul olursa bu "ilm-i şerif" değildir ve bunda zarar bile vardır. Halife bu sözü dikkate alıp deveye su verin ve kırk gün sonra büyük faziletli alimler, emir ağaları Deve ile safiyüddin'in ne yapacaklarını halife buyurdu. Deveyi getirdiler. Ayağını bağladılar ve bir gümüş leğeni su doldurdular. Kırk günden beri susuz olan devenin ayak bağına çözdükten sonra deve aksaya aksaya su içeceği anda

diğer taraftan şeyh safiyüddin “kef ya cemalet” deyip zirgüle makamındaki nevbet-i müretteb’in musiki icrasına başladı. Deve gördü ki hoş avaz kulağına girdi.

4 b

şeyh’den yana dikip gözlerini daha sonra gözlerinden yaşlar aktı. Üç defa devenin ağzına su verilse de deve su içmekten vazgeçip gözlerini musiki yapan şeyh’e dikti ve yaşlar akıttı. Cümle halk bu anı görüp musikinin ilm-i şerif olduğuna kanaat getirdiler. Musikinin uzak tutulmaması için feryat ettiler. Aceleyle güzel seslilerin ve iyi huylu nazik yiğit ve oğlanların bu ilmi öğrenmesine heves edip bu şura erdiler. Bu ilim ile musikinin halleri çokdur. Bunla meşgul olursak söz uzayacaktır. Amacımızdan uzak düşeceğiz. Bu konudaki hikayeleri okuyan ve yazan melalet halinde olur. Bu konudaki hikayeleri özetledik. Bu sözler ariflere yeter. Allah sevabımızı arttırsın. Bundan sonra önceki üstadlar bu hikmet ilminden

5 a

Ve kıymetli okuyuculuk ilminden, yıldız ilminden ve tıp ilminden çıkardıkları on iki burç, uzun yıldız ve dört unsur (Hava, su, ateş, toprak) ve gece ve gündüz’ün yirmi dört saatidir. Şöyle tertip ettiler: Âdemoğlu’nun aslı dört unsur olan hava, ateş, su ve topraktır. Bu yüzden makamlar dördttür. Şu’beler de dördttür. Bunlar: yegâh, dügâh, segâh ve çârgâh’dır. Bu kitabın ismi *edvâr*’dır. Her kim ki bu edvârı okuduğunda bu ilmi bildiğini zannetmemelidir. O halde bu ilim alçaklık ilmi olur. Bu ilme amel etmek gerekir. Kâmil üstâda varmalı hizmet etmek gerekir. Şöyle ki musiki ilminin tamamını okumuş, bilmiş, üstâdına yetişip ta’lim etmiş olan üstâd olmaya kâdir olur.

5 b

Üstad olan yetenekli olur, devlet ve halk tarafından o el üstünde tutulur, izzet eylenir ve başlarına tac edilir. Çünkü devlet tacını ehl-i hünerin başına Allâhü te’âla koymuştur. Ondandır ki bilgin Farabi (Allah kabrini nurlandırın)’dir. Farabi’nin söylediği asıl olan oniki makam, yedi avaze ve dört şu’bedir, kalanı terkiplerdir. Evvelki bütün

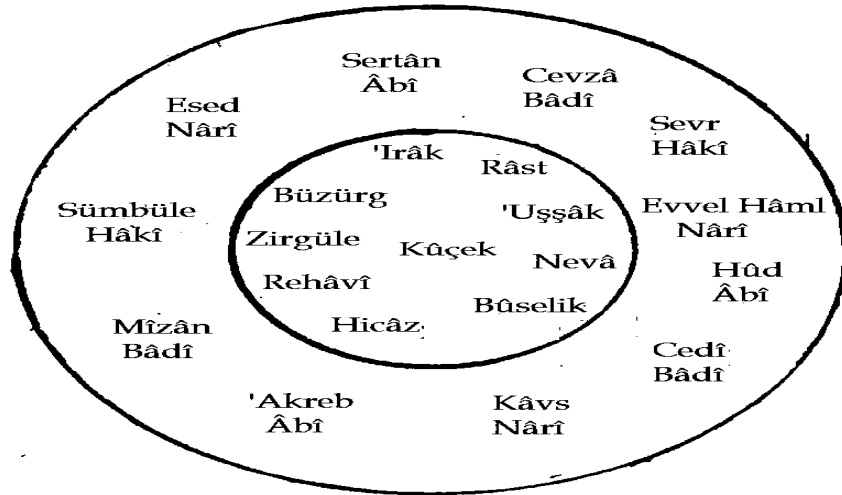
üstadlar geldi kuvvetlerinin yettiğince iki veya üç şu'be terkip etti. asıl olan oniki makam, yedi avaze ve dört şu'bedir. Kalanlar terkiptir. Bu arttırılabilir. Şimdi geldik oniki makam'a: birinci râst ikinci 'ırâk üçüncü ısfahân dördüncü zîr-efkend kûçekdir.

6 a

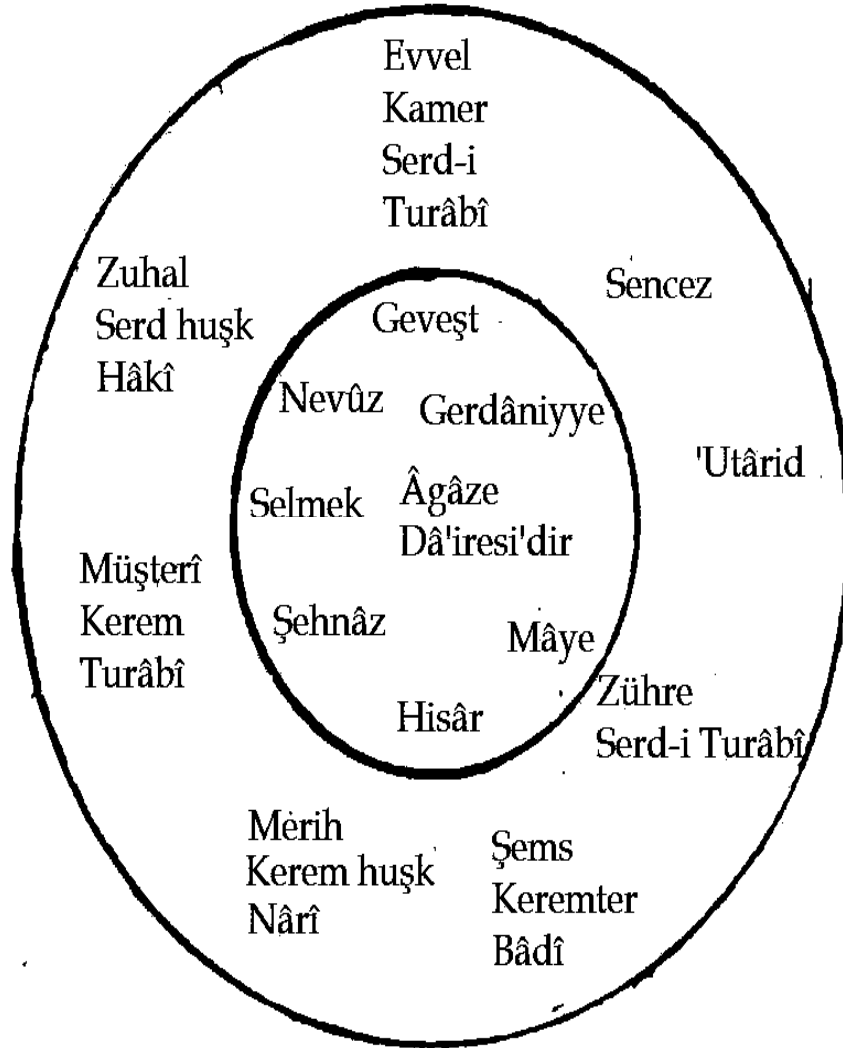
beşinci büzürg, altıncı zirgüle, yedinci rehâvî, sekizinci hüseynî, dokuzuncu hicâz, onuncu, bûselik, on birinci nevâ, on ikinci uşşaktır. Avazeler şöyledir. Geveşt, nevrûz selmek, şehnâz mâye ve gerdâniye. Şu'beler: Yegâh, Dügâh, Segâh ve Çârgâh'dır. Hikmetli olan musiki ilmi tıp ve yıldız (astronomi) ilmi ile münasebet halindedir. On iki burç, yedi yıldız dört unsur ve yirmidört saate göre terkip yapıldığından oniki makam, yedi avaze, dört şu'be ve yirmi dört saat (terkip) terkip edilmiştir. Geldik oniki makam ve burç dairelerine.

6 b

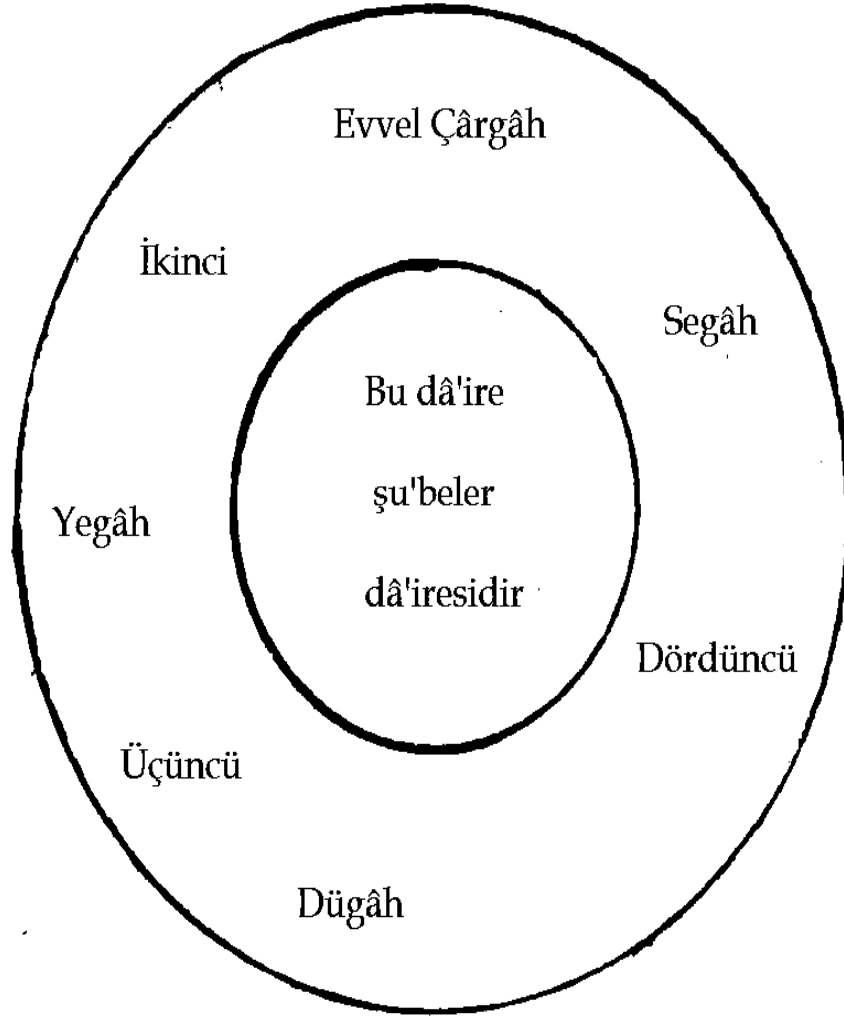
Geldik terkîblere, on iki makam on iki burç bu dairedir.



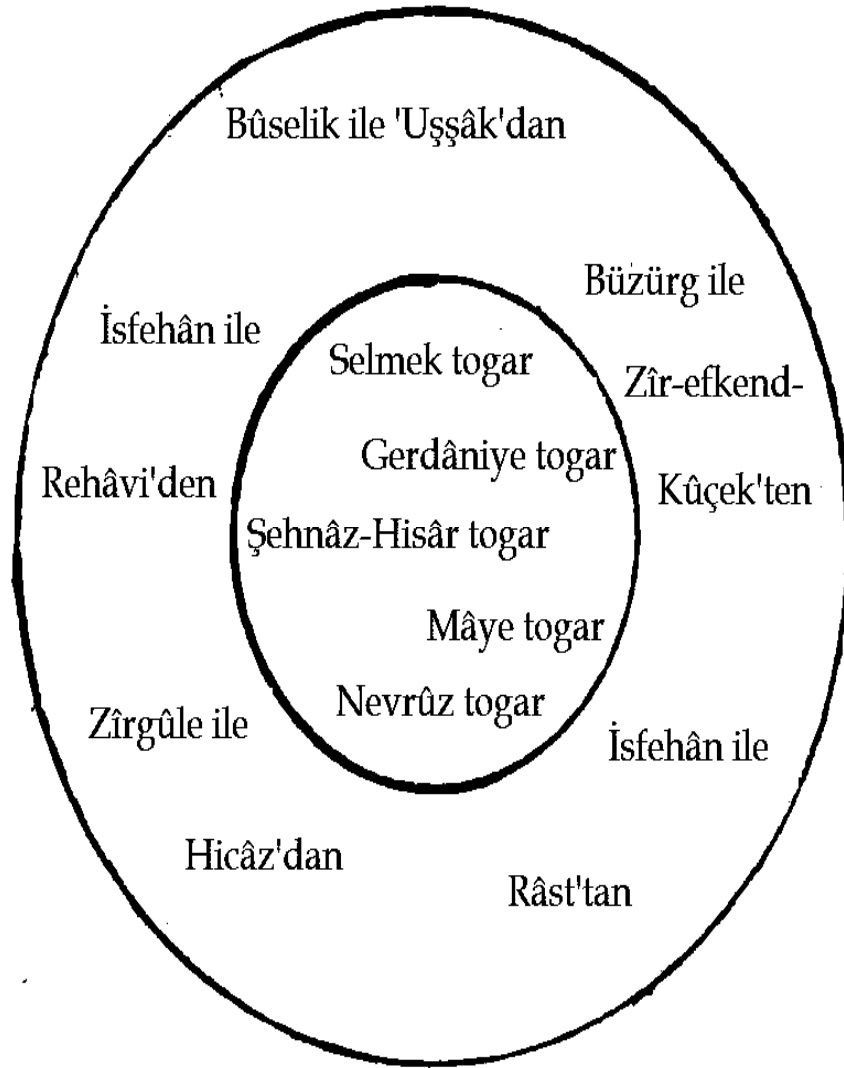
Geldik yedi âgâzenin terkiblerine, yedi yıldız bu dairede beyan eder.



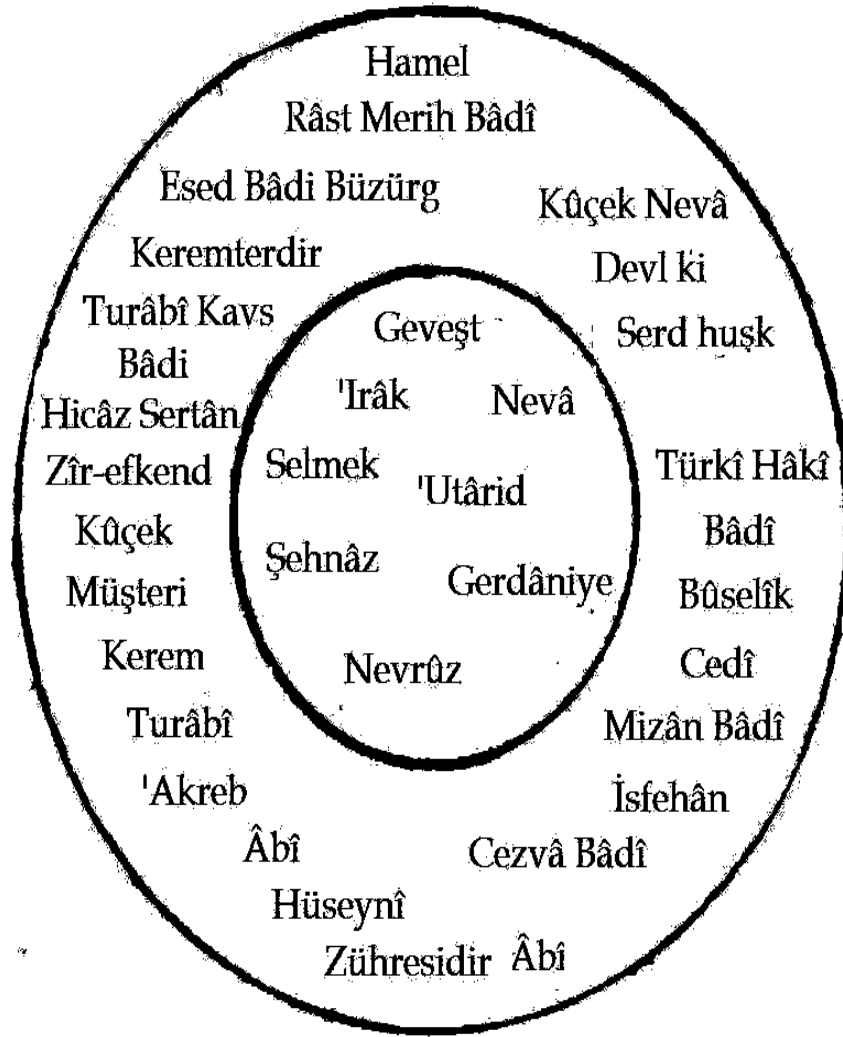
Geldik dört Şu'benin terkiblerine dört unsuru beyan eder.



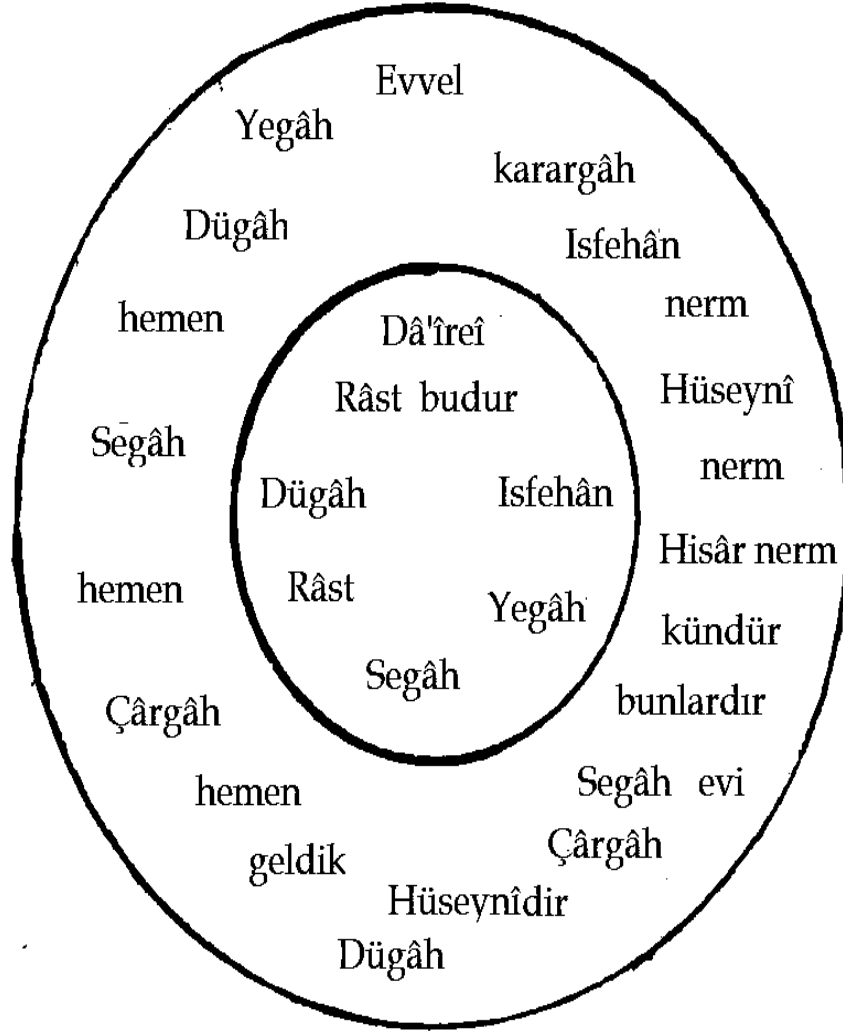
Geldik her makamın âgâzesine bu daire onu beyan eder.



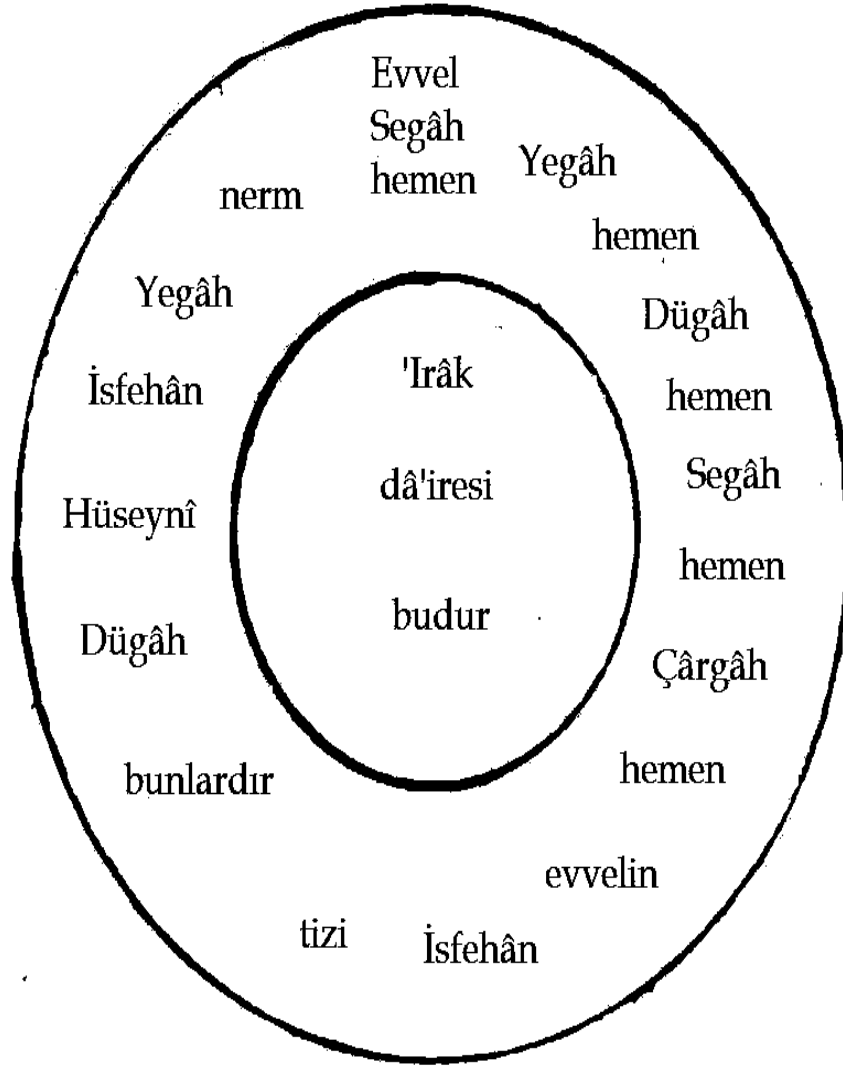
Geldik her makamın tabiatı ne ise âgâzeninde tabiatı odur.



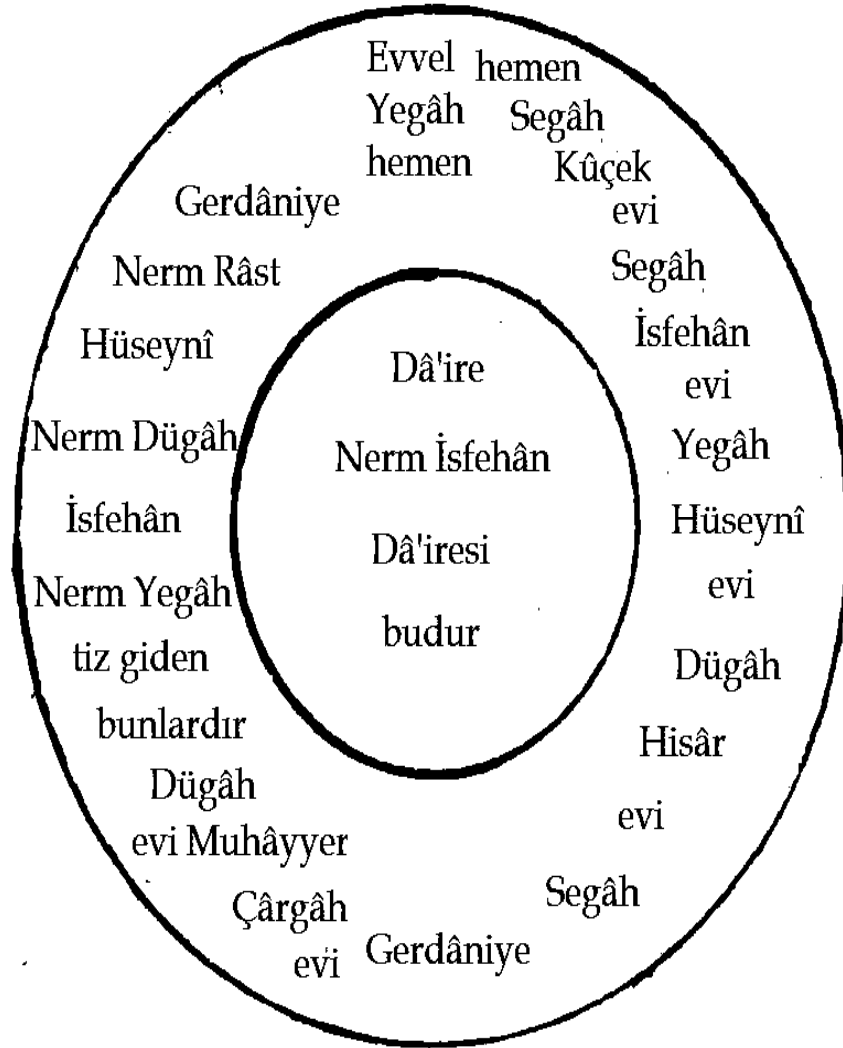
Geldik makamlar şerhine bu daire onu beyan eder. Tîz, ber-tîz, nerm, ber –nerm



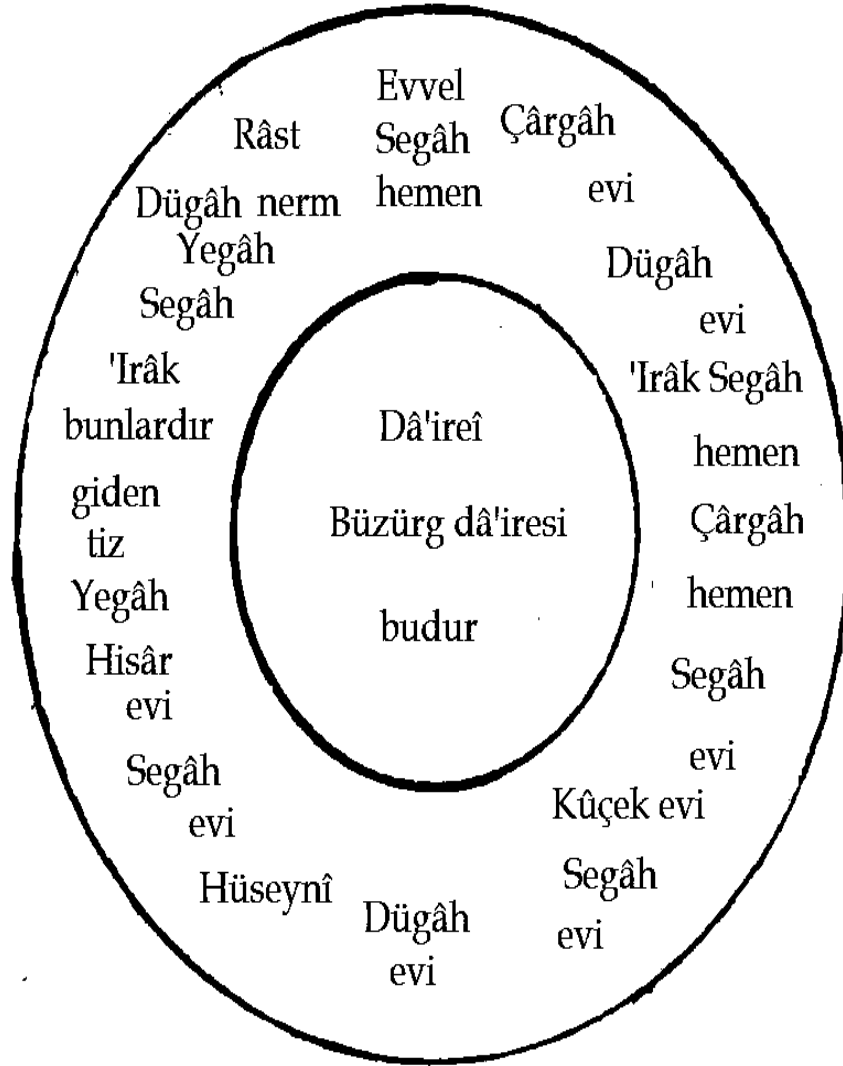
Geldik 'Irâk âgâzesinin dairesine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



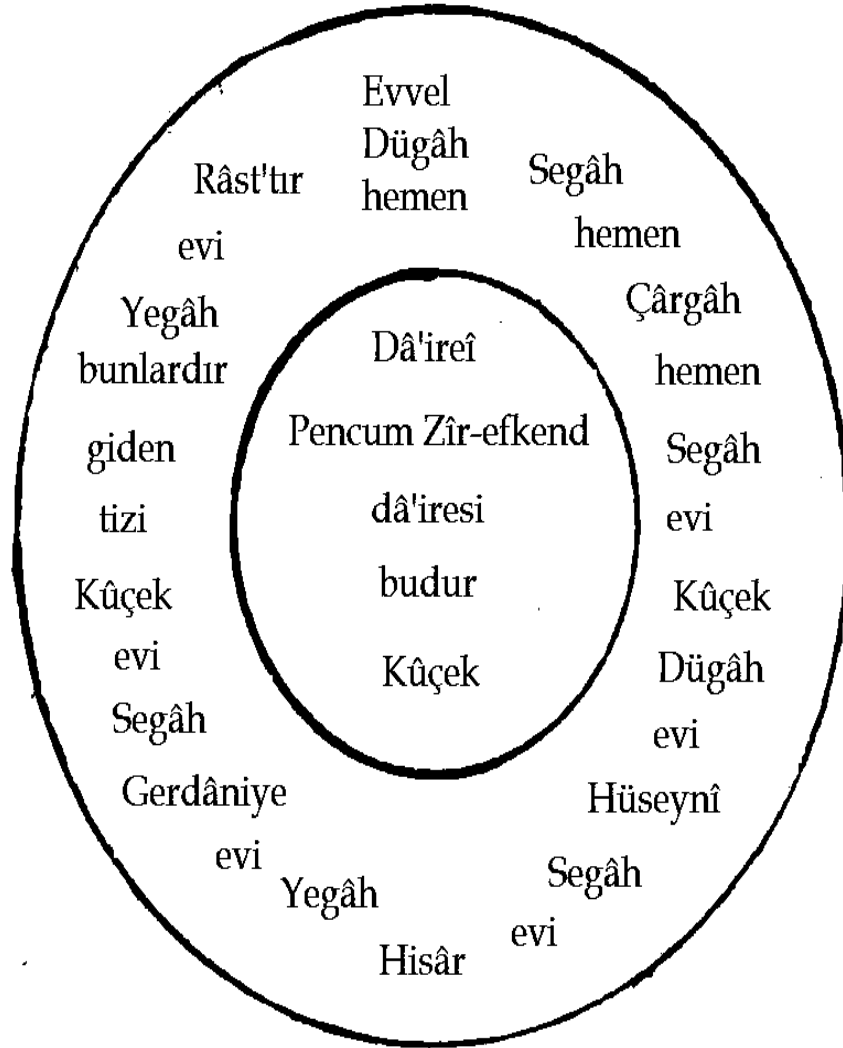
Geldik İsfehân âgâzesinin dairesine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



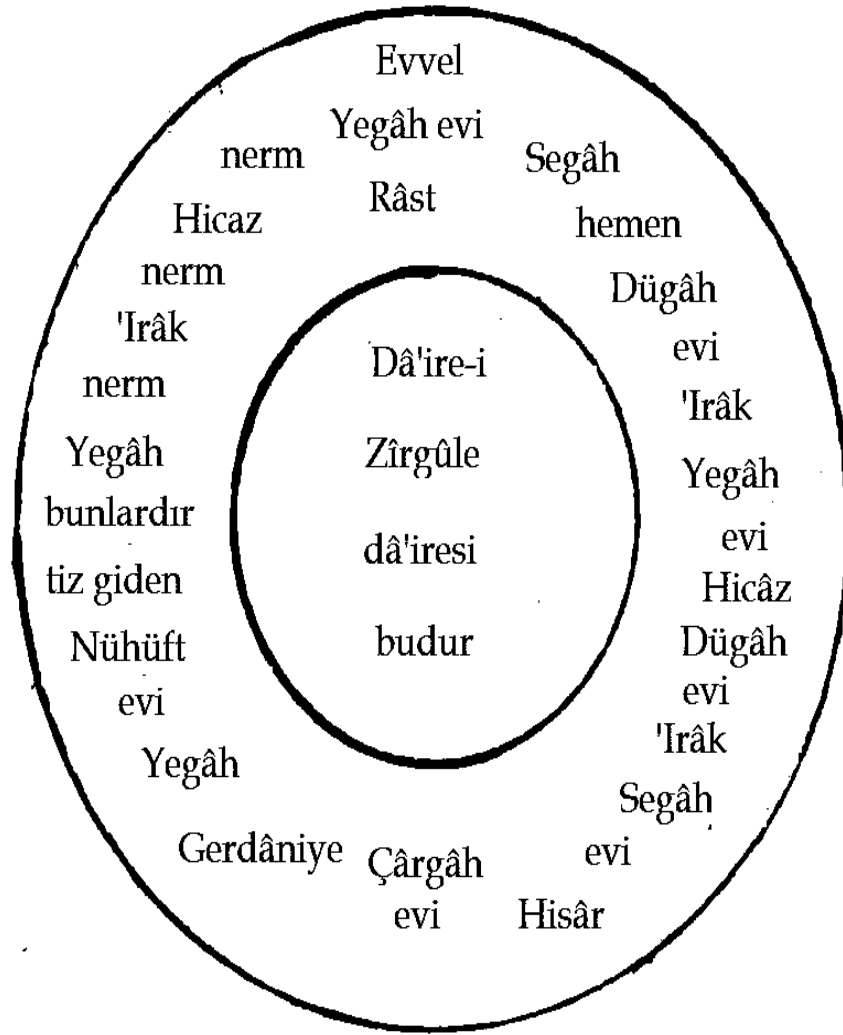
Geldik büzürg âgâzesinin dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



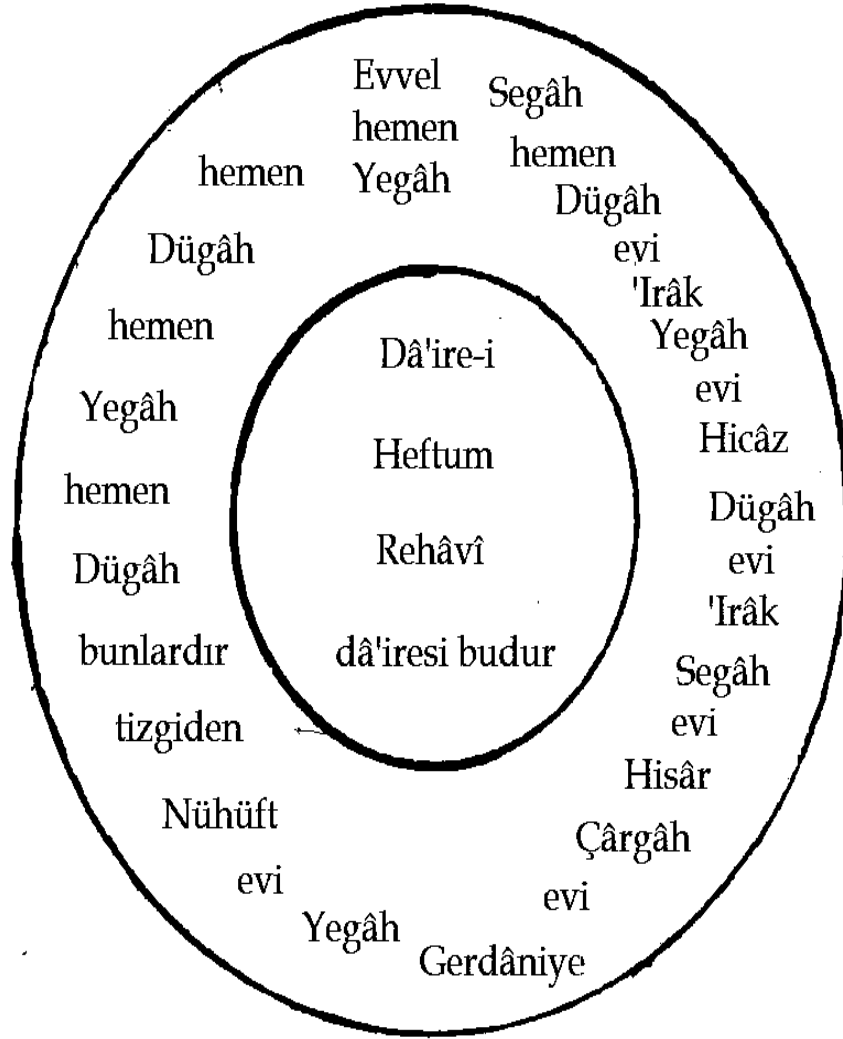
Geldik zir-efkend agâzesinin dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



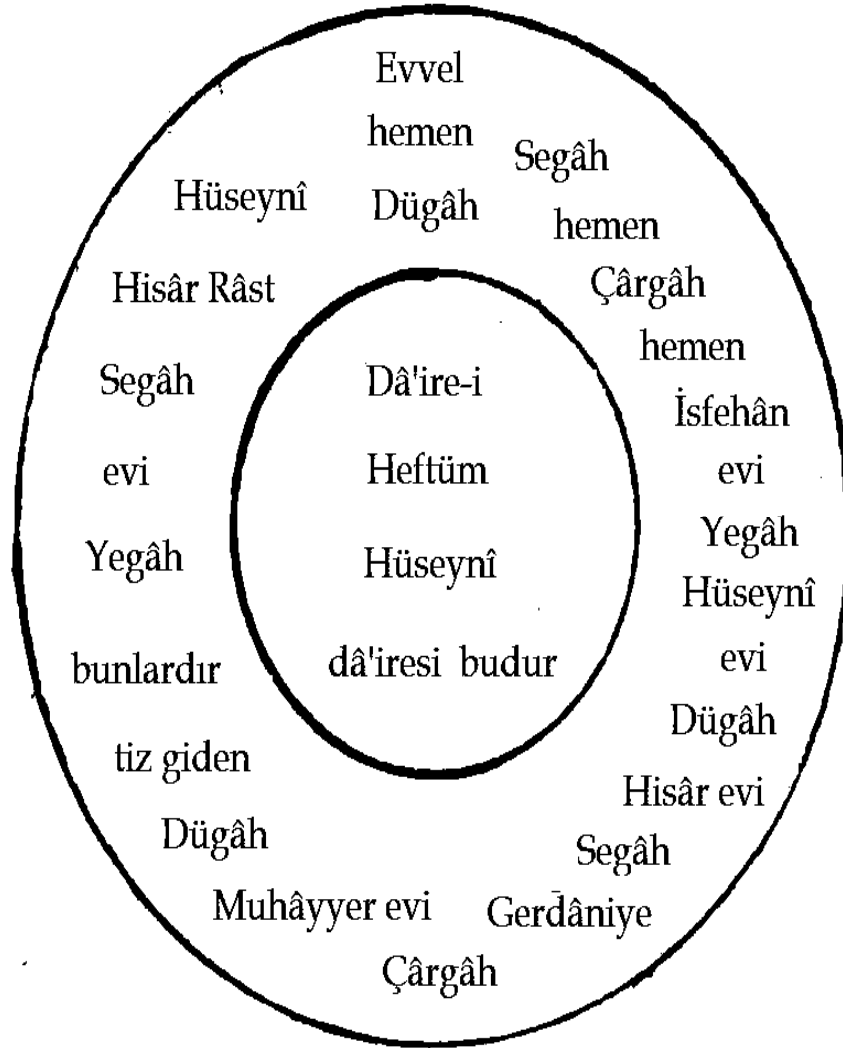
Geldik zirgüle agâzesinin dairesine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



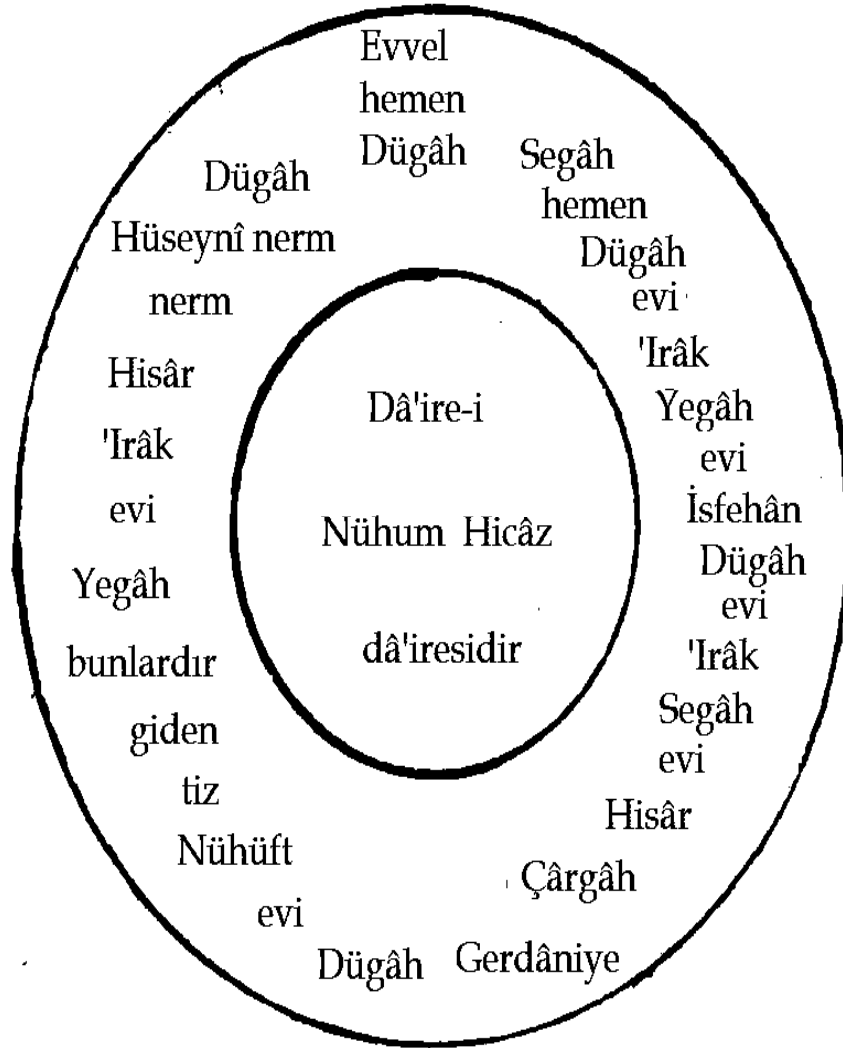
Geldik rehâvî agâzesinin dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



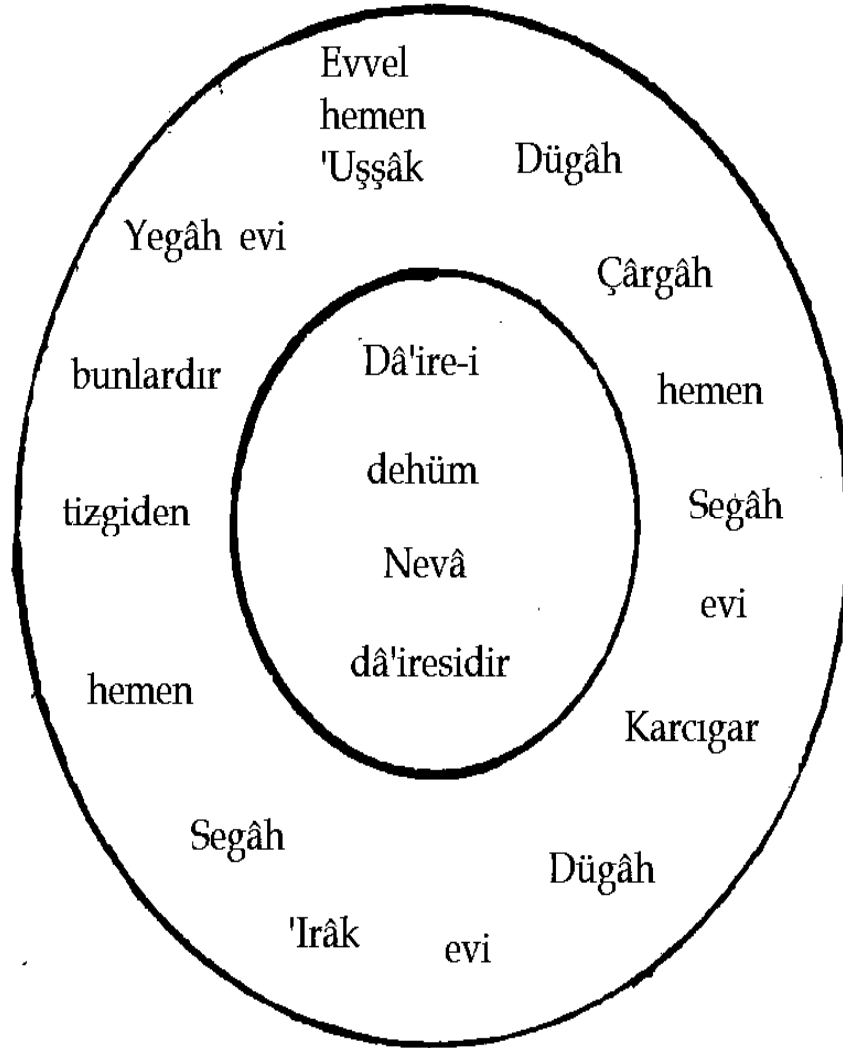
Geldik hüseynî agâzesinin dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



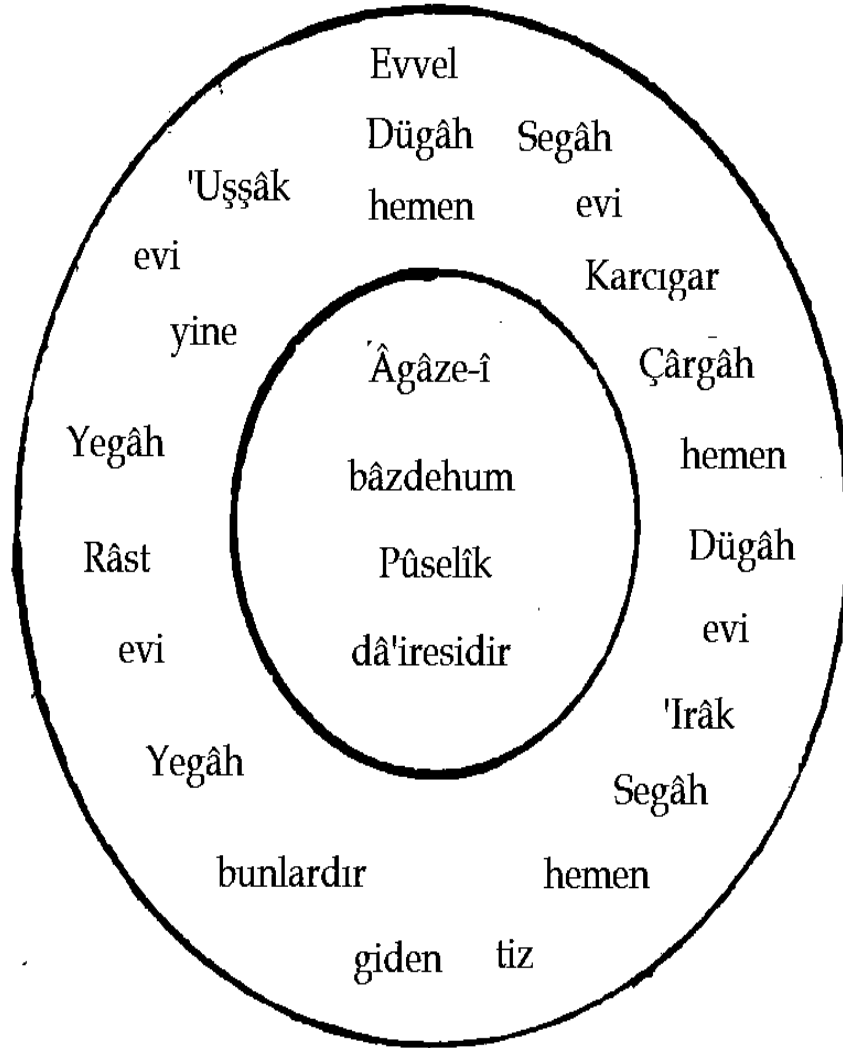
Geldik hicâz agâzesinin dâiresine. Tîz- ber-tîz, nerm, ber-nerm



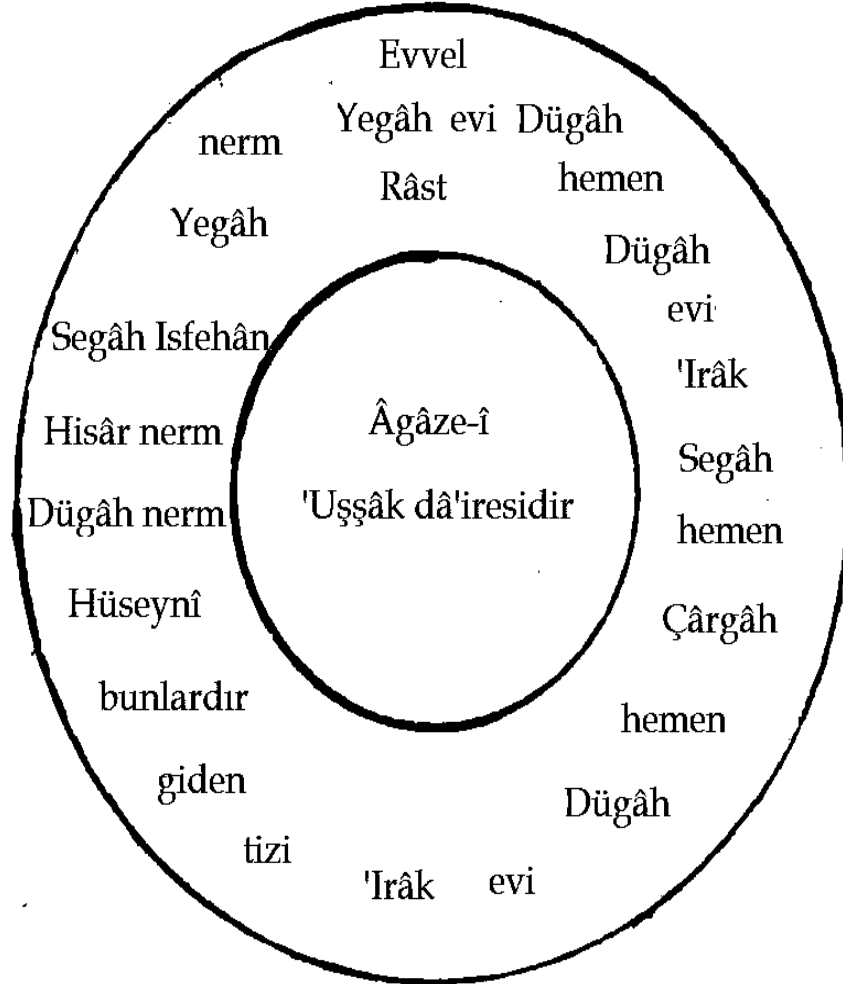
Geldik nevâ agâzesinin dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



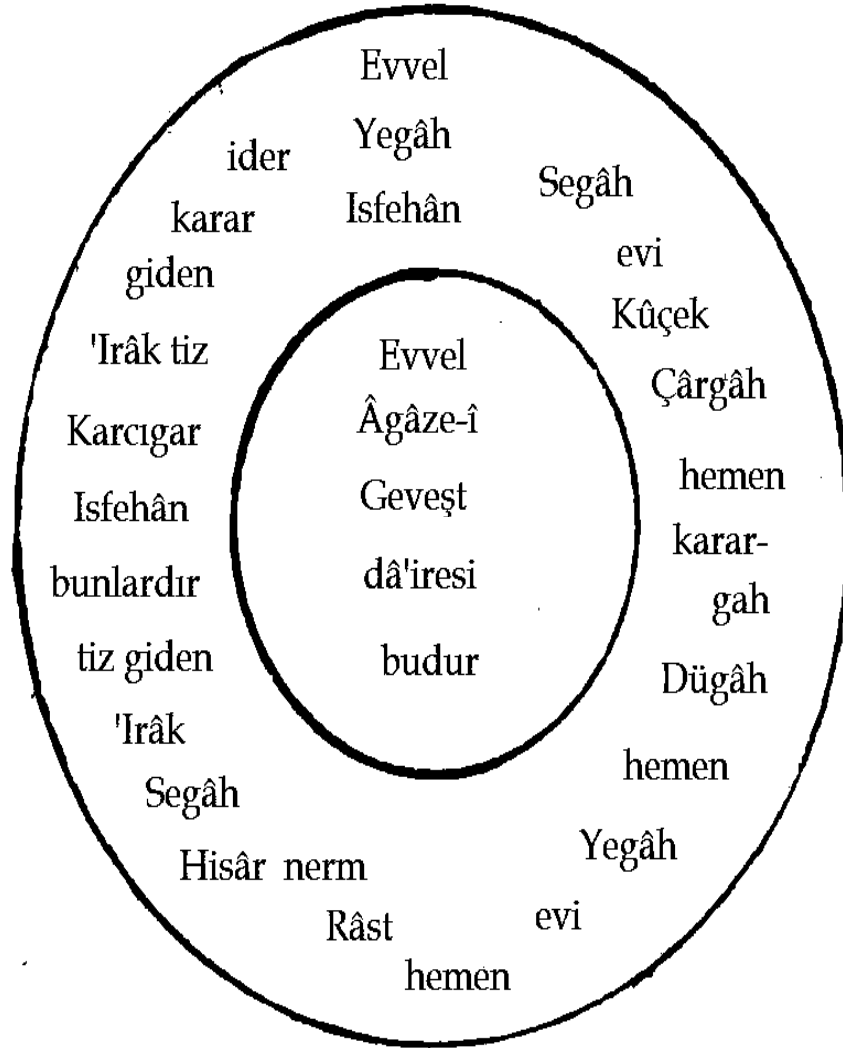
Geldik pûselik agâzesinin dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



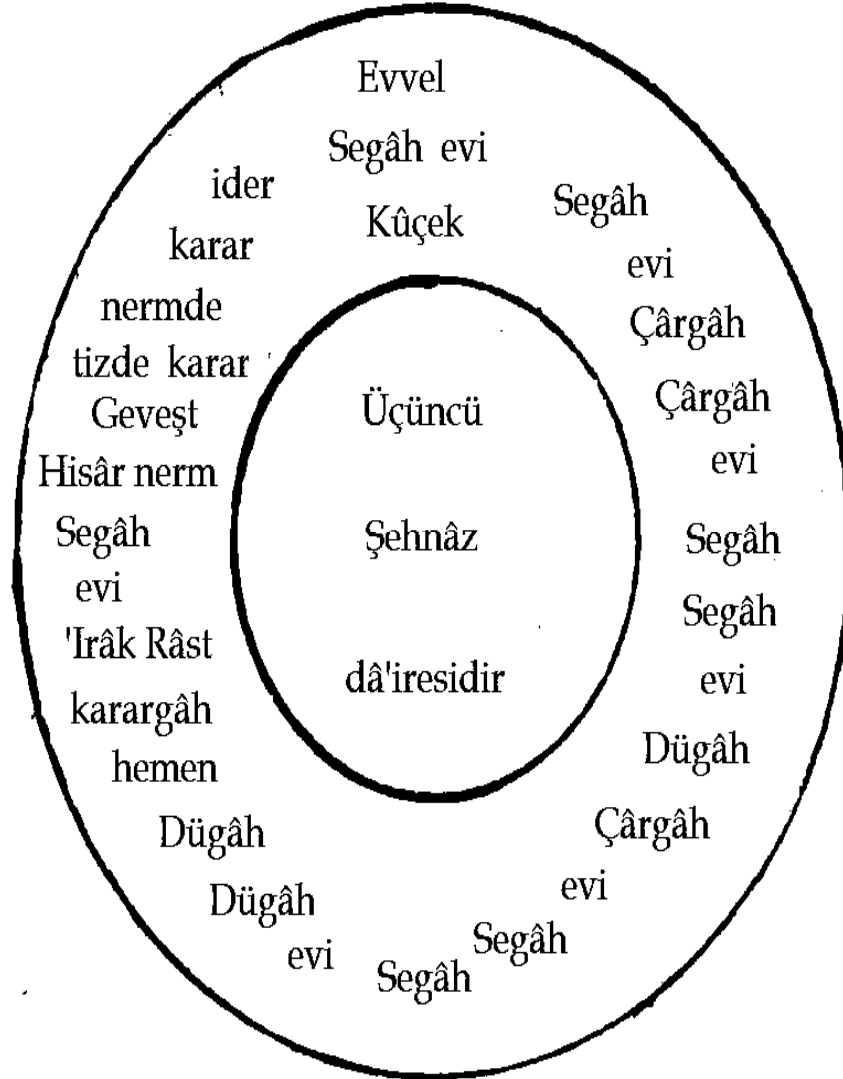
Geldik 'uşşâk agâzesinin dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



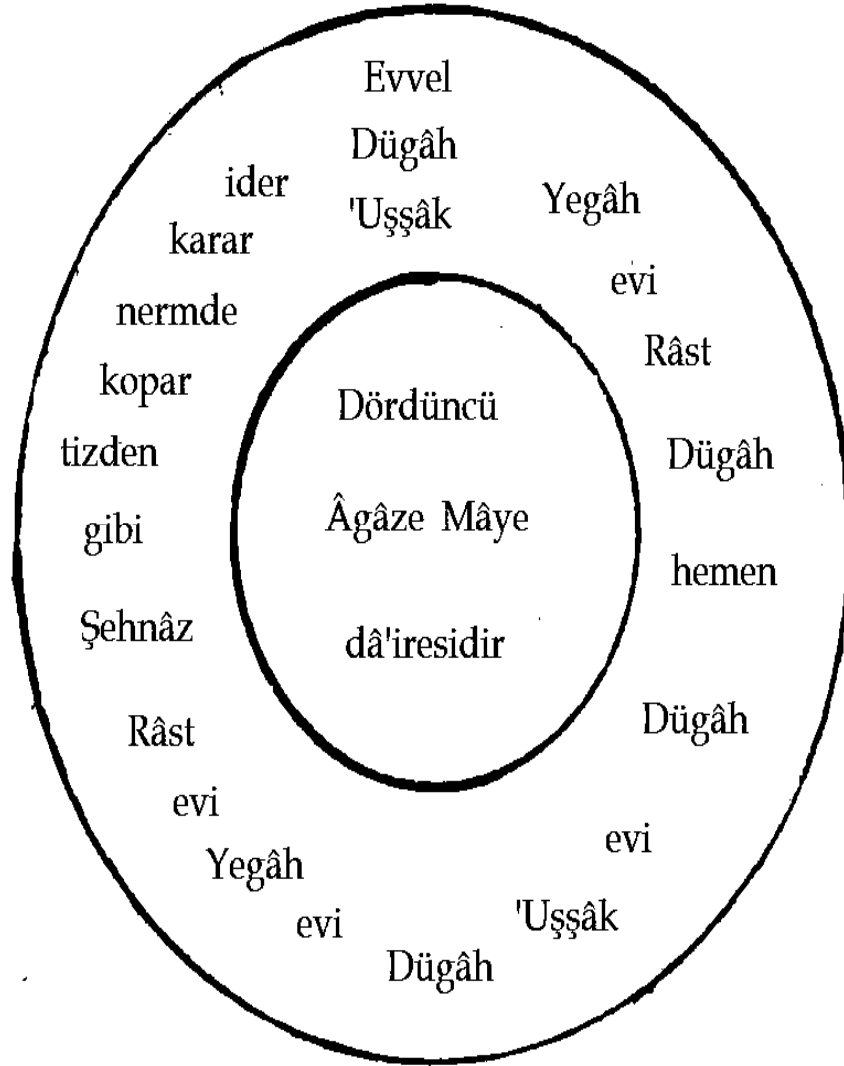
Geldik agâzeler şerhine geveşt dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



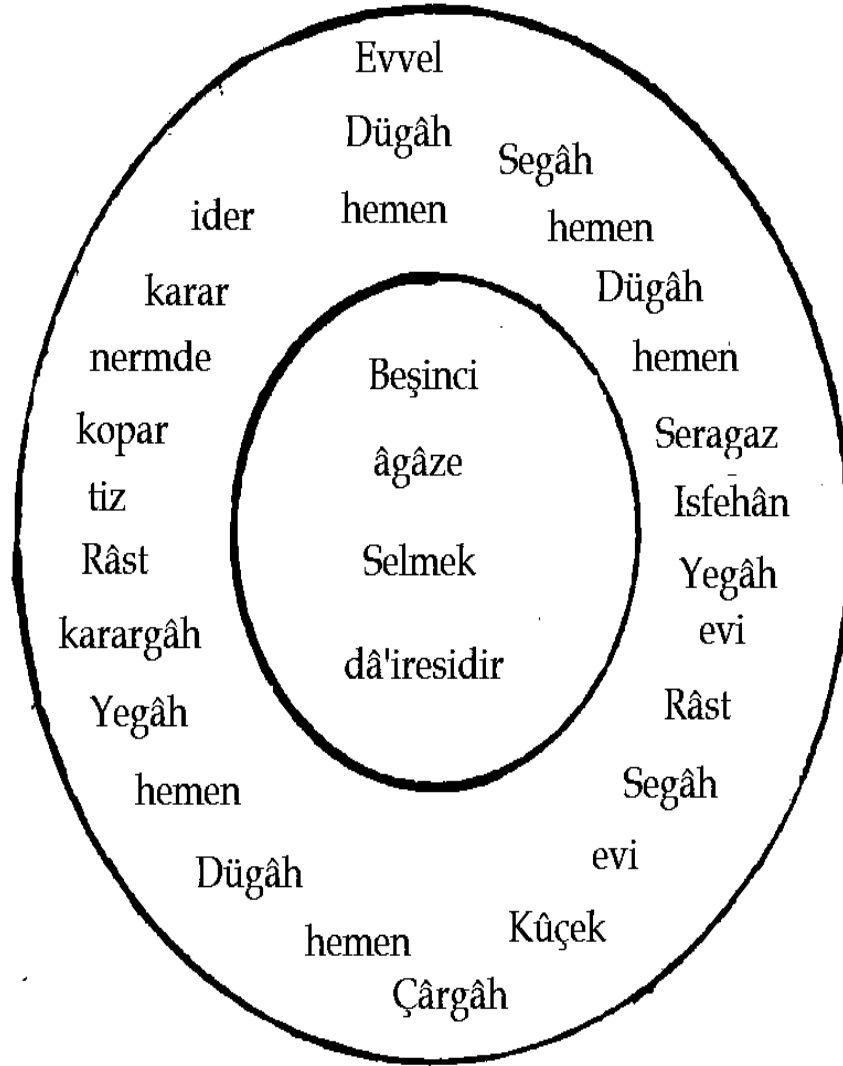
Geldik şehnâz agâzesinin dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



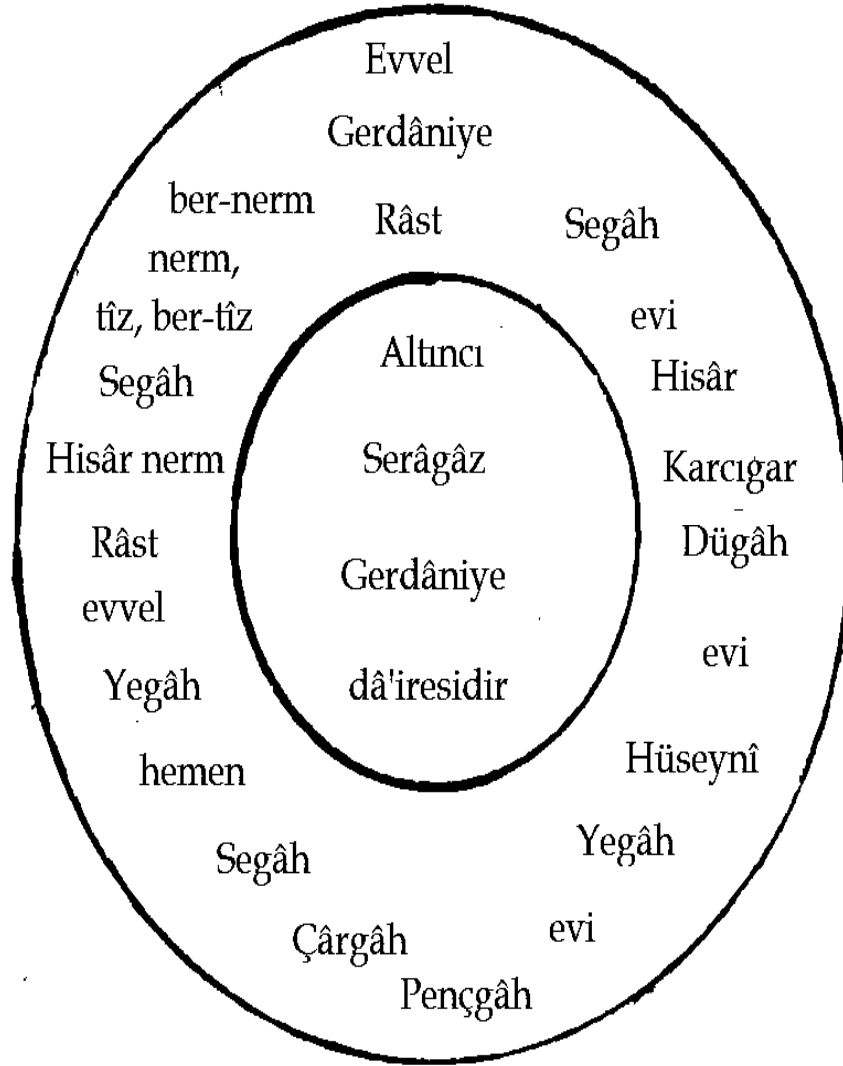
Geldik mâye agâzesinin dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



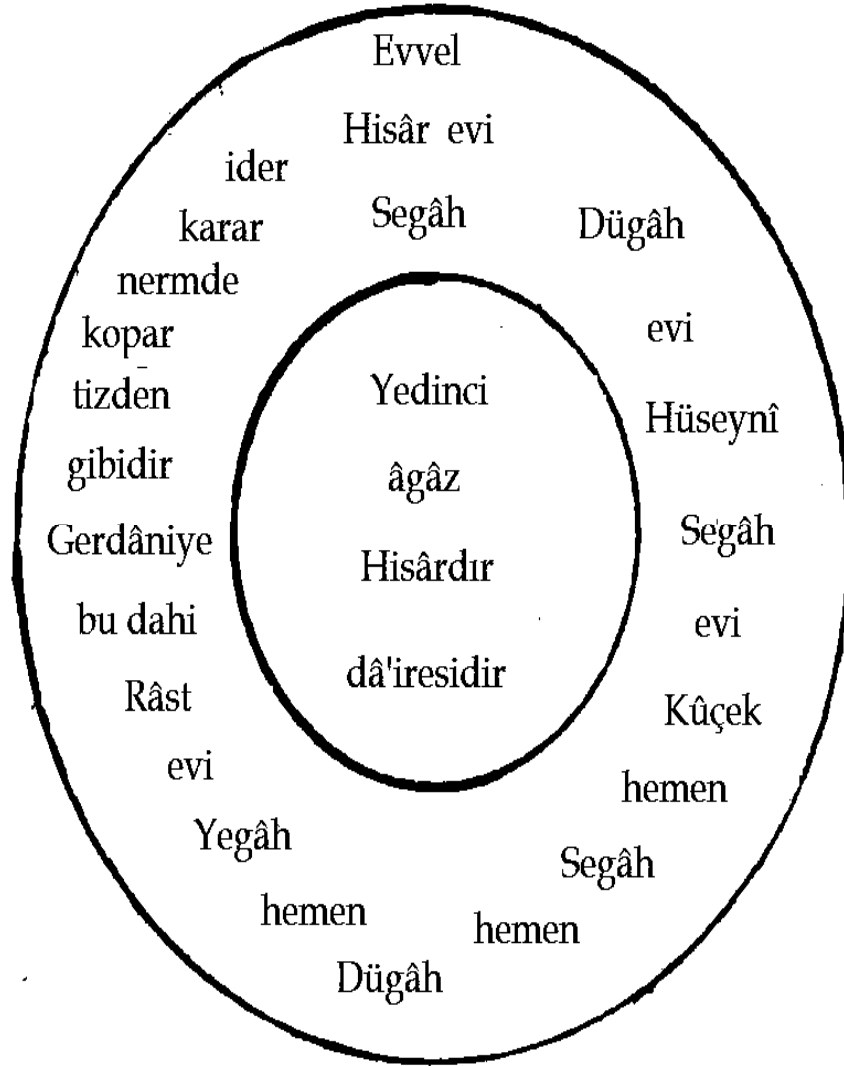
Geldik selmek agâzesinin dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



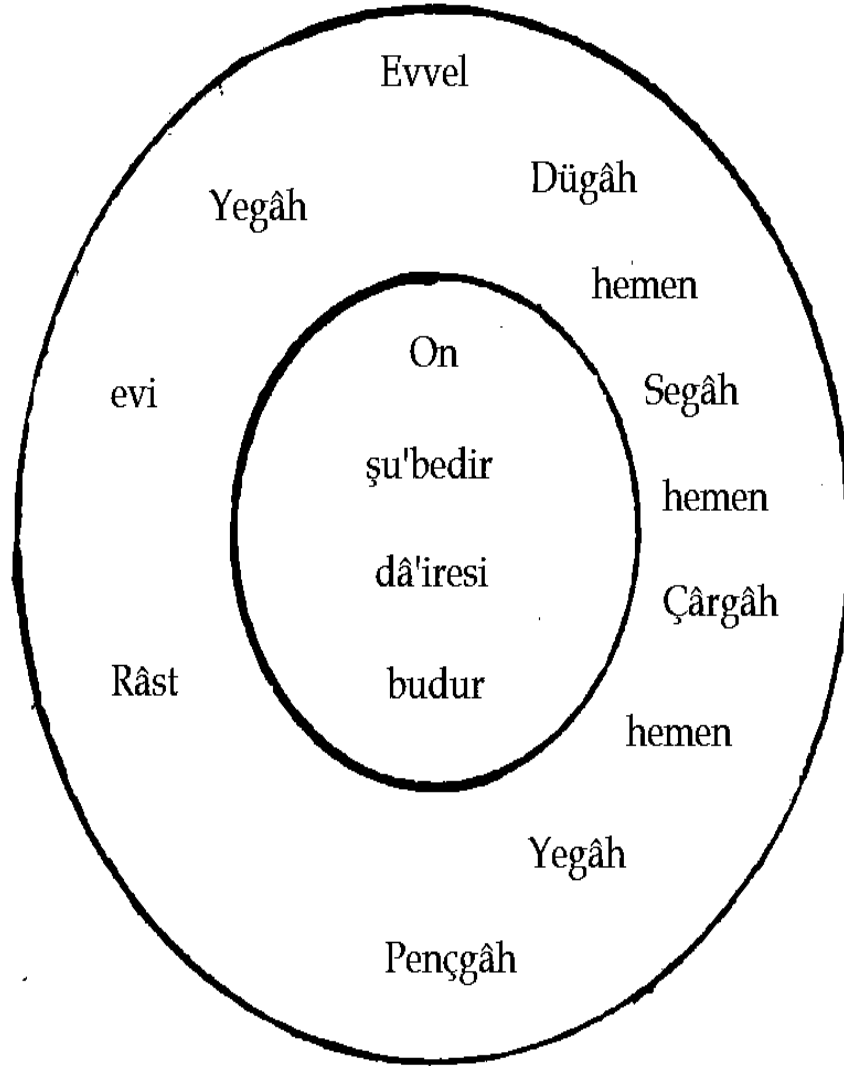
Geldik gerdâniye agâzesinin dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



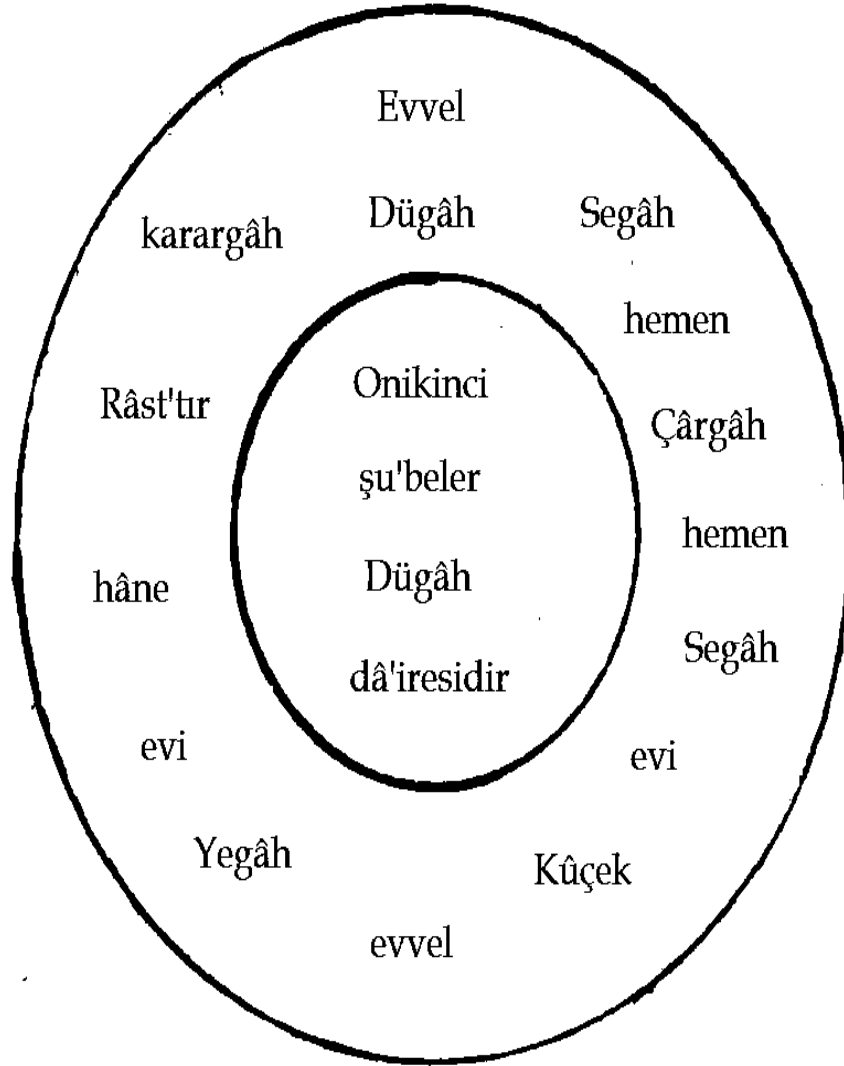
Geldik hisâr merkezinin dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm- ber-nerm



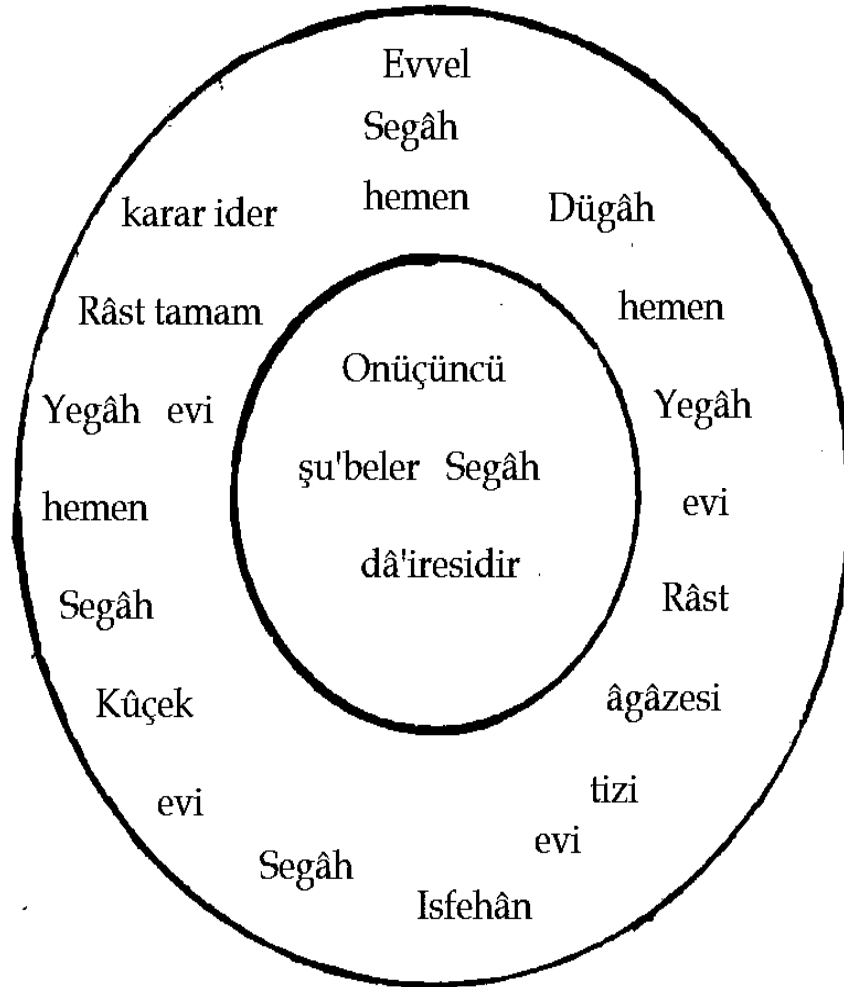
Geldik dört unsur dairesine. Tîz bir dahi berâberdir.



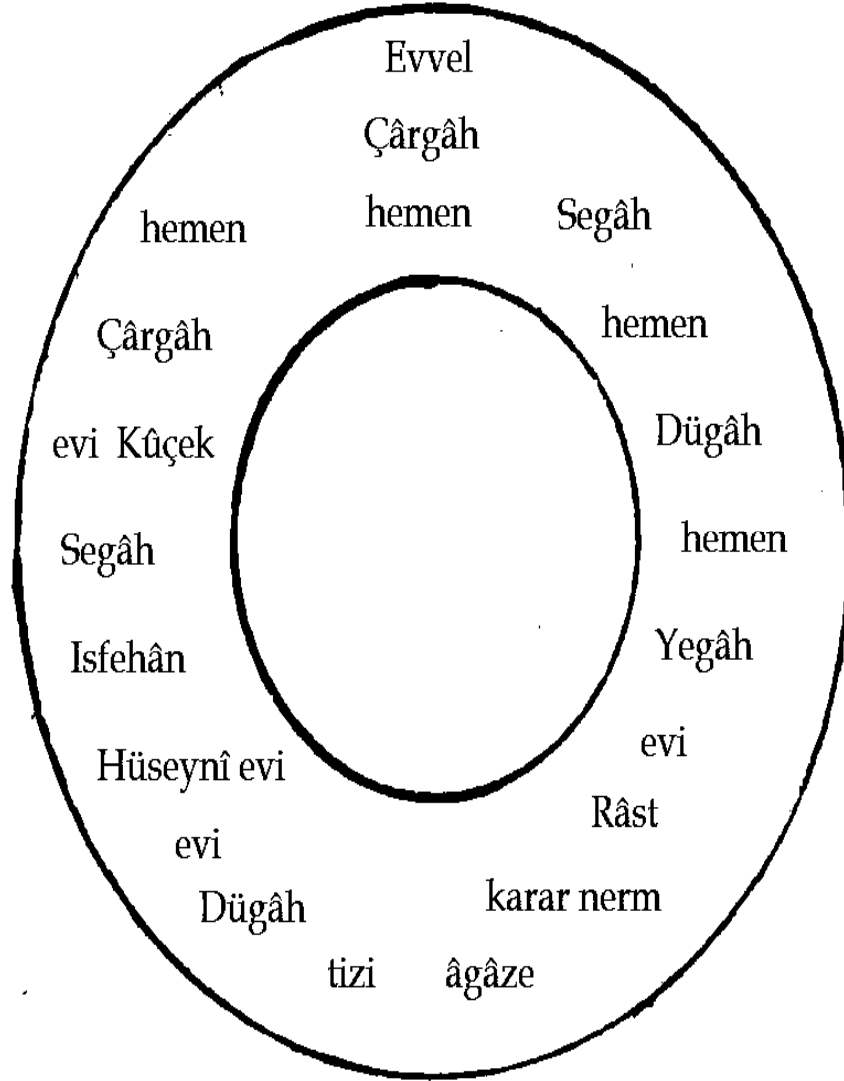
Geldik dögâh merkezinin dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



Geldik segâh merkezinin dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



Geldik çârgâh merkezinin dâiresine. Tîz, ber-tîz, nerm, ber-nerm



20 b

Bu bölümde terkipleri anlatacağız. Şunlardır: bestenigâr, nîkrîz, pençgâh, ısfahânî, dilkeş-hâverân, zir-keşîde, ‘aşîrân ısfahâne , ‘uzzâl, nihâvend, hümâyûn (bahr-i nâzik?), hisârek, türk-î hicâz, hicâz muhâlif, râhatü’l-ervâh, nevâ ‘aşîrân, zâvilî, berka’, zemzem, zemzeme, nevrûz-ı rumi, rekb rekb-i nevrûz, zir-efkend büzürg, sazkâr, nihâvend-i rûmi, nişabûrek, vech-i hüseyinî rûyi ‘ırâk, müste’âr nigâr, gerdâniye nigâr-ı gerdâniye, pûselik, muhâyyer, sipihr, hüseyinî ‘acem, hicâz-ı büzürg, hisâr-ı evc, nühüft nigâr-ı nik ‘acem zir-keşîde, râst, mâye, ‘uşşâk, segâh mâye, terkîb-i saba, nevrûz-ı ‘acem, çârgâh-ı ‘acem, gazel-i ‘acem, ‘acem râst

21 a

Sebz-ender-sebz... avazesini bu bölümde anlatacağız. Bu bölümde terkiplerin aslını anlatacağız. Bestenigar, gerdaniye gösterilip çargah perdesi kullanılarak segah kararı gösterilir. Nikriz, hicaz gösterilip rastta karar yapılır. Pençgah, Isfehân gösterilip rastta karar yapılır. Beste Isfehân, Isfehân gösterilip segahta karar yapılır. Isfehân, Isfehân avazesinin arkasına acem üzerinde karar yapılır. Dilkeşhaveran, hüseyini avazesinin arkasına acemde karar yapılır. Zir-keşîde, hüseyini avazesinin arkasına rehavi üzerinde karar yapılır. Aşîran, hüseyini avazesinin arkasına rastta karar yapılır. Uzzal, uzzal avazesinin arkasına acem üzerinde karar yapılır. Nihavend, Tiz bölgede hicaz gösterip yukarıdan

21 b

inerek yine hicaz karar eder. Hümayun, zirgüle gösterip inerek rehavi üzerinde karar yapılır. Bahr-i nâzük, hicaz üzerinden segah gösterip iner dergah da karar eder. Hisârek, Hüseyini pest bölgesinden segah gösterir ve Isfehân üzerinden segahta karar yapar. Türk-î hicâz, hisâr gösterip uzzal üzerinden iner yine hicazda karar yapar. Hicâz-ı muhâlif, hicaz gösterir arkasından karcığarı tamamlayarak karar verir. Râhatü’l-ervâh, Hicaz gösterip inerek irakta karar yapar. Nevâ aşîran, nevâ avazesinin arkasına karcığar

üzerinde karar yapar. Zevâlî, segâh avazesinden sonra düğâhda karar eder. Berka', çargah avazesinin arkasından segah'da karar yapar. Terkîb-i zemzeme,

22 a

Nevrûz avazesinden aşağı inip rehâvîde karar eder. Rekb-i nevrûz, kûçek gösterip, düğah göstererek yine kûçek üzerinde karar yapar. Zirefken büzürg, büzürg üzerinden segah gösterir, inerek mâye üzerinde karar yapılır. Saz-kâr, segâh avaze edip maye gösterir arkasından karcığar gösterek rastta karar yapar. Nihâvend-i rûmî, hicâz avaze edip, inerek kûçek üzerinde karar yapılır. Nişâburek, çargah avaze edip hüseynidin maye göstererek rast üzerinde karar yapılır. Vech-i hüseynî, Hüseynî üzerinden karcığar avaze edip, pençgâh üzerinden düğâh üzerinde karar yapılır. Rûy-i ırâk, ırak pest bölgesinden segah avaze edip ırak üzerinde karar eder. Müstear, Büzürg

22 b

üzerinden uzzal gösterilerek tamamlanır ve yegâhda karar yapılır. Nigâr, gardaniye avaze edip çargah üzerine iner ve maye üzerinde karar eder. Gerdâniye nigâr, gardaniye avaze edip çargah üzerinde karar eder. Nigâr-ı nik, çargah avaze edip inerek rehavide karar eder. Gerdâniye buselik, gardaniye avaze edip, buselik üzerinden rastta karar eder. Muhayyer, tiz düğah avaze edip, hüseyni üzerinden düğah karar eder. Sipih, muhayyer avaze edip hisar üzerinden kûçek üzerinde karar eder. Hüseynî acem, hüseynî avaze edip inerek tamamlanır ve acem üzerinde karar yapılır. Hicaz büzürg, tizden hicaz göstererek iner büzürg üzerinde karar yapılır. Muhalif, tizden segah gösterip uzzal üzerinden hicaz karar eder. Hisar-ı evc,

23 a

Hisar tamamlanarak iner ve büzürg de karar eder. Nühüft, tizden düğah gösterip uzzal üzerinden hicazda karar eder. Rast maye, rast tama edilir inerek maye üzerinde karar yapılır. ırak maye, ırak tamam edilerek inilir ve maye üzerinde karar yapılır. Uşşak maye, uşşak gösterip yine maye evinde karar yapılır. Segah maye, segah gösterip

mayede karar yapılır. Terkîb-i sabâ, nevrüz avaze edip segahta karar eder. Acem zir-keşîde, çargah acem avaze edip rehavi üzerinden dügahta karar eder. Nevruzu acem, nevrüz rûmî gösterip irak üzerinden karar eder. Segah acem, segah avaze edip irak üzerinden dügahta karar eder. Çargah-ı acem, çargah gösterip irak üzerinden dügahta karar eder. Dügah-ı acem,

23 b

Dügahı tamamlayıp irak üzerinden inerek dügahta karar eder. Hicaz-ı acem, hicaz avaze edip, irak üzerinden inerek dügahta karar eder. Uzzal-ı acem, uzzal avaze edip hicaz üzerinden irak'a dügahta karar eder. Acem-i rast, dügahta irak gösterip dügahta karar eder. Sebz ender sebz, çârgâh büzürg hicâz mâye pençgâh, rehâvî, nühüft 'uzzâl'ı sırasıyla gösterir ve buna sebz ender sebz ismi verildi. Muhammed lâle bu sekiz makamı kullanarak terkip yaptı ve ona "sebz ender sebz" dedi. Sen de bu terkip, avazelerin hepsini öğrenmek istersen git bir üstada hizmet et, senin isminde sonra üstad olsun. Tabiatın nazik olmalı, üstadına teşekkür etmeli ve onu hatırlamalı, kendinin ne olduğunu anlamalı, idrak etmelisin. İki yerde, iki avaze

24 a

İki şu'beyi birbirine katan kalan perdeye, avazeye kalan şu'be divan olsun ki üstadlar katında makbul ve Allah... bu fasıl onu anlatır. Darbeyn iki çeşit usuldür. Darb-ı sakil'den kaç türlü vuruş ortaya çıkar? Açıklayalım: Darb-ı sakil'e olan vuruşlar şunlardır: birinci ver'an, ikinci revan 3, Türkî semai, fahine (fahte) 9 semandazi 7, nicazi çehar-darb!!! üzerine hezec 9, evsat 10 çifttir. Darb-ı hafif olan vuruşlar şunlardır: birinci remel 2, remel-i kasîr 3, çehar-darb 4, üç darb-ı râh-ı güzel 6, muhammes 7, remel-i sengin 8, çehar-dârb 9. Geldik darbeyn'i açıklamaya. Darbeyn dedikleri iki vuruş olup, biri sakil, diğeri hafif'tir.

24 b

Bir devir hafif'i ikiye katlayınca adını darbeyn koydular. Geldik çehâr-darb hafif'e, bir devir darbeyn'deki bir devir hafif'i ikiye katlayınca bir usul düzenlendi ve adını darbeyn koydular. Sakil sonu hafif'tir. Bundan sonraki kısımda vuruşların hesabını anlatalım. Vuruşlar şiirin içindeki arûz'un kısmıdır. Mefâ'ilün fe' ilâtün işine güvenilmesi usul'ün darplarının vuruşlarına bağlıdır. Geldik darb-ı sakil'i anlatmaya: Darb-ı sakil yirmidört vuruştur. Yani yirmidört harf'tir. Dört defa "tenen ten ten" tekrar edildiğinde yirmidört harf tamamlanmış olur. Geldik daire-i hafifi anlatmaya: onaltı vuruştur. "tenen tenen ten" şeklinde onaltı harf tamamlanmış olur. Geldik remel-i tavîl'i anlatmaya: on sekiz vuruştur.

25 a

"ten ten tenen ten ten ten ten" şeklinde onsekiz harf tamamlanmış olur. Geldik remel-i kasîr'e: ondört harftir. "ten ten ten tenen tenen" şeklinde ondört vuruş tamam olur. Geldik çehar-darb'a iki şekildir. Biri hafif diğeri remel-i kasir olup iki defa "tenen tenen" ile tamamlanır. Geldik daire-i muhammes-i tavil'e: iki şekildir. Biri sakil diğeri fahte çehar-darb'dır. Dört defa "ten ten ten ve bir defa "ten tenen ten" ile ondört vuruş tamamlanır. Fahte çehar-darb ise yirmidört vuruştur. darb-ı sakil otuz sekiz vuruşla tamamlanır. Geldik vereşân'ı anlatmaya: oniki vuruştur. Bir defa "tene ten tene ten tene ten" ile oniki vuruş tamamlanır. Geldik Türkî darb'a: on vuruştur. Bir defa "ten tenen tenen ten" ile on vuruş tamamlanır. Geldik darb-ı fahte'ye: ondört vuruştur. Bir defa "ten tene ten tenen tenen ten" ile ondört vuruş tamamlanır.

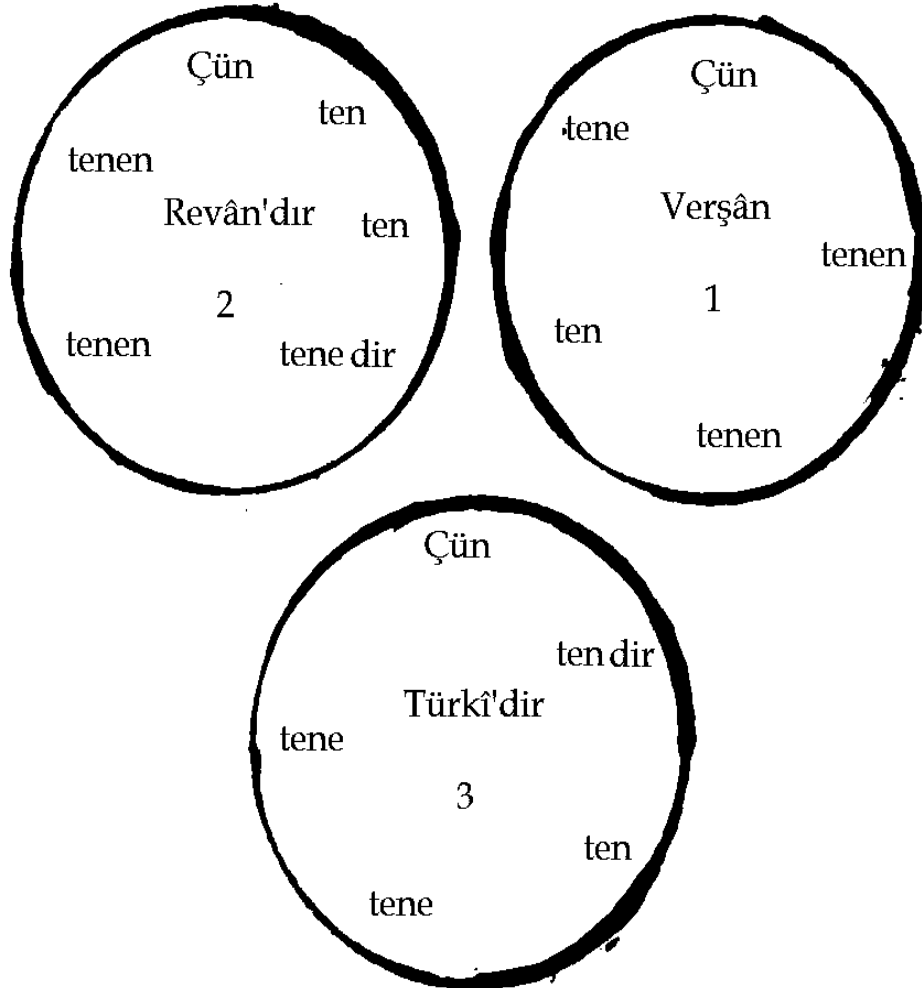
25 b

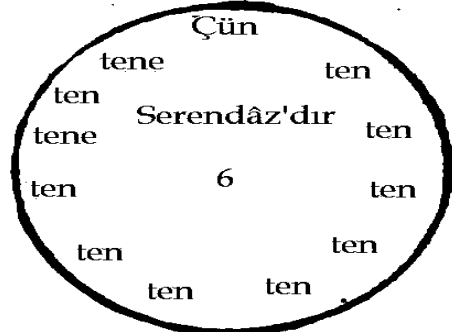
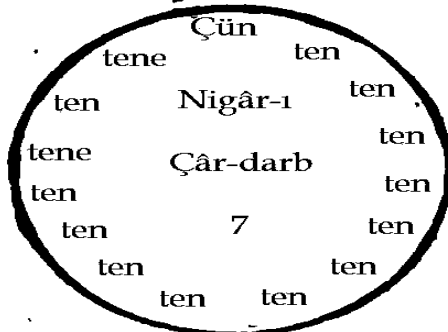
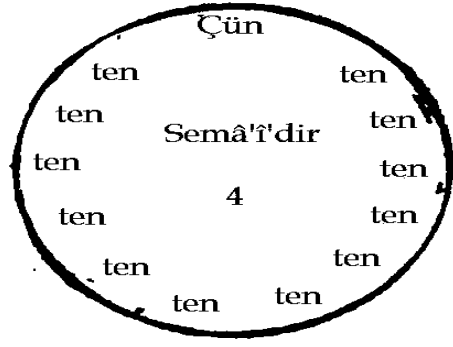
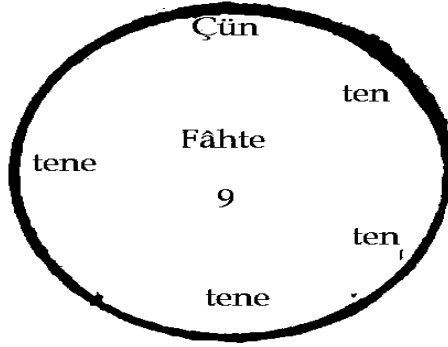
Daire- sakil: Sakil'in bir bahri daire-i sakil hafif'dir. Bir daire-i sakil'in yarısı ve çeyreği remel yarısı, hezec çeyrek vuruşudur. Daire-i hafif'in çeyreği ve yarısı muhammes kasîr ve hezec çeyreğidir. Bu usulleri nice üstadlar bu dünyada bırakıp gittiler. Senin için zahmet çekip gittiler. Hallerinin miktarınca, akılları erdiğince bu sanatın içine düşüp terkîb ve makamlar icâd ettiler ve faydaları oldu. Ben zayıf o üstaplardan işittiğimle,

öğrendiğimle icra ve beste kuvvetim yettiğince bu eseri yazdım. Onun için gelin bu fakiri dua ile yad edin.

26 a

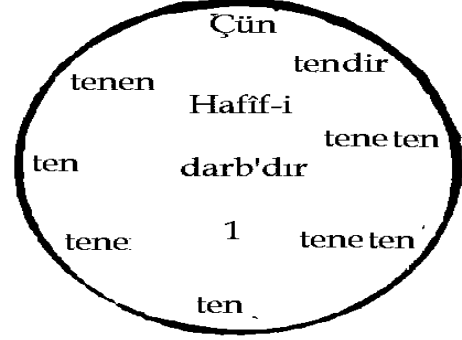
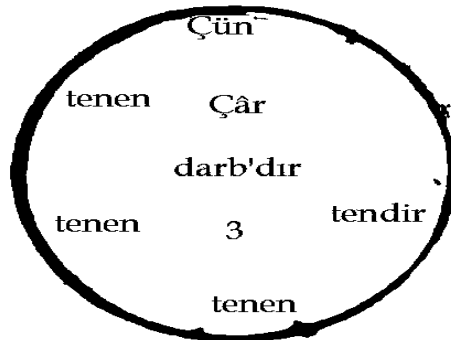
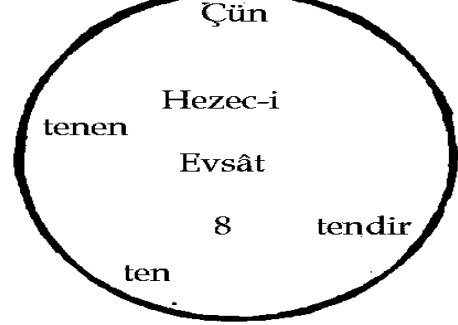
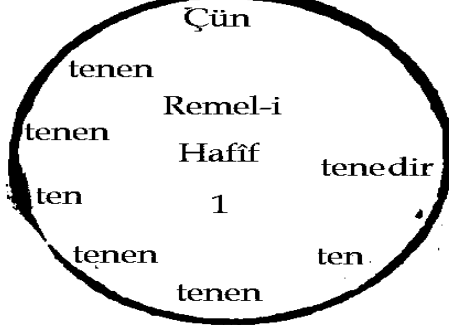
Ben ve nice üstadlar asıl darb'ın sakil ve hafif olmak üzere iki olduğunu söylerler. Sakil-hafif'i açıkladık. İlk zaman üstadları asıl darb'ın altı olduğunu söylemiştir. Şunlardır: revan, Türkî, semai, fahte, remel ve remel sengin bunları açıkladık, Vuruşları farklı olup birbirine yakındır. O daire-i sakil'dir.

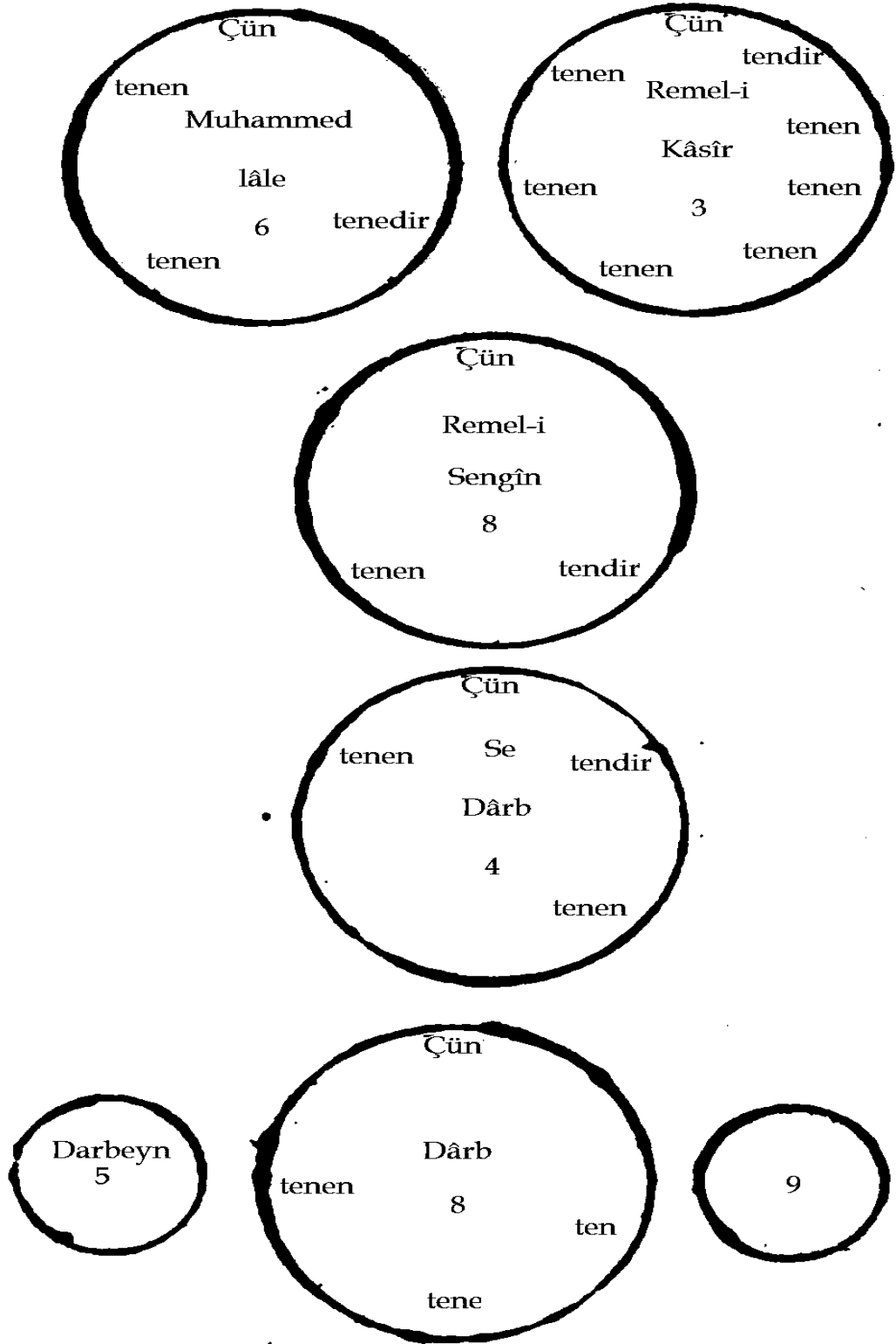




Darblar dâ'iresidir

İkinci ev Darb-ı Hafif





27 b

Bunların kim terkip ettiği şöyle anlatılır: darbeyn sahibi Harun, çehar-darb sahibi Muhammed rebabi ve kemal üstad tirengiz tirbezîge sahibi revanzede.... dir. Şeyh safiyü'd-dîn abdü'l-mü'min ve ebû 'alî sinâ ve zâhiri farâbi üstâdlar asılın oniki olduğunu rivâyet eder ve altı âvaze, dört şu'be kalan terkîblerdir.nitekim yukarıdaki bölümde darb, usul, zaman nedir? açıkladık. Usul aslın toplanmasıdır. Bir kaide de onun aslı yoktur. Allâh zü'l-celâlden celle şanuhû hazretlerinden bir kişi kim isterse bir anda olur ki o iki zaman arasında vaki olur. Usul nesne olmayıp kimse onu görüp ne olduğunu öğrenemez.

28 a

Nitekim hakk te'âla bir kimseye suret ve ses verirse hoş olur, fakat usul olmazsa bunun safası olmaz. Usul ile hidayet olur. Buna münasip şöyle hikaye anlatılır: Ebu Ali Sina alemde musikisiz ilim olmadığını söyler. Safiyüddin Abdü'l-mü'min de bunu duymuştur. Safiyüddin'in Bağdad'da altı öğrencisi vardı. Bunları kendi terbiye etmişti ve musiki ilmini öğretmişti. Bunları Mısır'a gönderdi. Daha sonra burada bu ilmi yapan ebû 'ali senâ'ya öğrenciler vardı onun elini öptüler. Daha sonra bir nevbet-i müretteb okumaya başladılar. Ebu ali sena hayretler içinde kalarak bunları beğendi ve daha önce bu öğrencileri duymamıştı. Nevbet bitince

28 b

O bu öğrencilerin sanatını beğendi ve hoş karşıladı. Öğrenciler bu ilimle meşgul oldu ve çok zamandır bununla uğraştı. Sonunda makamların asıl ve teferruat olanlarını öğrendi her bir vuruşu ve usul dairesini anladı. Dediler ki bu sanatta beste yap, onlar usûlu ile yapamadı. Çok uğraştı ama yapamadı, aciz kaldı. Daha sonra böyle olan usul ile tamamlanmış. Daha sonra geldik nevbet'e niçin nevbet dediler? Nasıl olursa nevbet olur? Açıklayıp belirleyelim. Nevbet şudur: evvela bir makam gösterilir (baş taksim), daha sonra bir peşrev, daha sonra hüsrevâni yapılı. Hüsreavnî, tekrar makam gösterilip

(baş taksim) peşrev çalınmasıdır. Eser sakil ya da hafif ise onun devir vuruşları biri tarafından gösterilir.

29 a

Daha sonra bir kavî, ardından gazel okunur. Sonra da bir pare (form ismi), ardından önce terane, daha sonra kavî okunur. Daha sonra fûrûdaşt icra edilir. Bu kural ve sıraya riayet edilirse nevbet tamamlanmış olur. Üstadlar esere girişi üç şekilde yaparlar. Birincisi, kabl; ikinci ba'd; kabl burada önce vuruşlar yapılır şiir sonra gelir; üçüncüsü maa, darblar ile şiir birlikte okunur. Ba'd da önce şiir icrası yapılır, vuruşlar arkasından gelir. Bunlar işaretlerdir. Bu işaretler, anlam gösterir. Bu işaretlerin anlamları da bu ilimde gizlidir. Bu işaretleri anlamak için kavî üstad olmak gerekir. Bu kısım da tamam oldu. Geldik oniki makam, yedi avaze, dört şu'be, geri kalan gece gündüz yirmi dört saat olan terkiplere.

29 b

Hangi makam, terkip hangi saate uygun düşer? Hangi makam hangi insan tabiatına uygun olur? Bilinmelidir ki gece gündüz yirmi dört saatini ikiye, kalan oniki saatin de ikiye bölünmesiyle gün dört kısma ayrılır. Şöyledir: sabah vaktinden kuşluk vaktine kadar, kuşluktan ikindiye kadar, ikindiden yatsıya kadar, yatsıdan sabaha kadar. Her birinden bir tabiat nispet edilmiştir. Tabiatlerin uygun düştüğü her bir zaman farklıdır. Sabahtan kuşluk vaktine uygun hal serterdir. Kuşluktan ikindiye kadar olan vakitteki hal germ huşk'dur. İkindiden yatsıya kadar germ ter, yatsıdan sabaha kadar serd huşk'dur. Bu kısım da tamamlandı.

30 a

Geldik şimdi yirmidört saate hangi makam icra edilir? Sabah vaktinden kuşluğa kadar olan hal serd ter'dir. Bu vakte uygun makamlar şöyledir: uşşâk hüseyinî kûçek nevrûz, dilkeş - hâverân, nişâvurek hisâr rekb rekb-i nevrûz, mâye, hüseyinî 'acem sipihr çârgâh-1 'acem, sipihr nevâ 'aşîrân, nevrûz-1 rûmî. Kuşluktan ikindi vaktine kadar olan

vakitteki hal germ huşk'dur. Bu vakitteki uygun olan makamlar şunlardır: 'ırâk zirgüle nevâ geveşt segâh zavilî rûy-i 'ırâk, hisâr segâh mâye müste'âr nihâvend hemân 'ırâk mâye berka' sergâr mu'tedil segâh 'acem 'ırâk. İkindiden yatsı vaktine kadar olan vakitteki hal germ ter'dir. Bu vakite uygun makamlar şunlardır: Isfehân

30 b

rehâvî, pûselik, vech-i, hüseyinî karcıgar ısfahân, zir-keşîde nigâr zemzeme, gerdâniye pûselik vech-i hüseyinî.yatsıdan sabaha kadar olan vakitteki hal serd huşk'dur. Makamların tabiatı ise germ huşk'dur. Bu vakitte şu makamlar uygundur: râst büzürg hicâz şehnâz selmek beste nigâr nîkrîz gerdâniye nigâr 'aşîrân pençgâh râst mâye 'uzzâl 'acem hicâz muhâlif râhatü'l-ervâh muhâlifek hicâz-ı 'acem nühüft, nihâvend, bahr-i nâzük, hicâz büzürg. Bu kısım bu şekilde tamamlanmış oldu. Geldik başka bir bölüme. Esmer, buğday, sarışın,

31 a

sarı ve kara olanların tabiatları nasıldır? Hangi makam tabiatlarına uygundur? Esmer olanın tabiatı germ huşk olup, yapıları ırak makamına uygundur. Buğday tenli olan germ serdter'dir. Yapıları Isfehân makamlarına uygundur. Sarışınlar serd huşk olup, yapıları rast makamına uygundur. Sarışın ve kara olanlar serd'terdir. Yapıları kûçek makamına uygundur. Bu kısım da tamamlanmıştır. Gelelim şimdi bir kişi eğer makam biliyor ve çeng, ud, ney ve şestar gibi bir sazı öğrenmek isterse üstadı (hocası) olmadan nasıl saz çalmayı öğrenir? Ud çalmak isterse, bunun yolu şudur:

31 b

Ud temin edip o udun beş çift teli vardır. Beş çift teli de bir akord düzenine göre çekmek gerekir. Beşinci teli çargah, ondan yukarısını da rast makamına çekmek gerekir. Dördüncü teli düğaha yakın çekmek gerekir. Sonunda bir hocaya erişince üstad bakar öğrencide yetenek var ise

Ud akordu bu şekildedir: çargah, rast, Isfehân, düğah, hüseyni

'U d budur

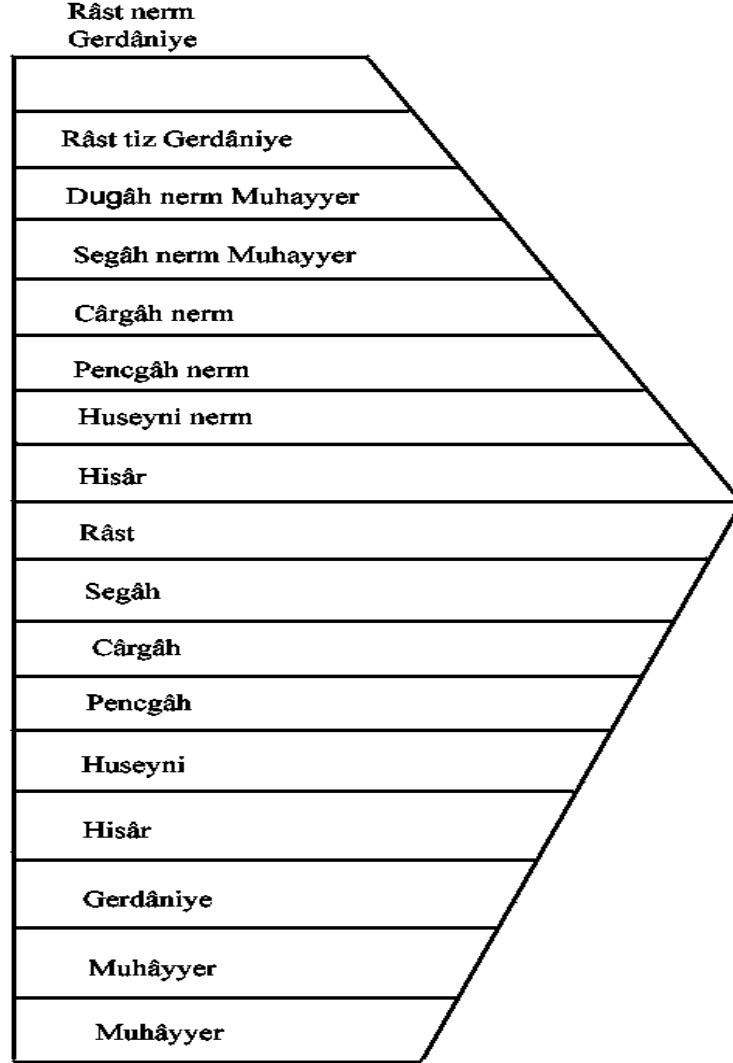
Çârgâh
Râst
İsfehân
Düğâh
Hüseynî

Çeng öğrenmek isterse, tizden

32 a

Sekiz sayılıp dokuzuncu tel rast makamının, sekizinci düğah, yedinci segah, altıncı çargah, beşinci pençgah, dördüncü hüseyni, üçüncü hisar, ikinci gerdaniye, birinci muhayyer nağmelerine çekilir ki muhayyer düğahın tizidir. Oradan aşağıdaki tellere devam edildiğinde bu tellerin pest oktavındaki karşılıkları gelir. Gerdaniye rast karşılığında sonra, hisar rastın altında, hüseyni hisarın altında, pençgah hüseyni'nin altında, onun altında çargah, onun altında segah, onun altında düğah, onun altına gelince sekizli tamamlanmış olur. Aşağı kısmı da bu kıyasla yapılır. Bu yolla çeng öğrenilmesi için üstad bulmalısın, üstad bulamazsan aklın var ise öğrenirsin. [Sesler şöyledir:]

râst nerm ---- gerdâniye --- râst germ --- râst nerm ... --- düğâh nerm muhâyyer – segâh nerm muhâyyer – çârgâh nerm – pencğâh nerm – hüseynî nerm – hisâr –râst – segâh – çârgâh – pencğâh – hüseynî – hisâr – gerdâniye – muhâyyer muhâyyer.



Gelelim şimdi ney öğrenme bahsine. Eğer ki bir üstad yok ise bir ney al yukarıdan aşağıya kadar yedi perdedir

33 a

Yedinci perde rast nağmesidir, ikinci perde açıldığında düğah, üçüncü perde açıldığında segah, bir perde daha açıldığında çargah, bir perde daha açıldığında pençgah, bir perde daha açıldığında hüseyini olur. Eğer istersen hisara kadar inilip gerdaniye muhayyer olabilir. Segah evinde sagır edilirse hisar olur. Çargah evinde sagır edilirse gerdaniye olur. Isfehân sagır edilirse muhayyer olur. Bu bir [perde bulma] metodu olup, burada pek çok makam, avaze, terkip ve şu'be hasıl olur. Bir üstada erişene kadar bu yolu takip edebilirsiniz. Üstad bulamazsan dediklerimize riayet etmelisin. Bunda eğer istersen çeng ve kanunda türlü türlü makamlara dönersin. Önce rast makamını tamam ve tertib etmek gerekir.

33 b

Çünkü rast düz olup bunda makamlar bilinir. Çünkü râst 'ırâk düğâh segâh çârgâh selmek nevrûz hüseyinî hisâr hisarek gerdâniye muhâyyer meydana gelir. Bazı makamlar birbirine bağlı bazıları bağımsız olur. Çargah, pençgah, selmek, hisari hisarek, birbirine bağlıdır. Kalanı bağımsız olarak rast dairesi tamamlanır. Eğer istersen bir makamı esas alıp çargahı yarım perde [tizleştirtince] hicaz olur. Bu perde de bu kadar makam ortaya çıkar. Buradan hicaz uzzal, nühüft türkî, hicaz bahr-i nâzûk, rahatü'l-ervâh, nikriz-i hicaz tamamlanır. Eğer hicaz zirgüle yapmak istersen rastı yarım perde daha tizleştirmelisin. Hisar perdesine yaklaşınca hemen zirgüle olur. Zirgüleden de nühüft, türkî-î hicaz, uzzal, hicaz

34 a

nevruz, rekb meydana gelir. Bu şekilde zirgüle tamamlanır. Eğer bir makam daha düzenlemek istersen yine rast üzerinde hisar olabilir. Hüseyini perdesi üzerinden nerm (sesleri kaydırma) eyleyince hüseyiniden yarım perde tizleşince acem, acem perdesinden de hüseyinî 'acem çârgâh segâh 'acem düğâh 'acem 'acem râst 'ırâk 'acem hicâz 'acem 'uzzâl 'acem meydana gelir. Bunlardan bazıları birbirine bağlı bazıları bağımsız olan bağlılıkla olur. Hicaz uzzal gibi kalanı bağımsız olan bağlılıkla olur. Hicaz uzzal gibi

kalanı bağımsız acem de tamamlanmış olur. Eğer bir makam düzenlemek istersen acem perdesinden acem üzerinde düzgün çargah yarım perde çekildiğinde rasta hemen büzürg olur. Büzürg perdesinde de şehnaz kûçek

34 b

kûçek rekb nevrûz hicâz büzürg ‘ırâk muhâlifek. evc meydana gelir. Bunlardan bunlardan bazıları bağılı bazıları bağımsız büzürg olarak tamamlanır. Eğer bir makam düzenlemek istersen ırak perdesini ırak perdesine ayarlayıp rast makamını da hemen acem perdesine bu (ne?) yolla ayarlayınca hemen ırak da olur. Çünkü ırak’ı ayarlayıp acemde ne kadar makam meydana gelirse acemde de o kadar olur. Eğer bir makam düzenlemek istersen ırak düzenli dururken pençgaha yarım perde yaklaşınca nevrûz olur. Asıl nevrûz budur. Bu da tamamlandı. Eğer bir makam düzenlemek istersen pençgaha inip, şarik? Pençgaha göre yine çekilince ırak olur. Yine hisar perdesi yakınından yarım perde aşağıya indirildiğinde neva olur. Bu nevedan da

35 a

Uşşak ve maye togar olur. Eğer neva makamını düzenlemek istersen, segahtan yarım perde sonra buselik olur. Bundan da neva aşiran togar uşşak karcıgar maye togar tamamlanmış olur. Eğer Isfehânı düzenlemek istersen, dokuz kat tamam sayıp onuncu perde rasta ayarlanır. Dokuzuncu düğaha, sekizinci segâha yedinci çârgâha altıncı nevrûz beşinci ısfahândır. dördüncü hüseyñîye üçüncü hisâra ikinci gerdâniyeye birinci de muhâyyere ayarlanır. Böylece Isfehân tertip edilir. Isfehân düzenlendiğinde beste Isfehân kuçek selmek hisar Isfehânek togar olur. Eğer pençgahı da düzenlemek istersen, yarım perde nevrûz çekildiğinde hisar olur. Zirefkend kuçek nevrûz rekb buradan malum olur. Zirefkend

35 b

Kuçek de tamam kalır. Eğer rehaviyi düzenlemek istersen, rasta ayarlamalısın. Rast perdesini yarım perde tize çekeceksin. Çârgaha inip yakın olacaksın ve buradan rehavi

olur. Yer metoduyla da olur. Çünkü rast makamı ayarlandığında yarım perde hüseyini perdesini yaklaştırıp hisar perdesi de hüseyniye ayarlanır. Bir per çargaha incek, yaklaşp düz yarım perde çekildiğinde rehavi olur. Buradan nigari bilinir. Ondan da bilinen rehavi de olur. Bu makamlar [farklı] şekillendirildiğinde geri kalan terkibler de bilinir. Bir başka düzende ısfelhân büzürg hisar da dokuz rast olur. Düzenler de tamam oldu ve tavırlar (hal) da tamam oldu.

4. BÖLÜM

4.1. İlm-i Edvâr-ı Mûsikî İle Tercüme-i Risâle-i Mûsikî'nin Karşılaştırması

Bu eserler mûsiki nazariyatı hakkında genel bilgiler içermektedir. Yaklaşık olarak 15. Yüzyılda Türk mûsikisinin tarihi gelişimi, nazariyatı, enstrümanları, v.b konuları kapsayan birer mûsikî eseri olarak günümüze kadar gelmiştir. Tabi bu geçiş evresinde özellikle eserleri istinsah eden kişiler tarafından yapılan tercüme yanlışlıkları ve bozuk bir yazı ile yazılması eserlerin içeriğinde değişimlere neden olmuştur. Bu da bizlerin eserleri yanlış tercüme etmesine zemin hazırlamıştır. Özellikle Tercüme-i Risâle-i Mûsikî adlı eserde bu hatalara oldukça rastlamaktayız. Bu eserin günümüzde kadar ulaşan iki nüshasından da bu tür yanlışlıklara sıkça rastlanmaktadır.

O dönemde yazılan mûsikî kitaplarında sadece kitap yazarlarının kendi buldukları ya da ekledikleri yeni bilgiler dışında konular birbiriyle benzerlik göstermektedir. Meselâ Safiyyü'd-din ve Hızır b. Abdullah'a göre altı âvâze vardır. Fakat Ladikli Mehmed Çelebi XV. Yüzyılda bunlara Hisar'ı da katarak yedi âvâze saymıştır. Bizim incelediğimiz eserlerde de bu böyledir. Bir başka örnek de normalde mûsikî edvarlarında dört şu'be belirtilirken Abdulkadir Meraği'de yirmi dört şu'beden bahsetmektedir.

Öncelikle iki eserin farklılıklarından ziyade ortak anlatılan konulardan değinmek gerekir. Yukarıda da belirtildiği şekilde diğer eserlerle beraber incelediğimiz bu eserlerde de özellikle makamlar, âvâzeler (ağaze), şu'beler, usûller (birkaç tanesi hariç), terkîbler, çalgılar (çeng, ud ve şeştar), mûsikî form yapıları (nevbet-i müretteb), vakte göre uygun düşen makamlar, insan tenine uygun olan makamlar ve makamlar ile astroloji arasındaki münasebet konu edilmiştir. Konular arsında çok küçük farklılıklar olsa da birçoğu aynı içeriği taşımaktadır.

Her iki eserde de mûsikîmizde esas makamlar olarak on iki makam belirtilmiştir. Bunlar, Râst, 'Irâk, Isfahân, Zîr-efkend-i Kûçek, Büzürg, Zirgüle, Rehâvî, Hüseyinî, Hicâz, Bûselik, Nevâ ve 'Uşşâk'tır. Her iki eserimizde yine asıl makamlar olarak bu on

iki makamı belirtmektedir. Bugün mûsikîmizde temel (ana) makamlar olarak bildiğimiz Çârgâh, Buselik, Kürdi, Hicaz, (ve ailesi; Uzzal, Hûmayyun ve Zirgüle) Rast, Uşşak, Hüseyni, Nevâ, Karcığar ve Sûznâk makamlarıyla çok benzerlik gösterse de farklılıklar vardır. Hatta terkîb edilen makamlar bile ismen aynı olsalar da karar ve seyir düzeninde farklılık göstermektedirler. Meselâ bugün Türk mûsikîsinin temel yapısını içerdiği düşünülen râst makamı, bilindiği gibi râst perdesinde Râst beşlisine, nevâ perdesinde Râst dördlüsünün eklenmesiyle oluşmuştur. Ve çıkıcı bir makam olarak belirtilmektedir. Fakat geçmişteki düzenine baktığımızda özellikle Abdülbâkî Nâsır Dede, makamı râst perdesinde Râst beşlisiyle başlanıp nevâ perdesinde buselik dördlüsü gösterip gelip yegâh perdesinde Râst beşlisi (Fa# 'Irâk perdesi kullanılır) vurgulayıp yerinde Râstlı karar ettiğini söylemektedir. Bugün ki bu diziye biz Acemli Râst makamı diyoruz.

Eserlerde geçen âvâzeler yine iki kitapta aynı şekilde beyan edilmiştir. Bunlar, Geveşt, Nevrûz, Şehnâz, Mâye, Selmek, Gerdâniye ve Hisâr'dır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi bu dönemde yazılmış nazariyat kitaplarında genellikle altı âvâze olduğunu yedinci âvâzenin de sonradan eklenildiğini söylemiştik.

Şu'beler yine bu bölümde diğerleri gibi iki kitapta da aynı anlatılmış. Eserlerde dört şubeden bahsetmiştir. Bunlar, Yegâh, Dügâh, Segâh ve Çârgâh'tır.

Terkîbler on iki makam, yedi âvâze ve dört şu'beden meydana getirilmiş makamlardır. Günümüz makamlarıyla ismen aynı olsalar bile seyir bakımından farklılık gösterenleri de vardır. Tercüme-i Risâle-i Mûsikî'de terkîb edilen makamları sırayla verip daha sonra oluşumlarını anlatmaktadır. İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'de ise direk oluşumlarıyla açıklamaya çalışılmıştır. İki eserde aynı olarak terkîb edilen makamlar şunlardır : 'Acem, 'Acem-i râst, 'Âşîrân, 'Uzzâl, 'Uzzâl-i 'acem, Bahr-i nâzük, Berk', Bestenigâr, Çârgâh 'acem, Dikleş-hâverân, Gerdâniye, Hicâz-ı büzürg, Hicâz-ı muhâlif, Hisârek, Hisâr-i evc, Hüseynî-i 'acem, Isfahân, Muhayyer, Müste'âr, Nevâ-i aşîrân, Nev-rûz-ı 'acem, Nigâr-ı nîk, Nihâvend-i rûmî, Nişavrek (nişabûrek), Nühüft, Nevrûz-ı rumi, Pençgâh, Bûselik (pûselik), Rahat'ül ervâh, Rekb, Rekb-i nevrûz ve Zir-keşîde'dir. Tercüme-i Risâle-i Mûsikî'de yer alıp ta İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'de yer almayan terkîbler 'Uşşak, Büzürg, Hümâyûn, Isfahânek, Mâye, Nigâr, Nigâr-ı gerdâniye, Nihâvend,

Nîkrîz, Râst, Sazkâr, Terkîb-i saba, Zâvilî ve Zemzeme'dir. İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'de yer alıp ta Tercüme-i Risâle-i Mûsikî'de yer almayan terkîbler : 'Arabân, 'Irâk-ı 'acem, 'Irâk-ı mâye, 'Uşşâk-ı mâye, Dügâh-ı 'acem, Hicâz-ı 'acem, Hisâr, Karcıgâr, Mâhur, Muhâlifek, Râst 'acem, Rıdvan, Segâh 'acem ve Tebrîzî'dir.

Eserlerde yer alan usûller bir birinin aynısı olmakla beraber farklılıklar da göstermektedirler. Özellikle tercüme yapılırken istinsan eden kişiler tarafından yazım bozuklukları nedeniyle birçok makam ve usûllerin adının farklı yazıldığını görmekteyiz. İki eserimizde de usûller hakkında geniş bilgi verilmiştir. Usûlleri dairesel şekillerle gösterip nakarat hesapları hakkında da bilgiler vermişlerdir.

Usûl olarak Darb-ı Sakîl ile Darb-ı Hafîf ve bunlara tabi olan darbları göstermiştir. Birde Darbeyn (zarbeyn) dediğimiz büyük usûlümüz vardır ki bunu da Darb-ı sakîl ile Darb-ı Hafîf 'in birleşiminden meydana getirdiğini belirtmiştir. Bir darb Hafîf'ten bir darb da Sakîl'den alarak meydana getirdiklerini vurgulamıştır. Darbeyn usûlünün birden fazla tertiplenmiş grupları da vardır. Bunları da Çâr-darb-ı Hafîf ve Çâr-darb-ı sakîl olarak ifade etmiştir.

Tercüme-i Risâle-i Mûsikî'de geçen Darb-ı Sakîl'in oluşumu: 1- Ver'an (var'an), 2- Revân (ravân), 3- Türkî (darb-ı Türkî), 4- Semâ'i, 5- Fâhte, 6- Serendâz, 7- Neçâr-ı çâr, 8- Darb-ı hezîc (Hezec), 9- Evsat, 10- Çifte darb'dır.

Tercüme-i Risâle-i Mûsikî'de geçen Darb-ı Hafîf'in oluşumu: 1- Remel, 2- Remel-i Kasîr, 3- Cihâr-darb, 4- Se-darb, 5- Vâh-kerd, 6- Muhammes, 7- Remel-i sengin, 8- Çâr-darb, 9- Darbeyn'dir.

İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'de geçen Darb-ı sakîl'in oluşumu : 1- Ver-şâd (ver'an), 2- Revân, 3- Tek darb, 4- Sem'âi, 5- Fahte, 6- Ser-endâz, 7- Çehâr-darb, 8- Bahârî, 9- Evsâd'tır.

İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'de geçen Darb-ı Hafîf oluşumu : 1- Remel, 2- Kayser, 3- Remel-i tavîl, 4- Remel-i kasîr, 5- Darb, 6- Vâh-kerd, 7- Hâfe-darb, 8- Muhammes, 9- Rûmek'tir.

Bunların dışında önceki üstâdların belirlemiş olduğu asıl darbın altı adet olduğunu ve bunların da Revân, Türkî, Semâî, Fâhte, Reml-i yiz ve Reml-i sengîn olduğunu beyan etmiştir.

Tercüme-i Risâle-i Mûsikî de Çeng, Ud, Ney ve Şeş-tar (altı telli tambur) adlı çalgılarından bahsetmiştir. Fakat İlm-i Edvâr-ı Mûsikî de ise Çeng, Ud, ve Şeş-tar adlı çalgılardan bahsetmiştir. Sadece ney sazını Tercüme-i Risâle-i Mûsikî’de görmekteyiz. Bu eserde başka bir bilgi olarak çeng ve kanun sazlarında makamların nasıl düzene çekildiğine de değinilmiştir.

Müzikal form olarak her iki eserde Nevbet-i müretteb’in bölümlerini açıklayarak anlatmıştır. Tercüme-i Risâle-i Mûsikî de bunu daha detaylı bir biçimde ele alarak ifade etmeye çalışmıştır. Daha öncede belirttiğimiz gibi evvela bir makam gösterilir (baş taksim) buna tarîk de denilir. Daha sonra bir peşrev, ve hüsrevânî yapılır. Eser sakil ya da hafif ise onun devir vuruşları biri tarafından gösterilir. Daha sonra bir kavî, ardından gazel okunur. Sonra da bir pare, ardından önce terane, daha sonra kavî okunur. Daha sonra fûrûdaşt icra edilir. Bu kural ve sıraya riayet edilirse nevbet tamamlanmış olur.

Vakte göre makamların dağılımını iki eserde aynı şekilde beyan etmiştir. Günün yirmi dört saati dörde bölünmüş ve Sabahtan kuşluk vaktine kadar serd-ter (daha soğuk), Kuşluktan ikindi vaktine kadar kerem-huşk (kuru sıcak), İkindiden yatsı vaktine kadar kerem-ter, Yatsıdan sabah vaktine kadar da serd-huşk (kuru soğuk) olarak nitelendirmişlerdir. Kısaca ifade edersek :

1- Sabahtan kuşluk vaktine kadar tabiatı serd-ter (daha soğuk) olup hüseyni, ‘uşşâk, küçük, nevrûz, dil-keş hâverân, nişâ-vurek, hisâr, rekb, rekb-i nevrûz, muhayyer, hüseyinî-‘acem, çârgâh, ‘acem, siph, ‘uşşâk-mâye, nevâ-‘aşîrân ve nevrûz-ı rûmî makamları uygun düşer. Zaman dilimi soğuk olduğu için sıcak ve hoş makamlar münasip görülmüştür.

2- Kuşluktan ikindi vaktine kadar tabiatı kerem-huşk (kuru sıcak) olup ‘ırâk, Zîr-gûle, nevâ, geveşt, segâh, zâvîl, rûy-i ‘ırâk , hisâr-mâye, mu’tedil, segâh-‘acem ve ‘ırâk-‘acem, makamları uygun düşer.

3- İkindiden yatsı vaktine kadar tabiatı kerem-ter olup ısfehân, rehâvî, bûselik, vech-i hüseynî, karcığar, beste-ısfehân, zîr-keşîde, nigâr, zemzeme ve gerdâniye makamları münasip düşer.

4- Yatsıdan sabah vaktine kadar tabiatı serd-huşk (kuru soğuk) olup râst, büzürg, hicâz, şehnâz, selmek, beste-nigâr, nîkrîz, gerdâniye, nigâr, ‘aşîrân, pençgâh, râst-mâye, ‘uzzâl, ‘uzzâl-ı ‘acem, hicâz-muhâlif, râhatü’l-ervâh, muhâlifin, hicâz-‘acem, nühüft, nihavend, bahr-i nâzik ve hicâz-büzürg makamları uygun düşer.

Aynı şekilde insan tenine uygun gelen makamlarda eşit bir şekilde incelenmiştir. Esmer, sarışın, kumral ve buğday tenli olan insanlar için ‘ırak, ısfehân, râst ve kûçek makamları ve bu makamların tevâbileri uygun geldiği belirtilmiştir.

Makamların Astroloji ile münasebeti bilindiği üzere mûsikî ilminin varoluşundan itibaren söz konusu olup asıl on iki makam ile yedi âveze ve dört şu’benin oluşmasında da büyük rol oynamıştır. Hatta usûlleri meydana getirirken bile dokuz felekten dokuz usûl tertip ettiklerini eser içinde vurgulamışlardır.

Yazılan bütün nazariyat kitaplarında görüyoruz ki on iki makamı on iki burca, yedi âvâzeyi yedi yıldız (gezegene) ve dört şu’beyi de dört ana unsura (hava, su, toprak ve ateş) taalluk etmişlerdir. Özellikle makamların karşılıkları olan burçlarla dört unsuru (Hâkî(Toprak), Âbî (Su), Bâdî (Hava), Nârî (Ateş) dairesel şemalar ile göstermişlerdir.

Edvar kelimesinin mûsikîyle nasıl bağdaştırıldığını da yine tasavvuf ve felsefe ilimleriyle birlikte derin bir mana vererek ifade etmiştir. Bilindiği üzere edvar devir anlamına gelmektedir. Fakat bu kelimenin anlamını şöyle ifade etmişlerdir. Allah yerleri ve gökleri yarattığında onlara dönmeleri için emir verir. Bütün yıldız ve gezegenler bu emirle dönmeye başlar. Bu dönmenin etkisiyle bir takım seslerin ortaya çıktığını ve bu

seslerinde bugünkü mûsikî ilminin temelini oluşturduğunu beyan etmişlerdir. İşte bu dönmenin meydana getirdiği bu seslere egani ve ruhani nagmeler demişler ve bundan dolaydır ki bu kitaba da edvar (devirler) yani dönerek oluşan ruhani nagmeler kitabı adı vermişlerdir.

Tercüme-i Risâle-i Mûsikî'yi İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'den ayıran önemli özelliğinden bir tanesi on iki makam, yedi âvâze ve dört şu'beyi dairesel şelillerle açıklamış olmasıdır. Ayrıca makamlara karşılık gelen burçlar ile dört unsuru yine bu şekillerle ifade etmiştir. Yazım olarak diğer esere göre daha eski olduğunu eserde geçen konulardan da anlayabiliriz. Şekil itibariyle de daha zengin diyebiliriz.

İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'de anlatılmak istenen konuları dokuzuncu varaktan itibaren şiir dizeleriyle ifade etmiştir. Bu mesnevi ve nesir düzeninde değişmeli olarak yirmi dördüncü varağa kadar sürmüştür.

Bu eserde dikkat edilecek bir başka husus ise makamların temelini oluşturan dörtlü ve beşlilere yer verilmesidir. Özellikle yirmi beşinci varak ve sonrasında küçük ve büyük aralıkların özellikleri anlatılmıştır. Bunlar günümüzde tanini, mücenneb, oktav...v.s. gibi terimlerle ifade edilmektedir. Aynı zamanda bunları şekil itibariyle göstermiş olup oktav aralıkları üzerinde de durmuştur. Dörtlüleri ba'd bi'l-erba, beşlileri ise ba'd bi'l-hamse olarak belirtmiştir. Fakat istinsah edilen kişiler tarafından harflerin doğru yazılmayışı mûsikîde kullanılan terimler ile farklılık göstermektedir.

İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'yi Tercüme-i Risâle-i Mûsikî'den ayıran önemli bir başka özellik ise ikâ' devirlerinin vuruluşlarıyla belirtilmesidir. Bilindiği üzere ikâ' vuruşlar arasında sınırlı, ölçülü zamanlar oluşturup birkaç vuruşun topluca ortaya konmuş şekline denir. (Çakır, 1999:204).

İlm-i Edvâr-ı Mûsikî şekil itibariyle Tercüme-i Risâle-i Mûsikî kadar zengin olmasa da önemli bilgileri tablo ve şemalar ile desteklemiştir. Hatta sekiz perdenin oktav aralığını iki tablo halinde göstermiştir. Burada bahsedilen harfler kullanılan küçük ve büyük aralıkların perde isimleridir. Bunun yanında makam- burç ve tıp ilişkilerini, makam-

âvâze ve şu'be devirlerini, dörtlü ve beşlilerin oktav aralıklarını, telli sazların perde aralıklarını ve edvârda kullanılan ika' devirlerinin vuruşlarını şekillerle göstermiştir.

İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'nin son varağında ifade edilen hamd ve dua bölümü cami ve tekke musikisi formlarından olan mersiye, mevlid, temcid gibi serbest okunan fakat belli bir makamsal düzeneğİ bulunan bir form yapısıdır. Bu bölümde sözü geçen formlardaki gibi gfteye göre makam icra edilmekte metinde de hangi makamın hangi gftede icra edileceğİ gösterilmektedir.

LÜGATÇE

- ‘acem** : 1. Harflere nokta koyma. 2. Arap olmayan 3. İrânlılar.
- ‘âciz** : 1. Beceriksiz. 2. Eli ermez. 3. Kabiliyetsiz. 4. Gücü yetmez olan.
- ‘akd** : 1. Anlaşma. Sözleşme. 2. Düğümleme. Düğümlenme. Bağ bağlama. Bağlanma. 3. Huk: Nikâh, hibe, vasiyet, bey' u şîrâ gibi şer'î bir muameleyi iki tarafın iltizam ve taahhüd etmeleridir, icab ile kabulün irtibatından ibarettir. Böyle bir muameleye mün'akid denir. Bunun böyle vücuda gelmesine de in'ikad denilir.
- ‘akîk** : Çok kere kırmızı renkte olan bir cins değerli taş.
- ‘aks** : Karıştırmak
- ‘amel** : 1. İş. Çalışma. Bir emri veya vazifeyi yerine getirme. 2. Kâr, iş, işleme. 3. Dini bir emri yerine getirme, tatbik etme. İtaat. İbâdet.
- ‘âmil** : 1. Yapan. İşleyen. 2. Sebep. 3. Vergi tahsiline memur kimse. 4. Mütevelli. 5. Vâli. 6. Gr: İraba te'sir eden yüz şeyden altmışı. (Yalnız ismi mecurur yapanlar yirmi adettir).
- ‘ammâl** : 1. Yapıcılar. 2. Devlet idare adamları.
- ‘an karîbin** : Yakından, çok geçmeden.
- ‘anâsır** : Elemanlar öğeler.
- ‘anâsır** : (Unsur. C.) Unsurlar. Bir şeyin meydana gelmesine sebep olan temel esaslar. Elementler.

- ‘anâsır-ı erba** : Dört unsur: Toprak, hava, su, nur (veya ateş).
- ‘anber-efşân** : Anber saçan
- ‘arûz** : 1. Usûl. 2. Mekke-i Mükerrerme ve Medine-i Münevvere etrafındaki nahiye ve köyler. 3. Edb: Şiirin ahenk ölçülerinden, nazmın vezinlerinden bahseden ilim. Arap, Fars, Türk şiirinde kullanılan vezin ki, hecelerın uzunluk (kapalılık) ve kısalık (açıklık) değerlerine dayanır. 4. Bir beytin birinci mısramın son kısmı. 5. Çadırın ortasına dikilen ve ona destek olan kazık. 6. Tas: Süluk edenlerin karşısına çıkan çok şeyler, birisine ârız olan iş ve ihtiyaç. 7. Yan taraf. 8. Yanak. 9. Yol.
- ‘arz** : 1. Yeryüzü, toprak, zemin, dünya. 2. Aşağı ve alçak. 3. Memleket, ülke. 4. Küre. 5. İklim. 6. Davarın ayağının altı.
- ‘âşık-ı hakîkî** : Hakiki aşk. Allah için sevmek. Allah sevgisi.
- ‘aşîrân** : Hüseyinî-‘aşîran perdesinin ve makamının isminin kısaltılmış şeklidir.
- ‘aşîrân** : Hüseyinî-‘aşîran perdesinin ve makamının isminin kısaltılmış şeklidir.
- ‘aşk-ı esvâk** : Aşk pazarları.
- ‘atâ** : 1. Verme. Bağışlama. Bahşış. Lütuf. İhsan. 2. (İtyan. dan) Verdi, veren. Geldi, gelen (mânasına da olur, fiildir). 3. t. Baba veya ecdaddan olan büyük. Önceden gelen. Aynı soyun büyüğü.
- ‘âvâze** : F. Nam, şöhret, ün. Yüksek ses.

- ‘avn** : 1. Yardım. İmdâd. 2. Mededkâr. Yardım eden. Yardımcı. Zahir.
- ‘ayân** : 1. (İyân) Aşikâr. Belli. Herkesin bilebileceği ve görebileceği. 2. Çiftçi âletlerinden olan saban okunun bileziği.
- ‘ayş** : Ar. Yaşama
- ‘elâ** : Arabça da söze başlarken kullanılır. İstiftah harfi tâbir edilir. Beş vecih üzere bulunur: 1 - Tevbih ve tenbih, 2 - İnkâr, 3 - İstifham-ı anin-nefiy, 4 - Arz, 5 - Teşvik ve rağbet ettirme, makamlarında.
- ‘ilm** : 1. (İlim) Okumakla veya görmek ve dinlemekle veya ihsan-ı Hak'la elde edilen malumat. Bilmek. İdrak etmek.(İlim, hakikatı bilmekten ibarettir. İlim, marifetten daha umumidir. Marifet, tefekkürle bilmek mânasına olmakla beraber, Cenab-ı Hakk'a nisbeti câiz olmaz. Gerek huzurî olsun (ilm-i İlâhî gibi) ve gerek husulî olsun (ilm-i ibad gibi) ve vech-i dikkat üzere bilmeye de denir. Şuur, fitnat gibi. İlmin zıddı "cehil"dir. Marifetin zıddı ise "inkâr"dır.) 2. İlm-i Kelâm'da: İlim; bilmek, idrak etmek sıfatıdır. Cenab-ı Hak ilim sıfatı ile de muttasıftır. O'nun ilmi, mahlukatın ilmi gibi basit ve mahdut olmayıp, bütün kâinatı muhittir. Hiç bir şey onun ilminden gizlenemez ve haricinde kalamaz. Allah'ın ilmi mutlaktır. Allah, Alîm-i Mutlak'tır.İlim mâluma tâbidir. Yani: İlim sıfatı varlıkları icad etmez ve hâdiseleri meydana getirmez. Belki, varlıkları ve hâdiseleri bilmekle ilim olur.Cenab-ı Hak ilmi ile, olmuş ve olacak herşeyi ezeli ve ebedî olarak bilir. Böylece o eşya, ilm-i İlâhîde bilinmesiyle vücud-u ilmîye mazhurdur. Fakat maddî vücutlarının icadı, kudret-i İlâhiyeye istinad eder. Yani mahlukatın maddî vücudunu ilim icad etmez, kudret icad eder. Bu itibarla malumun yani mahlukun icadı, ilme değil, kudrete tâbidir. (Bak: İrfan, Ulum)

‘ilm-i bünyâd	: İlm-in temeli, yapısı, esası.
‘ilm-i esrar	: Gizli ilimler.
‘ilm-i hendüs	: Geometri.
‘ilm-i hey’et	: Astronomi.
‘ilm-i hikmet	: Felsefe ile ilgili konuları inceleyen bilim.
‘İlm-i makâmât	: Makamların ilmi.
‘ilm-i musiki	: Müziğin bütün konularını içine alan ilim. Müzik bilgisi.
‘ilm-i nücûm	: Yıldızların ahvalinden, hareketlerinden mâna çıkarmağa çalışmak ve araştırmak ilmidir.
‘ilm-i tıb	: Tıp ilmi.
‘inâye	: (‘inâyet) 1. Yardım, lütuf meded etmek. 2. Mühim bir işle karşılaşp onunla meşgul olmak.
‘ırâk	: 1. Türk mûsikîsinin en eski mürekkep makamlarındandır. 2. Uzak
‘ırâk-ı ‘acem	: Türk mûsikîsinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup numûnesi kalmamıştır.
‘ırâk-ı mâye	: Türk mûsikîsinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup numûnesi kalmamıştır.
‘işrîn	: Yirmi

‘ömr-i halef	: Ömürden sonrası.
‘ulûm	: (İlm. C.) İlimler, bilgiler.
‘unsur	: 1. Madde, esas, kök. Element. 2. Kimyevî maddeden her biri. Mürekkebe cisimlerde bulunan basit maddelerin her birisi. 3. Umumdan ayrılan kısım. 4. Tam olan şeyin her bir parçaları.
‘uşşâk	: Türk mûsikîsinde beş numaralı basit makam.
‘uşşâk-ı mâye	: Türk mûsikîsinin en az beş altı asırlık bir mürekkebe makamı olup numûnesi kalmamıştır.
‘uzzâl	: Türk mûsikîsinin on numaralı basit makamıdır. Hicaz ailesi denilen dört basit makamdan biri.
‘uzzâl-ı ‘acem	: Türk mûsikîsinin birkaç asırlık bir mürekkebe makamı olup numûnesi kalmamıştır.
abâd	: 1. F. Mâmur, şen. 2. Çok dolu.
âbî	: 1. F. Ayva. 2. Suda yaşayan ve suda meydana gelen. 3. Çok mâvi.
acâib	: Çok tuhaf şey anlaşılmaz.
acem	: 1. Türk Mûsikîsinde bir makam 2. harflere nokta koyma. 3. arap olmayan, araptan gayri olan kavim. 4. iranlılar.
acem-i râst	: Adına Kırşehirli Yusuf’un edvarında rastlanan makam.
âciz	: 1. Zayıf, güçsüz. 2. Eli ermez, beceriksiz, kabiliyetsiz.

açûben	: Açıp. (Açarak)
acz	: 1. Manzumede beytin ikinci dizesinin son yarısı. (zıddı: sadr). 2. Ed. Düz yazıda fıkranın son cümlesi. 3. Beceriksiz.
âdem	: İnsan. İlk insan ve ilk peygamber.
âfâk	: Ufuklar, gök kenarları, gökle yerin birleşir gibi görüldüğü yerler. mec. görüş ve dönüş sınırları. (zıddı: enfüs).
agâni	: (Ugniyye. C.) Nağmeler, şarkılar, türküler, âhenkler.
ağâz	: Başlama.
ağaze	: Müzik başlangıcı . çalgıları ve okuyucuların âhenk başlangıcı.
âh u zâr	: Ağlayıp inleme.
âheng-hây	: Ahengin sesi.
ahenk	: F. Seslerin arasındaki uygunluk. Düzgün tarz ve gidiş.
âhfâ	: (daha, pek, çok)hafî, en gizli.
âhir	: 1. En son, sonraki. 2. Biten. Hitam bulan. Sonra gelen.
ahkem	: En çok hükmeden; (daha, en veyâ çok)kuvvetli.
ahmer	: Kırmızı, kızıl.

ahvâl	: 1. Oluslar bulunuslar. Durumlar. 2. Banyarı celâl nuri tarafından İstanbulda yayınlanmış bir gazete. 3. Dayılar annenin erkek kadesi.
ahz	: Alma, kabul etme.
akd	: 1. Bağ, bağlama, bağlanma, düğümleme. 2. Sözleşme, kararlaştırma. 3. Kurma, düzme. 4. Nikâh. 5. nesri (düzyazı) nazma (koşuk) çevirme.
akl	: Akıl us.
aks	: Çarpma, çarpıp geri dönme.
aksak	: Türk Mûsikîsinde 9 zamanlı bir usul.
akta'	: 1. Kesmeler; kırılmalar. 2. İlgiyi kesmeler. 3. Beylik arâzîler. 4. Eli kesik (adam).
alâmât	: İzler, nişanlar.
alem	: 1. Dünya cihan.
alen	: Âşikar, meydanda olma.
âlet	: 1. Vâsıta. 2. Avadanlık. 3. Makine aygıt.
aleyh	: Karşı karşıt.
aleyke	: Senin üzerine.

âmil	: 1. Tar. 2. İşleyen. 3. i. Vergi tahsiline me'mur kimse; mütesellim; müteveli. 4. Vâli. 5. Sebep. emeli olan, isteyen.
âmm	: Umûmi genel herkese âit.
anâsır	: Elemanlar öğeler.
anâsır-ı erba'a	: Dört unsur: Toprak, hava, su, nur (veya ateş).
anber	:1. Güzellerin saçı. 2. Güzel koku. 3. Ada balığının bağırsaklarından toplanan yumuşak, yapışkan ve misk gibi kokan, kül renginde bir madde.
arabân	: Türk mûsikîsi makamlarından olup Şed-arabân makamının bir tam sekizli tizinde (nevada) karar eden halidir.
ârâm	: 1. Durma, dinlenme. 2. Yerleşme, rahat etme, karar kılma. 3. Eğlenme.
ârı	: 1. Pâk, pislikten uzak. 2. Hür. 4. Hind-Avrupa dil ailesinden olan ırk veya kimse. 5. f. Evet.
arûs	: 1. Gelin 2. Husrev Perviz'in sekiz hazînesinden biri. 3. Kükürt
arûz	: 1. Usul. 2. Yanak. 3. Yol. 4. Yan, taraf. 5. Arap dilcilerinden imam halîl'in, eski arap şiirlerini esas tutarak, bir sisteme bağladığı rivâyet edilen, hecelerin uzunluğu ve kısalığı esâsına dayanan, esas nazmında, muayyen kalıpları, türk, fars, efgan, Pakistan ve kısmen Hindistan nazımlarında kullanılan vezindir. 6. arap nazmında beytin birinci mısırâsının son kısmı. (bu şekli yoktur).

arz-ı garrâ	: Yeryüzü lekesi.
arz-ı hâl	: (Arzuhâl) 1. Halin belirtilmesi. 2. Bir iş için bir makam veya resmi daireye bir iş sahibinin verdiği dilekçe. İstida-nâme.
aşar	: Mahsullerden alınan onda birler.
asdikâ	: Samimi dostlar.
asgar	: (Daha, çok, pek, en) Küçük
ashâb	: 1. Sahipler mâlik ve mutasarrıf olanlar. 2. Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler.
aşikâr	: Belli, açık, meydanda.
aşinâ	: 1. Bildik tanıdık. 2. Bilinen tanıyan.
aşîrân	: Hüseyinî-aşîran perdesinin ve makamının isminin kısaltılmış şeklidir.
aşk-ı esvâk	: Aşk pazarı
asl	: Temel, esas, kök. Bidâyet. Mebde', dip, hakikat. Hâlis, sâfi. Haseb ve neseb. Soy sop. Zâten, en ziyâde.
ass	: 1. Her nesnenin aslı, her şeyin esası. 2. Gece gezip dolaşmak. 3. Katı ve sağlam olmak, berk olmak.
avâr	: 1. Ayıp, kusur, eksiklik. 2. Fesad.
avâre	: F. Başiboş, serseri, boş gezen. İşsiz güçsüz.

- avârif** : 1. Kabiliyetli, yetenekli kimseler. 2. Armağanlar, bağışlar. 3. s. Nâzik, eli açık, cömert kimseler. 4. İyilikler.
- avâz** : Nefret
- avaz** : Ses, sedâ.
- avâze** : 1. Yüksek ses. 2. Şöhret ün.
- âvâze-i evtâr-ı mutlak**: Mutlak tellerin sesi.
- âvâze-i zâyid** : 1. Pozisyon 1. Parmak sesi
- avâz-ı muharref-i mutarref** : Kulağa hoş gelmeyen, bozulmuş ses
- âyetü'l-mübîn** : Açık ayet
- ayin** : 1. Merâsim tören. 2. Alevî'lerin içki sohbetleri.
- ayne'l-yakîn** : Allah'ı görürcesine ibadet etmek, tam teslimiyet
- ayş** : 1. Yaşayış, yaşama. Yiyip içme. Zevk u safâ. 2. Dirilik. Hayat.
- âz** : Aç gözlülük hırs tamah.
- azîz** : 1. Muhterem sayın. 2. Sevgili. 3. i. Erkek kadın adı.
- ba'd** : Zaman zarfıdır ve te'hir ifade eder. Helâk olmak mânâsına mastardır. (Bu'ud olarakta okunur ve mûsikîde aralık anlamına gelir.)
- ba'd bi'l-erba'** : Dörtlü aralık (Bu'ud el-zü'l-erba' diye de bilinir)

ba'd bi'l-hamse : Beşli aralık (Bu'ud el-zül-hams diye de bilinir)

ba'd bi'l-küllî'l-eskal : Pest sekizli aralık (Bu'ud el-zü'l-küll-sikal diye de bilinir)

ba'd bi's-sitte-i mefrûza : Ayrık altılı aralık (Bu'ud sitte-i mefruza diye de bilinir)

ba'de : Aralık (Bu'ud diye de bilinir). Sonra. Bundan sonra bundan böyle.

ba'de bi'l- kül merrateyn : İki oktav aralığı (Bu'ud zü'l-küll merrateyn diye de bilinir)

ba'de bi'l-küllî ve'l-erbaa' : Oktav ve dördlü aralık (Bu'ud zü'l-küll ü erba' diye de bilinir)

bâ'dehû : Bundan sonra.

bâ'dehu tabâyi'-i insân: İnsanın tabiatından sonra.

bâb : 1. Baba, ata. 2. Mânevî önder; şeyh 3. Lâyık, uygun; elverişli; hayır, uğur. 4. Kapı.

bâc : 1. Vergi, harç. 2. Gümrük vergisi.

bâd : 1. Nefes soluk. 2. Ah sesi, ah çekme. 3. Şarap 4. Tas. Allah'ın yardımı . 5. Mec. övme; söz. 6. Büyüklük taslama, kibir. 7. Yel, rüzgâr.

bâde : Şarap, içki. Kadeh.

bâdî : 1. Muvakkat. Geçici. 2. Rüzgâra ait.

bâh : Şehvet

bahâ	: 1. F. Kıymet. Değer. Bedel. Pahâ. 2. Güzellik. Zariflik. Zinet. İzzet. Bir şeye alışıp ünsiyet etmek.
bahârî	: İlbahara âit. İlbaharla ilgili.
bâhı	: Şehvete dâir.
bahir	: 1. Belli, besbelli, açık, apaçık. 2. Işıklı, parlak; güzel. 3. Ekin sulayıcı, sulayan. 4. Yalancı, ahmak, alık(adam). 5. Deniz.
bahr	: 1. Deniz. 2. Büyük göl veyâ nehir.
bahr	: 1. (C.: Bihâr - Ebhâr - Ebhur - Buhur) Deniz. 2. Âlim. Çok bilen. 3. Büyük göl veya nehir. 4. Yarmak, yırtmak. 5. Çok yürüyen at. 6. İyi kimse. 7. Deve hastalığı. 8. Aruzda aslî bir vezinle ondan tevellüd eden vezinler mecmuası.
bahr-i nâzük	: Muradnâme'de geçen en az 5-6 asırlık bir makamdır. (müz. kırşehirli yusuf'un edvarında geçen makam)
bahş	: Bağış, ihsan.
baht	: 1. Öz. 2. Halis. 3. Kader. 4. Tâli.
bâki	: 1. S. Dâimî, kalıcı. 2. Tanrı. 3. Alt taraf. 4. Zf. Artık, artan, fazla, geri kalan; bundan başka.
bakiye	: Geri kalan.
bâlar	: Kiremit altına konulan ince tahta, padavra tahtası.
bân	: Dam, satıh.

bâng	: F. Ses, sadâ, haykırma, bir ağızdan alkış.
bâng-ı serd	: Çirkin ve kaba ses.
bâni	: Binâ eden, yapan, kuran, kurucu.
bâr	: F. Ek olup "saçan, yağdıran, dökken, ışık veren" gibi mânâda kelimeler teşkil edilir. Meselâ: Ateşbâr : Ateş saçan. Ateş yağdıran.
basîret	: 1. Önden görüş, sezîş.
bâz	: F.1. Yeniden, tekrar oynatan, oynayan, geri ve arka tarafa doğru... gibi manalara gelir. Kelimenin sonuna veya baş tarafına getirilerek kullanılan bir "ek" dir. Meselâ: Ateşbâz : Ateşle oynayan. 2. İniş. Doğan. Yırtıcı kuş. Av kuşu. Açık. Ayırma. Temyiz etme.
bâzâr	: 1. F. Alış-veriş. Ahz ü i'tâ. 2. Alış-veriş yeri. Pazar. Üstü açık yer ki, hergün veya belirli günlerde herkes satacağını oraya çıkarıp pazarlıkla veya açık artırmayla satar. 3. Fiat kararlaştırılıp alış-verişte uyuşmak için yapılan konuşma veya çekişme, pazarlık.
bâzir	: 1. Ekici, eken. 2. Dedikoducu. 3. Geveze.
bedâyi'	: 1. Eşi benzeri olmayan güzel mükemmel ve yeni şeyler. 2. Sermayeler ana mallar.
be-gâyet	: F. 1. Son derece. Pek ziyâde. 2. Oldukça.
berçin	: F. Toplayıcı.

berk	: Gök gürültüsü ile şimşek.
ber-vech	: F.Olduğu gibi, aynen.
besâtî ‘âlem	: Yeryüzü düzlüğü.
beste-ısfahân	: İsfahân makamı gibi başladıktan sonra özatişla ırak perdesinde karar veren makamdır.
beste-nigâr	: Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır.
bevârik	: 1. Şimşek, yıldırım parıltıları. 2. Parıltılar, göz kamaştırıcı şeyler.
beyân	: 1. Anlatma açık söyleme bildirme. 2. Ed. belâgât ilminin hakikat mecaz kinâye teşbih istiâre gibi bahisleri öğreten kısmı.
beyhûşt	: Kökünden, dibinden kopmuş, koparılmış olan şey.
beyn	: 1. Arası, arasında, aralık. İki şeyin arası. İkisinin ortası. Firkat. Ayrılık. 2. Burnu ve ayakları uzun karga.
beynehumâ	: İkisi arasında.
bî	: F. Kelimenin başına getirilerek o kelime menfi yapılır. Misâlleri için, "BİA" kelimesinden sonraki kelimelere bakınız.
bi'l-ihlâs	: Samimiyetle
bi'l-küllî merrateyn	: iki sekizli
bi'l-kullî ehad	: pest (baştaki) sekizli

biç (piç)	: F. 1. Büklüm, kıvrım, dolaşık. 2. Nesebi gayr-ı sahih olan, gayrı meşru münâsebette doğan çocuk. 3. Aslına benzemiyen. 4. Ağacın kökünden biten sürgün. Aşılanmamış ağaç. 5. Sarmaşık. 6. Vida.
bigi	: Gibi
bî-hoş	: Hoş olmayan.
bihter	: Daha, en, pek iyi.
bil küll ve'l-hamse	: Oktav ve beşli
bint	: KIZ. KIZI. "Fâtıma bint-i Resûl-i Ekrem (A.S.M.): Resûl-i Ekrem'in (A.S.M.) kızı Fâtıma (R.A.)" gibi.
bîrûz	: F. Değersiz, zümrüte benzer yeşil renkte bir taş.
bîş	: 1. Artık, ziyade. 2. Bildircin otu denilen, Çin'de yetişir zehirli bir ot.
bîtâ	: 1. Baldan ve hamurdan yapılan bir çeşit şarap; koyu şıra. 2. S. Uzun boylu (adam).
bünyâd	: F. 1. Asıl, esas, temel. 2. Binâ, yapı.
büzürg	: 1. Türk mûsikîsinin çok az kullanılmış en eski mürekkep makamlarındandır. 2. Şef, reis. 3. Büyük, ulu.
buhârî	: (Buhârî) (H.: 194-256) Buhâralı. 600 bin hadisten seçilen 7275 hadis ile en mu'teber ve en sahih Sahih-i Buhârî ismi ile anılan hadis kitabının müellifi. (bkz: Kütüb-ü Sitte)(Buhârî ve Müslim

ki, Kur'andan sonra en sahih kitab olduklarını, ehl-i tahkik kabul etmiş. M.)

bûn : Kolay.

burc : 1. Muayyen bir şekil ve sûrete benzeyen sâbit yıldız kümesi. 2. Tek hisar kule, kale çıkıntısı. 3. Dünyaya göre güneşin döndüğü yerin onikide bir kadarı.

burku' : Ar. 1. Kadınların yüz örtüsü, peçe. 2. Kâbe örtüsü. 3. Yedinci kat gök.

burûc : Hisarlar, kuleler.

bûs : Öpme öpücük öpüş.

bûselik : (Pûselik) . Türk mûsikîsinin iki numaralı basit makamıdır.

bûselik-mâye : Türk mûsikîsinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamanımızda numûnesi kalmamıştır.

bûy : 1. Koku. 2. Ümit, umma. 3. Sevgi. 4. Tamah. 5. Huy, tabiat. 6. Kısmet, pay, nasip

câ : 1. yer, mevki, mekân. 2. ay kısaltmasında cemâziyel evvel.

câbi : 1. (Eskiden) vakıflı akar kirâlarını toplamakla görevli bulunan kimse, vergi tahsildârı. 2. i. çekirge.

çâlâk : Çabuk, acele et.

câm : F. Cam, şişe, bardak, sırça.

cân	: F. 1. Yaşayış. Diride olan kudret, kuvvet. Hayat cevheri. 2. Can, ruh 3. Gönül.
çâr	: Dört.
çâr-darb	: Melâmilikte saç, sakalı, kaşı bıyığı ustura ile traş etme geleneği.
çâr-gâh	: 1. Türk mûsikîsinin bir numaralı basit makamı ve ana dizisidir. 2. Dünya 3. Dört yön (kuzey, güney, doğu, batı).
çâr-gâh-ı ‘acem	: Türk mûsikîsinin mürekkep makamlarındandır.
çehâr	: Dört.
cehâr-ı darb	: (Çehar-ı darb) Türk mûsikîsinde kullanılan bir usul ismi.
çehârüm	: Dördüncü.
cehd	: 1. Çalışma çabalama. 2. Abdullah Cevdet tarafından istanbul’da yayımlanmış aylık iktisadi, içtimaî, edebi bir dergi.
cehl	: Câhillik, bilmemezlik, ilimden mahrum olmaklık, nâdanlık, tecrübesizlik, gençlik.
celle	: “yüce ve azîz olsun!” mânâsına bir duâ sözü.
cem	: 1. Hükümdar şah. 2. Şark mitolojisinde şarap ve içkinin îcatçısı. 3. Süleyman peygamberin lakâbı. 4. Büyük iskenderin lakabı. 5. Karikatürist cem tarafından İstanbul’da yayımlanmış haftalık bir gazete.

cem'	: 1. Toplama, yığma. 2. Birden fazla insan, hayvan ve eşyâyı gösteren isim. 3. A. gr. çoğul.
cem'î	: 1. cemiyete ait cemiyetle ilgili. 2. sosy. ortaklaşa. 3. cümle hep bütün.
cemâl	: 1. Yüz güzelliği. 2. Erkek adı.
cemâli bâg-ı cennet	: Cennet bahçesinin güzelliği.
cemel	: Erkek deve.
cemîl	: 1. Güzел. 2. (eskiden)mekteplerde verilen mükâfat. 2. i. Erkek adı.
çeng	: 1. Kanuna benzer, dik tutularak çalınır bir çeşit saz. 2. Pençe. 3. El. 4. Eğri, büğrü
çengi	: Zil ve kaşık vurarak oynayan dansöz ve rakkase ki, ekseriyetle çingene kızlarındandır.
çenk	: 1. El. 2. Pençe. 3. Kanuna benzer dik tutularak çalınan bir çeşit saz. 4. Eğri büğrü.
çeşm-i hoş	: (Çeşm-i hoş -nigâh) Güzел bakışlı göz.
çeşm-i sem'	: Kulak ve göz.
cest	: 1. Çabuk hareket eden 2. Atlayış, sıçrayış.
ceyyid	: Güzел, hoş saf.

cibrîl	: Cebrâîl.
cibrîl-i emîn	: Cebrâîl.
cihân	: F. Dünya, kâinat, âlem.
cihân	: F. Dünya, kâinat, âlem.
civân-baht	: (F.b.s.) Tâlihli.
cönk	: Osmanlı döneminde eski günlüklere verilen ad
çû	: Gibi, mâdemki, çünkü, nasıl, nice, misilli, nîçin.
da'ye	: (Dâye) Çocuk hizmetçisi. Çocuğa süt veren. Dadı. Mürebbi.
dahi	: Dehâ sâhibi son derece zeki anlayışlı ve uyanık. 2. Belâ musibet.
dâire-i muhammes tavîl	: Uzun remel dairesi (Daire-i muhammes-i ta'vil).
dâire-i reml-i tavîl	: Uzun remel dairesi (Daire-i reml-i ta'vil).
dakâyık	: (Dakayık) (Dakik. C.) İncelikler. Anlaşılması çok dikkat isteyen incelikler. Çok ince. Anlaşılması dikkat isteyen keyfiyetler.
dakîkü'l-vasatı	: İkisinin arasındaki incelik.
darb	: Dövme, vurma.
darbeyn	: Aynı ölçüde olan iki vuruş.
darb-ı hafif	: Usul ismi

darb-ı sakîl	: Türk mûsikîsinde kullanılan bir usul ismi.
darb-ı Türki	: Klâsik Türk mûsikîsinde 18 zamanlı ve 13 darplı olan bir büyük usûl olup özellikle dini eserlerde kullanılır.
delâlet	: 1. Delil olmak. Yol göstermek. Kılavuzluk. Doğru yolu bulmakta insanlara yardım etmek. 2. İşaret.
delîl	: 1. Kılavuz. Doğru yolu gösteren. Meçhûlü keşfetmekte ve malumun sıhhatını isbat etmekte vasıta ve âlet ittihaz olunan husus. 2. Beyyine. Bürhan.
dem sâz	: Arkadaş.
derd-ü dermân	: Bir derdin dermanı.
derk	: 1. En aşağı kat, her şeyin dibi. Aşağı inen basamak. 2. Anlamak.
derrâk	: Çabuk anlayan, anlayışlı.
dervâze	: Kapı
dervîş	: 1. Allah için alçakgönüllüyü ve fukarâlığı kabûl eden veyâ bir tarîkâta bağlı bulunan kimse. 2. fakir ve ihtiyaçlı kimse.
deryâ	: Deniz
destûr	: 1. İzin, müsaade. Şerhlerden kurtulmak için söylenen söz. 2. Allah'ın inayeti.
devâhi	: (Dâhiye. C.) 1. Çok üstün zekâ sahipleri. 2. Büyük belâler. Afetler. Kazâlar.

devâir	: Daireler.
devâyir-i şu'ûbuhâ	: Devirler ve bu devirlerin şubeleri.
devr	: 1. Dönme, bir şeyin etrâfını dolaşma. 2. dönüp dolaşma. 3. nakil, aktarma. 4. bir şeyi başkasına teslim etme.
dide	: F. Göz, ayn, çeşm. Görmek. Gözcü. Göz bebeği. Göz ucu.
didem	: Gözüm.
dikkat-ı fehm	: Anlayışı bir noktada sabitleme, dikkat kesilme.
dil ü cân	: Gönül ve ruh
dil-ârâm	: 1. Gönül alan, gönül kapan, gönül okşayan, gönlü dinlendiren. 2. İ. Fadın adı. 3. Müz. Bugün elde örneği olamayan eski Türk mürekkep makamlarından biridir.
dil-fürûz	: 1. Adı 1909 da yayımlanmış anonim bir güfte dergisinde geçen makam. 2. Gönüle ferahlık veren, sevindiren.
dil-i dilâra	: Gönül alan gönül.
dilkeş-hâverân	: Tahmînen beş asırlık veyâ daha eski bir mürekkep makamıdır.
dilşâd	: Gönlü hoş, sevinmiş.
dilşikar	: Gönül avlayan.
dîm	: Yanak, çehre, yüz.

düb	: Ayı.
dügâh	: Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır.
dügâh	: Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır.
düvâz	: On iki.
düvâzedehüm	: On ikinci, on ikide bir.
düvm	: İkinci
dûri	: Uzaklık.
dûş	: 1. Omuz. Ketif. 2. Dün gece. 3. Âlem-i menâm, rüya âlemi. 4. Mütesadif ve mütelâki olan.
e'l- hâsil	: Hâsılı netîce îtibârıyla sözün kısası uzatmayalım kısa söyleyelim kısacası.
e'l-erba'în	: Kırk.
e'l-hâdî erba'în	: Kırkbir.
e'l-hâdî selesîn	: Otuz bir.
e'l-hâdi-'aşrîn	: Yirmi bir.
e'l-hâmis ve'l-'aşrîn	: Yirmi beş.
e'l-hâmis ve's- selesîn	: Otuz beş.

e'r-râbi'-'aşrîn : Yirmi dört.

e'r-râbi'u ve's-selesîn : Otuz dört.

e's-sâbi'u ve'l-'aşrîn : Yirmi yedi.

e's-sâdis selâsin : Otuz altı.

e's-sâdis ve'l-'aşrîn : Yirmi altı.

e's-sâdisü : Altı.

e's-sâlis-'aşrîn : Onatlı.

e's-sâmin : Sekiz.

e's-sâmin selâsîn : Otuz sekiz.

e's-sâmin-'aşrîn : Yirmi sekiz.

e's-sâni-'aşrîn : Yirmi iki.

e's-sülâsîn : Otuz.

e't-tâsi'u : Dokuz.

e't-tâsi'u selâsîn : Otuz dokuz.

e't-tâsi'u ve'l-'aşrîn : Yirmi dokuz.

eb'âd-ı büzürg : Büzürg'ün bu'udları.

eb'âd-ı hendes	: Matematiğin bu'udları.
eb'âd-ı lahnî	: Sesin bu'udları.
eb-âd-ı sugrâ	: Küçük aralıklar
ecem	: (C.: Acâm) Çok fazla sıcak.
ecr-i cezîl	: Bol sevap.
edall	: (Bkz: Adall) Çok sapık, çok dalâlette.
edeb-i mûsikî	: Mûsikî terbiyesi.
ednâ	: 1. Pek aşağı, en alçak. Pek az, pek cüz'i. 2. Çok yakın.
edvâr	: (Devr. C.) Devirler, zamanlar.
efkâr	: 1. Düşünceler. 2. Düşünme, endîşe, vesvese, kuruntu, niyet, maksat. 3. Fakir ve muhtaç.
eflâk	: (Felek. C.) 1. Felekler, gökler. Dünyalar, âlemler. Asumanlar. 2. Bahtlar, talihler, kaderler.
eflâk	: Osmanlı imparatorluğu zamânında merkezi Bükreş olan memleket (iki memleket)den bir kısım.
eflâk-ı raksa	: Raks felekleri
eflâk-i zemîn	: Kötü kişilerin dünyaları
efrûr-u vezin-i muhâlîf	: Bozuk vezin teferruatları

eg(i)n	: Sırt.
egâni	: Şarkılar, nağmeler, havalar, âhenkler.
ehad	: Tek, bir, ilk sayı.
ehemm	: Çok mühim olma, daha mühim. Çok kıymetli, çok lüzumlu.
ehl-i hüner	: Hünerli sanattan anlayan kimseler.
ehl-i ihtirâm	: Saygı ve hürmet ehli.
ehl-i riyâzet	: Dünya nimetlerinden elini eteğini çekmiş kimseler.
ekzeneti'l-esrâr	: Sırların hazineleri.
el-‘âşer	: On.
elâ	: Başlama ve tembih edâtıdır; nazımda ve sözün başında kullanılır; bundan sonra ‘ey!’ nidâsı gelir.
el-hâdi ‘aşer	: On birinci
el-hamis	: 1. Beşinci. 2. Perşembe Günü
elhân	: Nağmeler, ezgiler.
emed	: Son, nihayet. Gayet. Encam, intiha.
emîr-i mulk-i dîn	: Din sahibinin emri

en'âm	: 1. At, deve, sığır ve koyun gibi hayvanlar. 2. s. Hayvan gibi kimseler. 3. i. Kur'an-ı kerîm'de bir sûrenin adı. 4. i. bâzı âyet ve sûreleri de ihtivâ eden dînî duâ kitabı.
encâm	: Son, nihayet, netice.
encâm-ı cihân	: Dünya sonu gibi.....
ender	: Daha(en, pek) nâdir, çok seyrek ve az bulunan.
enfâs	: 1. Nefesler, soluklar. 2. Nebî ve velî uluların irşâd edici duâları.
engâm	: F. Vakit, zaman, an. Mevsim. (Aslı: Encam'dır.)
engâm-ı sâzı	: Saz nağmeleri
ente'sş-şefî'u'l- müzennibîn	: Sen günahkarlara şefaata, af edensin
envâ'	: (Nev'. C.) Neviler, çeşitler, türler.
erbaâ'	: Çarşamba günü.
erbaa'	: Dört.
erban	: Dört.
ersen	: Kolay
ervâh	: Canlar hayâtın cevherleri.

eş'âr	: (Şiir. C.) Şiirler, manzum ve güzel 2. (Şa'r. C.) 1. Kıllar. Tüyer. Tüycükler. yazılar.
esâmî	: İsimler, adlar.
esâs	: Asıl temel dip kök. 2. doğruluk gerçek. 3. Döşeme minder gibi en eşyası.
esbâb	: Vasıtalar, lâzımeler.
eşfa'	: En çok şefa'at eden. En şafi.
esfiyâ	: Temiz olanlar
eslâf	: Bir me'murluk veyâ hizmette birinden önce bulunmuş olanlar, yerlerine geçilen kimseler, geçmişler
esrâr	: (Sır. C.) 1. Sırlar. Gizli hikmetler ve mânalar. Bilinmeyen şeyler. 2. Keyif veren zehir. Uyuşturucu madde. 3. Elinde ve el ayasında olan hatlar.
esrâr-ı dekâyık	: (dakaik) Anlaşılması zor sırlar.
esvât	: Sesler, sadâlar.
etâ	: 1. Kavak ağacı 2. Bot.
etvâr	: Hal ve hareketler işler tarzlar.
evâyil	: İlk başlar.

- evc** :1. Türk mûsikîsinin en eski makamlarından olup segâh dörtlüsünün ırak perdesindeki şeddi ile uşşak dörtlüsünün karışmasından oluşan mürekkep bir makamdır. 2. Yüce yüksek bir şeyin en yüksek noktası doruk.
- evsât** :(Evsâd) 1. Türk mûsikîsinin büyük usûllerindedir. Yirmialtı zamanlı ve onüç darplıdır. 2. Bir şeyin ortası. 3. Orta, orta halli. 4. Yüksek ile alçak arası.
- evtâd-ı (veted)-i mefrûza** : En pest nağmenin çıktığı yer, perde.
- evtâr** : 1. Yaya geçirilmiş ipler kirişler, teller. 2. Bir kavsin iki ucuna bağlanan düz çizgiler. 3. İhtiyaçlar, lüzumlu olan şeyler.
- evtâr-ı mutlak** : Boş teller, açık teller.
- evzâh** : Daha açık. Pek âşikâr. En vâzih.
- ey** : (Arabçada) "Bak, dinle, dikkat et, yahut, demektir ki" mânalarına gelir. Bir ibareyi tefsir için kullanılır. Türkçede: Yakın nidâ içindir.
- eyâ** : F. Acaba mânasına nidâdır. "Hey, ey" gibi çağırma, nidâ, seslenme edatı olarak da kullanılır.
- eyüye** : İyiye güzele.
- ezhâr** : 1. Arkalar, sırtlar; satırlar, yüzler. 2. Binek hayvanlarının sırtları.
- eziğ** : 1. Kible rüzgarı. 2. Alçak aşağılık (adam).

ezîl	: 1. Peltek ve bozuk olmayan (söz kelime). 2. Çok bol.
ezkiyâ	: Keskin fikirliler, anlayışlılar.
fâhte	: 1. Türk mûsikîsinin büyük usûllerindendir. Yirmi zamanlı ve on bir darplıdır. 2. Üvelik kuşu, yabani güvercin.
fâide	: (C.: Fevaid) Kazanç, kâr, nef, menfaat. İstifadeye sebep. Yararlılık, işe yarama.
fakr	: Fakirlik yoksulluk muhtaçlık züğürtlük.
fâriğ	: 1. Vazgeçmiş çekilmiş. 2. Rahat âsûde. 3. Boş boş kalmış işini bitirmiş işsiz . 4. Huk. bir mülkün tasarruf sâhip olma kullanma hakkını başkasına terk eden.
fârisi	: 1. İran dili Farsça acemce. 2. İran'ın dili ve halkı ile ilgili olan.
fasîh	: Güzel düzgün açık konuşan iyi söz söyleme kabiliyetinde olan (kimse) uz dilli.
fazâil	: Faziletler. (Bak: Fazl - Fazilet)
fehîm	: Anlama, anlayış. ('etmek, olunmak' masdasrıyla kullanılır).
fehîm-i hüsn	: İyi anlayış.
fenni	: Fene mensup fen ile ilgili olan.
fer	: 1. Parlaklık aydınlık. 2. Zînet süs bezek. 3. Kuvvet nüfuz iktidar.

- fer'** : 1. Şube, kol. İkinci derecede olan. Dal budak. 2. Bir aslın neticesi. 3. Bir cemaatin şerefli ve daha meşhuru. 4. Kazancı olan mukayyed mal. Hâzır ve muhâfaza altında olan. 5. Yüksğe çıkmak ve iki nizalı olanın arasına girip ıslah etmek. 6. Asıl mes'eleden kollara ayrılmış olan mesele. (L.R.) 7. İki okçu tarafından atılan oklardan, bir fazla ok isabet ettirilmesi yerinde kullanılır bir tabirdir.
- fer'an** : İkinci derecenzen olarak (arapça zarf)
- ferâgat** : 1. Vazgeçme el çekme. 2. İstirahat dinlenme. 3. Vazgeçecek kadar zengin olma.
- ferah-nâk** : 1. Türk mûsikîsinin mürekkep makamlarındandır. 2. Sevinçli.
- ferd** : Tek, bir, yekta. Eşi, benzeri olmayan. Bîhemta olan
- ferd u fettân (ferd-i fettan)** : Fitne çıkaran kişi.
- ferdâ** : 1. Yarın, yarınki gün, günün ertesi, ertesi gün, öbürgün. 2. Âtî, gelecek zaman. 3. Âhiret, öbür dünyâ, kıyâmet. 4. Kadın adı. 5. 1919'da Ali ilmî tarafından İstanbul'da haftada iki defa olamk üzere yayımlanmış, siyasî, ilmî, edebî bir gazete.
- ferd-i kâmil** : Kamil insan, kişi
- ferhân** : (C.: Ferâhî) 1. Ferahlı. Sevinçli. Şâdan. Mesrur. 2. Şen; memnun 3. İ. Erkek adı
- feri'** : 1. Asilla ilgisi olmayıp, fer'e mensûp olan, ayrıntılı. 2. İkinci derecede olan.

fettân	: Fitne ve fesâda teşvik eden, fenâlık yapan, ayartan. 2. Oynak (kadın). câzibeli, gönül alıcı.
feyyâz	: 1. Feyiz, bereket ve bolluk veren; Allah.
feyz	: Ölmek.
fî beyân	: Beyanda.
furû'	: 1. Dal, budak. 2. Tomurcuk. 3. Bir aslın netîcesi. 4. s. İkinci derecede ehemmiyet olan(şey). 5. Şûbe.
fuzelâ	: Fâzıllar fazîletliler erdemli kimseler.
gâh	: (Geh) f. Yer. (Yer ve zaman bildiren "ek" dir.)
garrâ'	: 1. Alnında beyaz bir lekesi, akıtması olan(at ve sâire). 2. Ak, parlak, güzel, gösterişli, nümâyişli, şatafatlı. ('egarr'ın müennesi).
gasy	: (gasa) Uzunluk
gavvâs	: Dalgıç, inci ve sünger bulmak veyâ denize düşen bir şeyi çıkarmak ve yâhut rıhtım gibi deniz altında yapılan inşaatın temellrini düzenlemek üzere suya dalan, denizin dibine inen kimse.
gaym	: 1. Bulut. 2. Susama, susuzluk. 3. Kin.
gayme	: Çok fazla susama, susuzluk.

gazâ'din uğruna savaş.

- gazâl** : 1. Ceylan. 2. geyik maral âhû. 3. Geyik yavrusu. 4. Güzel göz
- gehî** : Bazen, bazı zamanlarda.
- ger** : F. 1. Türkçedeki "eğer" kelimesinin kısaltılmış şekli. Eğer, şayet mânasındadır. 2. İsimlerin sonlarına eklenir ve yapıcılık bildirir bir edattır. Meselâ: Ahen-ger \$: Demirci. Zer-ger : f. Kuyumcu. 3. Uyuz hastalığı.
- gerdâniyye** : Türk mûsikîsinin en eski mürekkep makamlarındandır.
- gerdâniyye-i nigâr** : Türk mûsikîsinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup numûnesi kalmamıştır.
- germ** : F. 1. Gayretli, hamiyetli. Tez meşreb. 2. Çabuk öfkelenen. 3. Sıcak. Kızgın.
- geşt** : 1. Seyretme, dolaşma, gezme, tenezzüh. 2. Geçme.
- geveşt** : Türk mûsikîsinin en eski mürekkep makamlarından olup, XVI. Asırdan kalma, sâhibi bilinmeyen remel peşrev ile bir saz semâîsi, Kantemiroğlu'nun sakil peşrevi, bu makama misaldir.
- girânde** : F. 1. Bıktırıcı. Usandırıcı. 2. Sert. Katı. 3. Pahalı. Tartısı ağır olan. Ağır. Dolu.
- gird** : F. Yuvarlak.
- gubâr** : Toz.
- gülbânk** : Eskiden tekkelerde, âyin sırasında, saraylarda muayyen merâsim sırasında hep bir ağızdan yüksek sesle okunan ilâhi veyâ duâ.

güli-zâr	: 1. Türk mûsikîsi makamlarından olup rast-segâh-rast dizilerine yegâhta bûselik dizisinin eklenmesiyle meydana getirilmiştir.
gülnâr	: Nar çiçeği.
gülsâh	: F. Gül bahçesi. Güllük.
gürd	: Cesur, kahraman, yiğit.
güşâde	: Ferah, açık, şen
güyende	: F. Söyleyici. Söyleyen. Kail olan.
güzîde	: 1. Seçim, seçilmiş, beğenilmiş. 2. i. Kadın adı.
gûş	: Köşe
habli'l-mübîn	: Apaçık bir yol.
habt	: Yanılma
hâcet	: İhtiyalüzum, gereklik, muhtaçlık.
hâd	: 1. Keskin, sivri, dar. 2. Hudud sınır.
hâdî	: Hidayete ermiş. Mürşid. Rehber, delil. Hidayet yolunu gösteren. Hidayete, doğruluğa erdiren. Önde giden.
hâdî -'aşer	: Ar. On birinci
haffe	: (C.: Hıff) Çulhaların bez sardıkları ağaç.

hafif	: 1. Türk mûsikîsinin büyük usûllerinden olup 32 zamanlıdır. 2. Ağır olmayan, yeğni. 3. At koşarken, kuş uçarken, rüzgâr eserken hâsıl olan ses, hışlama, haşırtı, hışırtı.
hâfız	: Kuranı ezbere bilen kişi.
hâkî	: F. 1. Toprak rengi. Toprakla alâkalı. 2. Anlatan. Hikâye eden.
halâvet	: 1. Tatlılık. 2. Şirin olmak.
hâlik	: 1. Berber. 2. Helâk olan miskinlik içinde ölen. 3. Yaratan yoktan var eden yaratıcı Allah.
halîl	: 1. Samîmî (dost). 2. i. Erkek adı. 3. Zevç, koca
halk-ı latîf	: Nazik yaratılmış, halk.
halk-ı zarîf	: İnce yaratılmış, halk.
halvet	: 1. Yalnız, تنها kalma, tenhaya çekilme, tenhalık 2. Tenha yer. 3. hamamın sıcak bölmesi.
halvet-i mahrem	: Yalnız başına kenara çekilme, gizli kalma
hâmis	: 1. Beşinci. 2. i. Öncü, artıcı ve diğer merkezlerden meydana gelen büyük ordu.
haml	: 1. Ana karnındaki çocuk. 2. Gebe olma gebelik. 3. İsnat, atf. 4. yük. 5. Yüklenme.
haml-i berçin	: Toplama hamlesi, çabası

hâr	: F. 1. Hor, hakir, âdi. Aşağı. 2. Yıkılmış, hemd olmuş.
hargâh	: F. Otağ. Büyük çadır.
harûşen	: (Huruşen) coşan, çağlayan
hâs	: Ot kırıntısı, çerçöp.
hâsıl	: Senelik kazançlar, yıllık gelirler.
hâss	: Hisseden duyan.
hâssa	: Bir kimseye ya da bir şeye özel olan nitelik kuvvet güç.
haste	: F. 1. İstenilen, matlub, talep edilmiş, istenilmiş. 2. Uzanmış. 3. Ayağa kalkmış. 4. Rahatsız, hasta.
hatmü'l-mürselîn	: Son peygamber (Hz. Muhammed (S.A.V))
havâlet	: 1. Bir işi veya bir şeyi başka birine bırakma, üstüne bırakma, ısmarlama. 2. Gebelerde ve küçük çocuklarda bazen görülen sar'a nevinden bir hastalık. 3. Görmeyi önleyen, mâni, hâil, tahta perde, duvar gibi şeyler.
havâtır	: Hâtıralar, fikirler, düşünceler.
hâver	: Şark, doğu yönü, gün doğusu. Şark ile garb (doğu ile batı).
hayme	: Çadır.
hâzâ	: Bu, şu, o.

hazer	: 1. Çekinme. Zarar verebilecek şeyden kaçınma. Korunma. 2. Gözün dar ve küçük olması. 3. Kabile. 4. Cemaat.
hazr	: Bir şeyi takdir ve tahmin etmek, nazar ile tahmin etmek. Çehresini ekşitip çirkin olmak.
hazrâ	: 1. Huzurda olanlar, göz önünde olanlar. Amade ve müheyya olan. Gaib olmayanlar. 2. Müstaid olanlar.
hazret	: 1. (asıl mânâsı“kurb”, “piş-gâh”dır). 2. saygı saymak üzere büyüklere verilen unvan.
heftüm	: Yedinci.
hem dem	: Cancığer arkadaş.
hemândem	: Hemen, çabucak o anda.
hemrâh	: Yoldaş, yol arkadaşı.
hemrâz	: Sıkı fıkı arkadaş, sır arkadaşı.
herc	: 1. Ayrılma, terk etme; ayrılık. 2. Karışıklık, gürültülü ve karışık hareket.
heşt	: Sekiz sayısı.
heştüm	: Sekizinci.
hevâ	: 1. Heves, istek, arzu, sevgi, hoşlanma. 2. Hava.

- heva** : 1. (Bak: Hava) 2. (C.: Ehviye) İki şeyin arasının uzaklığı. Yer ile gök arası. Yukarıdan aşağıya inmek. Her bir boş, ıssız yer.
- hey'et** : 1. Gök ve yıldız ilmi. Astronomi. 2. Şekil. Suret. Görünüş. 3. Birlik teşkil eden şahısların mecmuu. 4. Duruş, vaziyet, keyfiyet. Tabiat ve cibilliyet. Bir şeyin cibilli vaziyeti.
- hez** : Eğlence. Ciddi olmayan söz.
- hezec** : 1. Türk mûsikîsinin büyük usüllerindendir. Yirmi iki zamanlı ve on beş darblıdır. 2. Güzel sesle şarkı söylemek.
- hezerân** : 1. Sayıklama. 2. Saçma sapan konuşma.
- hicâz** : 1. Türk mûsikîsinin sekiz numaralı basit makamıdır. 2. Arap yarımadasında, Mekke ve Medîne'nin bulunduğu ülke.
- hicâz** : 1. Türk mûsikîsinin sekiz numaralı basit makamıdır. 2. Arap yarımadasında, Mekke ve Medîne'nin bulunduğu ülke.
- hicâz-ı 'acem** : En az altı asırlık mürekkep bir Türk mûsikî makamı olup adı Hızır bin Abdullah'ın edvarında terkipler arasında geçer.
- hicâz-ı büzürg** : Türk mûsikîsinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup numûnesi kalmamıştır.
- hicâz-ı mâye** : Türk mûsikîsinin en az altı asırlık bir mürekkep makamlarından olup numûnesi kalmamıştır.
- hicâz-ı muhâlif** : Türk mûsikîsinin en az beş asırlık bir mürekkep makamlarından olup numûnesi kalmamıştır.

hicâz-ı rekb	: (Hicaz-ı reke) Türk Mûsikisinde bir makam.
hidâyet	: Doğruluk. İslâmlık. Hakkı hak, bâtılı da bâtıl olarak görüp doğru yola girmek. Dalâletten ve bâtıl yoldan uzaklaşmak.
hiddet	: 1. Öfke. Kızgınlık. Gadab. Dargınlık. Hışım. 2. Keskinlik.
hîfe	: 1. Korku; korkma. 2. Psik. fobya, yığı.
hikâyat	: Hikâyeler.
hikâyet	: 1. Anlatma. 2. Roman. 3. Masal. 4. Olmuş bir hadise.
hikmet	: 1. İnsanın, mevcudatın hakikatlerini bilip hayırlı işleri yapmak sıfatı. Hakîmlik. 2. Herkesin bilmediği gizli sebep. 3. Ahlâka ve hakikata faydalı kısa söz. 4. Sır. 5. Bilinmeyen nokta. İlim, adâlet ve hilimin birleşmesinden doğan değerli sıfat. 6. Kuvve-i akliyenin vasat mertebesidir. 7. Allah'a itaat, fıkıh ve sâlih amel. 8. Akıl, söz ve hareketteki uygunluk. 9. Hak emre uymak. 10. Allah'ın yarattıklarında tefekkür.
hil'at	: Eskiden, padişah veya vezir tarafından takdir edilen, beğenilen kimseye giydirilen süslü elbise, kaftan.
hilkat-ı insan	: Yaratılmış insan.
hisâr	: 1. Türk mûsikîsinin en eski mürekkep makamlarındandır. 2. Kuşatma, etrâfını alma. 3. Kale, etrâfı istihkâmlı kale, bent
hisârek	: Türk mûsikîsinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup numûnesi kalmamıştır.

hisâr-i evç	: Türk mûsikîsinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup numûnesi kalmamıştır.
hizb	: 1. Kısım. Bölük. 2. Taraftar.
hoş	: İyi, güzel. Tatlı. Tuhaf, garip.
hûb	: F. Hoş, güzel, iyi.
hûb-u garrâ	: Hoş, güzel ve parlak
hükemâ	: Hakîmler, bilginler, âlimler, bilginler.
hümâ	: F. 1. Saadet. Mutluluk. 2. Devlet kuşu.
hümâyûn	: 1. Türk mûsikîsinin dokuz numaralı basit makamıdır. 2. Padişaha ait. 3. Mübârek, kutlu. Hünerli. Mârifet bilme. 4. ustalık.
hüseynî	: Türk mûsikîsinin altı numaralı basit makamıdır. 2. Meşhur bir çeşit lâle. 3. Hüseyin ile ilgili; Hz. Muhammed'in torunu Hüseyin'in çocukları.
hüseynî-i acem	: Türk mûsikîsinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup numûnesi kalmamıştır.
hüsn	: Güzellik, iyilik, cemal.
hüsn-i ma'âş	: Güzel hayat, iyi yaşantı.
hüsn-ü nazîf	: Güzel ve pak

hüsrevân	: Pâdişahlar, hükümdarlar, sultanlar.
hüsrevânî	: 1. Hükümdara lâayık. 2. Çok iyi, âlâ. 3. Bir çeşit şarap
hull	: Dost
hullâi	: (hallei) kirlî
hûluvv	: 1. Hâfîlik, 2. Boşluk, boş olmuş.
hurşid-i rahşân	: Yol gösteren, şanlı, parlak güneş
hurûc	: 1. Çıkma. Dışarı çıkma, çıkış. 2. Ayaklanma, isyan etmek.
hurûf	: 1. Harflerden mânâ çıkarıp yorumlama bilgisi. 2. Harfler
huruş	: F. Coşma. Gürültü. Şamata. Telâş.
huşk	: F. 1. Kuru, yâbis. 2. Kaba, soğuk.
huşk-ter	: Kuru ve yaş.
ibtidâ	: Baş taraf. Evvel. Başlangıç. En önce, başta.
iclâ	: (Cilâ. dan) 1. Sür'atle seğırtme. 2. Sürme, nefyetme, sürgün etme. Evinden barkından ayırma. 3. Cilâlama, parlatma.
idûz	: Edin.
ifşâ'	: Gizli bir şeyi yayma; ortaya dökme, açığa vurma.
iftirâk	: 1. Ayrılma, dağılma; perîşan olma.

ihtilâf	: Ayrılık, uymayıp, uymama, anlaşmazlık, aykırılık.
ihyâ	: 1. Diriltme diriltirme canlandırma. 2. Tâze can verilircesine iyilik lûtfetme. 3. Yeniden kuvvetlendirme. 4. Uyandırma canlandırma tâzelik verme.
ikrâr	: 1. Açıkta söylemek. Kabul ve tasdik etmek. Hakkı itiraf etmek. Karar vermek. Mukarrer kılmak. 2. Fık: Bir kimseye diğerrinin kendisinde olan hakkını haber vermek.
iktirân	: Yakın varma, yanına gelme, yaklaşma.
ileyh	: “erkek olan tek kişiye” : ona
ilm-i hey’et	: Gökler ve yıldızlar ilmi. Astronomi.
ilm-i hikmet	: Felsefe ile ilgili konuları inceleyen bilim.
ilm-i nücûm	: İlm-i Ahkâm-ı Nücûm da denir. Yıldızların ahvalinden, hareketlerinden mâna çıkarmağa çalışmak ve araştırmak ilmidir.
ilm-i şerif	: Mûsikî
ilm-i tıbb	: Tıb ilmi, hekimlik bilimi.
iltimâs	: 1.Tavsiye. Rica. İstirham. 2. Kayırmak, tutmak, haksız olarak yardımda bulunmak. 3. Yapılmasını isteme.
inâs	: 1. (Üns. den) Alıştırma, ünsiyet ettirme. 3. Görme, bilme. 3. Kızlar, kadınlar.
incâ	: Kurtarma, kurtarılma

innî	: Fels. Olaylardan ve denemelerden elde edilen.
intîhâ	: Egilme, dayanma.
intihâ	: Sultan veled'in Farsça manzum bir mesnevi.
intihâs	: (enteha) sonuncu
inûben	: İnerek.
irâde	: 1. Dileme, isteme, meram etme. 2. Emir, ferman, buyruk.
irâk	: 1. Türk mûsikîsinin en eski mürekkep makamlarındandır. 2. Dicle nehrinden aşağı Basra'ya kadar Şat Suyu'nun iki tarafı.
îsâr	: 1. İkram bahşış. 2. Cömertlikle verme. 3. Dökme saçma serpmeye. 4. Kendi muhtâç olduğu halde bahşış verme. 5. Seçme.
îsfahân	: Türk mûsikîsinin en eski mürekkep makamlarındandır.
îsfahâne	: Türk mûsikîsinin en az altı asırlık mürekkep makamlarındandır.
islâ	: Tesellî etme, avutma.
islâf	: 1. Para peşin, mal veresiye olan bir alışveriş. 2. Tarlayı aktarmak.
isnâ	: 1. Değerini yükseltme. 2. Bir yerde uzun zaman kalma.
istid'â	: 1. Yalvararak isteme. 2. İstidâ dilekçe.

istid'â	: 1. Rica ile istemek. Davet etmek. 2. Bir işi için resmî bir daireye verilen ve istek bildiren kâğıt. Dilekçe.
istidâ	: El uzatma.
iştihâr	: Şöhretleşme, şöhret bulma, meşhur olma, ün olma, ünlü olma.
istihrâc	: 1. Mânâ çıkarma, anlama; ileriye görme. 2. Netîce çıkarma. 3. Çıkarma, çıkarılma. 4. Bâzı husulara göre manâ çıkarma. 5. Ed. Akrostis.
iştikâk	: 1. Bir kökten gelen kelimelerin birbiriyle olan ilişkileri kök bilgisi; türetme"ilim ma'lûmat tâ'lîm ma'lûm gibi. 2. Aynı kökten gelen fakat ayrı anlamları olan kelimelerle yapılan cinas (teslîm selâmet selam gibi).
istimâ	: 1. Dinleme, dinlenilme, işitme, işitilme. 2. Dinleyip kabûl etmeler. 3. Kulak verip dinleme. 4. Birinin ziyâretine gitme.
iştîyâk	: Şevklenme, göreceği gelme, özleme.
itmâm	: Tamamlamak. Bitirmek. İkmal etmek. Tekmil etmek
ittifâki	: (İttifakiyye) Birleşmeye, sözleşmeye, ittifaka veya uyuşmaya ait. Tesadüfle, rastgele.
ittikâr	: Vakâr, gurur ve büyüklük gelme.
izâ	: 1. İncitmek, eziyet etmek. İncitilmek. 2. Arabça kelimelerin başında kullanılırsa; birdenbire, bir de bakılır ki, gibi mânalara gelir. İsim cümlesinin evvelinde bulunur.

izhâr	: 1. Gösterme, meydana çıkarma. 2. Yalandan gösteriş.
jâle	: F. Çiğ. Kırağı.
kâ'ide	: 1. Esas. Temel. Düstur. Nizam. Yol. Ayaklık. 2. Dip taraf. Bir şeyin meydana gelmesine şart ve düstur olan husus. 3. Bir ilim ve fennin düsturlarından her biri. 4. Fık: Hayızdan ve çocuktan kesilmiş kadın.
kabil-i kısmet	: Kısmet olarak, kısmet olmuş.
kad	: Gr : İsmiyye veya harfiyye olan bir kelimedir. İsmiyye olduğunda iki vecihle kullanılır. yerine muzari olur. Yetişir, kifayet eder mânâsındır. Yahut kelimesine müradif isim olur. Harfiyye olduğunda dâhil olduğu fiil, tahkik, ümid, rica, intizar, yakınlık, azlık veya çokluk ifade edebilir.
kadem-i rencâ	: Sıkıntı, zahmet gelişi
kâfi	: Yeterli.
kâhin	: 1. Karışık ve tahmini sözlerle gaibden haber verdiği söylenen kimse. Haberci. Falcı. 2. Âlim.
kaht	: Bir şeyin parçası, cüzü.
kalb-i melek	: Melek kalpli.
kalb-i tûr	: Dağ kalbi.
kamer	: Astr. Ay.

kamer	: Ay.
kâmil	: 1. Bütün, tam, noksansız eksiksiz. . 2. Kemale ermiş, olgun. 3. Yaşını başını almış, terbiyeli, görgülü, pişmiş, (kimse). 4. Âlim, bilgin, geniş bilgili (kimse).
kâne	: ‘Oldu, husûle geldi’ mânâsına bâzı terkiplere katılır.
kangi	: Hangi.
karcıgâr	: Türk mûsikîsinin on iki numaralı basit makamıdır.
kârgâh	: İş yeri fabrika.
karîb	: Yakın, Yakın olan uzak olmayan; soyca yakın
kasîr	: 1. Kesreden, kıran. 2. Kısa, boysuz. 3. Çok olan.
katre	: Damla, damlayan şey.
kavî	: Dağlayan yakan yakıcı.
kavl	: 1. Anlaşma. Sözleşme. Konuşulan söz. Söz cümlesi. İtikad, delâlet. Tarif. İlham. 2. lakırdı, söz.
kavli	: Sözle alâkalı. Söz niteliğinde.
kâyım	: 1. Durucu, duran. 2. Kılıç kabzası.
kâyım-ı makam	: Kaymakam
kayser	: Eski Roma ve Bizans İmparatorlarının lâkabı.

ked	: F. Ev, hâne, mesken.
kelâm	: 1. Söz. Bir mânayı ifâde eden, bir maksadı anlatan ifâde. 2. Allah'a mahsus bir sıfat. 3. Fık: Allah (C.C.) Kelâm sıfatını da hâizdir. 4. Ist: Hikmet ve mantık esaslarıyla Allah'ın (C.C.) varlığı, birliği, İslâmiyetin doğruluğu ve hakkaniyetinden bahseden ilim. (Bak: İlm-i kelâm ve Kelâmullâh)
keleb	: (C.: Kelâlib) 1. İncitip eza etmek. 2. İt sürüsü.
kemâ	: (Ke ile Mâ edatlarından mürekkebirdir) "Gibi" mânâsına gelir.
kemâ hüve	: Böyle olduğu gibi.
kemâl	: 1. Olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik 2. En yüksek değer, mükemmellik; değer, baha.
kemâlât	: İnsanın, bilgi ve ahlâk güzelliği bakımından olgunluğu.
kemer	: Ay.
kemter-i gulâm	: Alçak zelil kul olan köleler.
kenz	: Hazine define yer altındaki saklı değerli eşya.
kerem	: 1. Asâlet, asillik, soyluluk. 2. Cömertlik, el açıklığı, lûtf, bağış, bahşiş.
kesb'	: 1. Fık: Bir insanın kendi kudret ve iktidarını bir işe sarf etmesi. 2. Kazanç. Çalışmak. Sa'y ve amel ile kazanmak. Elde etmek. Edinmek. Kazanç yolu.

keşf-i hâl	: Durumu çözmeye, vaziyeti idrak etme.
keşîde	: 1. Çekilmiş, çekiliş. 2. Tartılmış. 3. Tertîb edilmiş, dizilmiş. 4. Yazılmış. 5. Eski yazıda bâzı harflerin üzerine çekilen çizgi; sin, şın, vav. gibi kuyruklu uzantılı harflerin yazıda mahsus sûrette çekilmesi: ‘kâf’ inkeşîdesi güzel olmuştu.’
kevâkîb	: (Kevkeb. C.) Yıldızlar.
kevâkib-i seyyâre	: Gezegenler.
kevkeb	: 1. Yıldız. 2. Parıldamak.
key	: Eski Acem padişahlarının nâmıdır.
kîl	: Söylenti.
kısm-ı evzân	: Vezinlerin bölümü.
kıss	: Nasâra tâifesinin ulusu, reisi ve danışmendi.
kitâb-ı edvâr	: Müzik kitabı.
kıyâs	: 1. Birşeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme bir tutma. 2. Karşılaştırma örneksene. 3. Umûmkaideye uyma.
koyka	: T. deri, kürk; metrukat, terkedilen şey.
kûçek	: Türk mûsikîsinin en eski mürekkep makamlarından biri.
kudret	: 1. Kuvvet tâkat güç. 2. Allahın ezeli gücü. 3. Varlık zenginlik. 4. Allah’ın yapısı. 5. Ehliyet kabiliyet.

kudûm	: 1. Müz. Türk müziğinde mahsus usul vurma âletlerindendir. en çok Mevlevîhanelerde olmak üzere, tekkelerde kullanılmış, lâdînî müzikte az kullanılmıştır; timbâl'in iptidâice bir şeklinde ibârettir; kendine has ve tatlı bir ses verir. mevlevî ayinlerinde büyük ehemmiyeti vardır, zîrâ rakeden dervişler kudümün vuruluşuna denir. 2. Uzak bir yoldan, uzak bir yerden gelme; ayak basma.
kühn	: 1. Bir şeyin aslı, hakikatü, temeli. 2. Kök, dip. 3. Fels. esas, öz.
künhi'l-hakikat	: Hakikatın özü.
kütüb	: (Kitâb. C.) Kitaplar.
kulûbi'l-esfiyâ	: Saf temiz iyi insanların kalpleri.
kuşluk	: Sabah vakti.
kûş-ü efkâr	: Fikirlerin köşesi.
la'l	: Kırmızı, al.
la'l-i bedahşân	: Şanlı, geniş dudaklı.
la'n	: Lânet etme. Lânetleme.
laht-ı temkîn	: Çok vakar sahibi, kudretli, iktarlı kişi.
latîf	: 1. Allah adlarındandır. 2. Yumuşak, nâzik. 3. i. (abdüllâtîf'ten kısaltılarak erkek adı).
levh	: Yassı, düz, üzerine resim, yazı gibi şeyler yazabilen nesne.

levh-i zamîre	: Bir şeyin iç yüzü.
levlâk	: Bir kudsî hadîsten alınmış olup, Hz. Muhammed'ehitâptır.
leyl	: Gece.
lîk	: F. Ama, fakat, lakin
lutf	: Rıfk ve nevâziş. İltifatla mülâyemet üzere muâmele eylemek. Allah (C.C.) Hazretlerinin kullarını rıfk ve sühuletle murâdına muvaffak eylemesi. 2. Güzellik, hoşluk. 3. İyilik, iyi muâmele.
mâ	: Biz.
ma'	: Su
ma'a	: (Beraber) mânasında bir kelime olup, iki türlü kullanılır :1. İzafetle (tamlama hâlinde):a) Zarf olarak: (Celestü maa zeydin: Zeyd ile beraber oturdum)b) Sıla (cümlecik) olarak: (Musaddıkan lima maaküm: Sizdekini tasdik ederek)c) Haber olarak: (Vehüve maahüm: O, onlarla beraberdir.) 2. İzafetsiz: Bu takdirde tenvinlenir ve hâl olarak bulunur: (Caû maan: Beraber geldiler.)
ma'rûf	: 1. Herkesçe bilinen tanınmış belli. 2. Meşhur ünlü.
maâsî	: 1. Asîlikler, isyanlar itaatsizlikler. 2. Günahlar.
Mahatt	: Ar. konak, menzil; yolculukta inilecek yer
mahbûbu'l-havâtır	: Sevgilinin hatıraları.

- mâhir** : 1. Mahâretli, hünlerli, hünlerli, elinden iş gelir, becerikli. 2. i. Erkek adı.
- mahlûkât** : Yaratılmış şeyler canlılar yaratıklar.
- mahmil** : 1. Bir ibareye hamledilen mâna ihtimâllerinden her birisi. 2. Harameyne hacı kafilesi ile birlikte gönderilen hediyeler. 3. Deve üzerine konulan sepet. Mahfe. Sürre.
- mahmud** : 1. Hamd olunmuş, senâ edilmiş; övülmeye değer. 2. Ebrehe'nin kâbe'yi yıkmak üzere getirdiği filin adı.
- mahrec** : 1. Hurûdedecek, dışarı çıkacak, çıkılacak kapı. 2. Leng. Ağızdan harflerin çıktığı yer, 3. Çıkak, 4. Boğumlama yeri. 5. İlmiyye rütbesinden İstanbul tarîk-ı mevleviyetlerin pâyesi. 6. Mat. 7. Payda, âdî kesirde çizginin altındaki sayı.
- mahrûm** : Maddi veya manevi nimetlerden uzak kalmak.
- mahsûs** : 1. Hissedilen, beşduygu'dan biriyle duyulan, anlaşılan, duyulur. 2. Belli, âşikâr, meydanda.
- mâhur** : 1. Türk mûsikîsinin en eski makamlarındandır. Çargâh makamının rast perdesi üzerindeki şeddidir. 2. Meyhâne, kumarhâne.
- mahzun** : 1. Hüzünlü. 2. Hazineye saklanan.
- makâmât** : 1. Makamlar. meclisler topluluklar kalabalıklar.
- makâmât** : (Makam ve makame. C.) 1. Makamlar, mertebeler. 2. Cemaatler, cemiyetler, kalabalıklar, topluluklar.

makâmşinâs	: Makam seven.
maksûd	: Kasd olunan istenilen sey istek.
mansıb	: 1. Devlet hizmeti, me'mûriyet. 2. Makam, rütbe, derece, orun.
manzûr-ı bîrûz	: Değersiz, kıymetsiz bakılan taş.
mâ-sabak	: Geçmiş şey, geçmiş
maslahat	: 1. Emir husus madde keyfiyet. 2. Ehemmiyetli. 3. Barış dirlik düzenlik.
masnû	: 1. San'atle yapılmış. 2. Sahte, düzme, uydurma, yapma.
matla'	: 1. Tulû' edecek, doğacak yer. 2. Güneş ve sâir yıldızlarının doğması. 3. Ed. Kasîde veyâ gazelin kafiyeli olan ilk beyti. 4. Tas. kur'an'ı ezbere okuyan bir ermiş kimseye Allah'ın tecelli etmesi.
matla' makâmât	: Makâmaların doğduğu yer çıkış yeri.
matla'-ı terkîbühâ	: Terkîblerin çıkış yeri.
matlûb	: 1. İstek, istenilen şey. 2. Alacak. Ödünç verilmiş.
mâye	: 1. Türk mûsikîsin de bir makam adı. 2. Maya, asıl ve lüzumlu madde. 3. Para, mal 4. İktidar, güç. 5. Bilgi.
mâzak	: Ar. Darlık (mim, zad, elif, kaf..)

mazhar	: 1. Bir şeyin görüldüğü, çıktığı yer. 2. Nâil olma, şereflenme. 3. Bâzı tekkelerde oturarak uyunurken dayanılan kısa değnek. 4. Erkek adı. 5. Bir çeşit tef.
mebde'	: 1. Kaynak. Kök. Temel. Esas. 2. Baş taraf. Başlangıç. Başlama.
mebde-i farz	: Farzın başı.
mecma	: Toplanılacak yer. 2. Kavuşulan nokta.
mecmû	: Sanatla yapılmış şeyler. 2. Uydurma düzme şeyler.
mefhar	: 1. Fahirlenme övünme. 2. Övünmeye sebep olan övünmeyi gerektiren
mefrûz	: 1. Farz kılınmış, boyun borcu olmuş. 2. Farz olunan, varsayılan. 3. İfrâz olunmuş, ayrılmış, bölünmüş.
mehy-i kâş-ı hilâl	: Hilâl kaşlı ay.
mekrûr	: Tekrâr eden. Tekrarlanan.
melâl	: 1. Usanç usanma bıkma. 2. Sıkılma sıkıntı.
melâmi	: 1. Her türlü gösteriştten uzak , dünya malından yüz çeviren, dervişliği, rintliği kendine ilke edinen kimse; melâmiyye târikatinden olan. (sofiye mesleklerinden biridir; bunun hem halvetî, Rufâî, Mevlevî gibi br tarîkat olduğunu söyleyenler, hem de bir tarîkat olmadığını ileri sürenler vardır). 2. Parıltılar, aydınlıklar.
menba	: 1. Kaynak. 2. Pınar.

menba-ı kân-ı kerîm: Güzellik kaynağı.

menkûl : 1. Nakledilmiş, bir yerden bir yere taşınmış, taşınan. 2. Ağızdan ağza geçmiş (söz, haber, hikâye)

menşe' : (Neş'et. den) Esas. Kök. Bir şeyin çıktığı, neş'et ettiği yer. Beslenip yetişilen yer.

merâtib : Rütbeler, dereceler.

merci : 1. Rücû edilecek düzülecek yer. 2. Mürâacat olunacak baş vurulacak yer kimse.

mercibeyn : (merrateyn) ikili.

merg : 1. Çayır, çimen. 2. Sebze. 3. Ölüm.

mergûb : 1. Rağbet edilmiş, beğenilmiş, herkesçe sevilip aranılmış. 2. İstenilen sevilen. 3. İ. Kadın adı.

mergzâra : Çayırılık, çimenlik, sulak.

mermûz : Remz olunmuş, işâretle anlatılmış, îmâ edilmiş.

merrat : Defalar, kereler, bir çok defalar.

meşâyih : Şeyhler. (şeyh'in gayri kıyâsı cemidir).

meşâyih-i kibâr : Büyüklerin önde gelenleri.

meşreb : 1. Mânevi haz ve feyz alınan yer ve yol. 2. Huy. Yaradılış. Adet. Ahlâk. 3. Gidiş. 4. İçmek. İçilecek yer. 5. Fehmetmek.

metbû	: Kendisine tâbî olunan, uyulan.
mevcûdât	: Var olan şeyler mahlûklar.
mevlevî	: 1. Mevlaya mensup. 2. Mevlânâ celâleddin-i rûmi'nin tarîkatı yolu ve bu tarikatten olan kimse.
mevzû	: 1. Vaz'olunmuş, konulmuş. 2. İşlemekte olan, geçer olan. 3. Doğru olmayan, uydurma, sonradan düzme. 3. Konu.
meymûn	: Uğurlu, bereketli, kutlu.
mezkûrât	: Zikredilmiş, adı geçmiş, anılmış şeyler.
minhâ	: 1. Ondan, bundan. 2. İ. Çıkarma ve indirme sembolü (inşaat keşif hesaplarında hesâba katılmayacak boşluklar (pencere, kapı. v. b.
mîrî	: Devlete âid. Devlet hazinesine mensub.
misâl	: 1. Bir şeyin benzer hali. Benzer. Örnek. 2. Düş. Rüya. 3. Ahlâk ve âdâbla ilgili kıssa ve hikâye. 4. Bir şeyin örneği ve sıfatı. Kısas. 5. Gr: İlk harfi harf-i illet olan (yani; elif, vav veyahut da yâ olan) fiil veya kelime.
misâl-i sûret	: Görünen örnek
misk	: Bir cins güzel koku ismi. (Asya'nın büyük dağlarında yaşayan bir cins erkek ceylanın karın derisi altındaki bir bezden çıkarılır.)
misk-i bûy	: Bir yerin güzel kokusu.

mıtrab	: Neşeli adam. Neşesi bol kimse.
mıtrab-ı mugzî	: Âgâze eden çalgıcılar.
mizâc	: 1. Birşeyle karıştırılmış olan başka şey. 2. Huy, tabîat. 3. Sıhhat.
mu'allim-i sâni	: İkinci öğretmen.(Farabi için kullanılan bir sıfat.)
mu'âvenet	: Yardımcılık. Yardım. Teâvün.
mu'avvec	: (İvec. den) Eğik, eğri, eğilmiş.
mu'ayyen	: Görülmüş olan, kat'i olarak belli olan, belli, ölçülü, tayin ve tesbit olunmuş, karalaştırılmış.
mu'teber	: 1. İtibarlı, hatırı sayılır, saygın. 2. İnanılır, güvenilir. 3. Yürürlükte olan, geçer. 4. Kadın adı.
mu'tedil	: 1. Yavaş, mülâyim, sert olmayan, işi pek ileriye götürmemiş olan. 2. Ne az, ne çok, orta halde bulunan. 3. Münâsip, uygun, biçimli 4. Ilıman. 5. Nötr.
mu'tîka	: İ'tak eden, azleden.
mûcib	: (Mucibe) 1. İcâb eden, lâzım gelen. 2. Bir şeyin peydâ olmasına vesile ve sebep olan. Gereken. Gerektiren, lâzım gelen.
mübîn	: 1. hayrı, şerri, iyiyi ve kötüyü ayıran. 2. açık, besbelli.
mücrim	: Cürüm işlemiş, suçlu (sanık).

müdâm	: 1. Devâm eden, süren, sürekli. 2. Devâm edeb, arası kesilmeyen. 3. İ. Şarap.
mühr-ü zevkin	: Zevkin mühürü.
mükâfat	: 1. Sevap. 2. Ücret.
mükerrem	: 1. Muhterem aziz sayın saygıdeğer sayılan ululandırılan hürmet ve tâ'zîme erişmiş 2. Erkek ve kadın adı
mükerrer	: (Mükerrerât) Tekrarlı, tekrarlanmış, tekrarlanmış şeyler.
mülâyim	: Yumuşak huylu.
mümtâz	: İmtiyazlı, ayrı tutulmuş, üstün tutulmuş. 2. Seçkin. 3. İ. Erkek adı.
münâdi	: Nidâ eden, seslenen, çağırın. Müezzin.
münâsib	: 1. Uygun, yerinde. 2. Yakışık, yaraşık.
münevver	: 1. Tenvîr edilmiş, nurlandırılmış, parlatılmış, aydınlatılmış; ışıklı. 2. Aydın (kimse). 3. İ. Kadın adı.
müntehâ	: Son, en son derece, en son yer, nihayet. Son uç.
mürebbet	: Dörtlüler
müretteb	: 1. Tertîb olunmuş dizilmiş yerli yerine konulmuş. 2. Tâyin edilmiş bir şey bir yer için ayrılmış. 3. Sonradan kurulmuş. 4. danışıklı uydurma yalandan tertib olunmuş.

- mürgak** : (mürgâk) Far. Türk müziğinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup zamanımızda kalmış bir nümunesi yoktur.
- mürüvvet** : 1. İnsâniyet, mertlik, yiğitlik. 2. Cömertlik, iyilikseverlik. 3. Hadın adı.
- mürüvvet-i ma'deni** : Mürüvvet ma'deni.
- müsâ'ade** : 1. İzin, elverişli bulunma. 2. Yardım.
- müseddid** : 1. (Sedad. dan) Doğrultan. Doğru yola sevkeden. 2. Tıkanmış, sed yapılmış, mesdud. 3. (Sedd. den) Tıkayan, sed yapan.
- müşekkel** : 1. Şekle konulmuş şekil verilmiş. 2. Şekli kalıbı kıyâfeti yerinde gösterişli.
- müşkîl** : 1. Güç, zor, çetin. 2. İ. Engel, güçlük, zorluk, çetinlik.
- müsta'bir** : İsti'bâr eden, rüyâ tâbir ettiren.
- müstagrak** : Ar. Gark olmuş, dalmış, batmış. Mânevi bir vaziyete dalmış. Kendini bilmiyecek derecede dalgın olan. Bir şeye dalmış veya daldırılmış olan.
- müstahric** : 1. İstihrâç eden, çıkarıcı. 2. İbâreden mânâ çıkarmak kudretinde olan.
- müştâk** : 1. İştîyaklı, özleyen, göreceği gelen, can atan. 2. İ. Erkek adı.
- müstakarr** : (Karar. dan) 1. Karar bulan, bir yerde sabit ve sakin olan. Kararlı. 2. Karargâh. Durulan yer.

müste'âr	: Türk müziğinin üç asırlık bir mürekkep makamıdır. 2. Eğreti, takma.
müştebih	: İştibâh eden, şüphelenen, şüpheci.
müstedide	: Engelli, tıkanık
müştemil	: İstimâl eden, kavrayan, saran, içine alan.
müte'allık	: Alâkalı. Bir yere bağlı, bir şeye mensub.
müteessir	: 1. Teessüre kapılan, hüznü, kederli, üzüntülü. 2. Birinin acısıyla acılanan 3. Duygulanmış.
mütefâvit	: 1. Birbirinden farklı, çeşitli. 2. Zamanca birbirinden ayrı
mütehâyyer	: Hayrette kalan, şaşmış, şaşırmış.
mütehayyir	: Şaşmış, hayrette kalmış.
mütenâfir	: Tenâfir eden, birbirinden nefret eden, birbirinin yüzünü görmek istemeyen.
mütevâfik	: 1. Tevâfik eden, birbirine uygun; uyan, uygun olan. 2. Mat . yöndeş.
müttefik	: 1. Bağlaşmış, birleşmiş, anlaşmış. 2. Fikirce berâber olan.
müverrih	: Tarih yazan , tarihçi
müyesser	: Kolayı bulunup yapılan; kolaylıkla meydana getirilen.

mufaddal	: Şstün kılınmış.
muğâni	: 1. Şarkıcı. 2. Güzel öten kuş.
muğâniye	: Şarkıcı (kadın).
muğlak	: 1. Kapalı kilitli. 2. Çapraşık anlaşılmaz (öz). (Arapçadaki asıl manası“kapanmış kapalı”demektir).
mugterif	: Elini daldırarak avucuyla su alan.
muhâlif	: 1. Türk mûsikîsinde bir makam adı. 2. Muhâlefet eden, aykırılık gösteren, uymayan, uygun olmayan. 3. Birinin düşüncesine zıt düşüncede bulunan.
muhâlifek	: Türk mûsikîsinde bir makam adı.
muhammes	: 1. Türk mûsikîsinin büyük usûllerinden olup 32 zamanlıdır. 2. Tahammüs etmiş, ateş üzerinde kızdırılıp kurutulmuş 3. Tahmîs edilmiş, beşli, beş katlı. 4. Beşgen.
muhârif	: Tahrîfeden, bozan, silen; hîlecilik yapan.
muhât	: Sümük; sümüğe benzeyen yapışkanlı nesnelere.
muhâyyer	: 1. Türk mûsikîsinin en eski ve en çok kullanılan makamlarındandır. 2. Seçmeli, beğenmeye bağlı, beğenmece.
muhîf	: Korkutucu korkunç.
muhitt	: 1. İhâta eden. Etrafını kuşatan, çeviren. 2. Etraf. Çevre. 3. Büyük deniz. Okyanus. 4. Mc: Büyük âlim.

muhrık	: Ar. Yakan. Yakıcı. Çok acıtan. İhrak eden.
muhtasar	: 1. Az. Kısa. Uzun olmayan. 2. Tekellüfsüz. 3. İhtisar edilmiş. Kısaltılmış.
muhtelif	: Çeşitli. Bir türlü olmayan. Birbirine uymayan.
muhterem	: Hürmet görmüş. İhtiram olunmuş. Kıymetli ve şerefli kimse.
mukâbil	: 1. Karşı karşıya gelen bir şeyin karşısında bulunan. 2. Bir şeye karşı bir şeye karşılık yapılan. 3. i. Karşılık. 4. Karşılığında.
mukayyed	: Kayıtlı, bağlı, bağlanmış. 2. Ayağında zincir ve pranga bulunan. 3. Bir işe ehemmiyet (önem)veren. 4. kaydolunmuş, deftere geçmiş.
muktezâ	: 1. İktîza etmiş, lâzım gelmiş. 2. Kanunîcâbına göre yazılan yazı, derkenar.
murakka	: Terkî edilmiş, yamanmış, hama vurulmuş, yamalı.
mustafâ	: 1. İstifâ edilmiş, seçilmiş. 2. H. İ. Hz. Muhammed'in adlarından. 3. İ. Erkek adı.
mustakimü'z-zihn	: Sabit fikirlilik.
mutarrâ	: Tarâvetli, tâze.
muvâfık	: 1. Uygun yerinde. 2. Müz. Ali Şah bin Hacı Büke'nin edvarında andığı makam.

muzâf	: 1. İzâfe olunmuş, katılmış, bağlanmış, bağlı. 2. Gr. (isim takımlarında) belirtilen, başka bir isme katılmış ve onu tamamlamış olan isim. 3. Gr. tamlama.
muzmer	: Ar. Gizli, saklı, örtülü. İzmar edilmiş. İçinde saklı kalmış.
nâgâh	: F. Birdenbire, ansızın, hemen. (Nâgeh, nâgehan, nagehâne, nagehânî)
nagme-i bim	: (bam) Bam telinin nağmesi
nagme-i dil-fürûz	: Gönlü aydınlatan nağme
nagme-i kem	: Kötü nağme
nagme-i terâhil	: (terhil) Şed, göçürülmüş nağme
nagme-i zîr	: En ince boş tel nağmesi
nâk	: 1. Suda ıslanma. 2. Sıcak suda haşlama. 3. İlâo olarak çıkarılan su. 4. Hayvanın yiyeceğini soğuk su ile ıslatma. 5. Toz.
nakil	: Vazgeçen, cayan, dönen.
nakş	: 1. Resim. 2. Duvarlara, tavanlara yapılan yağlı veyâ sulu boya resim, süsleme sanatı. 3. İpekle, sırma ile işleme. 4. Mec. hîle, renk.
nâl	: Kamış düdüğü. 2. Kamış. 3. Kamış kaleminin içindeki saz. 4. Şeker kamışı. 5. s. İnleyen, inleyici.
nâm	: 1. İsim, ad. 2. Ün, lâkab. 3. Adres. 4. Yerine, vekillik.

nâr	: (C.: Niran, envar, niyere, niyâr) Ateş. Cehennem. 2. Bir meyve adı. 3. Mc: Allahın gadabı. 4. Yakıcı, azab verici her şey. Şer. Dalâlet. Sefâhet.
nâs	: İnsanlar, halk, herkes
nâsi	: Nisyân edici, eden, unutan, unutucu.
nazîf	: 1. Temiz. 2. İ. Erkek adı.
nâzûk	: Nâzik.
nebi	: 1. Haberci. 2. Peygamber. 3. İ. Erkek adı.
necar	: 1. Dülger. 2. Marangoz.
nef'	: 1. Fayda, yararlılık. 2. Fls: Faydacılık. Yani: Bir şeyin doğru olup olmadığını, o şeyin faidesine göre değerlendiren yanlış bir nazariyedir. Kudsi dinimiz olan İslâmiyette ise: Bir şeyin doğru veya yanlış; iyi ve kötü olması, Allahın emir ve nehyine tâbidir.
nef'i	: İkar ile ilgili faydacı.
nefh	: 1. Boru ve sâireyi üfleme , 2. Üfürme.
nefy	: Sürme sürgün etme.
nehâr	: Gündüz.
nerm	: (Nermi - Nermin) F. Yumuşak.
nermin	: 1. Yumuşak. 2. i. Kadın adı.

- nesr** : (Nesir) 1. Manzum olmayan söz veya yazı. 2. Çoğaltmak, saçmak, yaymak.
- neşr** : 1. Yayma, dağıtma, saçma, açma. 2. Herkesçe duyurma. 3. Gazeteye yazma, yazdırma. 4. Kıyâmette bütün insanların dirilmesi.
- nev** : 1. Yeni. 2. Yeni, son zamanlarda çıkmış. 3. Tâze, körpe.
- nev'** : 1. Çeşit, türlü. 2. Cins. 3. Sınıf.
- nev'i** : Nev'e ait, çeşit ile alâkalı.
- nevâ** : 1. Türk mûsikîsinde kullanılan basit makamlardandır. 2. Ses, seda, makam, âhenk, nâme.
- nevâ-i aşîrân** : Türk mûsikîsinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup zamanımızda numûnesi kalmamıştır.
- nevbet** : Nöbet, sıra. Sıra ile görülen iş.
- nevbet-i mürettebe** : (müretteb) eski dönemde müzikal bir form ismi
- nevh** : 1. Ölüye avaz avaz ağlama. 2. Güvercinin nağme ile ötmesi. 3. Ağıt yakan ağıt ağlayan kadın.
- nevm** : Uyku. Uyumak. Rüya.
- nev-rûz** : 1. Türk mûsikîsinin en eski mürekkep makamlarından biri olup Ürmiyeli Safiyüddîn'in kitabına yazmış olduğu Arapça güfteli bir remel beste bu makama misaldir. 2. Yeni gün. 3. Güneş'in koç

burcuna girdiği gün olup rûmî martın dokuzuna rastlar. İlkbahar başlangıcı ve Celâlî takvimine göre yılbaşdır.

nevrûz-ı acem : Türk mûsikîsinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup numûnesi kalmamıştır.

nevrûz-ı rûmî : (Rıdvân) Türk mûsikîsinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup numûnesi kalmamıştır.

nigâr : Türk mûsikîsinin en az altı asırlık bir mürekkep makamıdır (Muradnâme). Bir zamanlar unutulmuş olduğu III. Selîm'in sûz-i dil-ârâ ismiyle aynı terkipte fakat başka adla bir makam yapmasından anlaşılmıştır. 2. Kadın adı. 3. Resim. 4. Sevgili. 5. Resmedilmiş, resmi yapılmış. 6. Meşhur kadın şairlerimizdendir.

nigâr-ı gerdâniye : (gerdâniyye-i nigâr) Türk mûsikîsinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup numûnesi kalmamıştır.

nigâr-ı nerm : Güzel yüzlü, yumuşak sevgili.

nigâr-ı nîk : Türk mûsikîsinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup numûnesi kalmamıştır.

nihân : F. 1. Gizli, saklı. Bulunmayan. Mevcut olmayan. 2. Sır.

nihâvend : 1. Türk mûsikîsinin şed makamlarından olup bûselik makamının rast perdesindeki şedir. 2. İran'ın batısında bulunan meşhur bir şehir.

nihâvend-i muhâyyer : Türk mûsikîsinde bir makam.

nihâvend-i rûmî : Nihâvende vaktiyle verilen bir ad.

nîk	: İyi, hoş, güzel, beğenilen.
nîkrîz	: Türk mûsikîsinin en eski mürekkep makamlarındandır.
nişâburek	: 1. Türk mûsikîsinin tamâmen üç asırlık bir mürekkep makamıdır. 2. Küçük nişâbûr.
nisâr	: 1. Saçma serpmeye. 2. Saçı düğünde saçılan para.
nısf	: 1. Yarım yarı. 2. Bir yazı stili.
nısf-ı ayn	: Kendisinin yarısı.
niyâz	: Yalvarma, yakarma. Dua.
növbet	: (Nevbet) Nöbet, sıra. Sıra ile görülen iş.
nücûm	: Yıldızlar.
nühüft	: 1. Türk mûsikîsinin en eski mürekkep makamlarındandır (Murâdnâme'de ve ondan eski kitaplarda mevcut). 2. Gizli, saklı.
nühüm	: Dokuzuncu.
nüzûl	: 1. İniş, inmek, aşağı inmek, konaklamak. 2. Nüzûl, felç hastalığı. 3. Hacıların Mina'ya gelip konaklamaları.
nûrâni	: Nurlu temiz yüzlü
nûş	: F. 1. Zevk ve safâ. 2. Tatlı şerbet gibi içilecek şey. 3. İçen, içici.
nûş-ı bâde	: İçki kadehi.

nut'a	: 1. Sofra bezi 2. Meşinden yapılan döşek.
nutfe	: 1. Duru saf su. 2. Döl suyu atmık sperma
nutk	: 1. Söz lakırdı konuşma 2. Nutuk söylev bir kalabalığa karşı söylenen söz . 3. söyleşi söyleme kuvvet ve hassası eski dervişlerce büyük bilinen kimselerin manzum sözleri.
pâ	: 1. Ayak. 2. Güç, tâkat, mukâvemet.
pâre	: 1. Parça. 2. Sayı, bölüm. 3. Para.
penç-gâh	: Türk mûsikîsinin en eski mürekkep makamlarındandır. Asırlar önce rağbetle kullanılırken, sonra îtibardan düşmüştür.
pencüm	: Beşinci, hâmis.
pend	: Nasîhat, öğüt.
perçm	: 1. Mızrak, bayrak gibi şeylerin başlarına konulan püskülümsü şeyler. 2. Kâkül. 3. Tepeden bırakılan saç 4. Yele.
pervâz	: 1. Uçma uçuş. 2. Saçak(dam ve elbisede). 3. Hücre. 4. Ayna. 5. Dolap. 6. Aynalı ince uzun tahta.
peydâ	: P. Mevcud, var olan, açık, âşikâr, meydanda olan.
pinhân	: F. Gizli, saklı, hafi, mahfi, mestur, müstetir.
pir	: Yaşlı, ihtiyar. Herhangi bir meslek ve san'atın başlatıcısı, te'sis edicisi.(Kur'an-ı Hakim; enbiyaları, insanın cemaatlerine terakkiyat-ı mâneviye cihetinde birer pişdar ve imam gönderdiği

gibi; yine insanların terakkiyat-ı maddiye suretinde dahi o enbiyanın herbirisinin eline bâzı hârikalar verip yine o insanlara birer ustabaşı ve üstad etmiştir. Onlara mutlak olarak ittibaa emrediyor. İşte enbiyaların mânevi kemâlatını bahsetmekle insanları onlardan istifadeye teşvik ettiği gibi, mu'cizatlarından bahis dahi; onların nazirelerine yetişmeye ve taklitlerini yapmaya bir teşviki işmam ediyor. Hattâ denilebilir ki: Mânevi kemalât gibi maddî kemâlâtı ve hârikaları dahi en evvel mu'cize eli nev'-i beşere hediye etmiştir. İşte Hazret-i Nuh'un (Aleyhisselâm) bir mu'cizesi olan sefine ve Hazret-i Yusuf'un (Aleyhisselâm) bir mucizesi olan saati; en evvel beşere hediye eden, dest-i mu'cizedir. Bu hakikata lâtif bir işârettir ki: San'atkârların ekseri, herbir san'atta birer peygamberi pir ittihaz ediyor. Meselâ gemiciler Hazret-i Nuh'u (Aleyhisselâm), saatçılar Hazret-i Yusuf'u (Aleyhisselâm), terziler Hazret-i İdris'i (Aleyhisselâm) ... S.)

- pirâyet** : 1. Süs. 2. Kadın adı.
- pür** : F. 1. Çok, dolu, çok fazla, memlu, tekrar (mânâlarına gelir, birleşik kelimeler yapılır) 2. Sâhib, mâlik.
- pûselik** : (bûselik) . Türk mûsikîsinin iki numaralı basit makamıdır.
- ra'na** : İyi, güzel, hoş, lâtif. Pür ve revnak olan.
- râh** : (Reh) F. 1. Yol. Tarz. Usûl. Meslek. 2. Zan, sanma. Kaygı, keder.
- rahat'ül ervâh** : 1. Türk mûsikîsinde kullanılan mürekkep makamlardan biridir. En eski terkiplerden olmakla berâber son asırlarda az kullanılmıştır. 2. Ruhların rahatı.

râhî : F. 1. Yola ait, yolla alâkalı, yola dâir. 2. Rahat yürüyüşlü binek. 3. Sâkin, rahat.

rahmeten li'l-‘âlemîn : Alemlere rahmet olan.(Hz.Muhamed için kullanılan bir sıfat.)

râm' : F. İtaat eden, boyun eğen, itaatli, münkad.

râst : 1. Türk mûsikîsinin en eski ve 4. basit makamlarından biridir. 2. Doğru. 3. Sağ. 4. Haklı, gerçek. 5. Uygunluk.

râst-mâye : Türk mûsikîsinin en az beş altı asırlık bir mürekkep makamıdır.

ravi : Rivâyet eden, söyleyen. hikâye eden. anlatan.

râz : Sır, gizlenen şey.

râzı : 1. Hoşnud, rıza gösteren, kabul eden. 2. Boyun eğen, itaat eden.

râzık : Rızık veren.

rebâbi : Rebab çalan adam.

rehâ : 1. Kurtulma, kurtuluş. 2. Erkek adı.

rehâset : Ar. Tazelik, yumuşaklık, incelik; bir işi gevşek tutma

rehâvî : Türk mûsikîsinde bir mürekkep makam olup en eski terkiplerdendir.

rekb : 1. Türk mûsikîsinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup zamanımıza numûnesi kalmamıştır. 2. Süvâri takımı, atlılar alayı.

rekb-i nevrûz	: Türk mûsikîsinin en az altı asırlık mürekkep makamlarından olup zamanımıza kalmış numûnesi yoktur.
remel-i kasîr	: Vaktiyle Türk mûsikîsinde kullanılmış bir usûl olup zamânımıza numûnesi kalmamıştır.
remel-i tavîl	: Vaktiyle Türk mûsikîsinde kullanılmış bir usûl olup zamânımıza numûnesi kalmamıştır.
reml	: 1. Kum. 2. Bir takım nokta ve çizgilerle kayıptan haber verme dolandırıcılığı, remil.
reml-i kamer	: (remel-i kamer) Türk mûsikîsinde kullanılan bir usul ismi.
reml-i kasîr	: (remel-i kasîr) Türk mûsikîsinde kullanılan bir usul ismi.
reml-i sengin	: (remel-i sengin) Türk mûsikîsinde kullanılan bir usul ismi.
renc	: F. 1. Sıkıntı, zahmet, eziyet. 2. Ağrı, sızı. 3. Öfke, gazab, hışım.
reşîk	: Boyu uzun ve biçimli olan (adam).
revâh	: 1. Birşeyi elde etmeden doğan neşe. 2. Güneş battıktan sonra gece oluncaya kadar geçen zaman.
revâhi	: Bal arıları.
revân	: 1. Vaktiyle Türk mûsikîsinde kullanılmış bir usûl olup zamânımıza numûnesi kalmamıştır. 2. Yürüyen, giden, akan, su gibi akıp giden 3. Ruh, can; nefs-i nâtıka.

- revm** : 1. Meram, maksat. 2. Kelimede sükûndan ayırt edilemeyecek derecede gizli ve belirsiz olan hareke.
- ridvan** : 1. 1500 yıllarında yazılmış manzum anonim bir edvarda terkipler arasında tanımlanan bir makam. 2. Erkek adı. 3. Râzı olma, hoşnutluk. 4. Cennet'in kapıcısı olan büyük melek.
- rihlet** : Geçmek. Göç etmek, göçmek. Ölmek.
- rind** : F. 1. Kalender. Aldırışsız, dünya işlerini hoş gören. 2. Laübalî meşreb feylesof. 3. Bâtını irfan ile müzeyyen olduğu halde zâhiri sâde görünen hakîm. Dış görünüşü laübalî olduğu halde, aslında kâmil olan kimse.
- rivayet** : 1. Hikâye edilen hâdise veya söz. 2. Bir hâdisenin başkalarına anlatılması. 3. Peygamberimiz'den (A.S.M.) işittiklerini veya sahabeden duyduklarını birisinin başkasına anlatması. 4. Kuyudan halk için su çekmek.
- riyâz** : Bahçeler, ağaçlık, çimenlik yerler.
- riyâzet** : Nefsi kırma, dünyâ lezzetlerinden ve rahatından sakınma, perhizle, kanaatle yaşama.
- riyâzi** : Hesap ve hendeseye dair. Matematiğe dair. 2. Kaç şeyden meydana getirilmiş şey. 3. gr. Birleştirme. 4. Takım. 5. Kim. Sentez.
- rub** : Korku.
- rub'** : Dörtte bir, çeyrek.

rüteb	: Rütbeler dereceler
ruhâni	: 1. Cisim olmayıp gözle görülmeyen cin ve melâike gibi bir mahluk. Ruha ait. Ruhtan meydana gelmiş, melek. 2. Madde ile alâkalı olmayan, mânevi, ruh âlemine mensub olan.
rumi	: 1. Rum ülkesinden; Anadolu. 2. Süslemede (tezhip)sitilize edilmiş yaprakları andıran ve umûmiyetle zıd kıvrımlı iki parçacıkta bâzan tek parçadan ibâret olan motiflere bir göbeğe bağlı olarak spiral kıvrımlar hâlinde yapılan süsleme nev'i ve süslemedeki motiflerden her biri.
rumûz	: (Remz. C.) İşaretler, remizler, ince nükteler, mânası gizli olan işaretler.
ruteb	: Hurma, olgun hurma.
rûy	: Tunç.
rû-yî 'irâk	: Türk mûsikîsinin en az altı asırlık mürekkep makamıdır.
rûz	: 1. Gün. 2. Gündüz.
rûzâne	: (rûzine) Gündelik.
rûz-i mahşer	: Mahşer günü.
sa'îr	: 1. Ateş alevli ateş. 2. Tamu cehennem.
sa'y	: 1. Çalış çabalama gayret emek. 2. Geçinmek için iş işleme.

sabâ	: 1. Türk mûsikîsinin en eski ve mâruf makamlarındandır. 2. Gün doğusundan esen hafif lâtif rüzgar.
sâbit-i kadem	: Bir yerde sabit durma.
sâç	: Hindistan'dan gelen, kerestesi makbul ve sert bir ağaç.
şad	: F. Sevinçli, ferahlı, memnun, mesrur, şen, bahtiyar.
sadâ	: 1. Ses. 2. a. Yankıç
sadây-ı nagme	: Nağmenin sesi.
sâdis	: Altıncı.
sadr	: 1. Göğüs 2. Yürek 3. her şeyin önü, başı, ilerisi, en yukarı, en baş, 4. Oturulacak en iyi yer. 5. Baş, başkan. 6. Kazasker 7. Sadrâzam sözünün kısaltılmışı.
safâ	: 1. Saflık, berraklık. 2. Gönül şenliği, kedersizlik, neş'e, zevk, eğlence. 3. Müz: Türk nüziğinin en az iki asırlık bir mürekkep namı olup zamanımıza kalmış nümûnesi yoktur.
sagır	: Küçük ufak. 2. Bulûğa ermemiş ergenlik çağına ermemiş çocuk.
sâhîh	: 1. Gerçek doğru 2. Hâlis kusursuz ayıpsız. 3. Lafzi ve manevi nakîselerden ârî üslûp. 4. kelimelerin ana hafleri.
sâîr	: 1. Seyreden harekette olan yürüyen. 2. Birşeyden kalan başka şey. 3. Geçen dolaşan. 4. Diğer başka gayri.

sakîl	: 1. Türk mûsikîsinde ağır karakterli 48 zamanlı ve 34 vuruşlu bir usul olup kâr, beste, peşrev ve ilahi gibi eserlerde kullanılırdı. 2. Ağır. 3. Sıkıntılı, can sıkıcı. 4. Çirkin. 5. Ağır ve kalın okunan hece.
sâkilet	: Bkz. Sakîl.
şakir	: 1. Şükreden gördüğü iyiliğe karşı dua eden.
şâkird	: 1. Talebe. 2. Çırac, yamak. 3. Stajyer.
sâlûs	: Riyakâr, iki yüzlü.
sâmi	: 1. Yüksek, yüce. 2. Şöhretli, ünlü. 3. i. Erkek adı.
şân	: (C.: Şuun) 1. Nam, şöhret, şan, ün. 2. Büyük sevap. 3. Şeref. 4. Irz, namus. 5. Mahiyet. 6. Gösteriş, çalım. 7. Tabiat, huy, âdet. 8. Hal, keyfiyet.
sanâyi'	: San'atlar.
sânî	: İkinci.
sarf	: (C.: Süruf) 1. Men etme. Bir kimseyi yolundan ve işinden ayırıp başka tarafa yöneltme. 2. Harcama, masraf, gider. 3. Fazl. 4. Hile. 5. Farz. 6. Gr: Bir lisanı meydana getiren kelimelerin değişmesinden, birbirinden türemesinden bahseden ilim şubesi. Kelime bilgisi. Kelime şekli bilgisi. Morfoloji. Tasrif çeşitlerini, isim ve fiil nevilerini öğreten ilim. 7. Para bozma.
şatt	: Irmak kenarı.

- savâb** : 1. Doğruluk dürüslük; doğru hareket dürüstçe. 2. s. Doğru dürüst.
- savt** : 1. Ses, sadâ. 2. Bağırma, haykırma, çığlık. 3. Kırbaçlama kamçı ile vurma.
- savteyn** : İki ses
- sayyâdiyye** : Rifâiyye tarîkatı kollarından biri. üssayyad tarafından kurulmuş bu sebeple adına nispet edilmiştir.
- sâz** : F. 1. Düzen, tertip, sıra. 2. Kamış. 3. Takım, silâh, edevat. 4. Ustalık. 5. At takımı. 6. Bir çalgı âleti. 7. Öğrenme. 8. Kuvvet, kudret. 9. Menfaat. 10. Benzer, misil, eş. 11. Hile.
- sâz-kâr** : 1. Türk mûsikîsinin en az altı asırlık bir mürekkep makamıdır. 2. Uygun. 3. Saz çalan sanatkâr.
- se-bahr** : Türk mûsikîsinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup numûnesi kalmamıştır.
- sebb** : Sövme, sövüp sayma.
- sebz** : 1. Yeşil, yeşil renkli. 2. Delikanlılarda sakal ve bıyıktan önce çıkan ince tüy. 3. Siyah.
- sebz-ender-sebz** : Türk mûsikînin en az iki asırlık bir mürekkep makamı olup zamanımızda numûnesi kalmamıştır. 2. Yeşillik içinde yeşillik.
- secde** : Allah'ın (C.C.) huzurunda yere kapanış. İbadet ve Allah'a (C.C.) memnuniyetini ve itaatini bildirmek veya şükretmek için yere kapanarak alın, burun ucu, eller, dizler ve ayak uçları yere gelecek

şekilde yapılan en büyük tazim ifade eden hareket. Namazın bir rüknü.

sedd : 1. Kapama, tıkama. 2. Mânia, perde. 3. Set, tümsek. 4. Baraj, bütet. 5. Rıhtım.

şefâ'at rûyi : Kıyamet günü şefaati.

segâh : Türk mûsikîsinin en eski makamlarındandır. Kuvvetli bir zühd ve açık bir hüznü bildirir.

segâh-ı 'acem : Türk mûsikîsinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup numûnesi kalmamıştır.

segâh-mâye : Mâye makamının, segâh ile segâh perdesinde kalan nev'ine dügâh perdesinde kalandan tefrik maksadıyla bazen verilen bir adı.

seh bahir : Üç bölüm.

şehnâz : Türk mûsikîsinin en eski mürekkep makamlarındandır.

şehr-i şerî'at : Şerîat şehri.

şek : Şüphe, zan, tereddüt.

şekk-i şüphe : Şüphe duyma.

selâ : Çocuğun ana karnında iken içinde bulunduğu ince deri.

selâsîn : Otuz.

selmek	: Türk mûsikîsinde en eski bir mürekkep makamıdır. Az kullanılmış son yıllarda hiç rağbet edilmemişken R. Fersan 1948 de makamın mâhiyetini H. Saadettin Arel'den bilvasıta öğrenerek bir saz semâîsi yazmıştır.
şem'	: 1. Balmumu. 2. Mum.
sem'	: 1. İşitmek. Kulak ile dinlemek. 2. Kurdun sırtlandan olan eniği.
sem'a	: 1. İşitmek, kulakla dinlemek. 2. Mevlevilerin zikir esnasındaki dönüşleri.
sem'âî	: 1. Türk mûsikîsindeki iki basit usulden biri ve nim soofyandan sonra en küçüğü. 2. Türk mûsikîsinin mâruf "composition forme'u". Lâdînî ve güfteli eserlere mahsus bir şeklidir. 3. Semâ'a mensup, hiçbir kaideye bağlı kalmadan, işitilerek öğrenilen. Türk (Anadolu) halk şiirinde bir "forme" un adıdır.
seman	: Sekiz.
semîn	: 1. (Semine) Çok değerli, pahalı, kıymetli. 2. Semiz. Eti yağı bol.
senâ	: Ön dişler önlerdeki dört diş/övme övüş/meyva ve yapraklarının karışımından meydana gelen baklagillerden iç sürdürücü bir ot.
sengîn	: Taştan, taştan yapılmış.
şerâit	: Şartlar.
serâzen	: F. "Şarkı söyleyen" mânasına gelir ve birleşik kelimeler yapılır. Meselâ: Nağme-serâ \$: Şarkı söyleyen, nağme söyleyen.

serd	: Düzgün ve münâsebetli söyleme.
serd	: 1. Soğuk. 2. Sert haşin çirkin . 3. Sert kaba hoyrat 4. Doğrama doğranma. 5. (sözü)düzgün ve münasebetli söyleme.
serd-huşk	: Soğuk
ser-endâz	: Türk mûsikisinde çok eskiden kullanılan bir usûl olup zamanımızda kullanılmış bir nümunesi yoktur.
şerh	: 1. Açma, genişletme. 2. Açıklama. Anlaşılanı anlatma. Bir yazı veya konuşmayı kolay anlaşılması için izah etme, tafsil etme. 3. Bir şeyi dilim dilim kesme. 4. Bollaştırma. 5. Bir müşkil ve mübhem makaleyi açıklama, keşif ve izhar etme. 6. Açıklanmış yazı, risale.
serh	: 1. Kıl taramak. 2. Halâs etmek, kurtarmak. 3. Uzun, büyük ağaç. 4. Güdülen davar ve sığır sürüsü. 5. Otlak, mera. 6. İrsal etmek.
server	: F. Reis. Baş. Seyyid.
şeş	: 1. Altı(sayı). 2. Mec. Güzel bir tesâdüf, rastgele.
şeş-gâh	: Türk mûsikîsinin bir kaç asırlık mürekkep makamlarından olup zamanımızda numûnesi kalmamıştır.
şeşkâne	
şeş-târ	: Altı telli tanbur.
şeşüm	: Altıncı, sâdis.

şevk	: 1. Çok istek, şiddetli arzu. 2. Neş'e. 3. Bir şeyi bir yere şeye sağlamca bağlama. 4. Memnun. Şâduman. 5. Diken. 6. Birinin hiddet ve şevketi görünmek. 7. Ekin.
şeyâtîn	: Şeytanlar.
seyh	: 1. Akar su. 2. Çizgili elbise.
şeyh	: 1. Yaşlı adam ihtiyar. 2. Bir tekke veyâ zâviyede reislik eden ve müritleri bulunan kimse. 3. Kabile aşiret reisi.
seyrân	: 1. Gezinme. 2. Bakıp seyretme.
seyyâr	: 1. Gezici; gezen, dolaşan, 2. Yerli olmayıp, istenilen tarafa taşınabilen. 3. Astr. bir yerde durmayıp dolaşan, yer değiştiren gök cismi.
seyyid	: 1. Efendi. 2. Hazret-i Muhammed'in (A.S.M.) soyundan olan, onun izinden giden. 3. Temiz ve fazilet sâhibi Müslüman zât. 4. Resül-i Ekrem (A.S.M.) herkesin imamı, büyüğü, önderi olduğundan kendisine bu isim de verilmiştir. (Bkz: Sâdât)
şi'r	: (Şiir) 1. Anlama, idrak. 2. Ed. : Edebiyatta kıymeti olan, nazımlı ve kafiyeli şair sözü. (Bkz: Şiir)
şi'rin	: Şirin, şeker
sıbahân	: Isfahân makamı.
sıdk	: 1. Doğruluk, gerçeklik. 2. i. Yürek temizliği.
sıfatı nevrûz	: Başlangıç sıfatı.

şikâr	: 1. Av. 2. Avlama. 3. Avlanan hayvan. 4. Ganîmet, düşmandan ele geçiri
sipîhr	: Türk mûsikinde bir mürekkep makam olup en az altı asırlıktır; az kullanılmıştır. İki çeşidi vardır birinci Nev'i Şehnaz ile hisardan mürekkeptir. İkinci Nev'i ise hisar ile kûçekten müteşekkildir.
şîr	: F. 1. Süt. 2. Aslan.
sırf	: 1. Sadece, yalnızca. 2. Sâfi ve hâlis şey. Karışık olmayan.
şîrîn	: 1. F. Tatlı. Sevimli. Cana yakın. 2. Türk musîkisinin büyük usüllerinden bir büyük usûlü.
sitte	: 1. Altı. 2. i. Altılık. 3. İlmiye rütbesi.
şolkim	: Bir kimse ki.
söz-ü şâd	: Güzel, mutluluk veren söz.
şu'be	: 1. Bölük, bölüm. 2. Dal, budak. 3. İkinci derecedeki kollar. Kol.
subh	: Sabah, sabah vakti.
şükr	: Görülen iyiliğe karşı gösterilen memnunluk, minnettarlık.
sülâsî	: 1. Üçlü, üç şeyden meydana gelen. 2. a. Gr. aslî üç harf olan(fil).

sülûk	: Bir yola girme, bir yol tutma. 2. Hususî bir sınıfta, bir grup katılma. 3. Bir tarîkate intisâb etme. Sünûh ve havâşî'den nice tasnîf vardır'' (sehî, lâtîfî).
sürûr	: Sevinç.
süvüm	: Üçüncü.
sugrâ	: 1. Daha. 2. i. Mant. Küçük önerme.
şûkûr	: 1. Mühim işler, umûr-u mühimme. 2. Hacet, ihtiyaç.
sulûk	: (C.: Saâlik) 1. Fakir. 2. Dilenci. 3. Serseri.
sun'î	: Yapma takma.
sûre-i kevser	: Kevser sûresi.
sûret	: (C.: Sur - Suver) Biçim, görünüş. 2. Kılık. Tarz. 3. Yol. Gidiş. Hal. 4. Tasvir. Dıştan görünen şekil. 5. Çare.
sûretü'l-burûc ve'l-makâmât	: Makamların ve burçların sureti, gösterilmesi.
şûrîde	: F. 1. Perişan, karışık. 2. Tutkun, âşık, meftun.
şurû'	: Başlama. Mübaşeret etme.
suver	: Sûretler.
sûz	: 1. Yanma, tutuşma, ateş, sıcaklık. 2. Dert, ızdırap, acı.
tâ	: Kadar dek değin.

ta'akkül	: Hatırlama. Zihin yarararak anlama. Akıl erdirme. Hatıra getirme.
ta'alluk	: 1. Asılı olma, asılma. 2. İlişgi, ilgisi olma. 3. Sevme. 4. Âit olma. 5. Tas. Dünyâ ilgisi.
ta'âm	: Yemek. Yenilen şey.
ta'hadd	: Muhalefet edişmek, birbirine karşı gelmek.
ta'lîm	: Öğretmek. Yetiştirmek. Alıştırmak. Belli etmek. İdman.
tab'	: 1. Tabiat. Karakter. 2. Damga basmak. Mühür basmak. Kitap basmak. Mühür.
tabakât	: Tabakalar.
tabâyi'	: Tabâatler.
tabâyi'-i 'anâsır	: Unsurların tâbi'leri.
tabâyi'-i kevkeb	: Yıldızların tâbi'leri.
tâbi'	: 1. Gr: Kendinden evvelki kelimeye göre hareke alan. 2. Birinin arkası sıra giden, ona uyan. Boyun eğen. İtaat eden. 3. Peygamberimiz Aleyhissalâtü Vesselâm'ı görmüş olanları, ashabını görüp, onlardan hadis dinlemiş olan.
tabî'at	: (Tabia) 1. Yaratılış, huy, karakter. 2. Âlem ve içindekiler.
tagyîr	: Başkalaştırma; değiştirme; bozma.
tahaddî	: Meydan okuma.

tahâmmül	: Sabretmek. Katlanmak.
tâhir	: 1. Türk mûsikîsinin en eski makamlarından biri olup eskiden çok kullanılmıştır. 2. Erkek adı. 3. abdest ve guslü bozan şeylerden biri bulunmayan. 4. Temiz.
tahiyyât	: “Allah ömürler versin!”demeler selâmlar hayır duâlar.
tahkîk	: 1. doğru olup olmadığını araştırma. 2. doğru olup olmadığını meydana çıkarma. 3. s. doğru gerçek.
tahsîl	: İlim edinmek. İlim öğrenmek veya öğretmek için çalışmak.
takrîr	: Yerleştirme, yerleştirilme. 2. Sağlamaştırma, sağlamaştırılma. 3. Anlatma, anlatış. 4. Önerge, resmî olarak yazı ile bildirme. 5. Siyâsî nota. 6. Tapuda mülkünü başkasına sattığını söyleme. 7. (eskiden) resmî dâirelerden, sâdece mühürlenmiş olarak bâbîâliye gönderilen yazı.
talib	: (C.: Tulleb-Tullâb-Talebe) 1. İsteyen, istekli. 2. Talebe, öğrenci.
tan	: Şafak vakti.
târîh-i ‘antâbî	: Antâbî tarihi
tarîk	: Yol.
tarîk	: 1. Bir maksada nâil olmak için icrâsı lâzım olan husus veya bu hususların hey'et-i mecmuası. 2. Yol. Tarz, usûl. 3. Vâsita. Meslek.
tarîkat	: 1. Yol, manevî yol. 2. Usûl, tarz. Hal ü şan.

tarrâr	: Yankesici, hilekâr.
tasarruf	: 1. İdare ile kullanmak. Sarfetmek. Tutum. Sâhib olmak. İdare etmek. Sâhiblik. Kullanma hakkı. 2. (Para veya mal) artırma. 3. Bir şeye karışıp müdahale etme.
tasavvur	: 1. Bir şeyi zihinde şekillendirmek. Tasarlamak. 2. Düşünce, tasarı. Arzu
tâsi	: Ar. Dokuzuncu.
tasnîf	: 1. Kitap yazmak. Kitap tertib etmek. 2. Sınıflara ayırmak. Sınıflandırmak.
tatvîl-i kelâm	: Lafı uzatmak.
tavîl	: 1. Uzun. 2. Çok süren. 3. Uzatma, uzatılma.
tayy	: Ar. Bükmek, sarmak, dürmek. Kaldırmak. Geçmek. Açmak. Çıkarmak. Bir haberi ketmetmek. Kasten açtırmak. Atlama, üzerinden geçme.
tâzi	: Arap, Arapça. 2. Tazı, av köpeği, (tavşan yakalamak için kullanılır).
te'âla	: “yüksek olsun!” mânâsına gelen bir söz olup Allah adıyla birlikten kullanılır : Allahü-teâlâ, Hakk-teâlâ vetekaddes’.
te'lîf	: 1. Eser yazmak. 2. Barıştırmak. Husumeti defetmek. Ülfet ve imtizac ettirmek. 3. Çeşitli şeyleri birleştirip karıştırmak. 4. Noksan bir adedi bine çıkarmak.

te'lif i nizâm	: Eseri düzeltme.
tebâreke	: Kur'ân'ın 67. sûresi.
tebeddül	: Değişme başka hala girme.
tebrîzî	: Türk mûsikîsinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup numûnesi zamanımızda kalmamıştır.
teybîn	: Ar. Belirtme. Açıkça anlatma. İsbat etme.
tecrîd	: 1. Soyma, soyulma. 2. Ayırma, bir tarafta tutma. 3. Tes. Her şeyden el ayak . ekip Allah'ayünelme. 4. Fels. Soyutlama. 5. Fiz. Yalıtma. 6. Edbir şâirin kendini mücerred bir şahıs, yânî ayrı bir adam farzederek ona hitâbetmesi. 7. Ed. Noktasız harflerden oluşan kelimelerle cümle veya mısra yapma.
tedrîc	: 1. Derece derece basamak basamak ilerleme ilerletme azar azar hareket.
tedvîm	: Teskin etmek, sâkinleştirmek.
tedvîn	: 1. Döndüreme, döndürülme, çevirme, çevrilme. 2. Değjürmi şekle sokma, sokulma. 3. Ed. Bir mısırâda ki kel
teferrüc	: 1. Açılma, ferahlama. 2. Gezinti. 3. Gezintiye çıkıp gam dağıtma.
tefhîm	: 1. Büyük sayma. 2. A. Gr. Bir harfi kalm okuma. 3. Kömürleştirme. 4. Anlatma, anlatılma, bildirmeler, bildirilmeler.

tefrîk	: Ovdurmak.
tefrîkâb	: 1. Ayrılma, ayrılık. 2. Bozuşma. 3. Gazete veyâ dergilerde kısım kısım çıkarılan uzun yazı.
tefsîr	: 1. Yorum. 2. Kur'ân-ı kerîm'in mânâ bakımından îzâhı.
tehâdi	: Aldanmamış iken aldanmış gibi görünmek.
tehallüf	: Uygunsuzluk.
teheccî	: Heceleme.
tekellüf	: 1. Kendi isteğiyle külfete girmek, bir zorluğa katlanmak. 2. Gösterişe kapılmak. Özenmek. 3. Yapmacık hâl ve hareket. Zoraki hareket.
teme	: "bitti, tamam oldu" mânâsındır. (kitapların sonuna yazmak âdet idi).
temekkün	: 1. Mekânlanmak. Yerleşmek. Yer tutmak. 2. Vakar ve temkin sahibi olmak. 3. Sultan yanında rütbe sahibi olmak.
temennî	: Dilek. İstek. Duâ. Rica etmek.
temkîn	: 1. Ağır başlılık. 2. Hek. Hastalığın bir yere yerleşmesi. 3. İhtiyat, tedbir.
temmet	: 'Temme' nin müennesidir.
temmetü'l-kitâb	: Kitâb bitti, tamâm oldu.

tenâfûr	: Birbirinden nefret etme, birbirinden ürküp kaçma. 2. Ed. Kulağa hoş gelmeyen hece veyâ kelimelerin bir arada bulunması.
tenâvül	: Alıp yeme, alınıp yenilme.
tenbîh	: Uyandırma, uyarma, uyarı. 2. Psik. Uyarım. 3. Bir işin yapılmasını, bırakılmasını veyâ o işten vazgeçilmesini tekrar tekrar hatırlatma.
teng	: F. 1. Dar, sıkıntılı, melul, kederli. 2. Kıtlık.
tengri	: Tanrı
ter	: F. 1. Rutubetli, ıslak, yaş. 2. Taze.
terâh	: Gam, tasa, acı, keder.
terâkîb	: 1. Terkipler, birkaç şeyden meydana getirilen şeyler. 2. Gr. tamlamalar; takımlar.
terâne	: 1. Nağme, âhenk, makam. 2. Ed. Dört mısradan oluşan ve birinci, ikinci ve dördüncü mısraları birbiriyle kafiyeli olan şii dörtlük. 3. Tekrarlına tekrarlına usanç verici bir hal alan söz.
terâne	: Nağme ahenk makam. 2. Ed. dört mısradan oluşan ve birinci ikinci ve dördüncü mısraları birbiriyle kafiyeli olan şii dörtlük.
terceme	: Tercüme çevirme (dilden dile).
tereddî	: Soysuzlaşma, yozlaşma.

terkîb	: 1. Birkaç şeyi birleştirip karışık bir şey meydana getirme. 2. Birkaç şeyden meydana getirilmiş şey. 3. Birleştirme. 4. Takım. 5. Sentez.
terkîbât	: (Terkib. C.) Terkipler. Birkaç şeyin karıştırılmasıyla meydana gelen şeyler.
terkîbât-ı teybîn	: Terkîbleri açıklamak.
terkîb-i sabâ	: Kırşehirli Yusuf'un edvarında (XV. yy.) 44. terkip olarak tanımlanan makam.
tertîb	: (C. Tertibât) 1. Tanzim etme. Dizme, sıralama, düzene koymak. 2. Tedarik edip hazır ve müheyya kılmak. 3. Bir şeyi bir yere sabit ve pâyidar kılmak. 4. Mertebelere göre davranmak. 5. Hile ile aldatma.
teşbîh	: Benzetme, benzetilme.
teşhîs	: Şahıslandırma. Şekil ve suret verme. Seçme, ayırma, ne olduğunu anlama. Tanıma.
teskîn	: 1. Sâkin kılma, kılınma, yatıştırma, yatıştırılma 2. A. Gr. bir harfi sâkin okuma : emr, farz, gibi.
teşrif	: Şereflendirme şereflendirilme şeref verme verilme. 2. Gelmesiyle bir yere şeref verme gelme gitme.
tetavvün	: Bir yeri mekan edinme.
tetebbu	: Bir şeyi etraflıca tetkik etme mâhiyetini anlamaya çalışma etraflıca inceleme bir şey hakkında geniş bilgi edinme.

tevakku	: Beklemeler umma umulma; arzu etme isteme.
tevân	: Güç, tâkat.
tevâne	: Güçlü, kuvvetli.
tevârih	: (Târih. C.) Tarihler. Hâdiselerin zuhur zamanını kaydeden kitaplar.
teveccûh	: Bir şeye doğru yönelme, bir tarafa dönme. Çevrilme.
tıbb	: 1.Tabiblik, doktorluk. 2. Her şeyi gereği gibi bilmek. 3. Rıfk. Suhulet. 4. İrade. 5. Hastayı ilâçlarla tedaviye çalışmak. 6. Şan. 7. Şehvet
türk-i darb	: Türk mûsikîsinde kullanılan bir usul ismi.
türk-i hicâz	: Türk mûsikîsinde bir makam adı.
türk-i semâi	: Türk mûsikîsinde kullanılan bir usul ismi.
tuğra	: Olduğu gibi, olarak
tuhfe	: 1. Hediye armağan. 2. Yeni çıkma hoşâ gider güzel şey.
tuyûr	: Kuşlar.
ümme	: 1. Cemaat, kavim, taife. 2. Bir hâkim milletin ashabından olan hey'et-i içtimaiye. 3. Bir peygambere inanıp onun yolundan giden insanların hepsi. Bir peygamberin Hakka davet ettiği cemaat. 4. Bir dille konuşan millet. 5. Arkasına düşülecek bir cemaat veya tarikat.

ümmü'l-makâmât	: Makâmların anası.
ukûd	: Akitler, bağlar, şartlar, taraflarca yapılması kararlaştırılıp kâbul edilen şeyler.
ur	: 1. Burç. 2. Önünde hendek olan istihkâm. Yüksek ve müstahkem yer, toprak tabya. 3. Tek gözlüler. 4. Silâhsız, mühimmatsız olanlar.
ura	: Çıplaklık
urkula	: Çalmak
urmak	: Vurmak.
urub	: (Arub. C.) (Bak: Arube)
uruban	: Vurarak.
urûc	: Yukarı çıkmak. Yükselmek.
uryânî	: 1. Çıplaklık. 2. Bir cins erik.
uşşâk	: 1. Türk mûsikînsin beş numaralı basit makamıdır. 2. Yüreği yaralı âşıklar.
ustâd-ı kâmil	: Yetkinliğe ulaşmış gerçek hoca.
uzlet	: Bir yana çekilip kendi kendine tenhada yaşama, yalnızlık köşesine çekilme.
vâd	: 1. Hatırlama anma 2. Hatır gönül.

vâhid	: Tek, bir.
vâki'	: 1. Olan, düşen, konan. Mevcud ve var olan. 2. Geçmiş olan, geçen.
vaz'	: (C.: Evza') Koyma, konulma. Bırakmak. Atlamak. Tayin etme, belirtmek. Duruş, hareket, tarz.
ve'd-durûbü	: Darblar.
ve'l-leyl	: Gece.
ve'l-leyl izâ	: Bir ayet başı.
ve'n-necmü	: Yıldız.
ve's-şems	: Güneş.
ve'z-zuhâ	: Kuşluk vakti.
vecd	: 1. Aşk, muhabbet. Kendinden geçecek, unutacak kadar İlâhî bir aşk hali. 2. Yüksek heyecan. İştiağın galebesi.
vech	: 1. Yüz, surat, çehre. 2. Üst, satıh, düz, yüz.
vech-i hüseynî	: Hüseynî aşîran makamına bâzı eski eserlerde (meselâ Muradnâme'de) verilen isimdir.
vehhâb	: Çok hîbe eden, fazla bağışlayan. (Allah'ın sıfatlarındandır). (Abdülvehhâb'dan kısaltılmış erkek adı).

vezn	: 1. Tartma, tartılma; tartı. 2. Ağırlık. 3. Ed. Nazımın belli kalıplarından her biri, nazım âhenginin ölçüsü. (bizde ''hece''ve ''aruz'' olmak üzere iki türüdür).
vezni eş'âr	: Şiirlerin vezni.
vird	: 1. Öğrenci. 2. Mûrit. 3. Belli zamanlarda okunması âdet olan kur'an cüzleri duâları.
vitr	: 1. Yalnız, تنها 2. Yatsı namazından sonra kılınan üç rek'at namaz. 3. Yurban bayramından bir gün önceki gün.
yâ	: O halde, öyle ise.
yabis	: Kuru.
yâd	: 1. Hatırlama, anma. 2. Hatır, gönül.
yâdigâr	: Hatıra. Bir kimseyi veya bir şeyi hatırlatan.
yagşî	: Güzel.
yahuz	: Yahut, yada
yegâh	: Türk mûsikînin en eski makamlarından olan bir terkiptir.
yek	: F. 1. Bir, münferid. 2. Bir oluş, birlik.
yekûn	: Toplam.
yelda	: 1. Uzun. 2. Kadın adı.

yevmi	: Günlük, gündelik, her gün.
zabt	: 1. Sıkı tutma. 2. İdâresi altına alma, kendine mal etme. 3. Silâh kuvveti ile bir yeri alma. 4. Anlama, kavrama. 5. Kaydetme, özetini yazma.
zabt	: 1. Sıkı tutma. 2. İdâresi altına alma kendine mâl etme. 3. Silâh kuvveti ile bir yeri alma. 4. Anlama kavrama. 5. Kaydetme özetini yazma.
zâd	: F. 1. "Doğma, doğmuş, evlâd" mânalarına gelerek birleşik kelime yapılır. Meselâ : Mâder-zad : Anadan doğma. Nev-zad : Yeni doğmuş. 2. (Ziyadet. den) Artsın, çoğalsın.
zâhir	: 1. Görünen, görünücü, a. ık, belli, meydanda. 2. Zf. Elbette, şüphesiz, öyledir ya. 3. Zf. Galiba, zannedirim, umulur ki. 4. Zf. Görünüşe göre, anlaşılan, meğer. 5. i. dış yüz görünüş. 6. Arka çıkan, yardımcı. 7. İç ağrısı. 8. Hek. bâsur ve mesâne iltihâbında olan ağırlı ıkıntı. 9. Taşkın, çoşkun. 10. Semiz; tavlı; bol.
zaîf	: 1. Zayıf güçsüz kuvvetsiz tâkatsız kansız arık. 2. Gevrek. 3. Tenbel.
zamîr	: 1. İç, içyüz. 2. Kalb; vicdan. 3. Gönülde gizli olan sır. 4. Gr. İsmi yerini tutan kelime. 5. Düdük çalan, neyzen.
zanînî	: 1. Suç işlediği zannedilen kimse. Töhmetli, suçlu kimse. 2. Cimri, bahil ve hasis olan.
zann	: 1. Sanma, sanı, sezme. 2. Şüphe, işkil. 3. Zannedici, eden, sanan.

zanni	: Zanna ait, zanna dâir ve müteallik.
zâr	: F. 1. İnleyen, sesle ağlayan. 2. Zayıf, dermansız. 3. Kelimenin sonuna gelerek birleşik kelimeler olur. İsimlere eklenerek yer adı bildirilir. Meselâ: Lâle-zar \$: Lâle bahçesi.
zarîf	: 1. Zarâfetli, güzel, şık. 2. Nâzik, ince, yakışıklı, beğenilir tavır ve edâlî. 3. İnce nükteli, ince nüktelerle konuşan.
zâvi	: 1. Köşe. 2. Açı.
zâvil	: Türk mûsikîsinin bir mürekkep makamıdır. En az beş altı asırlıktır.
zâvilî	: Türk mûsikîsinin en az beş altı asırlık bir mürekkep makamı olup numûnesi kalmamıştır.
zâyi	: Elden çıkan, kaybolan, yitik; zarar, ziyan.
zâyil	: 1. Uzun etekli gömlek. 2. Uzun kuyruklu at.
zehî	: (Zihi) Bu
zehre	: Kahramanlık, yiğitlik
zemerrüd	: (Zümürrüd) zümrüt
zemzem	: 1. Türk mûsikîsinin en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup numûnesi kalmamıştır. 2. Yavaş ve hafif türkü söyleme.
zemzeme	: İsmine yanına geldiği makamda bir kürdî dörtlüsü bulunduğunu işâret eden isim.

- zenbûrek** : 1. Zenberek. 2. Ask. Hayvan üzerinde taşınan küçük top.
- zengûle** : Türk mûsikînin, Hicaz âilesinden, en eski basit makamlarından biridir. Bu makam az kullanılmış, fakat şedleri pek çok istîmâl olunmuştur. 2. Çingırak.
- zer** : 1. Sarı. 2. Altın, akçe. 3. Nöbet. 4. Oruç. 5. Çile.
- zevâli** : Zevâle âit, zeval ile ilgili.
- zevâyâ** : 1. Zâviyeler, 2. Köşeler, bucaklar, dirsekler. 3. Küçük tekkeler. 4. Açılar.
- zeyür** : Zehir.
- zihi** : 1. "Şu, bu" mânasına gelen müennes işaret zamiri. 2. F. Ne güzel. Ne iyi. Aferin.
- zıkr** : 1. Anma, anılma. 2. Bildirme, bildirilme. 3. Kur'ân-ı kerîm.
- zıkr-i cemil** : 1. güzelliğini iyiliğini anma. 2. mekteplerde talebeye verilen mükâfât. 3. Allahın adlarını anarak duâ etme
- zîr** : 1. Alt, aşağı. 2. Tîz perde. 3. Sazın en ince teli.
- zîr-efkend** : Türk mûsikîsinin en eski mürekkep makamlarından biri olup son asırlarda pek kullanılmamıştır.
- zirgüle** : Türk mûsikisîde basit makamlarımızdan biri olup hicaz ailesi makamlarından da dördüncüdür.

zir-keşîde	: 1. Türk mûsikîsinin vaktiyle kullanılmış en az altı asırlık bir mürekkep makamı olup numûnesi kalmamıştır. 2. Altı çekilmiş.
zühre	: Astr. Çobanyıldızı, Çulpan, Kervankıran, Venüs.
zülâl	: 1. Saf, hafif, soğuk, güzel, tatlı su.
zülfi perîşân	: Sevgilinin saçının darma dağınık oluşu.
zümre	: 1. Bölük takım cemaat topluluk sınıf cins grup.
züyûr	: Eksilmek.
zuhûr	: Görünme meydana çıkma baş gösterme türeme.
zulmet-i 'isyân	: İsyân sıkıntısı
zûn	: Put
zûnûn	: Zanlar, sanılar.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmamızda *İlm-i Edvâr-ı Mûsikî* ile *Tercüme-i Risâle-i Mûsikî* adlı eserlerin Latin alfabesine transkribi sonra da günümüz Türkçesine aktarmaları yapılmıştır. Daha sonra bu eserler detaylı bir biçimde mukayese edilerek fiziksel özellikleri, yazarları ve istinsah eden kişilerle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Konuyu daha iyi kavrayabilmek için 19. Yüzyıla kadar gelen Türk Mûsikîsi hakkında ki bilgiler yer almaktadır.

Türk Mûsikîsinin tarihi hakkında şumullü malumat içeren mezkûr kaynaklar sadece mûsikî nazariyatı bilgilerinin dışında, ikisi arasındaki ortak konu ve farklılıkları anlatmaya çalıştık. O döneme ait bilgilerin ortak alındığı bu eserlerde birbirlerinden farklı konular da yer almıştır.

Eserlerde on iki makam, yedi âvâze, dört şu'be ve bunlardan terkîb edilen makamlar ile bu makamların oluşumunda rol oynayan on iki burc, yedi yıldız ve dört unsuru (su, hava, ateş ve toprak) açıklamaktadır. Dokuz felekten dokuz usul aldıklarını ve bunların nakarat hesaplarını da şekiller ile ifade etmektedir. Bunların dışında Türk Mûsikîsi çalgıları ve form biçimleri ile birlikte makamların: vakit, insan teni ve astroloji ilmiyle, ilişkisi anlatılmaktadır.

Eserlerde dikkat çekeceğimiz diğer bir hassas nokta ise edvar kelimesinin mûsikî literatüründe hangi anlamlarla yer aldığıdır. Eserleri incelediğimizde felsefe ilmi ile tasavvuf manasının mûsikî ilmiyle nasıl bağdaştırıldığını ve nasıl bir ilişkilerinin olduğunu belirgin bir şekilde görmekteyiz. İnsan yaratılışının aslında dört unsur olup, bu dört nesneden birleştirilip dört şu'be terkip edilmiştir. Dört unsura “anasır-ı erba” denmiştir. Sonra oluşturulan bu makamların her birine dört türlü ad vermişler. İşte bu düzenin bizlere devirler içinde bir yer göstereceğini ifade etmişlerdir. Sonra bu sesleri bilin ki canlar ruhlar aleminde işitmişlerdir. Ardından şimdi bu dünya aleminde bir kişi güzel ses ve bu sevinçli sözü işitip teessüre kapılmasa, hüzünlenmese işaret eder ki o kişinin ruhaniyeti kuvvetli değildir. Onun için o alem de işitme bereketinden mahrum kalmıştır. Safiyü'd-din Abdü'l-mü'min zamanında Bağdat alimleri musiki ilmini yasaklamışlar. Sonra Safiyü'd-din Abdü'l-mü'min'in bu haber kulağına gitmiş ve sonra

halifenin huzurunda dava etti ki bu ilim şerefli mübarek bir ilimdir. İş bu delil ile ki göklerin oynamasına girip döndü ki Hakk'ın aşkıyla hareket eder bu sesler o gerçek aşkın sarsıntısında meydana gelmiştir. Bu nağmeler ruhu cümbüşe ve harekete geçirir. Bu nağmelerle ruhlar şevk, cümbüş ve harekete gelirdi. Bunun doğruluğunu Fârâbî rahmetullâhi aleyhi şöyle ifade etmiştir: Tanrı teâlâ alemleri yaratıp onlara hareket etmelerini emrettiği zaman sesler ortaya çıktı ve o sesler ile musiki ilmi ortaya çıktı. Bu ilmin türemesi o ruhani nağmelerdendir. Bu ruhani bir ilimdir ve alimler bu ilmi hesapla bulmuşlardır. Bu sebepten dolaydır ki biz bu kitabın adını Edvar koyduk. Özellikle İlm-i Edvâr-ı Mûsikî'de bu hususlar daha detaylı incelenmektedir.

Türk Mûsikîsi'ni bütün doğrularıyla geleceğimize miras bırakabilmemiz için bu çalışmaların yoğun bir şekilde yapılması Türk kültür tarihi açısından da büyük önem taşımaktadır. Mûsikînin sadece bir eğlence tarzı olmadığını, onun bir hayat tarzı bir yaşam biçimi olduğunu ve dünyada paylaşabileceğimiz tek ortak dil olduğunu bir kez daha hatırlamamız gerekir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Bayram, (1996), *Fethullah Şîrvânî ve Mecelletun-fil-Mûsikî Adlı Eserinin XV. Yüzyıl Türk Mûsikîsi Nazariyatındaki Yeri*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- ALTUNDAĞ, Ayşe, (2005), *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nde Türk Mûsikîsi ile Alâkalı Bilgiler*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- BARDAKÇI, Murat, (1986), *Maragalı Abdülkâdir*, Pan Yayınları, İstanbul.
- Bursalı Mehmet Tahir Bey, (1975), *Osmanlı Müellifleri III*, (nşr. İsmail Özel), İstanbul
- CAN, M. Cihat, (2000), *15. Yüzyıl Türk Mûsikî Nazariyatı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul
- ÇAKIR, Ahmet, (1999), *Alişah B. Hacı Büke (?-1500)'nin Mukaddimetü'l-Usûl Adlı Eseri*, Doktora Tezi, İstanbul,
- DEVELLİOĞLU, Ferit, (2008), *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- ERGUN, S. Nüzhet, (1942-1943), *Türk Mûsikîsi Antolojisi Dini Eserler*, İstanbul, IV.
- FARMER, Henry George, (1929), *A History of Arabian Music*, London.
- FARMER, Henry George, (1931), *Mûsikî*, İslam Ansiklopedisi. Cilt XIII.
- GÜMÜŞTEKİN, Ahmet (1987), *Lise Müzik Eğitimi Ders Notları 2*, Bergama.
- JEBRİNİ, Alaeddin, (1995), *“Fârâbî” Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt XII, İstanbul.

- KALENDER, Ruhi, (1982), *XV. Yüzyılda Mûsikî Kuramı (Nazariyatı) ve Zeynu'l-Elhan Fi İlmit-Te'lif ve'l Evzan*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- KAMILOĞLU, Ramazan, (2007), *Ahmed Oğlu Şükrullah ve Edvâr-ı Mûsiî*, Doktora Tezi, Ankara.
- KAPLAN, Zekai, (1991), *Dini Mûsikî Dersleri*, İstanbul.
- KOLUKIRIK, Kubilay, (2009), *Abdülkâdir Merâgî ve Şerhu'l-Edvâr adlı eserinin XIV. Yy. Türk Mûsikîsi Nazariyatındaki Yeri*, Doktora Tezi, Ankara.
- KÖRÜKÇÜ, Çetin, (1998), *Türk Sanat Müziği*, Hürriyet Gazetecilik ve Mtb. A.Ş. Yayınları, İstanbul.
- ÖZCAN Nuri, (1994), *Derviş Ömer Efendi*, DİA, İstanbul.
- ÖZCAN, Nuri, (2001), *M.Ü.İ.F. Mûsikî Ders Notları*, İstanbul.
- ÖZCAN, Nuri, (2001), *Türk Mûsikîş Tarihi Yüksek Lisans Ders Notları*, İstanbul.
- ÖZKAN, İsmail Hakkı, (2000), *Türk Mûsikî Nazariyatı ve usûlleri Kudüm Velveleleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- ÖZTUNA, Yılmaz, (1990), *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi II*, Ankara.
- REINHARD, Kurt-Ursula (Çev: Sinemis SUN), (Ocak 2007), *Türkiye'nin Müziği*, Cilt 1, Sun Yayınları, Ankara.
- SEKİZLİ, Ubeydullah, (2007), *Abdülkâdir Merâgî ve Câmiu'l Elhân'ı*, Doktora Tezi, İstanbul.

TURABİ, Ahmed Hakkı, (1996), *el-Kindî'nin Mûsikî Risâleleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

TURABİ, Ahmet Hakkı, (2004), “*İbn-i Sînâ (mûsikî)*”, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İslam Felsefesi Klasikleri, Litera Yayınları. İstanbul, C. XX.

UÇAN, Prof. Dr. Ali, (Kasım 2000), *Geçmişten Günümüze Günümüzden Geleceğe Türk Müzik Kültürü*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.

UYGUN, Mehmet Nuri, (1999), *Safiyüddîn Abdülmü'min Urmevî ve Kitâbu'l-Edvârı*, İstanbul.

Ek A: İlm-i Edvâr-ı Mûsikî Nûshâsı

Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, İSTANBUL (No: 1040)

بو تصنیف حوجه عبدالقادر کدر
 علم مقاماتی بلدرر • اول استاد لر کیم بو علی بنیاد
 انتشار علم هیثان و علم حکمت و علم طب و علم نجوم دن
 • استخراج قالمشراون ایکی برجه یدی یلدره چهار عنصره
 یکنک و کدرک یکر می دورت ساعتنه ترکیب اتمشله
 تنک آدمک اصلی دورت نسنه در بو مقاماتک دخی
 اصلی دورتدر وهم بو کابک اسم ادوار در هر کسکم
 او معنی و ایتمکی بلدی لیکن بو علم مقاماتک اصلن بلدی
 بو کاب بو علمک اصلن و فرعن بلدرر اسمیله هم بو
 علم هوای علم در عمل کر کدر • روایتدر حوجه عبدالقادر
 حوجه نصر الدین دنکه صحبت ایدرکن او استاد لر دنکم
 اون ایکی مقامدر یدی آوازه در دوردی شعبه دن
 باقی قلابی ترکیبدر هر بر او استاد کلدی قوتی تند کجه
 ایکی مقام ایکی آوازه یه ایکی شعبه یه بر مقام
 یه بر آوازه یه بر شعبه جمع ایدی آکا بر آدویردیکه
 ترکیب اولدر شولکم اصلدر اون ایکی مقام یدی
 آوازه دورت شعبه در باقی قلابی ترکیب ایدر کلدی

اول اون ایکی مقامدر دیدر کزدر اول راست **اکنجی عراق**
اوچنجی اصفهان در پنجی کوچک بشنجی زکوله النجی بزرک
یدنجی حسینی سکنی حجاز مقورنجی رهاوی اونجی بوسلک
اون برنجی نواون اکنجی عشاق اندن کلک او ازیه اول
 کداشت **اکنجی نودوز اوچنجی سلک در پنجی شهناز**
یشنجی مایه النجی کردانیه یدنجی حصار اندن کلک
شعبیه اول یک کاه اکنجی دوکاه اوچنجی سگاه در پنجی
چار کاه • کلک امدی اگر هیئت و حکمت و طب نجوم و
تعلق اولسیدی اون ایکی برجه یدی یلدره چهار عنصره
یکر می دورت ساعت ترکیب تمیلردی تعلق اولدیغون
اندلر اون ایکی مقام اون ایکی برجه یدی آوازه یدی یلدره
قرق دورت ساعت عناصر سکر ترکیب یکنک کزدرک
یکر می دورت ساعتنه ترکیب اندلر ترکیبات
 بسته نکار اولدر کم چار کاه کستره سگاه یزدره زور است
 قرار ایدر تیریزی اولدر که تیریزی حسین یزدره حجاز افاز
 ایدانه نرم قرار ایدر پنج کاه اولدر کم اصفهان آغاز ایدر •
 حسین یوزدره زور است قرار ایدر اصفهانک اولدر کم

اصفهان آغاز چارگاه او نه قرار ایدہ ذی لکسن ہودان
اولدرکیم مخیر آغاز ایدہ حجاز قرار ایدہ سگاہ یزیدہ زبر
کشدہ اولدرکیم سگاہ آغاز ایدہ نوروز دن دونه دو
کامہ قرار ایدہ عسراں اولدرکیم حسین آغاز ایدہ کانڈن
نرم راست قرار ایدہ کردانیہ اولدرکیم کردانیہ آغاز ایدہ
حسین یزیدہ دوگاہ قرار ایدہ بوسلک اولدرکیم کردانیہ
آغاز ایدہ دوگاہ دن مایہ قرار ایدہ مخیر اولدرکیم یزیری
دوگاہ آغاز ایدہ حسین یوزنک انہ دوگاہ قرار ایدہ تکابینک
اولدرکیم کردانیہ آغاز ایدہ سگاہ قرار ایدہ وجہ حسین
اولدرکیم فرج جاز کسترہ تمام دنہ قرار ایدہ کندز فرج جاز
اولدرکیم چارگاہ کسترہ دنہ عشاق قرار ایدہ مروی عراق
اولدرکیم عراق آغاز ایدہ سگاہ قرار ایدہ مستعار اولدرکیم
سگاہ آغاز ایدہ عراق قرار ایدہ نہفت اولدرکیم مخیر آغاز
آغاز ایدہ انہ حجاز قرار ایدہ سیہر اولدرکیم مخیر آغاز ایدہ
انہ بزرک اونہ قرار ایدہ حسین عجم اولدرکیم حسین اونہ
مخیر آغاز ایدہ دوگاہ یہ سگاہ قرار ایدہ غزال اولدرکیم
حسین آغاز ایدہ سگاہ دن مایہ قرار ایدہ نہاوند

اولدرکیم حجاز کسترہ رهاوی اونہ قرار ایدہ بحر نازک
اولدرکیم حجاز آیدہ سگاہ دن انہ دوگاہ قرار ایدہ
حصار اولدرکیم حسین ایدہ غزال یہ سگاہ قرار
ایدہ حصارک اولدرکیم حسین آغاز ایدہ مرکب قرار
ایدہ ترک حجاز اولدرکیم راست آغاز ایدہ نکولہ کسترہ
دنہ قرار ایدہ حجاز بزرک اولدرکیم حجاز آغاز ایدہ کسترہ
عشاق قرار ایدہ مخالفک اولدرکیم تبریدی سگاہ آغاز
ایدہ انہ نرم سگاہ قرار ایدہ نشاورک اولدرکیم سگاہ
آغاز ایدہ عشاق دن مایہ قرار ایدہ حجاز مجالف
اولدرکیم حجاز آغاز ایدہ انہ فرج جاز تمام قرار ایدہ
براحت الارواح اولدرکیم حجاز آیدہ غازی دنہ زاوی
قرار ایدہ نواعسراں اولدرکیم نو آغاز ایدہ رهاوی
قرار ایدہ عراق مایہ اولدرکیم عراق آغاز ایدہ دنہ
مایہ یہ انہ قرار ایدہ برقع اولدرکیم چارگاہ آغاز
ایدہ رهاوی قرار ایدہ دم دم اولدرکیم نوروز آغاز
ایدہ سگاہ قرار ایدہ نوروز روی اولدرکیم پنجگاہ آغاز ایدہ
قرار ایدہ عشاق اولدرکیم اولدرکیم کوچک آغاز ایدہ

زنکوله قرار این رجب نوزاد اولدرکیم کوچک یوزندن
چارگاه آغاز این عراق قرار اید زیرا فکند اولدرکیم بزرگ
یه سگاه آغاز اید چارگاه قرار این ساز کار اولدرکیم
سگاه آغاز اید مایه کستن چفته راست قرار این نایند
روی اولدرکیم کوکل آغاز این دُکاه قرار این حصار
اوج اولدرکیم حصار آغاز اید این صبا هان قرار اید
ماهور اولدرکیم مایه آغاز حسین صرف قرار اید
رغک اولدرکیم عربان آغاز اید این زنکوله دن مایه قرار
اید غربان اولدرکیم ماهور آغاز اید عجم دن بر برده اشغه
قرار این رضوان اولدرکیم عجم آغاز اید دُکاه این عجم دن
بر برده اشغه قرار اید سبز اندر سبز اولدرکیم ماهور
غزال رهاوی حجاز مایه پنجگاه جمع اول اعجم اولدرکیم
دُکاه آغاز اید راست قرار اید نوزاد عجم اولدرکیم
نوزاد آغاز اید عجم قرار اید چارگاه عجم اولدرکیم
چارگاه آغاز اید عجم قرار اید سگاه عجم اولدرکیم سگاه
آغاز اید این عجم اوند قرار اید دُکاه عجم اولدرکیم
راست آغاز اید این عجم اوند قرار اید راست عجم اولدرکیم

راست آغاز اید این عجم اوند قرار اید عجم راست اولدرکیم
عجم آغاز اید این راست قرار اید حجاز عجم اولدرکیم حجاز
آغاز اید این عجم اوند قرار اید عراق عجم اولدرکیم عراق
آغاز اید این عجم اوند قرار اید عزال عجم اولدرکیم
عزال آغاز اید این عجم اوند قرار اید سگاه مایه اولدرکیم
سگاه آغاز اید این مایه اوند قرار اید عشاق مایه
اولدرکیم عشاق آغاز اید این مایه قرار اید ماهور
اولدرکیم مایه آغاز اید حسین صرف قرار اید سبز
اندر سبز اولدرکیم ماهور عزال رهاوی حجاز مایه پنجگاه
جمع اول اولدرکیم جمع انزی اندر سبز اندر سبز
ردی امدی سند اخی دلرسک بو علدن خبر دار اولاسن
اول بر اوستاده خدمت ایله تا سنده فائز طسین هر فی
کرکسه بلاسن هر فنده اولور سه بکنه لر روایت قلم
اوستاد کمال اون یکی مقام اول عشاق مقام نومقام
بوسلک مقام حجاز حسین زنکوله بزرگ مقام کوچک
اصفهان مقام عراق مقام راست اندن آوان کواشت
آوان نوزور شنناز مایه سلک کردانیه کلک ضرب

شرحه اصل ضرب قنقدر اول ضرب **ثقیل** بوضرب
 ثقیل دن قاج دور لو ضرب پیدا اولور اکنجی ضرب •
خفیف بو ضرب خفیف دن دخی قاج ضرب پیدا اولور
 اول و شداد دم روان سوم تک ضرب چهارم سماعی
 پنجده فاخته ششم سل ناز هفتمه **چهار ضرب** هشتم
جاری نهم اوصاد کلک ضرب حقیف تابع لرنه
 اول رمل دوم قیصر سوم رمل طویل چهارم رمل قیصر
 پنجده ضرب ششم راه کرد هفتم حقه ضرب
 هشتم **مخص نهم** روم کلک ضرب بن دید کالری
 ایکی ضرب بدر بری ثقیل در و بری خفیف در ایکن
 بر برنه جمع ایلدق بر پاره تصنیف ایلدک آدین
 ضرب بن قودق کروقان ضرب یلی بوضرب بن اوزرنه
 تصور ایلدک کلک نقرات حسابنه کونقراتنه
 نسنه در سمرانک قسم عروض در ضرب اصول در ضرب
 اصول قسم دخی نقرات در یعنی بکرمی دورت خرفدر
 نجده ایجک معین ثقیل اولور اَلت کز چون تن تن
 دیه بکرمی دورت خرف تمام اولور • کلک ضرب

خفیفه دخی نجده ایجک معین اولور اون الت نقرات
 تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن دیه **دایره رمل طویل**
 تمام اولور اول **دایره ثقیل** روم **دایره خفیف** سوم **دایره**
رمل طویل اول تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن
 تن **ثقیل** تن تن تن تن تن تن تن تن **خفیف** تن تن تن
 تن تن تن **طویل** تن تن تن تن تن تن تن **رمل قیصر**
 تن تنه تن تنه تن تنه تن تنه تن تنه تن تنه تن تنه
 تنه تن تن تن تن تن تن **پنجده دایره مخص** تن تن
 تن تن **ششم دایره** و شداد تن تن تن **هفتم دایره** تک ضرب
 تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن **دایره** ضرب
 جاری تنه تن تن تن تن تن **نهم دایره** چهار ضرب
 خفیف کلک بر باب دخی ضرب نذر اصول نذر زمان
 اصول اصلک جمع نذر اصول زمان بر قاعده در که
 انک قسم یوق ضرب اولدر که ایکی زمانه واقع اولان
 اولدر کیم ضربک اور نسنه واقع اولان اصول اول نسنه
 دکل کیم انی کسه اشتم دن بله اصولک اصلی بقدر اصل
 اصول بر نسنه در کیم قسم یوق تکم حق تعالی بر کسبه

حسن ایوبیه خوش نفس و بر بودخی اکابر بونده
 تمام اولدی **ابوعلی سینا رحمه الله علیه** ایما ایدر ده
 انه من ردد در دچینکه صوفیه الذین عبد المؤمن **بغداد**
 الت شاکر دکردی مصره کالد لر ابوعلی سینا قنتن
 برنوبت موسیقی ایتد لر د کالد لر اصلن فرعن تام احوالی
 بلد کورد کور علم موسیقی شیرین علم امیش دند بوعله مشغول
 اولد جمله مقاماتی نفقات مرکز لر اول آخربینا دفیلد لر
 کیم بریان تصنیف ایده ضرب اصوله کرمدن عاجز
 دمبسته قله بو اصول دد کلک شونک کیدر که کر میخه
 بلنر **کلک** بر قسمه دخی کیم علم موسیقنک برادی دخی
 وردر کوطریقاه ایده اول بشلیا بر مقام کستره اذن
 بیش ایده اذن حسروانی اذن صکنه قول اذن غزل
 اذن توانه اذن بر قول دخی فر داشت **لاچون** بودی
 صقلش اوله سن بر یول دخی طنه سنیه و مر رسه
 کوراسن **کلک** بر قسم دخی اوج اسم بنیاد ایلسلر اول
قیل اکنجی **مع** اوچجی **بعده** قبل اولد کور اول اور اشغرن
 اذن صوتن ایده مع اولد کم ضربن بله ایده **بعده** اولد کور

صوتن ایده صوتن شعرن اذن بلنر موزالتنده کنوز
 لردر بور موز بوکنوز بوعلک ایچنده پنهاندر بوعلده
 کی اوستاد کر کدر بونی بله **کلک** بو قسم دخی کور اون
 ایکی مقام بر اوازه دورت شعبه فرق سکر ترکیب
 کچنک کندزک بکرمی دورت ساعتنه ترکیب
 اندک نه مقام نه ساعتده ایدله و موافق روشه
 بر دخی کچنک و کندوزک ساعتنی اون ایکی اندک
 اون ایکی تصرف ایلدک دورت بحش اندک دورت
 دور لو صیغه فدک صبوح وقتندن قشلق وقتنه
 دک بر طبیعت اندک بو طبیعت لرک هر یزی بر دور لود
 صبحدن قشلقه دکن **سرد** در قشلقدن اکندویه
 دکن **کرم خشک** در اکندوردن یتسویه دکن **کرم تر**
 یتسودن صباحه دکن **شیر خشک** در صبح وقتنده
 مقامده نه ایلر ایدلر قشلقدن اکندویک نه
 مقامده ایدله لر صباحدن قشلقه دکن **سرد تر**
 شول مقاملرک طبايعی **کرد** تر در بووقده انلر
 مناسب دوشر **کوجان حسین عشاق** نوروز دلکش

هوران نشاورك حصارك ربك نوروز خیر حسین
عجده چاره عجم سبهر عشاق مایه نواعشتران
نوروز روی ایده لر قشلقدن اكدویه دکن کرم
خشک در شول مقاملرک کیم طبایعی سرد خشک در
بووقده انلر مناسبدر عراق زنگوله نواکواشت
سگه مایه مستغاره ناوندهما یون عراق مایه برقع
زاول روی عراق سگه حصارک سازکار معتدل
سگه عجم عراق عجم در مراکند و دن یشویه دکن کرم
تر در شول مقاملرک طبایعی سرد تر بووقده انلر
مناسب دوشر اصفهان رهاوی بوسلک مایه
بسته اصفهان اصفهانک زیر کشیده نگار نرم
زمر کردانیه وجه حسین قرچغان یشوردن صباحه
دکن سد زحک در شول مقاملرک کوطبایعی کرم خشک
در بووقده بونلر مناسبدر راست بزرگ حجاز
شهناس سلک بسته نگار بنزوی کردانیه نگار عسگران
چنگاه راست مایعزال غزال عجم حجاز مخالف
راحت الارواح مخالفک حجاز عجم نهفت بجزنازک

ترک حجاز بزرگ بودخی تمام اولدی کلدک برابره
دخی کیم قره یاغز آدینه مقامده ایدلر بغدادی اکلوه
آدینه مقامده نه ایدلر صروشن آدینه نه
مقامده ایدلر صرونک قرلینه نه مقامده
ایده لر شولکم قره یاغز در طبیعی کرم خشک در
اکاعراق مقامنک تابع لرن ایده لر شولکم صاروشن
در طبیعی سرد خشک در راست مقامنک
تابع لرن ایده لر شولکم صرونک قرلیدر طبیعی
سرد تر دراکا کوچک مقامنک تابع لرن ایده لر
بویاب دخی تمام اولدی کلدک بویاب دخی برکشی کو
مقار شناس اولسه سازچلق دلسه به چنک
به خود عوریه نی به ششتاویاغیری دکر ساز
اوستا دخی اولسه نیجه ایده کمره طریقی
آنک بود چنک چلق دلسه سکر قلدخی طقوزخی
قلی راست چک سکرخی قلدکاه چک دخی قیل سگه
چک التخی قیل چاره چک بشتخی قیل چنگاه
چک دور دخی قیل عراق چک اوچنخی قیل کردانیه

چك اول قيل بخير اولور دوگاه تيز سيدر دز قلن
 بونلري مقابل دوز كه كردانيه نك **راست در**
 اصفهانك **دگاه** زمدر دخي التنده كي قيل **چارگاه**
 زمدر دخي التند كي قيل **سگاه** زمدر دخي التنده كي
 قيل **دوگاه** زمدر دخي التند كي قيل **راست** زمدر
چنك روزني تمام اولدي **عود** چلتي دلسه عودك
 بيش جفت قيل وار بيش اهله چك كرك شول
 بشخي دراني **چارگاه** چك اذن يوقاروسني **راست**
 چك اورته قيلني **اصفهان** چك نرمه چك در بخي
 قاي **حسيني** چك نرمه چلاسن ارمانه ناكيم
 اكر نه سين قولاي ن الاسن تا حد بر و ستاده ار شخه
 كراو ستاره ار شمر سك اشبور وار مختصر سكا
 اوستاد يتر اكر علك ياري قيلورسه عود دخي تمام
 اولدي اوار دخي تمام اولدي اوت هر سنه ايتك
 دلرسك يه ايتسك صكنده استغفر الله ديكل تاكه
 ثواب بويك آه اذكر الله ايچون اولسه قير ميز ليكن
 اشديچك يار مز لعنه شياطنه حمل ايدر سكر استغفر الله

ديه والله تعالى اعلم بالصواب

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الحمد لله الذي يستر اسلافنا بالزياضة استماع
 صداء افلاكه على النغمات الشهية المبعودية وزين
 انفاس الانسان بالالخان الداودي على النغمات
 الملايمة والنقرات الموزونة واشرف مجالسهم
 من الاصوات المددات باقتران المقامات المطبوعة
 والصلوة والسلام على سيدنا محمد العربي المديني
 تالي القران على المقامات المذكورة وعلى اله و
 اصحابه الذين رغبو ارباب هرة الخان المرغوبة
وبعد فاني اردت ان اءلف كل الكليات وهو
 مجمع المقامات والاوزات والشعبان والتراكيب
 لاجل سلطان البر والبحرين فاتح مصر وحافظ
 الحرمين من رب العالمين اعني السلطان ابن
 سلطان سلطان سليم خان وشرعته وقصدت
 الى اتمامه حتى يكون اثر امي الى يوم القيمة و

کسرتہ علی اربعة افعال **الفعل الاول** في اثنى عشر مقاما كل واحد منها منسوب الى احد البروج وكل واحد من هذه المقامات مختلف الطبايع والانعام والابعاد **الفعل الثاني** في سبع اوزات مع الشعب كل واحد منها منسوب الى احد الكواكب السبعة وكل واحد من هذه الاوزات مختلف الطبايع والانعام والابعاد **الفعل الثالث** في تركيب المستعملة كل واحد منها لا يخلو من ان يكون مركبا من المقامين وبالا واثنين او بالمقام والا وازة وكل واحد منها مختلفة الانعام والابعاد **الفصل الرابع** في تركيب غير المستعملة وتعريفهما كتعريف **الفعل هذا كتاب**

ادوار الثالث

الاى طالب علم رياضى بوفنده كشف حال ايت علمي صور اسرار دقائق كشفه راه سلو كنده اوله رياضيه همراه رموز علم ادوارك بيان ايت دقائق مقاماتى عيان ايت نه يرده كه اهل پرده اچه رازى سن اول يردن كل اغاز ايله ساز كه بيلنه مقاماتك اصولى مخط مخر جندن نيچه يولى

شولر كيم عشق سوريله اولد مسأله كركدر دغليه اوازده ساز كه تا كوز بايشي ايده اورنشدن بوله شورين لكرا خط تمكين بو على كركدر لسك بيله سزكي رياضت جبه سنى كنگاكي سوزك نائنه سيدى بيك آوزم دلسك اوله سوزك عود همد بوسازى شول چلر كيم اوله ممتا بوسوزى شول طير عون ايده نيم زرابو بر علدر هواي بولر اهل رياضت بو عطلي قوا على بزب او قودى هر جان بو على بر مغا اولمادى امكان ولى يز مق بونى لوج ضميره ايبست فهم نييله اولر اميره كرك كيم واربن اوكرانه سازى باه هر پرده انعام سازى قلم بو علىه يز مق ساز خطدر قلق قرطاسدر عقده نقطه او قور عقل اشبو خطي ترك ايلر خيالان رهنده برك ايلر او قودن كيم بونى يازردن كيم بوكا سوزيله صوفى دزدن كيم بو بر اجمق اولر اشبور رازى كرك بود مده اولاسن پرده بار شولر كيم مستقيم الدهن اولدى نه دورر بانك و پرده فهم قداي شونك كيم طبع ميزان اولد اقسق وارنك كيب طبعى ورا و اوله باق اولر حيوان بى دلان از لدر نه كيم كلبدن دخى بلهم اضلدر چو طبع اوله كشتك معوج و بيج بيك او قوسن عروضى نفعين و بيج

دخی شوئیم بلم بانگ و پرده چه کرسازد و نه نه اصی اولانده
شویم صاحب طبع در سیرای یار نه دور بانگ پرده وزن اشعاع
بولر پرده کی در هواچی که هر قوش یوردانم بر یوی
بودک هوا اهل اشیدر هوا که دوکن جان قشیدر
دُرش جان قوش اول سید بای ال رو تاسن عشق اسواقده بالار
هذا الحکایت منقول عن عمر ابن بحر الحافظ
ابست ای مشک بوی عنبر فشان نور ایلیوز لغی بر ایشان
تواریخ ایچم بولدم بر حکایت نجه اولمش دکله راویدن روایت
اگانا نایع عنتابی دمشلر او کتبه حادوجابی دمشلر
مکرور مش بر اراده و احافظ ادیش عمر بن بحر حافظ
ریاضی علم بیلر مش کماهی تمام اتمش او قویب در بر باهی
مقاماتک صداسی نیر ندر کواکبه فلک دوری ندر
نه در بیور میس بانگ صدای ندر اکلر مش اهنک مقتضای
مقامات فلک اوان سندن بوساز عشق در روان سندن
اشیدر مش دلوجان قوغنایه ایچر مش درد در همان صوغله
مورخ که اتد کتبدن روایت بو عمر دن ادر نقل حکایت
روایت ایله بیسیر ما سبقدن حکایت قلیسر عمری خلفدن

صفت نوروز

مکر بر کون که روز اولمشد بیروز حمل برجنه ارب بولمش شرفوز
بساطی عالمک اولمشد حضرا زمره نطعه صلش ارض غرا
دستدی ازها در کاکراک خراکه که کلزار ایچم اونون تخمه گل شاه
باش اچمش زاله یچون لاله غیمه دورتری غصین زر سیمین جبه
چارلردی رقص اورون زهره چکی کوروب بلبل ادردی آهنگ نیکی
خروشندن طیورک رنگ ادری هوش صد اورمر میله طولدی کوش
اونورردی بو عمر خلوتندن وفالرد لر بالر صحبتنده
مدام اشیدی بونک عییشه نوش تناول ایلرد اولمز دی بیوش
عناسر اتمزیدی نوش باده فی وچنکسز دل اتمزیدی کتاه
دری دکک نه کچمشدرا باشند یکلک عالمنده جنبشندن
اونورب ذوق ادردم نهانی اونمشدم انجام جهانی
مکر بر کیس وارمش آشیخ بیک دمشلردی اکانت ابوالنیک
محافلقدده شطارار اسنده مکمل لکده طرارار اسنده
بغایت بولمشدی شتهاری ز نوغلاندی دایم شکاری
اولیدی اصد فامک کی غنقی که خالانومک ایلیدی صدیقی
کلوب بر کون اوتاغومه فرحنا بوزونی ایلدی ایاغومه جاک

ددی لطفاًیت قدم رخا فطرت ایاغک طپرغینی یوزمه اور
 طپکدن التماس اولدر بالا حلاص کینک اوتاغینه بر قدم باص
 که وارد بدن خانکده عرسه منادیلر صلاسی اولدی ناسه
 قبول ایدوب طورب وارد آتیه که یعنی خاص خلوت محرمینه
 تکلف اندلر برصدن اوتردم برینا ساچو طاپوسن بتردم
 کتر دیلر اوکومه خوش طعمای مزعفر نقل و پربا دیله جامی
 دیک ایچدک بر زجک اتم ازم دلرم کو طرف یولومه و ارام
 کتر دیلر طعمای اورته برددن دلارم کتمکا دستور اولردن
 ددی بردم کرم قبل ایله آرام که سنگله ایلر ارام دل دلارام
 شتک واردر بر حاجتم خوش کرم قبل بردم اور غل سوزم کوش
 ددم بو بر نسیه حاجتوکی برینه قویه بن هر نسیه اشوکی

نثر

پس بوندن بو شیخ دیک تمنی واستدعا ایدوب ایتدی علم
 مقامات فروعیاه و علم موسیقی نفقات ضروریه و علم
 الفواعیاه بلدر مک کرکسن و بونده اونار مطلقه و اونار
 مطبقه و اونار محرف مطرف و بردای منافرو آهنگهای
 و افروزن مخالف و روزنه عوارف نه نسندر کما

هو حقه قیر جزمه تعلیم اتمک کرکسن ددی مقامدن
 نه طوغرونه مقام نه الدون متعلقدر ونه مقام نه بجز
 متعلقدر و قنغسی خاکی و آبی و قنغسی بادی و آشتی در
 و قنغی کرم و سرد و قنغی کرم و سرد و قنغی خشک تر در
 تفهیم اتمک کرکسن تا کیم حسنی معاشی اطبیب و زکات
 اجلا اولب سندن یاد کار اوله قیزین حضوره کتوردی

مشوی

مکر بو قیزنک آدی دی دلشاد اولوردی یوزنی کون کوکل شام
 تریدی غنجه کیی نارسیده بغایت خوب رعنا و کزیده
 مایح الخط محبوب الحواطر رشیق القد مطوب لخواطر
 رفیق الوسط مرغوب الثمایل حمید البسط محمود الخطایل
 رخی عکسی در خورشید خشتا لبندن تنک دل لعل بدخشتا
 جمالی باغ جنتدن مطرا بوی سروی رواند خوب غمرا
 نزار ایدر مهی قاشی هلالی شکر تنکن در عقد زلالی
 کلوب اوکده ادبله دیز چوکی بصیرت سمعن آجوب قاشی کدی
 اتا سچون جمالندن اولرشاد اکا واجب کورر تعلیم اوستا
 که یعنی علم ادوار ایدیه حاصل اوله سازنده لقا ده فرد کامل

بوفنی درك ایدن عقل کادر بلر عالمه جاهل بر دکادر
 چوبدم قابلیت وار اوزند ملاحظو حلا و تلو سزنده
 دردم ای بنت وارم عمله شوقن که جانکن ارترا سن مهر زوقن
 دردی دلشادایا اوستاد کامل بنم ثابت قدم امر کرده عامل
 نه بویرسک بیورامر و که رام کمر بسته چونی کو تر غلام
 چکر دم ساز عشقه قلده سجده کوردی بانى آنک شوق و جبه
 هماندم اوردم الوی الینه سلوک اتم مقاماتک یولینه
 الینی سار هسته اتم آهنگ صدای نغمه سندن اولدر دنگ
 دردی بر بگاکستر مقامی شعبله آواره اصلینی تمامی
نثر وای دلشکر بلکل کیم بو عالم موسیقی روایتدر ناصر الدین
 فارابیدن روح الله روحه کیم علم ریاضنده معلم ثانی
 درلر و بون دخی بلکل کیم حق سبحان و تعالی فلکلری یراجتی
 بونلر دونمک امراندی و دونمک لریدن اوزلر ظاهر اولدی
 اول اوازه لر اغانی و روحانی درلر هم موسیقینک اصولی
 اولدر اول روحانی اوزه لر دندر اول اوزلری شیخ صفی
 اللدین عبد المؤمن دن اشذب درردی ریاضت مساعده
 سبيله بو اوزه لرک فکر نده فلسفه بودریای خیر تده

مستغرق و لم فکرده مغترف اولب طور رکن ناگاه
 خاطر ی سیر استدی روان طرف کناره توجه اندی
 کزب نفرج ایدر کن بر قاج صحبتہ دوش کلدی
 کورب او تورب کویندک وسرا زنده ک اردلر هر
 برندن اواز سر و نغمه دلبروز سمعنه یتشدی
 بو اوازه لر دن متذکر اولدی کولکنه بو هوس دغیه
 دوشدیکم ریاضته مشغول اوله ریاضت معارنله
 بو علمی دوسترب تدوین ایده سن وار دی ریاضت قلدی
 بو ریاضت بر کاشیه شول مرتبیه ایردیکم سحر و قشده
 بر کاره و جنت مثاله بر مرغزاره چقردی افلاکک اوزان
 اشدردی هر سحر که چقردی قلاغنه بر دور لو اوزلر دیکم
 پس فیاضک فیض سبيله اون ایکی مقام اون ایکی
 بو رجک اوازه لر دن ویدی اوازه یدی کوب آوازه
 سندنم سبعة ستاره درلر اخذ ایدوب جمع ایدی
 و طفر فلکدن طقوزد و رلوضرب و اصول الدی فهم
 ایدوب ضرب و اصول بنیادین وضع اتدی و
 دقت فهمله نظر ایدب کوردکم بو مقاماتک

اصلي دورت دورلو در و خلقت انسان دخي درت
سنه دن مرکبدر و بونلردن دخي درت شعبه اخذ
اندي نيز ايدب دورت دورلوسني درت عنصرک
حذا سنده قوديم اگانصهاربعه درلر بومقامانک
هر برنه بر دورلو آد و پردی اوش سکا در پراچيده بربر
کوستر بعد بلکل کيم بو آوزلری جانلر علمي ارواحه ^{اشکوري}
پس شمدی بو عالم دنيا ده برکشي خوب آواز وسوز سنان
اشدب متاثر اولسه دلالت ادرکه اول کشنک روحانيتي
غالب دکلر بلکه حيوانيتي غالبدر انوچون اول عالمده
اشتباه و عرفالشد پس شمدی کي حالده اولن اصوات
و آوار لری حال قلا غيله دکلسار بيهوش اول خيران قللر
بعض مستباح کمار کي نتکم صفي القرين و عبدالؤمن زمانده
علماء بغداد حلالتي تعليم علم موسيقيدن منع اندوليس
صفي القرين عبدالؤمنک و خبير قلا غنه دکدی و اردی
خليفه حضور دن دعوی قلدیم بو علم علم شريفدر اشو
دليل ايله کيم افلاک رقصه کيرب دورکي حقاك عشقبه
حرکت ايدر و صفعا يوب سکر د بيلر بو آواز لراول

عاشق حقيقتنک حرکاتنده پيدا اولشدر بو علم حقاك
ترک ايد جه فن دکلدر ديوب برده کتردی فرق کون
آج و صوسر نودی بو آج و صوسر دوه آواز اشدرکي
وقتن يماک و اچما مقيد اولدی آواز ده کلکه مشغول
اولدی و طيور جنسندن دخي بلبل کتردی قنده کونده
اندر بلبل بو آوازه اشدب تحمل اتمدی در در ترتيب
دشدی اولدی مختير خيران قالد لر پس بلديلر کيم بو علم
موسقى علم شريفدر ترک ايد جه علم دکلدر بعده واردر
بو علمک خصيصنه مشغول اولدير بو علمک فضايلى چوقدر
تطور کلامدن قيوب سويلک و دخي بلکل کيم بو علم شريف
صفي القرين عبدالؤمن منين علم حکمتدن و علم هيتدن و علم
نومدن و علم طپدن و علم هند و سنا استخراج ايدرب
تصريف اندکده بوکامظهر اسرار دوی و کورر که فلحک
حرکت مستديين در حرکت مشتمه دکلدر و کواکبک
دخي بالتبع حرکت مستدييه مستقبلة دکلدر اولسبدن
اوتری بوکام علم اسرار کباب اوار آه و پردی و بون دخي
فلسفه کله هر کيم بوکاب وقت تمامه بوکاب حقيقتله

بلر بلکه فی الجملة اصولن و فروعن و اسامین بلور و اگر
 برکتی بو علم بکنه الحقیقت بلك استسه کر کدر که
 بر استاد کامله بیسته و ادب له او کند در چو کب
 جهد ایله او کر نمکه مشغول اوله تا که کند و دخی و استاد
 کامل اوله و بل کل کیم صفی الدین عبد المؤمن اون ایکی
 مقامه ویدی آوازه شعبیه کو بنیاد آوردی بعده
 کلن استاد لر که هر بری بو مذکور اتک بعضی بعضنه
 مضاف قلب ترکیب اتد لر دخی اول پرده یه قول به عمل
 یه بسیط یه غزل یه ترانه سویلد لر آکا بر دور لو آد
 ویر دیلر بونک کیلیه ترکیبات در لر ان شاء الله
 عن قریب بیان اوله و اگر علم ادوار بو مذکور اولن
 علم لر دن مستخرج دکلمسیدی اون ایکی مقام اون ایکی
 بوجه ویدی آوان پدی الدن دورت شعبه دوت
 عنصره و بو ترکیبات یکر می دورت ساعته مقابل
 قلب ترتیب ایلیو میلردی **در مطلع مقامات**
 اشت رند چابک جست جلاد چوسنسن فهم فکرت ایچره دتک
 مبارسن بلدک چون بو علمک بلی فی الجملة زایل اولد جهانک

کل مدی شمد نکر و سؤال ایت بو فذره وارسه شهبک عرض حال ایت
 اگر صور سگ مقاماتک اصولن دیاین اصل فرعیکنک حصونن
 بل اولکی مقام اکگل بر است که راستی راستدر لر المقامات
 زراندن طغر مجموع آواز مقامات شعب اون و راز

الأول راست

چو غفر اندک بلاسن راستی است ورقلی که اول اول پرده است
 خوشن اغاز ایت اول و دتیکراندن بر پر واز ایدوب قلق کل طراند
 محظو محر جن بلدک چو پردر مقام راست بودر رهان کور

الثانی عراق

النجسی مقاماتک عراقدر که چشمی جان بکی قلبه چر ایدر
 در سگ اله سن ملک عراقی شهبی بغداد له ایت اتفاق
 کاهک پرده رها ده ایت خربج نزول ادر عراق وینه کوچی
 هان بلدک عراقک کر چه کیفی محظو محر جنک نید و کیفی

الثالث اصفهان

مقاماتک او نجسی اصفهاندر اشیدب شاد اول بونی و راند
 تفرج اتمک استر سگ جهانی یوری کور نیچدر ملکی اصفهانی
 خروج ایت پرده نیچ کاهک ای یار دو کاهک پرد سنند این اوزار

سزم فهم ایلدکسه نیدو کینی همان بلدک محطوخر جینی

الزابع زین کند کوچک

چورد رنجی اولد زین کند کوچک بولیز عقلله استفسه ^{چنگ}

ذرفکندن اشتکل منشی نراد ندر محطو مبدئی

بجق برده اشعه این نور زلفکنده همان آغازایت اول پرده دلندن

بونک چون محرجی نصف نوریز اوز و ابر پرده کاهده ایت سوز

محطوخر جن بونک چوبلدک همان اوتار اچننده استاد اولدک

الخامس بزرک

بشچی بزرک اولدی مقامک چلینوب مجلسنده اهل ^{مک} احر

بوزرکله دلسک بیلشاسن کرک کوچکله واروب بولشاسن

خروجکده زرفکن پرده سن اور عراقک پرده سنده اینب اوتر

بونکده محرجی بلدک محطن همان بوفنده اولدک فر فطن

السادس زنگوله

چلنسه التخی زنگوله مقامی کتور روجدحاک اولمش عطا

دکاهک پردسنده قلسه آغاز حجاز اخذ ایلین چکسه آواز

کروا ترسه دکاهک پردسنده اکازنگوله دیر لراکله سنده

محطوخر جن فهم ایلر یسک اولور موزون نه سوز کم ^{سنگ} سوز

التابع رهاوی

یدنجیسی مقاماتک رهاوی اسیدن گوشک اوچشم ماوی

رهاوی اولدر راکلا رسک راز سکاهاک پرده سنده ایده آغاز

چقاچار کاه اوینه اتمایه عاری سکاها اویزه ایده کیر و اقراری

محطی محرجی بیر اولد بیلدک رهاوی صوب هاشمد بولدک

الثامن حسینی

سکزنجی مقام اولدی حسینی اولر عیش اهلنک بوضعی

حسینی دلسک بیله سن لور وار اول ششکاه اوینک قنار اولد

قراریت این دکاهک خان سنده وکروا ریسه در کو عقل سنده

محطوخر جن بلدک نذندر بودر بیتاع غواصی عدندر

التاسع بوسلک

طقوزنجی مقام بوسلکدر بون اکلسک ادم اغز و کوبور

دلسک بیله سن سن بوسلیکی ادبله اوستاد اوکنده اوز اکللی

اوتوده ساکه سازک صفی سنده کده بویره شک شبهه سنده

محطوخر جن بونک دکاهدر فهم کوشیله هوشک ^{سطور} چشم سراج

مطارج از کیدور ر بودای که بونده دنک اولدی رنجی اری

العاشر حجاز

اونجیسی حجاز اولدی مقامک این محرقدر آتشدن کلامک
حجاز یولنی صوراسک کسر ایشت بزندن در رحلتی بزرگ
حروج ایت برده پنجه کاه دنا ای بار دکاهک خانه سنندشش اویزار
مخطو محرجن بلر و کسه بونک توجه ایت نواسر حینه بونک

الحادی عشر نوا

مقامک اون برنجیسی نوادر بونکله بی نوالر آتشدن
نوازک بونک استرسک حانه بزرگشت ایت عراقک پر سیسی
بونک بل محرجی بل پنجه کاه اویدر مخطی ده اکلعل دکاه اویدر

الثانی عشر عشاق

اون انجی مقام اولدی عشاق کچر مشتاق بو عشاقه عشاق
در لسک اوله سن عشاقه همراز دکاهک برده سنندن ایله آغاز
عراقک برده سنندن این قرابت قومو کون بونک آشکار ایت
چوبلدک محرجن دخی ایها مخطی دخی فهم ایت برنجیا
مقاماتی دردی چون سید ساکا قلاق اوازیه اور قلمه طاکا

در مطلع آوازاها

کلای سازین سوریه ایله آغاز بری ایت سازکله صورتیه و ساس
که سازک سوریشینه جان هوسد نفوس قدس یکی خوش نفسد

بیان ایت زمر میله ترنفسدن که مرغ جان دور تنس هوسدن
ایشت اوده لر جمله دیدر لچرین چشم هوشی درک اوب کور

الأول کواشت

کواشت اولد اوله آواز اولدن ایشت زده اور تر طوغر نزلدن
مخطی محرجی سیکا اویدر وارار اوقی ساز لچیره بول کور
سکاه اغاز ایدب اوتسه سکه فهم ایت که کواشه بود بره

الثانی نوروز

انجی آواز ده درای دست نوروز بلر سیک نجم فهک اوله بیروز
بونک بر محرجی در نصف پنجه مخط پرده سیدر بانک دکاه

الثالث سلماک

او چنجی آواره سلماک ایشت هی خوش اجفل چشم سمعک جانله
بونک بر محرجی زنگوله دندر مخط راست اوینه پنجه اینر کور

الرابع شهناز

بل اوش در دخی اواز اولد شهناز نه وارد بر بونک ایشت رمز لاله
زر فکند پرده چیقون کیت عراقک بر دسینه وارز ولایت

الحامس مایه

بشقی او ان دور را کله مایه دیان حقدن ایر سه عنایه

دو کاهک پرده سید مخمب است دیم بند اید رسک بونی و رحمت
محطی پردنجاه اویدر انجی طیفیه اینرا نیز یوریدر
بونی شول فهم ایدر کم بیه اباد زرای غا اولر دایم شکر زار

السادس کردانیه

چو کردانیه در المنجی اوازه بوطور رنغمه تراهل سازه
دلار سک محطو مخمبجینی بلاسن بخبر اوکی صوکی فی
کرو کردانیه اوین اید آغاز این او تر است اوین شوله کم

السابع حصار

حصار اولدی بدنجی اواره کله ایشت بونک دخی سیرنکله
حسینی پرده سید باش کوزر دو کاهک پردسینه اینرا ووزر
چراشندک سید دن آواز قچدر پرات خرچین اول شکر اناردر

در مطلع شعبها

ای مطرب مغزی تر ایله نیله قولانم طولدری کور زمزمه
که جان مشتاق اولدیر بانک نایه تا کم هسته داروی شفایه
صوور رسک شعبه ایشت کردنیز سزم ارد بنجه فکرایه تن یزدر

الاولیک کاه

ددی اول شعبیه اوستار بکاه ایست زدن کور کیدر بکاه

دو کاهک پرده سندن ایت خرچی سگاه اوینه دک حقی ایت عربی
کرو این تراست اوینه ایت قراری بلاسن نید کن یک کاه باری
الثانی دوکاه

دو کاهدر بل انجی شعبه ای یار قلاغ اور سرتینی ایده بنظر
دو کاهک پردسندن ایت خرچیت برز سیر الیب اذه نزول ایت
محطو مخمبجین بلدک چو بردر ورازه اوتار مطلقه اصلکی

الثالث سگاه

او چنجی شعبه در بلکل سگاهی خوش ایله مبد این بونک کاهی
سگاهک پردسندن ایت کرواغاز راستک اوینه قلمغل ناز
چو بونکده اصلکی بلدک نذدر محطو مخمبجینی سیره دندر

الرابع چارکاه

چو کارکاه اولد بل در دخی شعبه نظر قلمق خوش اولر و چو
کرو چارکاه اوینه ابتدا ایت وراز تر است اوینه خوش صفا

در مطلع ترکیبها که اوستا دان تالیف کرده

کل ای دل ایله ترکیبات تبیین که افی اوستا داسلاف تدترین
نه ترکیبه که بنیاد اورد اوستاد تمام اندک اکا قود بر آد
که ایدر شعبه اوازله ترکیب مقامی کاه ادر شعبیه ترتیب

که اوزیله جمع ایلمر مقامی که نغمیاه اوله تر شیرین کلامی
کھی ترکیب ایدر اوان تینی دزد که شعبتینی و پر زینی
مقامینی که ایدر برین جمع و پر نورانی سمعه چون شمع
کھی جمله مقامی جمع ایلمر دوازده ششده یعنی توالیلمر

الاول بسته نکار

اکر عقلک قلسه ساکه بای دیم فهم اید سن بسته نکاری
سراغاز ایله کردانیه اوندن حذرات نک معکوسک دوزن
همان تغییر بعد ایت اشغه اینده قرار ایله سگاه چارگاه اوندن
سوزم فهم ایلمکسه جیدر سن عسلدن طلو شیرین ترشکن سن

الثانی نکار و نکارینک

نکار یله نکارینک که واردر اکیسی معنده بلکل که بردر
شومطرب که الدالینه چالینکی کوزندی پرده آهنگ نینکی
سراغاز ایدر کردانیه خوب تمام اتدی بونی ایدندی مطلوب
اینب چارگاه اوین مسکرا ند قرار ایدوب شیرین موطن اوند
نکار هم نکارینک که در لمر بودر فهم ایکل عمال پر لمر

الثالث کردانیه نکار

ددیلر بوکا کردانیه ای یار که جمع ایلمر نکار یله قلو رزار

ایشت که طالعک قیلورسک بای بو کردانیه نیله اولر نکاری
ایدرسک بانک کردانیدن ایت اینت چارگاه اوینه اوغریبک
وارب مایه اوند ایت قراری بلاسن نیدی ترکیب نکاری
که اغاز ایلمسک سن اصفهانن قرار ایشک سگاه اوند انده
اکادیر که بسته اصفهاندر ایشت سوزم سکاخر شخب اینده

الرابع سه اصفهان

ندر بلک دلرسک اصفهاننک محطو مخرجن کی کله یک یک
سراغاز ایت صفاهان پرده سن کله مهر محبت سوز سن دن
عجم دارنن اینوبن قراریت محبت نای نیک اهورا ایت

السادس تبریزی

اکر بلک دلرسک تبریزی بو پرده بانب زیل یا تزییی
حجازک پرده سن دن ایله آغاز ذی قونسق راست وین بالوز
چوبو ترکیب بنیاد اورد اوستاد بونی نیر زاد پله ایلدی یاد

السابع پنجگاه

دلرسک بیله سن سن پنجگاهی محطو مخرجینی هم کماهی
چقرایشک صفاهان توفیق سن دن نزول ایت راست او بر اوقوسن دن

الثامن دلکش و زبرکش هاوران

ندد کتشیه زکشی خاوران بل ترکیب اچمه استه اصلنی بیل
حسینیدن چقون چسکه آواز عراق اونده اوترسک ایلسک ساز
بودر زکشی خاور که در لر بلسک پرادم اغز و که در لر

التاسع زیرکس

نه در زکشیه اگله ای یار حسینی برده سنه چقو یو عیور
دها وینک اونده ایت قراری استیدن الکی کتسون قراری

العاشر عشیران

حسینیدن چقون ایلسک اونده استک اونده استک نکت
اکادر عشیران ای جوان حجت بلن بو علم بولدی تاجلن تحت

الحادی عشر کردانیه بوسلک

در لسک بانک کردانیه اوزندن سلوک ایت بوسلیک سوزوندی
ابوب راستک اونده ایت مکافی قرار ایله مدام اول شادمانی
همان بلدک بو کردانیه ترکیب اولن بوسلکی نیجه اولدی ترتیب

الثانی عشر نوا و عشیران

نوا آغاز ایدوبن قلسه زاری قررگاه اید نرسه قرچقاری
بو ترکیب ایله کت جمع اوستاد عشیران دیواری اشبوکا آد

الثالث عشر مخالفک

کرغاز استک اوچندن سکه ایتب عزال یوزن کجه راهک
سکه ایت برسن قلسک معرک نچکدر اکلد وکیسه ممرک
اکادر لر مخالفک بلاسن اگر کونیدن تعلیم لاسن

الرابع عشر حجاز مخالفک

حجاز یکم مخالف اولمه دکله دیاین نچدر اصلینی اگله
تمام کوستر حجاز این قرچقاری دخی کوستر قرار ایله تمامی

الخامس عشر راحة الارواح

نذر بل راحة الارواح ای یار دیاین دوترسک کوش انکار
حجاز دن ایلسک آغاز یاری عراقک حانسده استک قراری
اکابل راحة الارواح دیر لر بوفنده مازق و دترک پیر لر

السادس عشر سگاه مایه

سگاه مایه اکادر لر استکل او یارب عقل شمعق استکل
سگاه کوستر تمام این مایه اونده قراریت اهل زوقک مشربند

السابع عشر راست مایه

تمام کوستر سه بانک اید عرقی ایتب مایه قرار استه اتفاق
عراق مایه آدوردی بوکه اوستاد عفاک الله زهی نام ورهی بنیاد

الثامن عشر عراق مایه

نذر عشاق مایه که صور رسک دیاین جانله تواق دور ترسک
تمام عشاق کو سطرطه اذه قرار ایله اینب مایه اونه

التاسع زاوی العشرین

سکاه دارن اولسه ابتدای دوکاه اولسه قرار انتهاسی
اکازوی ددی اوستاد کامل شول اکربون سازن اوله

الحادی عشرین برقع

نیادر لر مرقع دگلکه ای بار قلاع اور حسیک چشمز اویار
طوت آغاز ایله چارگاهک ایی مکان ای دین اینب سکاه اوی
همان بلدک مرقع نید کینی نه سوزک خلعتنی کید کینی

الثانی عشرین صبا

صبا اولدر که نوروز اید آغاز قرار اید سکاه اونه از

الثالث عشرین زمزم

دلسن بیلین زمزم ندرکی الوکه عود ال یا اغز و که فی
چقوب نوروز اونه ایلکراه رهاوی خانه سینی قل قرگاه

الرابع عشرین نوروز برومی رضوان

نذر نوروز برومی یا خور رضوان اکیسی بر در معنیده ای جان
ادر لر آه پنجگاهک یوزندن قپر لر سومی زهر کوزندن

دکاه اوین مسکن ایدن لر بومر العیش مخزن ایدن لر

الحامس والعشرین ركب

اکر بلک دلسک نیجه در ركب دیاین نیر دندر اصلنی هب
کریک کوچک یوزندن اجه سوزله اداسن پرده چارگاهدن آغاز
دوکاه اوین ایدسن قرار ای استیدن نغمه کی کیده قرار ای

السادس والعشرین ركب نوروز

بلرسک نید کینی ركب نوروز بوفند اوله سن منصور پیروز
کر که راید سن کوچکن آغاز دوکاه اونه اینب ایلیاساز

السابع والعشرین زیر فکند

سکاه آغاز ایدن بزرک یوزندن اوغر لر زهر ننگ کلن کوزندن
ادینز مایه اوین مسکن و دار بیشیز کور مسیچون بون اغیار
بوترکیبه زرفکند دید اوستاد دوریش اوستاد ایدن بوفند

الثامن عشرین نشا و رک

نشا و رک ایشتینه و مغلر بوترکیبدن نخون امک بمشملر
ایده چارگاه اونه بانک آواز حسینی پرده سنده آغاز اید ساز
اینه راستک ایدن ایدن ایدن نیاز زمزم میله طوله آفاق
بویز انمک کر که بعد تغییر بود کوا کافی هر رگاهک تفسیر

التاسع والعشرون سازگار

دیابن دکاه ساکه سازکاری اگر جتک فلسه ساکه یاری
سکا آوازیدب این مایه اوینه قومه الدن عشرتی جان سونه
کروا حق راست این ایت تمکن اوتر عشرت مقامند ایت نفلان

الثلاثین نهانند

تمام کوستر حجازی تیریدن بهر ایت اغزک اجن اوازیدن
وطی بریدن کروکستر حجازی تمام ایله بلاسن بونن مرازی
بوکاد بر لونهانند اکله سرور خوش اظهار ایلدم قلاد مظهر

الحادی ثلثین نهانند رومی

نیه در لر ایش رومی نهانند فهم اتکل دیم زهنوکه امد
اگر جلیق در لسک عود یاچنک حجازدن الیکل آغاز آهنگ
صفاها دن چقوب کوچک قراریت بونکده بعدن اکله افکار ایت

الحادی ثلثین نهانند محیر

ندر در بلیک استر سل محیر اشکل منشئن بونکده سرور
دوکاهنگ بردسند طر حروج ایت حسینک اوینه این اوغریبکت
اشاغانی دوکاهنگ بردسند قراریت ورسه فهم حسن سندن

سه بحر

دوکاهنگ اوچینه در لر محیر محیردن کر اغاز اید سن تر
حصار یوزندن این کوچک قراریت سه بحر ی اشبو وجهیله نیکار

الرابع وثلثین قر جفار

ندر بلیک در لسک قر جفاری الوکاجنک الوب ایله زاری
کر کرد کوستر اسن چار کاهی نوایوزندن اوله لیک راهی
دکاه اویند نایب ایله آراو بلاسن نیدو کوفی قر جفارانم

الخامس وثلاثین وجه حسینی

ندر وجه حسینی اکله دلدن دیابن صلی کلکجه الدن
حسینیله حصارک بردسینه تمام نصفندن اغاز ایله بونک
طوبت کل قر جفارا کستر تمامی بکسون اشبو تالیف نظای
کر اوتروار حسینیدن قراریت در وندن صورله کلبانک قراریت

السادس ثلثین روی عراق

سکاه اغاز ایدر لیکن عراقک یوزندن عرضنه قلقل اشتیاقک
تمام ایت این عراق اوزن ساری نه در اکله بویرده بعد مرزی
بکار روی آدویرد اوستاد بلسک بخت اوینی اتک آباد

السابع ثلثین مستعار

اگر عزال اویند ایسک اغاز یوزندن بوزر کولک اشک مرغاز

سکاهک خانه سنندایت قرای بلاسن نیجدر تاستغاری

الثامن ثلثین نهفت

محیر برد سنندایتسک آغاز دخی عزال یوزندن ایلسک ساز
حجازک دادن ایدنسک قراکه نهفت ددکری بودای شاه

التاسع ثلثین عزال

اگر عزال در رسک بینلاسن بونی بلك لکه خوش بود بلاسن
حسینیدن دوکاد اغاز ایدیکت حجازک نسندن این قراریت

الاربعین حمر نازک

سکاه کوستر حجاز یوزندن ای دوکاهک خانه سننده اوتزیلار
همان بلدک ندر حمر نازک درش یاره وارب یوزک کوزک

الحادی اربعین حصارک

حصارک نیدکن بلك در رسک طلب اوتاز حمرین ادر رسک
سکاه کوستر حصارک حانسنین فرح ارسون دلیلله جانه سنندن
صفاهانک یوزندن ایله راهی قراکهک ادن دارسکاهی

حصارینک نیه دیر صور رسک محطو حمرین بونک ادر رسک
سکاه کوستر حسینینک اوزدن اینب کوچک قراریت کچ نمندن

حصار اوج استرسک بولاسن ارایب اصل فصلین بولاسن

حصاری کوستر عزال یوزندن قرا ایله حجاز اوندن اندن

حصاری کوستر بون ایله اتمام اینه بزرک مقامنده ایله ارام

بویرده اختلاف اتمشد ارا ایشت بو اختلافی کلا یارا

حجازی ترک اولدر کم حصارک یوزندن ایله بانکی کور میا نوزک

حجاز اوندن اینه اوتن فوجان قرا اید اتمایه بریردن سیرا

تریدن کوستر اولسه حجازی اینب بزرک مقامنده اتمه ارا

سراغزال ایله چارکاه عجمدن رهاوی کوستر اینوبن کومدن

دوب سینه تمام ایله حجازی بو ترکیبک بلاسن نولدراری

بگادیر لر عجم باز رکشیده بوانغامه اولر زهره هزیده

ادن چارکاه اوندن بانکو آغا اینه مروی عراق دن ایلیه ساز

دوکاهک خانه سنندایت ایله ارام که کین تاکه ارایه دلارام

بو ترکیب اکله چارگاه عجمدر بونغه بانك سارده محتشمدر

کراغاز انسلر بانك سگاهه عراق یوزندن انسالرد وکاهده

قرار انسه سگاه اولر عجمله خوش اولر همد اولوق محتمله

دوگاه کوستر دونب روی عراق دوگاه اوتر کروج افتراقدن

همان بل بودگاه باعجمدر بوعلی فهم ایدین محتمد

حجاز اغاز ادا این روی عراق دوگاه دن ایت قراری بجه اولد

ایست بونیه عزال عجمدر نه موزون تار شیرن نغمدرد

کراغاز الیسک عزال اوزندن سلوک ایله حجازک هم یزندن

اینب روی عراق دن بینه ای بار قرار ایدوب دوگاه دن ایکلار

بو ترکیب خوش کلاغل که دیم بوفنده دیمکل نه اجم نه سیلم

حسین اغاز ایدوب ایندگاهه بو بانک این عراق بی گاهه

تمام ایله عراق قید یوری وار قرار ایله دوگاه دارندن ای بار

بو ترکیب حسینیه عجم دین شولر کیم اشبو علم ایچین امان

تمام نوروز روی کستر و وار دونب روی عراق دن بینه ای بار

دوگاهک خالسنندن ایت قراری بلاسن بون کیده شک عباری

د دیلر بوکه نوروز عجمدر بونی بلک صفا اهلینه اهم

عراق کوستر تمام دوگاه اوزنده ینه اسرام ایت دوگاه کج غنده

بو ترکیب دمنن اوستاد کامل عراقدر باعجم یق غیره محمل

عراق کوستر تمام ایندگاهک یوزندن راست اوزن ایله هرک

بلاسن تا عجم راستی ای کوزک دمنلر بعضلر اشبوکه مرغک

اگر زنگوله کوستر سه انسه تمام رهاوی اوزن دنب انسه ارام

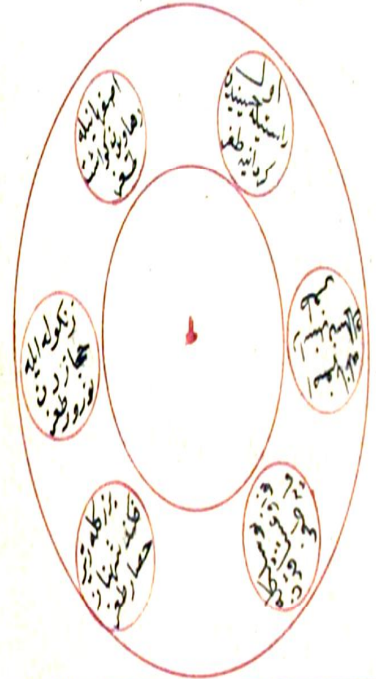
بو ترکیب دمنلر در هم ایون بلر سک بحتک اولدی سعید یون

حجاز کوستر تمام دونب عراقی تمام کوستر قراریت اتقاقی

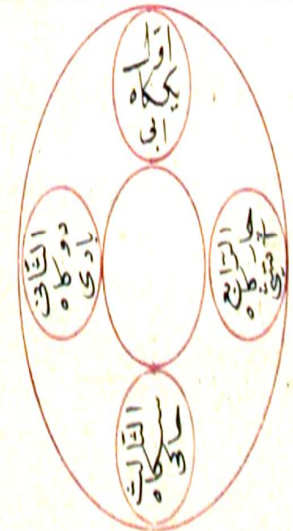
حجاز مایه و بزیر کله پنجه گاه رهاویله نهفت عزال چارگاه

بولاری برین جمع ایدن اوستا که سبز اندر سپردید اشبوک آد

در بیان دویرها که آنچه مقام آن چه
آوازه زاید



در بیان دویر شعبها



هذا فی بیان المعارف الأبعاد والإغانی

والاسرار الذقایق العوارف الروحانی

الای مشدزی روی خزانای عطار در فکرت و مه و کنش برای

بیت شیرین ز بانس زهر و شیرین الی الوکاسا ز الوب ایت زهر و حاکم

چو چند اندر یوزک بجای جسمه ذلك آج عجز قیوسن ایله بسه

ددم نایومه آهنگ ایله سازنگ کورن دم بسته اوله سوز ایله سازنگ

بر قفل عود بکی جانکا اورد در مکله عالم اولسون مستی بخورد

فلکلر رقصه کرسون سازنگه ملکلر حایر ایله آوازنگه

دلوعتقاک سچک بیکی ایله آنچه نه در رسم فهم قل بر لوبیر آنچه

نثر اولب اوستاد کامل اولاسن اوله بلکلکه بعده

عبارت در کی مختلف صد در که متفاوت اوله حدتن

و ثقیلتن پس ایله اولسه بلك کر کسین کی نغمه کو بر نغمه

کبی اوله وانوک بر نه نغمه بیم و نغمه زید ریلر اما بو کی

نغمنگ اورتا سنده بعد حقیقی یوق کبیدر ولیکن بعد

عرفی وارد در که اکا بعد متفق در لر پس بلکل که هر کی نغمه

کو در لر کور لو یا متفق اوله یا متنافر اوله اگر متفق اولی

اولورسه اکا بعد متفق در لر اگر متنافر اولی اولورسه

اکا بعد متنافر در لر و بوبعد متفق غایت اتفاق اولاً انا
 بعد بلکل در لر که اول کرو قلائنک قائم مقام در
 دکاهله محیر و سکا هله اوج کبی • و قس علی هذا
 متفق اولاً نیز دخی قائم مقام کل اول اول امدی اکی
 بعده در برنه بعد بالا ربه دیر لر راستیه چارگاه
 کبی و برنه بعد بالخمسه در لر راستیه پنجاه کبی • و قس علی هذا
 اما اولکم قلائنه متفق اولیه لیکن متفق اولانک در
 در پانجه کلا اکا بعد ظنی در لر و بوبکا ابعاد هندیسه
 ابعاد الحنی و ابعاد صغری دخی در لر و التي نوع دخی وارد
 اگا البعاد بزرک در لر کلک ابعاد صغری اوج بعد در
 اولکسی الفذن بیه و ارنجه در الکجسی الفذن جمیه
 و ارنجه در اوججسی الفذن داله و ارنجه کلک اولکم
 بعد ششکانه در یعنی التي نوع در اولکسی بعد بالا ربه
 در الکجسی بعد بالخمسه در اوججسی بعد بالکل در
 در دنجسی بعد بالکل و الاربعه در بستنجسی بعد
 بالکل و الخمسه در التنجسی بعد بالکل مرتین در بوبدن
 سکن اسبابی که موجب تنافر در انلری دخی بلک

کرکسین بعدنی کبی العه که در پانجه بعد بی کسه متنافر
 اولر زیر اوج نغمیه مشتبه اولر چونکم مکرر اوله ملام طبع
 اولر نغمه بی که ملام طبع اولیه متنافر اولر کلک بعد
 بالکل مرتین در ولیکن بونک دخی عدد ندن اختلاف
 ایدب طور لر اوش برندن بیان ایدوز بعد بالکل اشبو
 کبیدر صورت • ا ب ج د ه و ز ح ط ی ه یاب یح صوت
 و اول بعد امدی اوج نوع در برسی بعد بالکل و الاربعه
 برسی بعد بالکل و الخمسه در برسی بعد بالکل مرتین در
 صورت مجموع ابعاد طقوز نوع در اشبو مثال اوز برنه
 ا ب ج د ه و ز ح ط ی یاب یح پدیه یوج یط ه ک
 کاب کج کد که کو کر کچ کط ه ل لالب لج کد ل لول لول ل
 لظ • اما کلک مجموع ابعاد بربر اوزر نه ضرب السون
 صورت اشبو مثال اوزر نه در اخلین که الفذن
 داله دک بعد بالا ربه در بی دن طیه رک بعد بالا ربه
 مرتین در پس اشبو قیاس اوزر نه فهد ایله که
 جمیدن بیه و ارنجه دال دن تی ال نه و ارنجه هیدن
 تی بیه و ارنجه زیدن بی داله و ارنجه • و قس علی هذا

مشوی

اگر فهم ایلسک سوزم ای دشتاد اولاً انعامیکه جانود لشتاد
اچریله سن موشک کوزینی نصیرالدین فارابی سزینی
دم دنیلدن دمک شیرین تر اولاً می عشقندن خروشک بهر اولاً
ایر الهام ربانی فلکدن دلک صافی اوله قلب ملکدن
اولاسن ماهر تجریم کامل بوجرا بعداد ایچین لاشیخ عامل

نثر

وای دشتاد اولاً بلك كرسن نیه در لر کلدک امدی
نصیرالدین فارابینک بر قولندن ابعاد مرتین اون
بش و تر در اون درت بعد در وما بینهما واقع اولان
اوتاد مغروضه بر قاج وجهله قسمت ایروب هر بر نه
بر در لور آدورب طور لر لاشبونک کبی کم بعد
بلکل الخمسه و بعد بالکل والأربعة و بعد بالخمسة
و بعد بالأربعة اشبو مثال اوزنه اولمشتدر اولک
وترده فرین ایله که الف قولدی سکرنجی وترده ب
اون بشتنجی و ترکیم و تر در رج قولدی و الفله بی
اورتاسند فرض اوایل اورتق اشبو حرف لر در که

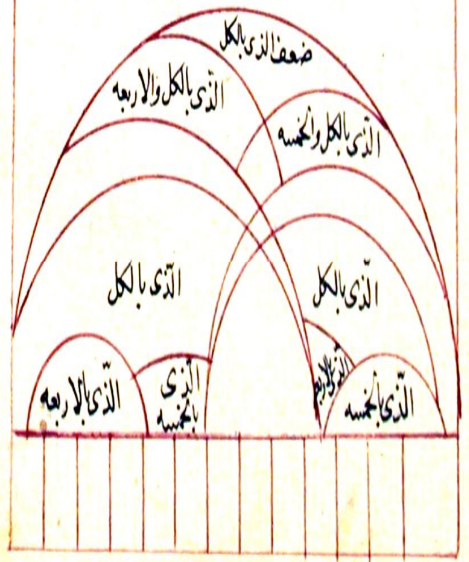
قولدی علی الترتیب علا یچون زی مردح ط پس
الفه مبداء یواد و رجک داله اصغر در د یلر بعد بعد
بالخمسه در بعده باقی قالدی بعد دب اشبو بعد
بعد بالخمسه در لر اندنصککم و تر داله مبداء ایلسک
هر وترنه اصغر در هر یه غایت در لر پس لیه اقل
در لر بعد باقی قالدی زد اشبو بعده بالأربعة در لر
اندنصککم مری مبداء فرض ایلسک ج یه اصغر در لر
پس روح بعد نه بعد ظنیفی در لر و یوئدن اوکدن
واقع اولن زح بعد نه بعد بالخمسه در لر زد بعد نه
بعد بالأربعة در لر پس فاصله اولدی بنیهما رح
واکر بوحی مبداء فرض ایلسک ط یه اصغر در لر پس
هر ز بعد نه بعد ظنیفی در لر واکری بی مبداء فلسه وز
ظ غایت در لر پس دی بعد ظنیفی در لر به اولدی
واکری بی مبداء فلسه وز ط اصغر در لر پس ح بعد
ظنیفی کبی اولدی که باقی قالد ط ب بوکه بعد نه بعد ظنیفی
در لر اندن صککم ل صیاح فلسه وز لاه اشغامبر
دن بر عکس مبداء فلسه مره اعظم در لر یعنی

دکاه فقل ماره	م	دکاه
مراس		مراس
عراق		عراق
عجم		عجم
مايه		مايه
اوج		اوج
مختر		مختر
کر رانیه		کر رانیه
حصار	نقید آه	حصار
اصفهان		اصفهان
حسین		حسین
بجکاه		بجکاه
چارکاه		چارکاه
سکاه		سکاه
دکاه		دکاه
مراس		مراس
عراق	عجم	عراق
مايه		مايه
اوج		اوج
مختر		مختر
کر رانیه		کر رانیه
حصار		حصار
اصفهان		اصفهان
حسین		حسین
بجکاه		بجکاه
چارکاه		چارکاه
سکاه		سکاه
دکاه		دکاه
مراس		مراس
عراق		عراق
عجم		عجم
مايه		مايه

مورد طبقات التبع

مبدأ طبقات التبع الوسطی

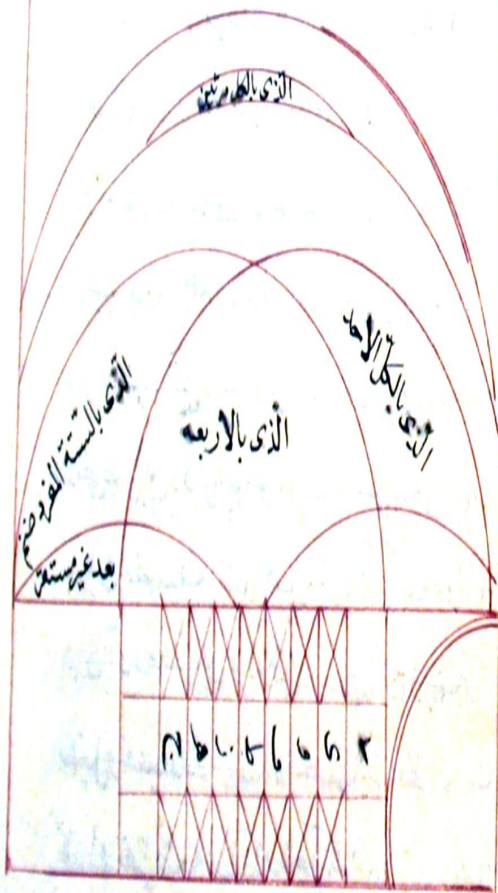
غایت اولور پس ی مر بعد نه بعد ظنیف در لوبانی
 قالدی مرد بوکه بعد بقیه در لرو الله اعلم پس فهم
 ایله که ابعاد بوند اوضح سولیه اولمز حتی
 نصر الدین فارابینک بیان اندکی کبی شرح سکا
 مثال صورت بودر تمت بعون الله تعالی



روایت دیگر در ابعاد

وای دلشاد نصرالدين فاره بينك بر قولنده دخي
 ابعاد بالكل مرتين اون يد يدرو اون يد و تزاون
 التي بعد در بعده اوله بعد الأحد بعد ثاني بعد الأفتل
 ديرلر وما بعد البعد سن اون اركم مفروض اوله اول
 يد يدرو و بوج بعد بالكل قسمت ايدب هر برنه بر دورلو
 آدو ير دلر و بونلرك هر برنه علا متجون حروف
 تهجيدن بر حرف وضع انديلر پس اياه اولسه اوج
 بعد بعده نه بالكل مرتين در دلر ا ب بعده نه بعد
 بالكل الأحد ب ج بعده نه بعد بالكل الأفتل و ب
 بعده نه بعد بالخمسه ديرلر د ه بعده نه بعد بالاربعه
 ه و بعده نه بعد بالخمسه در دلر و ب يه دخي بعد
 بالاربعه ديرلر و دخي بعد مرتته در دلر و ده يه
 دخي بالخمسه ديرلر و ريه دخي بالاربعه در دلر
 و ج بعد بالسته مفروضه ديرلر و ح ط يه
 دخي بالخمسه ط يه دخي بالاربعه ط ه يه بعد
 غير مستقر در دلر و ه ح بعده بعد ظنيني ديرلر

فانهم و من الباقي على هذه النسق التطبيق تمت
 هذا إشارة الى صور ابعاد اوتار و تدقيق
 طبقات رموز اكنزة الاسرار



الخامس ضرب فاخه السادس سرندا از السابع
 چار ضرب بجاری الثامن ضرب هرج التاسع
 ضرب اوساد و بکا ضرب چفته دخی دیرلر ضرب
 خفیفه تابع اولنلر دخی طقوز ضرب در آرمطویلدر
 ۲۰ رمل قصیدر ۲۱ چار ضربدر ۲۲ ضرب ۲۳ ضرب
 مرهدر ۲۴ محس در ۲۵ ضرب زمل سنکین در ۲۶
 چار ضرب خفیدر ۲۷ ضرب بیل در والله اعلم
تنبيه واحکم بوض بن دد کز ضرب ثقیل ضرب
 خفیدر دور ثقیل و دور خفیدر کاه ضرب ثقیلله
 دور خفیف کاه ضرب خفیفله دور ثقیل
 ترکیب ایوب جمع ایدر لر آدنه ضرب بن دد لر یا خود
 چار ضرب ثقیل یه چار ضرب خفیدر بونلر
 دخی ضرب بن دد لر پس بونلرک اکسی دخی ایوب
 برپان تصنیف اتسار قنق ضرب ک کرسه اولسون
 همان آدنه ضرب بن ولکن منتهای و بهتری
 ثقیل و خفیدر در بیان حساب نقرات
 کلدک نقرات نه نسندر شعر آنک قسم اولنلر عرضدر

کونیده نك قسم ضرب و اصولدر بلکل کیم نقرات
 قسمندن داین ثقیل طویل یکرمی دمرت نقرات
 خرو فدر بونجه ادجک برکشیه اولر کرک کیم دمرت
 کرة تنن تن دیه یکرمی دمرت خروف تمام اولر و داین
 خفیف اونلر نقراتدر یعنی ایکی کت تن تنن
 تن دیه اونلر نقراتدر یعنی بونک مثال تنه
 طویل اولر سکز نقراتدر یعنی بونک مثال تنه
 تن تنن تن تنه تن دیه اونلر سکز حرف تمام اولر
 و داین رمل قصیر اون دورت خرو فدر بونک مثال
 تنه تن تن تنن تن دیه اونلر دورت حرف تمام
 اولر و داین چار ضرب ایکیدر برسی خفیدر
 برسی رمل قصیردر ایکی کت تن تنن دسه
 برکت دخی تنه تن تن تنن تن دیه او توز حرفه
 تمام اولر و داین **مخمس طویل** ایکیدر برسی ثقیل برسی
 رمل قصیردر دمرت کت تنن تن دیه بر کت دخی
 تنن تن تن تنن دیه او توز سکز حرف تمام
 اولر و داین و برشان اون ایکی نقراتدر بر کت

در بیان صورت دایره فقرات



ایده تنه نزن تن تنن تن دیه اون ایگی حرف در
 تمام اول و دایره ضرب ترکی اون حرف در برکه
 تنن تنن تنن تنن و تن دیه اون حرف تمام اول
 و طایفه ضرب فاخته اون دورت فقرات در
 برکه تن تنن تنن تنن دیه دیه اون دورت
 حرف تمام اول کلاک بر نوعی دخی دایره ثقیل
 بر جرد و دایره خفیف بر جرد در دایره ثقیل
 ربع وارد در دایره خفیف دخی ربعی وارد در
 بلکل ای دلشاد هر و ستاد که جهان کلشتر
 رحمت حکمشتر عقلری نیستد که یاد کار
 قومشتر و بعضی درن منقولدر استخباراده
 ابتدا رکیده اصل ایگید بری ثقیل و بری
 خفیفدر و بعضی ابتدا رکیم اصل در ندر
 بری رواندر بری سماعدر بری
 فاخته بری رمل نرزد
 یا رمل سنکیندر
 تمت تمام

علمك اصلان و فروغ عن بلبیب خیران متخیر قلمش
 که علم موسیقی شریف علمد رپس ایتمش اوسر علم
 ارفقی که بو علم او کر نه دیب وارمش بو علمه مشغول
 اولمش مقاماتک داین لریله ضبط اتمش ولیکن
 ضربین و اصوله عاجز قلمش یوفن انجلین مشکل
 فنذر **در بیان ادب موسیقی** وای دلشار بو علمک اول
 ادابندن بری بودریم هر کشتی نوبت مرتب اتمک مشغول
 اولب شروع اشته اول بشلدغی وقت بر مقام
 کوستن اندنصکره خسروانی کوستن **تنبيه**
 خسروانی اولدر کید بر مقام کوستن اول مقامه
 باثقیل یا خفیف ایکی دور نقرات نقشیه کستن
 اندنصکره بر قولن بر غزل ایده و بر پان دخی
 ایده که نزانه در لرصکره بر قول دخی کیم ایده اگا
 فر داشت دیر لر و اگر بو ترتیب اوزره کونیده اک
 اشته ادنی موسیقی صقلیب نوبت مروت
 تمام اتمش اوله و کونیده اک شروع ایدن کشتیه
 اوستاد لر اوج طریق قشدر برسی قیلور برسی

بعد در قیل اولدر که بر کشتی سننه اتمک دلسه اول
 ضوبن اوره اندنصکره شعرین و صوتن ایده مع
 اولدر که صوتن شعر بابه ایده بعده صوتن شعرین
 بله اندنصکره ضربین اوره بونلر رموز در ایچنه
 کنوز واردر **الادب الثاني فی بیان تفریقات المقدمات**
والاوانه والشعب والترکیبات بلکل که اون مقامات
 الت اوانه درت شعبه فرق سکر ترکیبات لیل
 ایله نهارک یکرمی درت ساعتنه تقسیم و تفریق
 اندیلر و بو یکرمی درت ساعتی اون ایکی بولک
 اندیلر و بو اون ایکی اوجر بخش اتدیلر بودرت
 جشی درت دور لو طبیعتنه تشبیه اندیلر بعده
 نه مقارنه ساعتک اندلر که سوزناک و کروردو شته
 ونه نراجلو آدم قتنده تنک کی مقارمه ایده لر
 که طبیعتنه خوش کله پس صبح وقتنه قوشلق
 وقتنه دکن سرد تر در قوسلقدن اکندویه دکن
 که و خشکدر اکندورن یقنویه دکن کرم تر دیشیون
 صباحه دکن سرد خشکدر و چونکم صباحدن

قوشلوعنه دکن سرد تر در بو وقت مناسب کرم
 تر اون مقاملری ایدیه لر آ کوچک ۲ حسینی ۳
 عشاق ۴ نوروز ۵ زیرکش خاوران ۶ نشاورک
 ۷ حصار ۸ ركب نوروز ۹ محیر ۱۰ حسینی عجد
 ۱۱ چارگاه عجم ۱۲ شهر عشاق ۱۳ مایه ۱۴ انوا
 ۱۵ عشیران ۱۶ نوروز رومی **توشلق** کندویه
 دکن کرم خشکدر آ مثال آ عراق لا زنگوله
ملا نوالبعاکواشت ما سگاه سا زوالی معا
 روی عراق نها حصارک **بعامعتدل ما سگاه عجم**
آعراق عجم کندودن یسویه دکن کرم تر در مثال
د آصفهان م رهاوی **س بوسلک مایه د**
بسته آصفهان ع اصفهانک **ح** زیرکشیده **ک**
نکار ط مرزم **هر** کردانیه **ل بوسلک دل** وجه حسینی
دل قرچغار یسودن صباحه دکن سرد خشکدر
 مثال آ راست ۲ حجاز بزرک ۳ شهناز ۴
 سلک ۵ بسته نکار ۶ تبریزی ۷ کردانیه نکار

۸ عشیران ۹ پنجگاه ۱۰ راست مایه ۱۱ عزالجم ۱۲
 حجاز مخالف ۱۳ رحة الارواح ۱۴ مخالفک ۱۵
 حجاز عجد ۱۶ نهفت ۱۷ نهاوند ۱۸ بحر نازک
 ۱۹ حجاز ترکی ۲۰ حجاز ركب و بون دخی بلکلم قمر
 یاغز آدم قنده نه مقام این لر و بغداد کلو آدم
 قنده نه مقام این لر و صاروشین اومه نه مقام
 ایدیه لر و شولکم قمر یاغز در طبیعتی کرم خشکدر
 اکا عراق مقامنک تا بعلرن این لر و شولکم بعدی
 انلودر طبیعتی کرم تر در اگا اصفهان مقامنک
 تا بعلرن این لر و شولکم صاروشین در طبیعتی
 سرد خشکدر اگا راست مقامنک تا بعلرن ایدیه لر
 و شولکم صارونک قومر لیدر اگا کوچک مقامنک
 تا بعلرن ایدیه لر ۱۰ تمت الکتاب بعون الله الملك

الوهاب

م م

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الصَّلوة والسلام عليك يا رسول الله

الصلوة والسلام عليك يا بنى الله

الصلوة والسلام عليك يا خليل الله

ورد احمر در بگاغك اى صبحك جبل المين ^{سنة}

صورتك والشمس لك والضحى عين اليقين ^{بماق}

صحبك والليل اذا بغشى ده قلندى بيان ^{رمضان}

دشرك والخجده قد جاء ايات المين ^{نبيك}

سورة كوثرلى شير سنده شرح در ^{زبان}

نشنة دل امترا اندردى جبرائيل امين ^{ماوى}

سينك وصفك اوقدى المشرح لك ^{حسنى}

هل انى حفته دى ندى ختم المرسلين ^{عبار}

عاصى بحر زطدك معاصى بحر نه ^{بوسلك}

يا بنى اشفع لنا انت الشفيع للذين ^{بوسلك}

روز محشر دن كنهكار امتكدر سنك ^{نفا}

يا رسول الله مقامى بندك او لغامعين ^{عشان}

الصلوة والسلام عليك يا رسول الله

الصلوة والسلام عليك يا خليل الله

الصلوة والسلام عليك يا بنى الله

اى شه شهر شريعت اى امير ملك دين ^{سنة}

كهر سن اولماسك برار المزدى افلاك زرين ^{چهار}

اى مروت معدنى اى منبع كان كره ^{سنة}

اى رسول كبرياء كامياب كامبين ^{چهار}

خلعت لولا كاه شانك كالمشدر سنك ^{معصم}

بمصطفى ماجاء الارحمة للعالمين ^{نبيك}

بومقامى بندكى كوستر شفاعت رويى ^{ما}

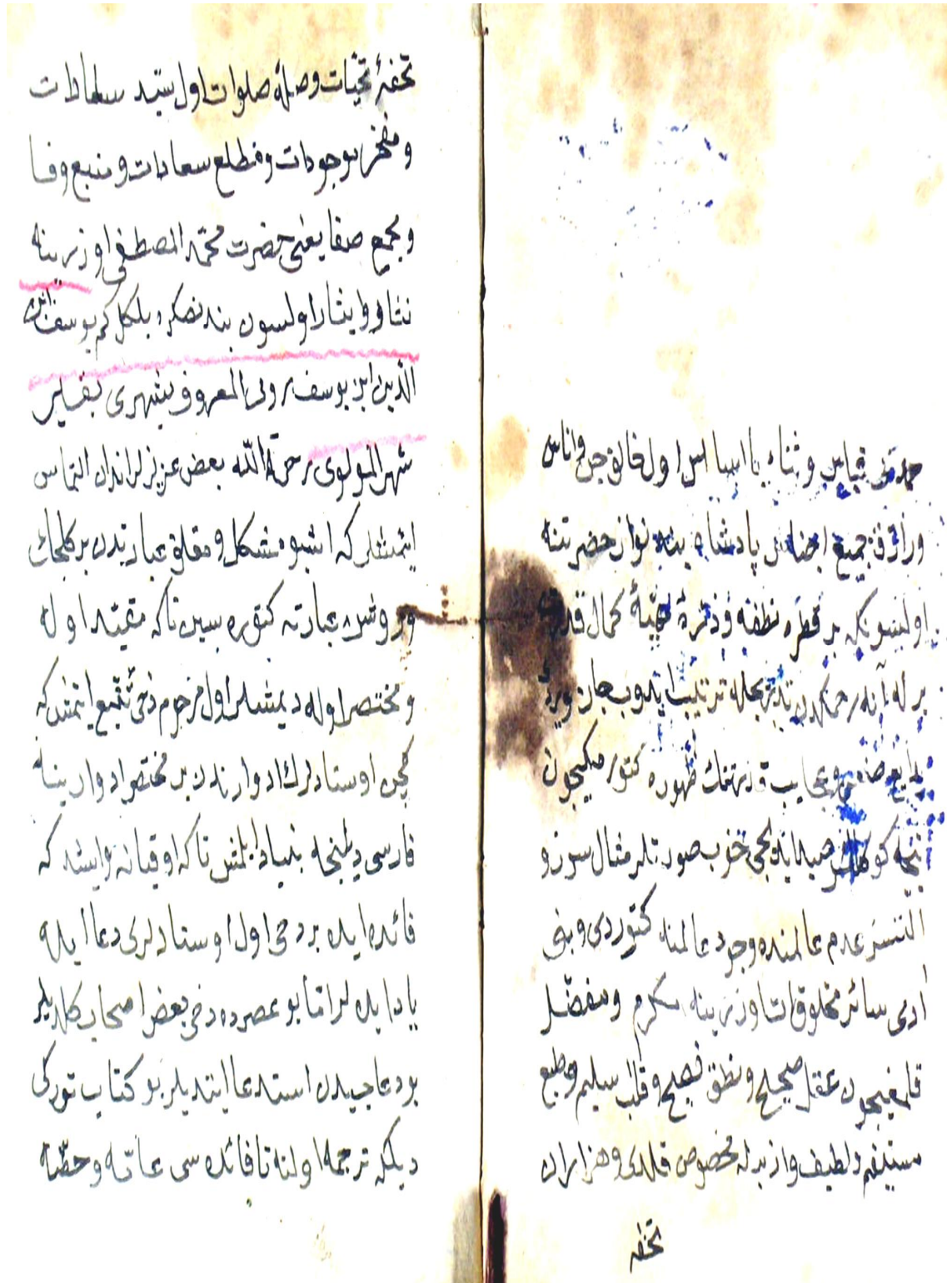
ظلمت عصيان ايجند قلمتم اى رجبين ^{چهار}

يا خليل الله يا بنى الله يا صفى الله ^{رگاه}



Ek B: Tercüme-i Risâle-i Mûsikî Nûshâsı

Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, ÇORUM (No: 2263)



تحفه تجلیات و صله صلوات اول سید سعادت
و فخر موجودات و فطوح سعادت و منبع وفا
و جمع صفای حضرت محمد المصطفیٰ و زینت
نثار وینار اولسون بند فکر بلکل کم یوسف
الدین ابن یوسف روی المعروف بشهری بقیاس
شهر المولوی رحمۃ الله بعض عزیزان از انہ الناس
ایشاندر کہ اشبه شکل و مقادیر عبارتند بر کجای
و روشد عبارتہ کفرہ سینہ ناکہ مقید اولہ
و مختصر اولہ دیشدر اول مرحوم ذی تقویٰ ائمتہ کہ
کچن او سناد رکاد وارندک بر مختصواد وارینہ
فارسی دینجی بنیاد ائمتہ ناکہ اوقیانہ و ایسند کہ
فائدہ ایدہ بردی اول او سناد لری دعا ایدہ
یاد ایدہ لرا تا بو عصر دہ فی بعض اصحاب کار ایدہ
بود عاجیدن استدعا ایتدیر بو کتاب تورکی
دیگر ترجمہ اولنہ تا فائدہ سی عاتہ و حطہ

محمد تقی بن و ثناء با الساس اول خالوجی و ثناء
و راقب جمیع اصحاب پادشاه بیہ نوار حضرت تنہ
اولسونیکہ بر قطرہ نظفہ و ذمیرہ لعیبہ کمال قدر
بر لہ ایدہ رحمانی تدریجہ ترتیب ایدوب جان ویرہ
پایہ صاف و محابہ در تنک ظهورہ کتور میکنون
ایچہ کو کلان صیبا ایدو کجی خوب صورت تدریجہ سوزو
التسریعہ عالمندہ وجود عالمندہ کتوردی و بی
ادی سائر مخلوقات او زینتہ اکرم و مفضل
قلہ یجیون عقل صحیح و نطق فصیح و قلب سلیم و طبع
سیندم دلطیف وارندہ لہ مخصوص قلند و هزاران

تحفه

برابر اوله و بود فی دعاده اکا اهل هنرند
 ترقع اولدر که تشریف مطالعه یوسر لرا کمال
 و ارایسه اصلاح ابد لرا عنراض انبیا تا ذکر جمیل
 و اجر جزیل بله لری لکل کیم روایت اید ظاهر فانی
 رحمة الله علیه که بدایع و مصنوع صنایع نکر تبارک
 و تعالی چونکه افلاکی بر تداک امر اید خیره کنه کلد اید
 اندک حره کتند که انوازه لرا ظاهر اولدی و اول
 آغاز لرا اعانی روحانی ادر تو دیار و علم موسیقی
 اندک پیدا اولدی و بر عمل استغفار اول اعانی
 روحانیه اندر پس بر علم روحانیه روحکابو
 علم ریاضیه کشف اولمشد و صوفی الیر بعد مؤمن
 جمیع علوم نهایی اید شدی و بو علم موسیقی
 ذمی غایتده صاحب کمال ایدی و بو علم اول احیا
 ایدری و بو فنده بر نجه تصنیف ایلدی و اولر بنیاد
 ایلدی و جبرزه یقین نوبت مرابف در مشدی

هج

هج بر استاد اندک جوق تصنیف در مشدی
 و اول و جبرزه نوبتک ذمی یوز الی به ظاهر اولمشد
 و اولر ایکی بعد که اولر ایکی مقام تصنیف ایدری و
 بدی ایلدی در تا آغاز اولدی و طغوز فاکدره طغوز در
 ضرب اوصول پیدا ایدری و هر مقام اصاکی اوازه
 ده فرق ایلدی کور دی که درت نوبت در بر درت
 نوع درت عناصره مقابل ایلدی که آتش و هوا
 و مار و خاک در هر برینه بدر اولدی تو دی
 و تحقیق ذمی اولدر که از اول اولر اولر آغاز
 روحانی جانلر اشد و بده در لردی و انکله
 لاسین طب طریق دی شدی که ناکاه بر خوش
 آغاز ایشده لری یا جنک یا عود یا نای یا دخی
 غیر ایدر ایشده روحاندر اول اولر اولر اولر
 ایشده و کی آغاز لکه اکا اعانی روحانی در
 بلدی و اگر جنبشه و حرکت کله نجر انوک

ایچونکه جانارک اول افازده ایله از لاکه سابقه سی
ویشرله واردا اما بعضی روح اول افازده اشناسن ایدی
شمه یی بونده ایشنتنه لرا نکار ایلراند اشناسن اوله
ایدک بونده حقی زوق و شوقه و جنبشه و حر کتسه
کله لرایدی و خوش وقت اوله لرایدی شوپله که صفی لاکه
عبداللوس من زمانله بغداد شهنشه عملا بغداد بوعلم
نئی اینک مراد ایتمیلر حرمدرد بیدار صفی الدین عبید
المؤمن بوز ایشندک خلیفه ننه قاتنه واردی
خلیفه رکی نمین زمان بر کرده بوعلم شوپله
مناسب دکل زبل بوعلم منع بادشاهلر مناسب دکل
هله بنکر تجربه ایلاکه ده اندنضکره منع ایدیکر
یجاک خلیفا ایتدی نیجا صتیایه لوم بیره ده
بر دوه طرفق کرد هر سنز قویه رفرق کوندنضکره
بر لکنه صوقیه لرا وکنه کتوره لرنزدن کوننده لکم
بنیاد اویه ناک کرده و صفی قویوب افازده یه

مشغول

مشغول اولور سه ایله ستر که بوعلم شریف قدره بوننده
زیان یوقدرا کراغازه دکل یوب صوم مشغول اولور سه
بیله ستر که شریف علم دکلدن وزیان دخی وار دهر بر
سوزی مصطحت کولوب خلیفه بوردی بر دوه بصورت
دخترق کوندنضکره میدان لر استیایدوب جمع
عملا فضلاء اکبر و اعیانک امر و فقر خاص علم
جمعه اولدیلر خلیفه خذمنکه کلایدن تا کونن لرا که
شیخ صفی الدین دوه ایله ناه ایلر خلیفه بوردی
دوه کتوردیلر دخی یا عین بغدادیلر و بر کومش
لکنی صوابله دولدر دبار فرق کوندن بر و صوم سن
اولن دوه ناک ایانغی با عن الوب بقیدیلر کوردیلر که
دوه دخی سکر دوی سکر دی صوبه ایجا ایم
دیرکنه بویکاده شیخ فف یا حمل دیوب برونوت
مرتب زبیر کوله مقامده اغازده بنیاد ایلا
دوه کوردیلر بر خوش اوازه قلا عننه کیرد کوزک

شیخان یکا دیوبند دخی کوزنده یا شن روان ایله
 بد فعا و برد فعا دخی و جکر تمام دوه تک اغزی
 صویه یتشده کده شیخ اعانه ایلبوب دوه
 صوفی ایچ کده فاع اولوب شیخه قرشو کوزرس
 دیکوب دخی یا شرا تده بس جه خالی تانی کوز
 خاص عام بلایر که بعلم شریف علمد رنغی ایله
 فراغت یایله اندنصر خوشخواندینا کوننده
 و نازوک نوخیز صاحب صیعت یکترو او علمدار
 بو علم ایله هوسر ایدوب او کونمکله شروع ایتدیر
 و بو علم ایله موسیقینک احوال جو قده ارکا
 مشغول اولورسه و سوز اوزار مقصود ایراق و شتر
 هم کتاب طویل اولور یازانه و اوقیانده طالات
 کوزر پسر مختصر قلد که عارفله بر قلد
 یترو الله اعلم بالصواب و الیه یرجع و المآب اما
 بوندنصر بلکل کیم اول او ستاد لکه بو علم حکمتد
 واعلم

واعلم فعائینده معیاندک و علم خودکده و علم طبرین
 چقار مشارد راون ایگی بروح و یلاری بلایر و درت
 عناصری و کیمیا و کونندوزیکه یکیمی درت ساعده
 ترتیب ایله بلایر شویله که آدمرا و غلاتنک اصل غلام
 اربعه ده اولدوغن بعضی اتشدک و صورک و تارک
 و طبریندن درانجیز و مقاماتک دوتدندر
 درت شعبه دندر **اول برکاه دوکاه**
سکاه جارکاه بلکل کیم بر کتاب آدی
 اده وارد و بر هر کشتی که بو اده وار او قودی
 اول بیاب علمه کوزر مدی بو کتاب آدی بلایر
 دادرین بلایر بو علم هواتی علمد بر نکل عمل ایلمک
 کرک انکله اولور که بر کال او ستاده خدیلمک و اینه
 شویله که کندوسی علم موسیقی تمام او قش بلش
 او ستادینه یتشمش اوله سگادخی تعلیم ایلبوب
 او ستاد ایلمکه قادر اوله سیه دخی او قویوب

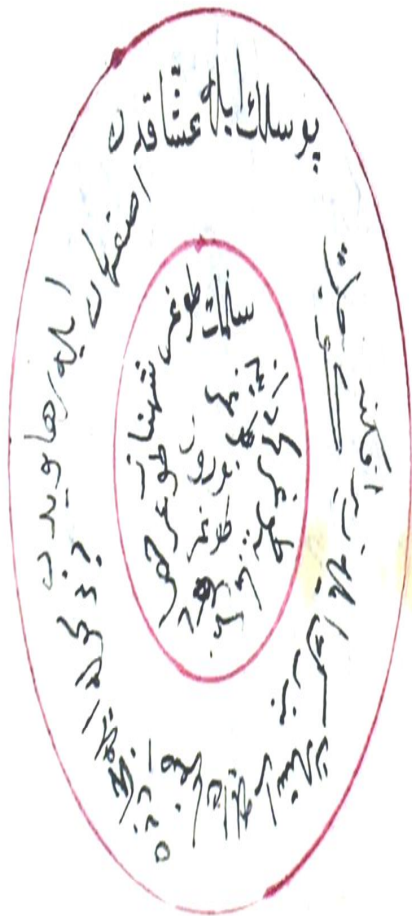
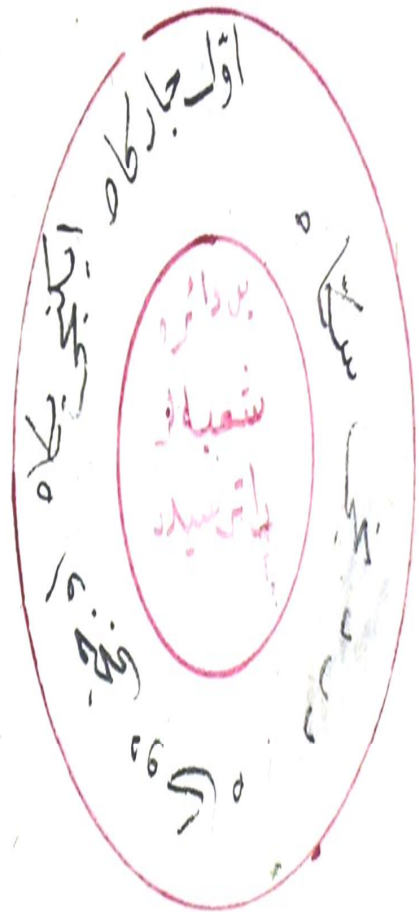
استاد اوله سین هه چشمه زاینده و دولت
 پاینده در اهل هنر منصبه دو شرسه دولته
 دو شرمجوع مخالفه اکاهنده او توری عزت
 ایله لال او ستنده دورتر باشه بناج ابتدیه
 زیرا که دولت تابعی اهل هنرک باشه ینا الله تعالی
 اور مشدرانه نصره بکل کم ظهیر فارانی نور الله
 قبه ابدی اصلیه او ای مقار ویدی اغازه و
 درت شعبه در قلاق ترکیب دور و هر استاد
 کلای قوی تندی کنه ایکی و یا ایکی شعبه ترکیب
 ایله بر بر آقا دیار بر ترکیب اولدی همان اصلی
 اون ایکی دور و بدیدور و درتد کیرو
 قلابی ترکیب دور و هر تا کم اسعانه کلسر
 احدی کلایک اون ایکی مقاصه
 وارده **اقوله است** ایکنجی **عراق**
 او حنی **اصفهان** دردیخی **زید افکنده کوجا دور**

بسنجی

بسنجی بزکدر التنجی بزکوله دردیخی **رها ویدی**
سکرنجی حسینیدر بطفوزنجی **حجابه دور** او نجی
بوسلکدر او اون برنجی نوآدر اون ایکنجی **عشاقه**
 بوندنک بکل کم اغازه قنقیسدر **کوشن**
نوروز سلک شهنایه **مایه** کمدینه
 و شعبه اول **یاه** **دوگاه** **سگاه** **چابگاه**
 کلاک بر سوز که اگر بوعلم حکیمه و هدیته و خومه
 و طبه تعلق اولمید ای او ایکی بروجه ویدی
 یله وزه درت عناصره دیگری دورت ساعت
 ترکیب ایتمیدری اول درت علم تعلق اولدور ^{غیر}
 او ایکی مقامیدی اغازه درت شعبه و یکی
 دورت ساعت اکا ترکیب ایتمیدر ^{غیر} **اندک** **کوجا دور**
 کلاک ترکیب اون ایکی مقام اون ایکی
 بروجه کلاک دائره ره هم بروجه

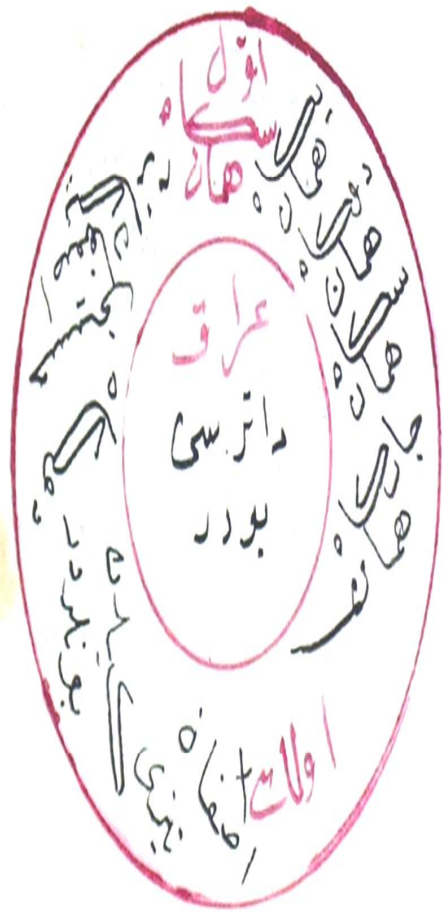
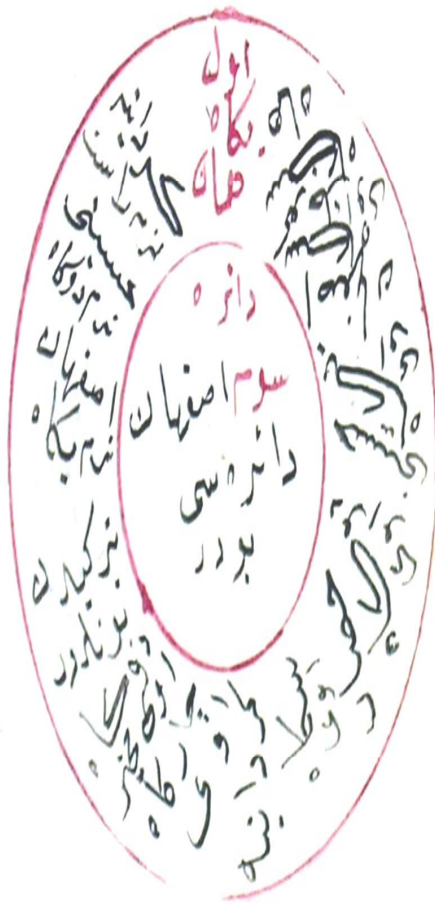
کمالت هرت شعبه نوزین کباری درت غلظه ان بیان باید

کلاک هر مقامه نتم افانم طهر بودایم دهان بیاید



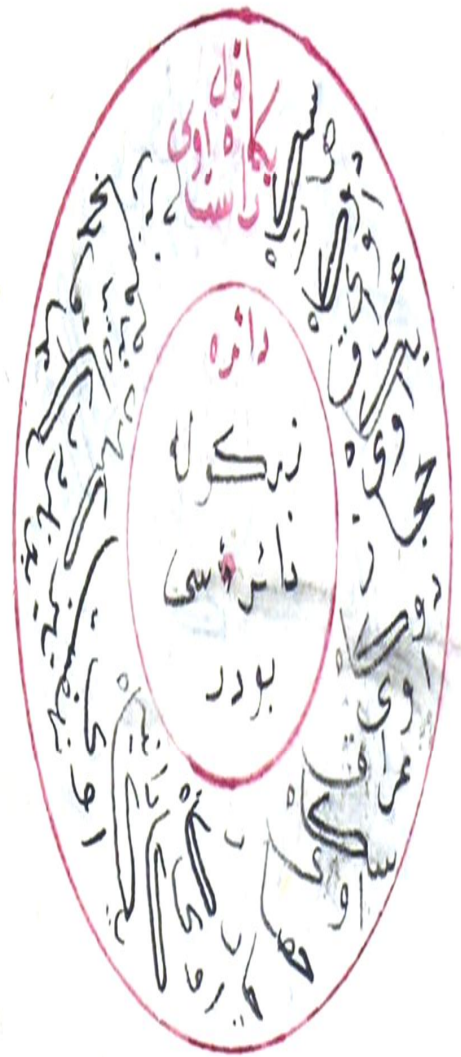
نوم بریم
کلک عراق اعازم سنک دایر کدر نیرینی

کلک اصفاه اعاز سنک دایر کدر تیز بر تیزم بر نیرم



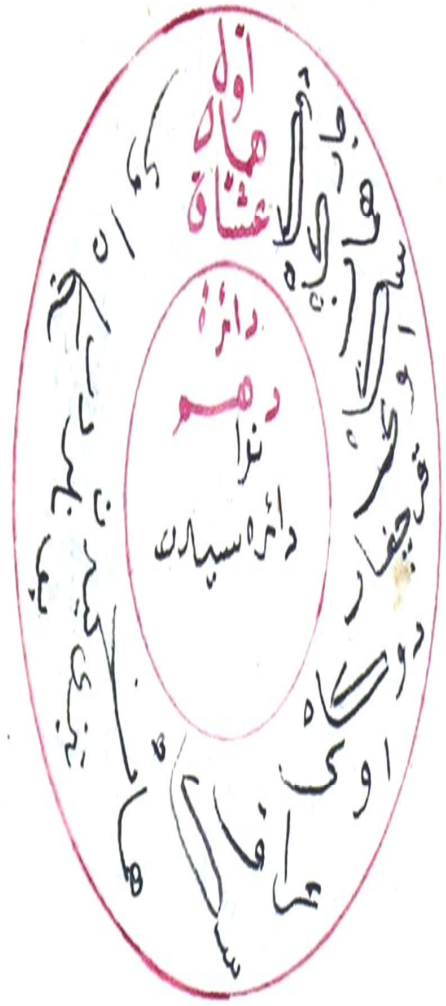
کلان زبرکوله افغان سنک دائره پلديتو بوزم

کلان زبرکوله افغان سنک دائره پلديتو بوزم



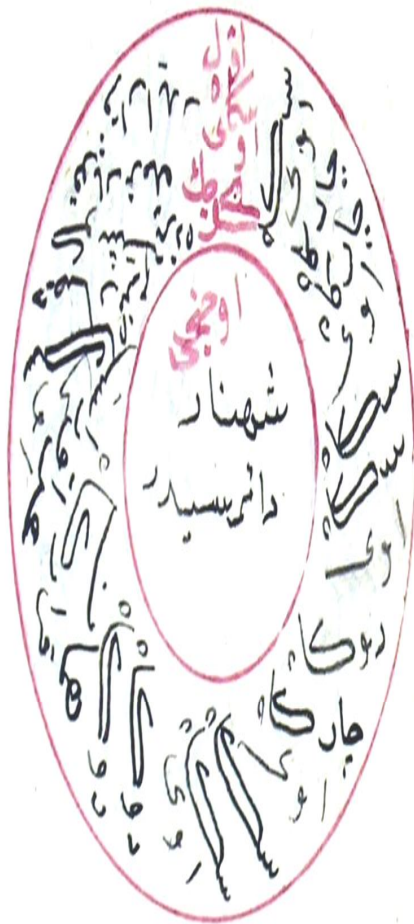
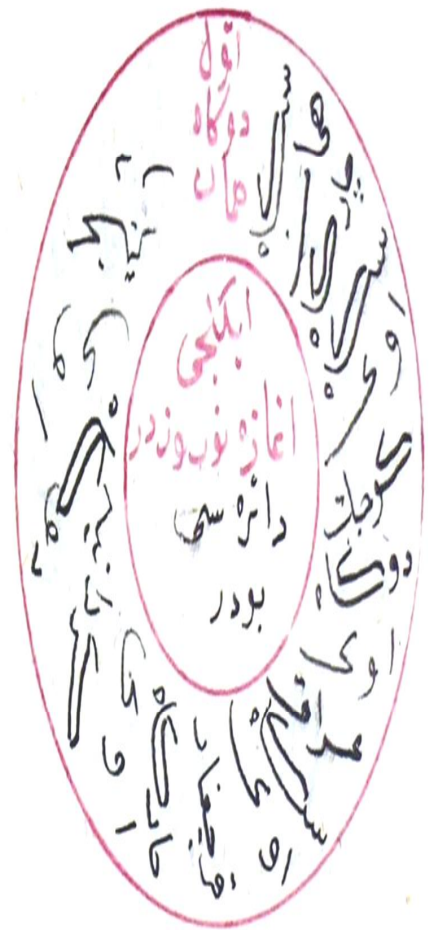
کلک نواغازه سنک دائر سیدر نیز بر نیز نرم بر

کلک پوسلک اغازه سنک دائره پیدر نیز بر نیز نرم بر



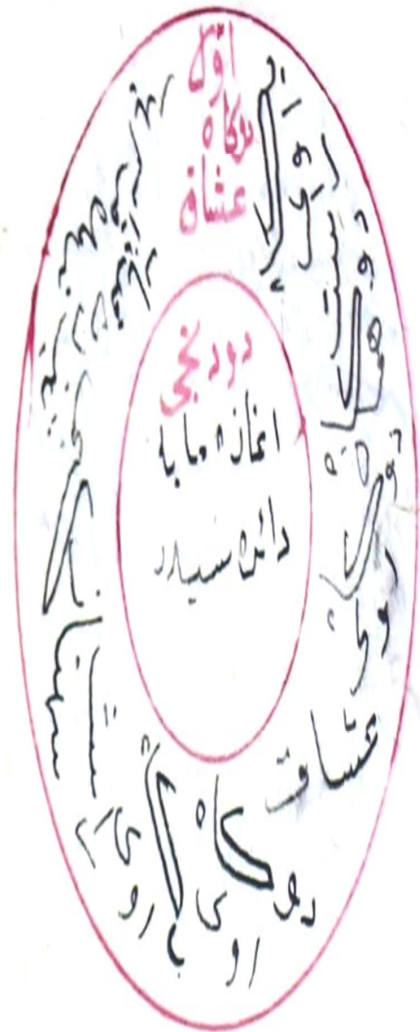
کلاه نوروز آغاز کند دانه کبدر تیز تیز نرم

کلاه شهنشاهان آغاز کند دانه کبدر تیز تیز نرم

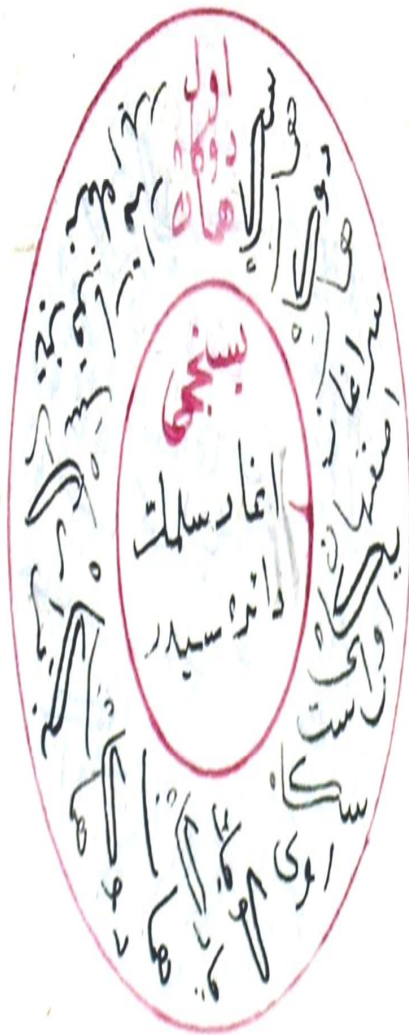


کلامت جابیه آغازه کبتک دانش کبدین نیز بنوم

اول
دوگاه
عشاق

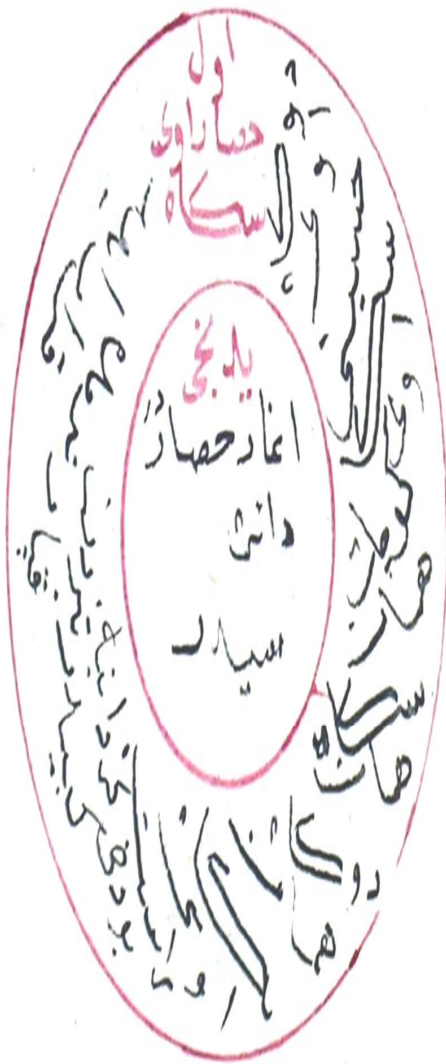
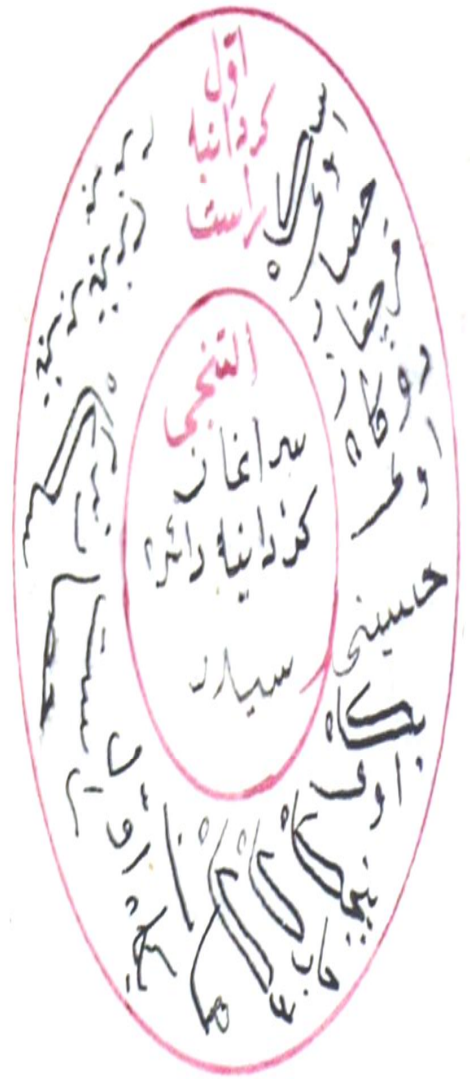


کلامت سلمک آغازه سنک دانش کبدین نیز بنوم



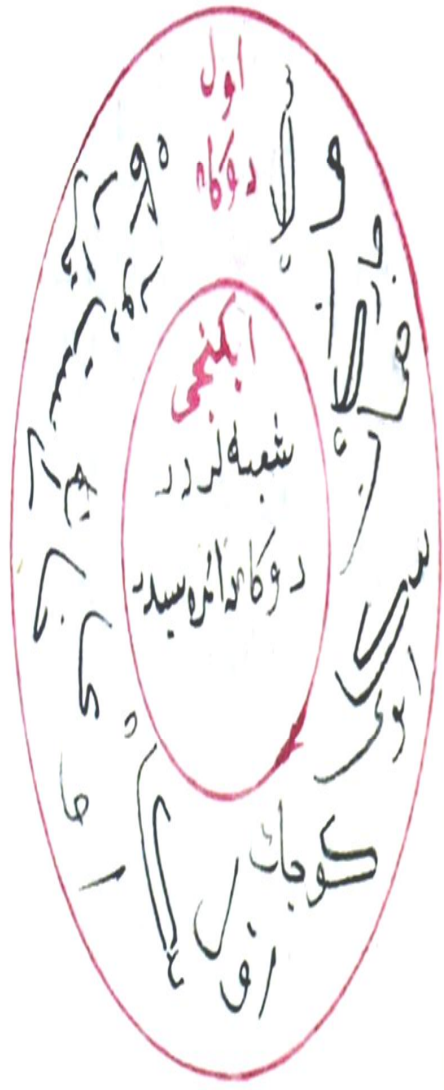
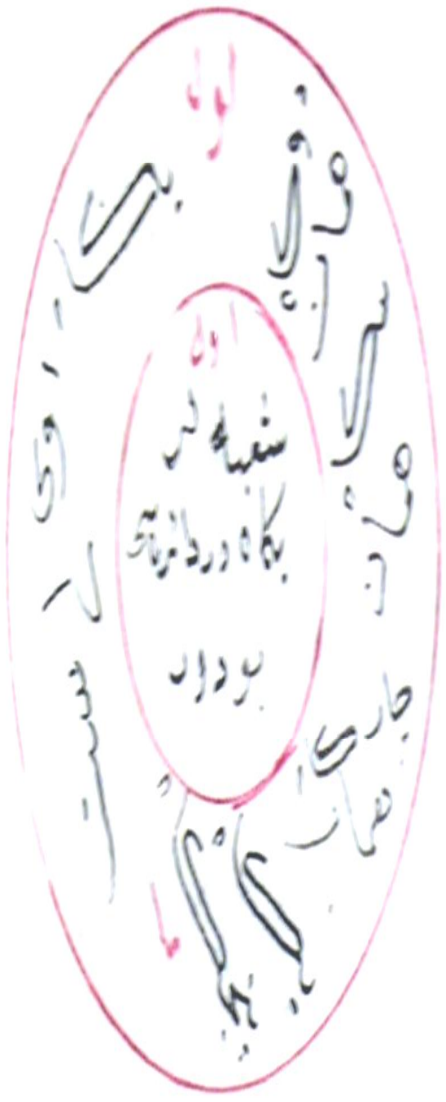
بروزم
کلهک راینه افان سنک داند کیدد تیز تیز نری

کلهک حصار مکزیک داند سیدر تیز تیز نری



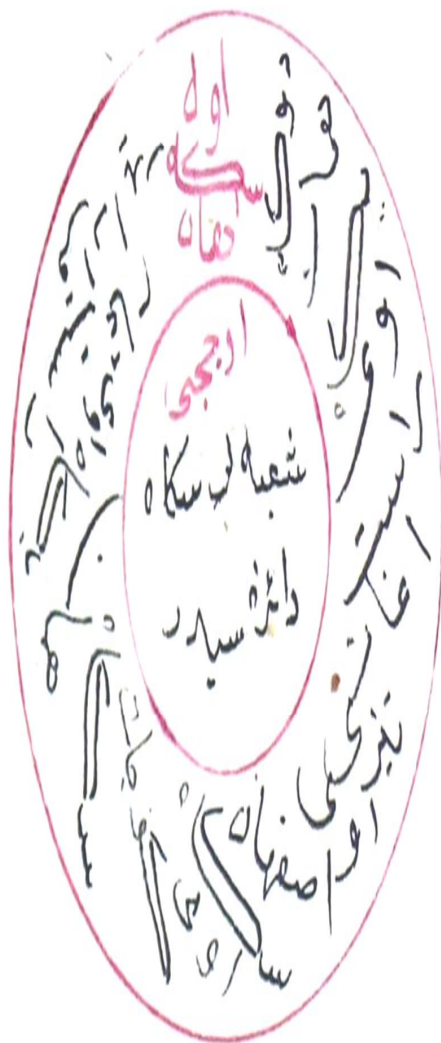
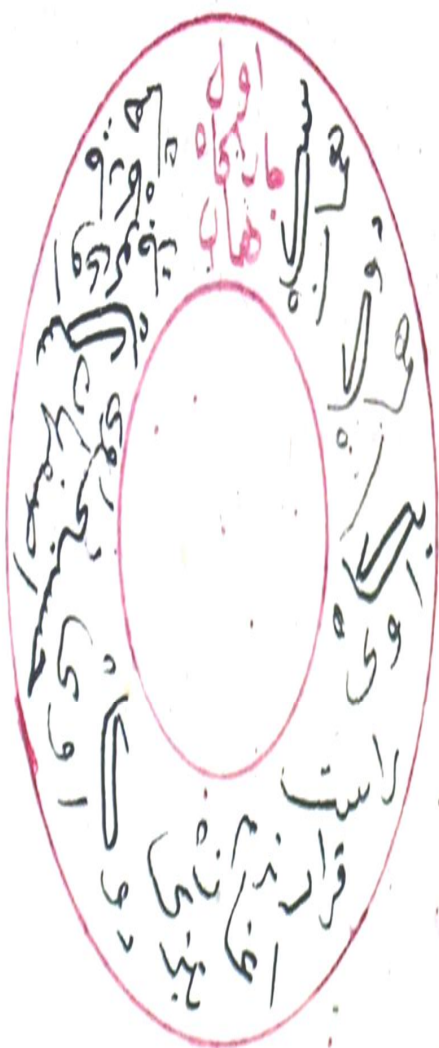
کلاک درت غما لک داکره کبدر تیز بود خجی بر بار ما

کلاک دوگاه مرکز نیک دانه سیدریه تیز بر تیزم بر نرم



کلامك سكه مرگينك دانش بيد تيز تيزم بزم

کلامك چار گاه مرگينك دانش بيد تيز تيزم بزم



کلاک بریاب دخی کم ترکیب بیانند

بسته نکر نکر پنجگاه اصفهانی

دکتر حوران زبر کشید عشق

اصفهانک عزال نهانند عابون

بغزبانک حصارک نیک حجاز

حجاز مخالف لایع الاربع لایشره

فایون برف زرم زرم نوروز

رکب رجب نوروز زبانه بزرگ

سازگار نماه روی شاد رنگ

بچه حسینی ره عرق صفال نکر

گردینه نکر کدینه بر صلاک خیز بهر

حسینویم حمال بزرگ حصار اوج

نهفت نکر بکریم زبر کشید راست

سایه عشاق کما مابه ترکیب صبا

نور زخم جارگاهیم عزالیم عجم راست

صبر

بسنده بنر یا اغازه زنبور

کلاک بردخی باب ترکیبک اصلین بدره

بسته نکر اولدر کم کردینه اغازه اید جارگاه

بزندک سگاه قرار اید نکر ز اولدر کم حجاز

ایده اینده لاست اونده قرار اید پنجگاه

اولدر که اصفهان اید اینده لاست اونده قرار اید

بسته اصفهان اولدر که اصفهان اغازه ایدینه

سگاه اونده قرار اید اصفهان اولدر که

اصفهان اغازه ایدینه عجم اونده قرار اید دکتر

حوران اولدر که حسینو اغازه اید عجم اونده

قرار اید زبر کشید اولدر که حسینو اغانه

ایده ایندهرهاوی اونده قرار اید عشبران

اولدر که حسینو اغانه اید اینده لاست اونده

قرار اید عزال اولدر که عزال اغازه ایدینه عجم اید

قرار اید نهاد اولدر که حجاز کوستن یوقارون

اینه اینه جانانده قرارید **مبارک** اولدر که
تمام زیر کوله کوستره اینه رها و ولند قرارید
بخرانک اولدر که حجان یوز کدن سگاه کوستره
اینه درگاه اینه قرارید **حصارک**
اولدر که حسین التندک بر پیده سگاه کوستره
اصفهان یوز کدن سگاه اولدر قرارید
تکی حجان اولدر که حصار کوستره غزال یوز کدن
اینه اینه حجان اولدر قرارید **حجاز مخالف**
اولدر که حجاز کوستره اینه تمام قرچانانده
قرارید **مراخه الارواح** اولدر که حجاز کوستره
اینه اینه عراق اولدر قرارید **واصتیران**
اولدر که نواغانانده اینه اینه قرچان اولدر
قرارید **ذاب** اولدر که سگاه اغانانده
دوگاه اولدر قرارید **برقع** اولدر که چارگاه
اغانانده اینه سگاه اولدر قرارید **تکی زهره**
اولدر که

اولدر که نوروز اغانانده اشعه اینه رها وی
اولدر قرارید **من یک نوروز** اولدر که کی جا اغانانده
ایده دوگاه کوستره اینه کوچک اولدر قرارید
زیبا فکند بزرگ اولدر که بزرگ یوز کدن سگاه
کوستره اینه مایه اولدر قرارید **ساز کار** اولدر که
سگاه اغانانده مایه کوستره قرچان کوستره
راست اولدر قرارید **من اولدر** اولدر که حجان
اغانانده اینه کوچک اولدر قرارید **نشاورک**
اولدر که چارگاه اغانانده حسیندن مایه کوستره
راست اولدر قرارید **وجه حسینی** اولدر که
حسینی اولدر قرچان اغانانده پنجگاه
یوز کدن دوگاه اولدر قرارید **قرچان** اولدر که
نواور کده چارگاه کوستره اینه دوگاه اولدر قرارید
برقع اولدر که عراق التندک سگاه اغانانده
اینه عراق اولدر قرارید **ستغار** اولدر که بزرگ

بزرگدن عزال کوستره تمام دخی اینه سگاه
 اوند قرار اید **نگار** اولدر که کرد اینه آغاز اید
 چارگاه اوند اینه مایه اوند قرار اید **کرد اینه**
نگار اولدر که کرد اینه آغاز اید اینه چارگاه اوند
 قرار اید **نگار** اولدر که چارگاه آغاز اید
 اینه رها و خانه قرار اید **کرد اینه** بوسلک اولدر که
 کرد اینه آغاز اید بوسلک بزرگدن راست
 اوند قرار اید **نختر** اولدر که بزرگدن آغاز اید
 حسینی بزرگدن دوگاه قرار اید **سپهر** اولدر که
 نختر آغاز حصار بزرگدن کوچک اوند قرار اید
حسینی عجم اولدر که حسینی آغاز اید تمام اینه
 عجم اوند قرار اید **جمان** بزرگ او که بزرگدن
 جمان کوستره اینه بزرگ اوند قرار اید **مخالف**
 اولدر که بزرگدن سگاه کوستره عزال بزرگدن
 جمان اوند قرار اید **حصار** اولدر که تمام حصار

حصار تمام کوستره اینه بزرگ اوند قرار اید
نهفت اولدر که بزرگدن دوگاه کوستره عزال
 بزرگدن جمان اوند قرار اید **راست** مایه اولدر که
 راست تمام کوستره اینه مایه اوند قرار اید
عراق مایه اولدر که عراق تمام کوستره اینه مایه
 اوند قرار اید **عشاق** مایه اولدر که عشاق کوستره
 اینه اینه مایه اوند قرار اید **سگاه** مایه اولدر که
 سگاه اینه اینه مایه اوند قرار اید **ترکیب** صبا
 اولدر که نوروز آغاز اید سگاه اوند قرار
 اید **عجم** بزرگدن اولدر که چارگاه عجم آغاز
 اید رها و بزرگدن دوگاه اوند قرار اید **نور** عجم
 اولدر که نوروز روح کوستره عراق بزرگدن قرار اید
سگاه عجم اولدر که سگاه آغاز اید عراق بزرگدن
 دوگاه اوند قرار اید **چارگاه** عجم اولدر که چارگاه
 کوستره عراق بزرگدن دوگاه اوند قرار اید **دوگاه** عجم

و در که دوگاه تمام کوسن و عراق بوفکره اینه
 دوگاه و نده قرابان **جواز** اول در که جازان آغاز
 اینه عراق بوفکره اینه دوگاه اول در که قرابان **عراق**
 اول در که عزال آغاز اینه جاز بوز که عراق
 بوز زد و دوگاه و نده قرابان **عجم** اول در که
 دوگاه اول در که عراق کوسن و دوگاه اول در که قرابان
سند بوز اول در که جاز که بوز که جاز
 مایه پنجگاد ره ای نفت عراق
 اینه بوز بوز بوز آذوقه بوز بوز بوز بوز بوز
 قاصم جمع اینه بوز بوز اینه اینه اینه بوز بوز
 آذوقه اینه اینه اینه اینه اینه بوز بوز بوز
 بوز بوز بوز بوز بوز بوز بوز بوز بوز بوز
 حدت اینه اینه اینه اینه اینه اینه اینه اینه
 تا طبیعتان نازک اول در که اینه اینه اینه اینه
 کمال اینه اینه اینه اینه اینه اینه اینه اینه

ای

یکی شعبه بر بینه جمع ایدوب قلاق برده یه قلاق
 آغاز یه قلاق شعبه دیوانوار سینه تا اوستاد لر
 قاننک مقبول اوله سین و الله اعلم بالصواب
کلاک بر باب ضرب **عج** در اول در که **بیان** ایدر بلکل کم
 ضرب یکی بحر در برینه ثقیله برینه خفیف و بوی یکی
 ضربین یکی نزع اوصول وار در و بوضوب ثقیله
 قج در و بوضوب ظاهر اولور بیان اینه لوز ضرب ثقیله
 تابع اولان ضرب بر ایشو ضرب بر و ساقول و رعان اینه
 روان **۳** نورکی **سماعی** فاخته **۹** سما نذاری **۷** بخاری
 بجای ضرب **۱** هزج **۹** اوسط **۱۰** جفته ضربیه کلاک
 ضرب خفیف اولان ضرب بر بوز در و اول رمل **۲**
 رمل قهر **۲** چار ضرب **۱** سه ضرب لره کر **۶** مخمس **۷**
 رمل سنگین **۱** چار ضرب **۹** ضربین کلاک ضربین
 شرحنا امدی بلکل کم بوضوبین دید کلاک یکی ضرب در
 برسی ثقیل برسی خفیف در بدو و ثقیل در برد و بر

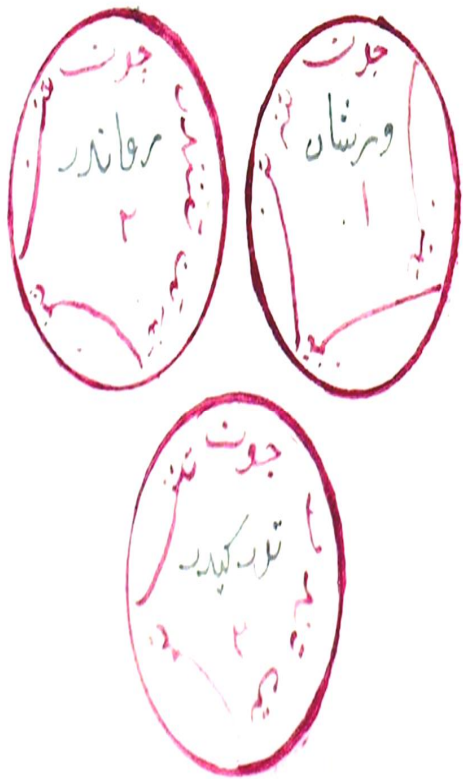
خفیفه ای که بر بره جمع ابله با آدین ضربین قوی
 کلاک بردن و چار ضرب خفیفه بردن همان ضربین
 بردن و بر خفیفه ای که بر بره جمع ابله بر بره
 تصنیف ایند با آدین ضربین قوی کلاک چار ضرب
 ثقیل بردن ضربین در بردن و بر خفیفه و بر دو خفیفه
 یکسبته بر بره جمع ابله بر بره تصنیف ایند بر آدین
 ضربین قوی با آنتها سی ثقیل خفیفه آقا بوند نسک
 کلاک نقرات حسابنه یکم نقرات نه سننا شویله که
 شعرا نواک سعه و قسم علم عروس در فاعله فعلاتن
 اشنا که کلاک کوبنده به دخی ضرب اصول قسم نقرات
 البشنه که کلاک کلاک ضرب ثقیل یکی دورت نقرات
 یعنی یکی دورت هر دو شویله که دورت کز تکرار ایلو
 تن تن تن یکی دورت حرف تمامه کلاک دائره
 خفیفه اوله التي نقرات نقرات تن تن تن اووه الخ حرف
 تمام اولو کلاک دائره رمل طویل اوله سکه نقرات

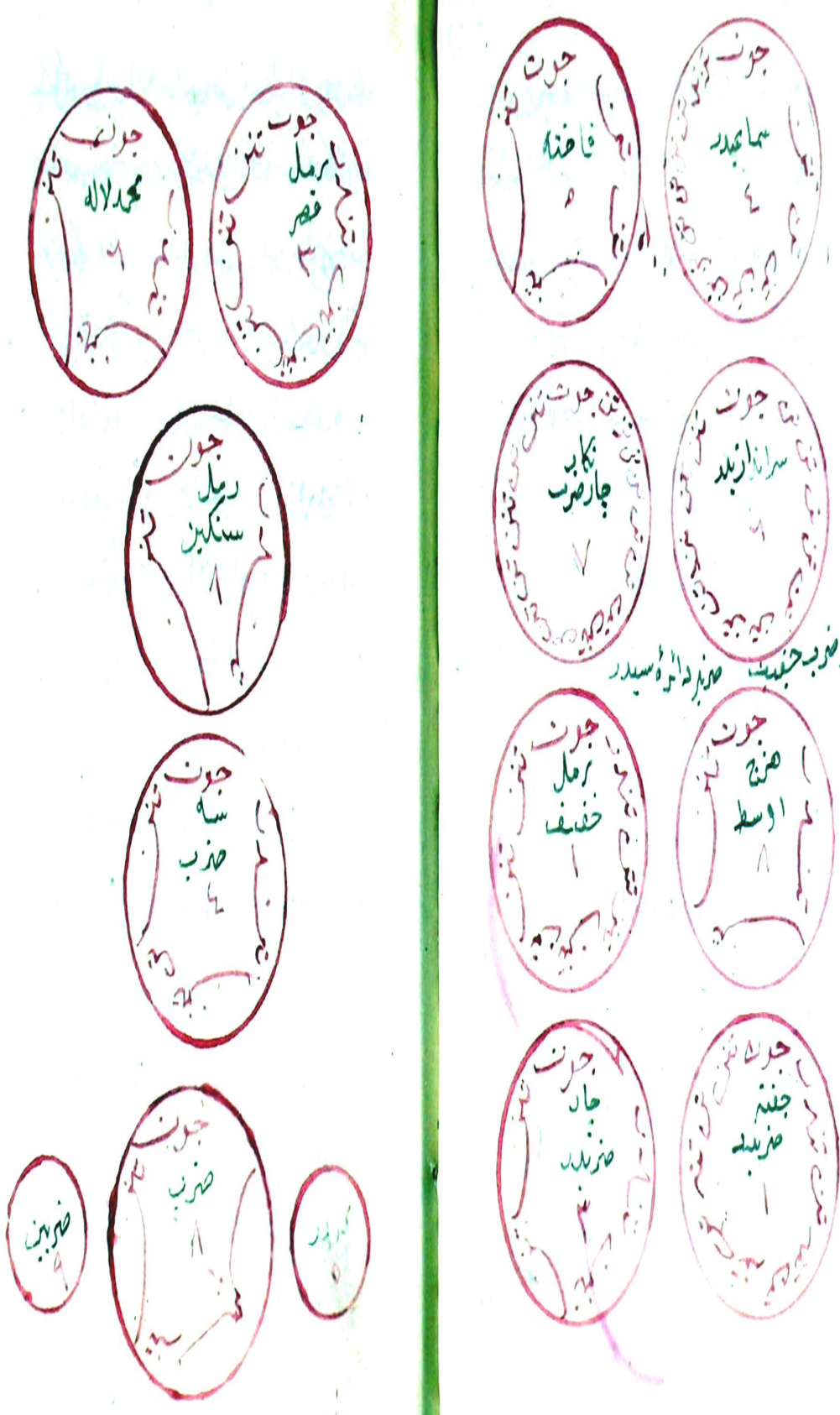
اوله سکه نقرات تن تن تن تن تن تن تن اوله سکه
 حرف تمام اولو کلاک رمل فصر اوله دورت هر دو
 تن تن تن تن تن تن تن اوله دورت حرف تمام اولو
 کلاک چهار ضرب یکدور و بر در بری خفیفه بری
 رمل فصر که یکی کورت تن تن تن تن و بر کورت تن تن تن
 تن تن تمام اولو کلاک دائره مختص طویل هم یکدور
 و بر در بری ثقیل و بر و فاخته چار ضرب در دورت کورت
 تن تن تن و بر کورت تن تن تن اوله دورت حرف اولو
 فاخته چار ضرب و یکی دورت حرف در ضرب ثقیل
 او نوز سکه تمام اولو کلاک و در شاه اوله یکی
 نقرات در بر کورت تن تن تن تن تن تن اوله یکی
 حرف تمام اولو کلاک تورک ضرب اوله حرف در حون
 بر کورت تن تن تن تن اوله حرف تمام اولو کلاک
 فاخته ضرب اوله دورت حرف در بر کورت تن تن تن
 تن تن تن تن اوله دورت حرف تمام اولو باب

نام **دایره** **نصف** **برج** **قبلك**
 نصف دایره حقیقیه بر محور دایره
 ثقلك نصف و از ربع نشیو ربع
 هر چند که دایره حقیقیه ربع و از
 نشیو و از مختصر فنود ربع هر چه فنود در یک
 او ستاد در کار با جهاند باد کار فوری
 کندید سبک چون از حمله جا کرد بر کند و حای
 فدا لجه عقل و فرست ابرو بکنی بر فدا
 دور شدید بر برفند تر کبیره فضا هر
 بناد ایله بار و فاند لر بیور و بار
 کندید و بر ضعیف کجف دخی اول
 او ستاد نردن ایشد و کندن او کردند و کندن
 غیر شکسته و بستن قوتم بند و کنج
 یازده ناسی چون کلنگ اول بر فقیر
 دعا ایله باد ایله سیر کلنگ بردخی

بردخی برینجه او ستاد لر روایت ایله که اصل
 ضرب ایکیدر بری ثقل و بری حقیقیه ثقل
 حقیقا اولددرک بیانه ایله که برینجم او ستاد لر
 ایدر که اصل ضرب لستدر بری لوزن بری نورگی بری
 سماجی بری فاخه بری رمل تیره بری رمل سنیدین برناری
 دخی بیانه ایله که که فح فقراتدر بری برینه بکرمز
 اما بری برینه بقدر

اوله دایره
 ثقلیدر





ایک نئی اور خوب قیمت خریدو اور سید

بکلمه و صاحب چهار ضرب محمد ربانی و استاد کمال تبریز
 نیز بیکه صاحب روانه شده سناسین در شیخ صفتی
 الدین عبدالکرم و ابو علی سناسین و ظهیری فارابی و در
 او استاد لر روایت ایلم که اصلی او را یکم آمد و التي
 اغازه دور و دورت شعبه در و فلانی ترکیب در
 نته که بوقار و ده بیان ایلم که **باب دخی**
 انی بیا که ایلم که ضرب ندر او اصول ندر زمان ندر
 بکلمه او اصول اصلان جمعیه را اصول بر قائمه در که
 انک اصلی بوقدر همان الله ذوالجلال و جل شانہ
 حضرت زنده بر بخفتايشه بیکم دیرسه و بر ضرب
 اولدیه که ایکی زمان ارا سناده واقع اوله زمانه
 اولدیه که ایکی ضرب ارا سناده واقع اولدیه
 او اصول سناده دکلده که کیمسه ان کون و یا اولدیه
 نته که

نته که حق تعالی کیمسنه به صورت و با افان خورشید در
 او اصول اولسه صفاسی اولمز بس او اصول دخی
 حدایتد حکایت بو که بناسب حکایت
 ایلم که ابو علی سناده اتم ایلم دیکه علمد هجیر
 علم وار جدر که بنه اف بلزم چون صفی الدین
 عبدالکرم بونی اغتدی بغداد شهریه انی شاکردی
 وار ایلم که در تربیت ایلمدی بو علم موسیقی
 حوب او کرمشدی کوندردی بونلری موشرینه
 وار دی ایلمدی وار و ابو علی سنایه بو علم ایلمدی
 ناکه ایلمدی کوندردی ندر کورده علم نیجه در الحاصل
 شاکردی چون مصره کلایم ابو علی سناسینی
 بولدیه دستی بو سر ایلمدی برونور دیر حقو لغزوم
 بر نوبت مرتب باشلدیه ایلمدی ابو علی سناسینه
 قالدی بونلرک خبر که وصفک ایلمشده ایلمدی و
 بونلری کورمشدی همان نوبت اخر اولدی بونف

غایت بکنای و بوندی خوشتر کردی و ایندی خوب لطیف
روزانه علم جمعی غایت خوش وقت اولدی واردی
برعه مشغول اولدی جوق زمانه و خیل روزگار
سعی باری تا جمله مقاماتک اصلاک و فریضه باری هر
بریک نقراتر و دائره سبب مرکزین کلک دید که بوفنده
نسنا تصنیف ایلیه ولی خوب اوصول ضبط ایله مدی
جوق باری و دوشدی عیتر اولدی عاقر قالدی
پس آمدی برباله اولسه اوصول دخی مضایبت
ایمشر بوحکایت تمام اولدی کلک بر قسم فی اولدی که
نوبته بنجور نوبت دیدلر و بنجه ایدر که نوبت اوله
بیان ایدوب تقریر قائله لکل کم نوبت اولدی که اولگی
بنیاد ایلیه بر مقام کوستره اندنضکی بر پیش
رو بیه اندنضکی خسر و ایله خسر و ای اولدی که
بینه مقام کوستره اندنضکی بر پیش روینه ایله که
ثقیل اگر خفیف اندور نقش نقرات کیم کوستره
اندنضکی

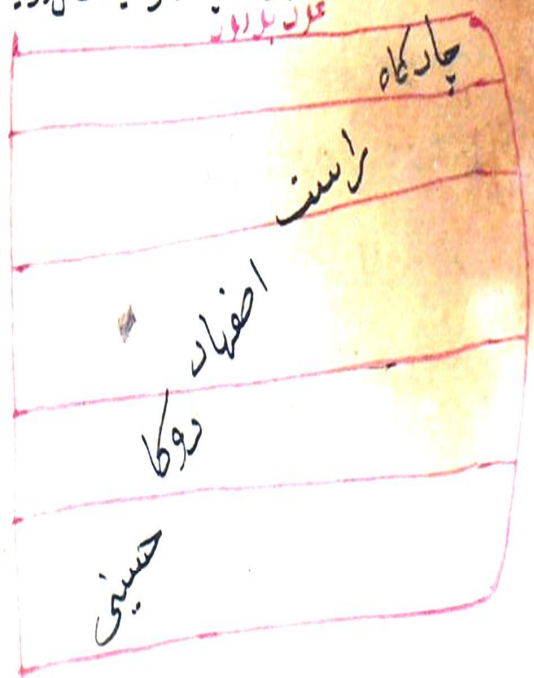
اندنضکی بر قول ایله اندنضکی بر منزل ایله اندن
صکره بر پاس ایله اول ترانه اوله اندنضکی بر قول
دخی ایله اندن فرو داشت ایله چون بوقاعده
ریانت ایله نوبت تمام اولمش اوله کلک بر دخی
بلکل کم اوستاد راجح اسم بنیاد ایله اولدی قبل
ایکنی بعد قبل اولدی که اگر کشتی کونیده لک اینک
دیلسه اول ضربک و راند نصحر شعر صوتین ایله کلک
عه اولدی که ضربک شعرک صوتک بیه کلک بعد
اولدی که صوتک شعرک ایله اندنضکی ضرب بر اویره
امدی بونار روز لر در که بوروز لک التند کتزل
وار در بوروز لک بو کتزل لک بو عله کتزل دو
بو عله قوی اوستاد کردلر بو ایشارتله فهم ایلیه بو
دخی تمام اولدی کلک بر دخی اولدی که اوله ایکی نظام
ویند اغازه و درهت شعبه کیر و قلان ترکیب لری
کیجه و کونوز یکدی دورت ساعت در ترکیب ایله لری که

رهاوی بوساک و وجه حسینی
 فرجفار اصفهان زین کشیده نگار
 زینما که جانی بوساک و با حسینی
 یا شودن صیاحه دگرین سرد حشکدر اول
 مقام طبیعت گرم حشکدر بود قدردان
 مناسبد اناری چون **رات بزرگ**
 حجاز شهنار سلطان بسنا نگار نکرین
 کدانیه نگار عسیران پنجاه
 راست مایه عزال عزالنجی حجاز
 مخالف راحه الارواح مخالف حجاز
 نفت زاو از بحر ازوک حجاز بزرگ
 بوند فی تمام اولی کلک بر باب بود در که بلکل
 فر یغره نه مقام ایدر که طبیعت خوش کلا
 ودی بغدادی اکلو ادمه نه مقام ایدر خوش کلا
 طبیعتنه و دروشن ادمه نه مقام ایدر که

طبیعتنه

طبیعتنه خوش کلا اول نه سرودر نه قرار در انکون
 نه مقام ایدر نه طبیعتنه خوش کلا ادمی نه کون
 قر یغز انوک طبیعتنه گرم حشکدر کلا عراق
 مقامک تا بعدین ایدر شول بغدادی اکلو در
 گرم سرد در در اگا **امفوان** مقامک تا بعدین
 ایدر شول که سرد شندر انک طبیعتی سرد حشکدر
 اگا **رست** مقامک تا بعدین ایدر شول که
 نه سرودر نه قرار در انک طبیعتی سرد تر در
 اگا که **ملا** مقامک تا بعدین ایدر بود خی
 تمام اولی کلک ادمی بر کشی که مقام
 شناس اوله ودخی ساز جامق دیلسکی چنک
 کی یا خود کی یا نای کبی یا شش نار کبی
 بردخی غیر سی کبی او ستاد دخی المسه پنجاه ایدر کم
 اول ساز ک او کر نه چله او ستاد اوله بر کشی
 عور چنک مراد ایلسه انک طریق بود در کم

عود پیدام ایله و اول عودك بش جفت
 قبل وار در بشین بشین آهنكه چكك كركرد
 شول قبل كم بشنجیدران چاره گاهه قلمو كركرد
 اندك یوقاروسن راست حقاغه چكك كركرد
 دور دنجی دوگاه نرمنه چكك كركرد او مانیه
 قلان دخی الا تا حدی بر اوست هادر شنجی له اگر
 اوستاد ایرسمسه شورمكه ایله كا اوستاد تركز عقل وایسه
 عود بلورون

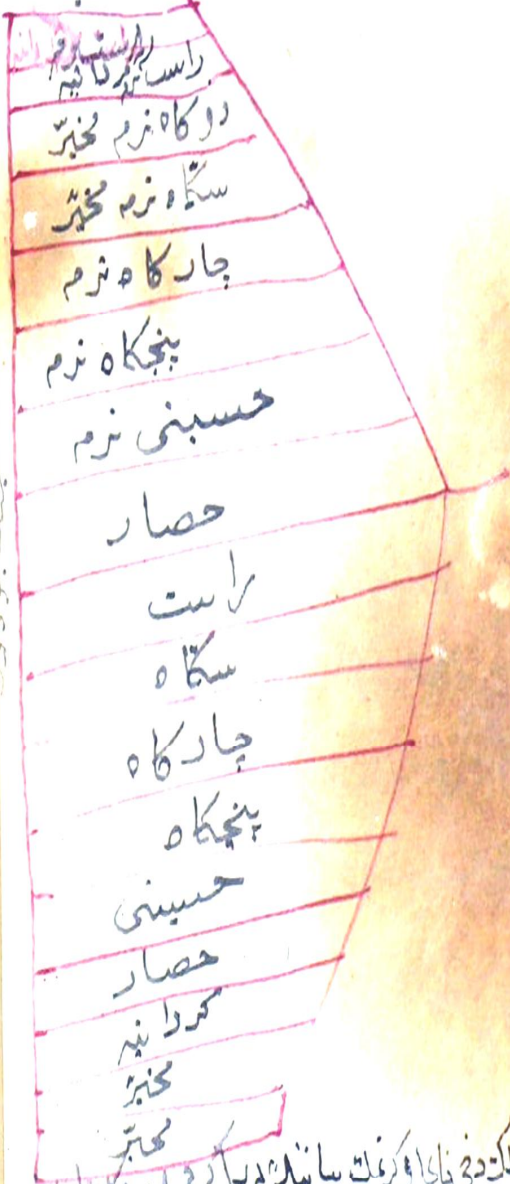


كلك دخی اگر دبر سگه جنگ او كرنه سین
 تزدن

تزدن سكر صای طقوز دنجی راست مغانك
 جنگ سكر دنجی دوگاه چكك یه دنجی سگاهه چكك
 التنجی چاره گاهه چكك بشنجی پنجگاهه چكك
 دور دنجی حسینی یه چكك او جنجی حصار چكك
 ایکنجی كرد انبیه چكك برنجی مخیز مخیز اولدر كه
 دوگاهن تیزیدند آندن دون اشاعه قلانك
 بوندن مقابلهد كرد انبیه نرمنه راست دور
 حصارك نرمنه راستك التنداه غی قیلدر
 دخی التنداه غی قبل حسینی نرمنه دخی التنداه غی
 پنجگاه نرمنه دخی التنداه غی چاوكاه نرمنه
 دخی التنداه غی سگاه نرمنه دخی التنداه غی دوگاه
 نرمنه اشغی سكر خیمه گاه سین درت نام اولور اشغیر دخی
 بو كقیاس ایت اكر ادم لیسك بو طریقیه جنگ دخی
 او كرنه سین اوستاد ایرسمه سین اوستاد ایرسمه
 بوندن اوزیرینه ان قیاه سین اكر عقل وایسه او كرنه سین

راست نرم
گرداننده

بدیجی پرده همان راست او بدیجی پرده آجه سین
دوگاه اولور او جیجی پرده آجه سین سگاه اولور
بدیجی پرده آجه سین چارگاه اولور پرده نخ آجه سین
پنجگاه اولور پرده نخ بقار و در آجه سین او حسینی
اولور کردیلر سنگه حصاره اینده کند اینتی خیزایلمین
سگاه اولور صغیرایک سین حصار اولور ار چارگاه
اولور صغیرایک سینه کرداننده اولور اصغرهای اولور
صغیرایک سین خیز اولور بودنی بر اصلد بر اصلد
جلی مقام و اعازه و ترکیب و شعبه حاصل اولور
بویق اولور سینه ایدوک اگر بر ما کاد می ایلیده سین
نایر استاد میر شه سینه کرا و ستادی بولنر ایسک
بود بد کل مزی رعایت ایله سین سگاه استاد بیت
کلک بودنی کردیلر سنگه چنک دیه قانون دینه یا
معتی ده در لو در لو مقامانه دور سین اولور
لاست قفانک تمام مرتب دور دک کردی



کلک دفعی نایر و کرفت بیانده در آن بد سنگه نای
جلی و کفته سین استاد بیخ الیه کیر منسه وار بر
نای آل یوقار و در اشغه دکن یلی پرده دی

بدیجی

چونکه راسته دوزدک بوخه قفاهات معلوم اولور
 چون راست عراق دوکاه سگاه چارگاه
 سگاه نوزدونی حسینی حصار حصار
 نوزدونی نخیز پیداه اولور بعضی گرفته بعضی
 گرفتند چارگاه پنجگاه و اسلک حصار
 حصار کوفته اولور قلات گرفتند
 راست دونه سی تمام اولور اگر دیار سنکه بر
 مقام دخی دوزه سین چارگاه بر پردجه
 هاه حجاز اولور پرده سنه دخی بوخه مقام ظم
 اولور جوه حجاز عزال نفت تودک
 حجاز بجه تازوک مراغه الارواح نکرین
 حجاز دخی تمام اولور اگر دیار سنکه حجاز زیر کوه
 دوزه سین بر پرده راسته چکه سین بر پرده
 حصار ادن دخی نرم ایله هاه زیر کوه اولور
 زیر کوه دره دخی نفت تودک حجاز عزال حجاز
 نوزدونی

نوزدونی یک پیداه اولور زیر کوه دخی تمام اولور
 اگر دیار سنکه بر مقام دخی دوزه سین پنه تمام
 راسته دوزه سین حصار رادن حسینی
 ادینه برابر نرم ایله سین و حسینی او بر دخی
 بر پرده ایله هاه عجم اولور عجم پرده سنه
 دخی حسینی عجم چارگاه سگاه عجم دوکاه عجم
 عجم است عراق عجم حجاز عجم عزال عجم
 پیداه اولور بعضی گرفته بعضی گرفتند
 اولور کوفته اولور حجاز عزال کوفته قلات
 گرفتند اولور کوفته اولور حجاز عزال کوفته
 قلات گرفتند عجم دخی تمام اولور اگر دیار سنکه
 بر مقام دخی دوزه سین عجم پرده سنه عجم او
 دوزه کون چارگاه بر پرده چکه سین راسته
 بر پرده چکه سین هاه بزرگ اولور بزرگ
 اولور بزرگ بر پرده سنه دخی شهنش کوبک

کوجاه ربک نوروز حجاز بزرگ عراق
مخالفت آوج بیداه اولور بعضی گرفتار بعضی
 که فتنه بزرگ دخی تمام اولدی اگر دیر سنکه
 بر مقام دخی دوزه سین عراق پرده سین عراق
 پرده بسته دوزه سینه راست مقام دخی هان
 اولدن عجم پرده سین نه طریقه که دوزد کله
 عراق دخی اولور چونکه عراق دوزد کله عجم
 نقد مقام بیداه اولور ایسه عراق دخی اولقد
 اولور اگر دیر سنکه بر مقام دخی دوزه سین عراق
 دوزدی درر کن پنجگاه بریم پرده نرم ایت که
 نوروز اولور اصل نوروز بود و بود دخی تمام اولور
 اگر دیر سنکه بر مقام دخی دوزه سین پنجگاه
 اشعه انداز شده پنجگاه آهنکنه بنا چک عراق
 اولور بینه دول حصار اوینک نرمندن بریم
 پرده اشعه انداز سین نوا اولور بونواد دخی

عشاق

عشاق و مایه طوغر اگر دیر سنک نوا مقام
 دخی دوزه سین بریم پرده سگاهدن بوسلک
 اولور بوندن دخی نوا عشق طوغر **عشاق**
فرجه مایه طوغر تمام اولدی اگر دیر سنک
 اصفهان دوزه سین طغوزقات تمام صای او بنجی
 پرده راست آهنکه دوزه سین طغوز بنجید
 دوگاهه سکر بنجید سگاهه بد بنجیک چارگاهه
 النجی نوزد بشنجی اصفهان در دخی حسین
 او بنجی حصاره ایکنی کرد اینته به اولک محیر
 دوزه سین هان مرتب اصفهان اولور چونکه
 اصفهان دوزد ک بود و زند بسته اصفهان
کوجاه سله حصار اصفهانک طوغر اگر
 دید سنکه بر مقام دخی دوزه سین پنجگاه
 بریم پرده دخی نور و بجه حصار اولور زبر افکنده
کوجاه نوروز ربک صوم اولور زبر افکنده

که چنگ دخی تمام اولدی اگر دیر سنکه رهاوییه

دوزه سینه تمام لاسته دوزه سینه و راست برده است

یرم برده سینه نیزه چکه سینه چا نگاهه ان جغلی

نرم ایله سینه هان رهاوی اولون و بر طریقیله دخی

اولور دیم چونکه ققام لاسته تمام دوزه سینه یرم برده

حسینی برده سینه نرم دوزه سینه بر پرده حصار

دخی بر پرده حسینی یه برابر دوزه سینه بر پرده چار

از حق نرم دوزه یرم برده چکه سینه هان رهاوی

اولور بعا اولدر که نکارینک معلوم اولور اندون

معلوم رهاوی دخی تمام اولدی بر ققام که دوزه

بیله سینه کیر و قلان شکل ترکیبیری دخی بیله سینه

بر دخی بود وزنده اصنهان بزرک حصار بود دخی

طغور است اولور دوزه دخی تمام اولدی

اطرار دخی تمام اولدی والله اعلم بالصواب

الیه المرجع والمآب
کماله العزیز

۴۴

ÖZGEÇMİŞ

24.11.1978 de Elazığ'ın Maden ilçesinde doğmuştur. Babasının memuriyetliğı sebebiyle orta öğrenimini yurdun çeşitli bölgelerinde lise öğrenimini ise İzmir Kemalpaşa Lisesi'nde tamamlamıştır. 1995 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi Konservatuvarı'na girmeye hak kazanarak, bu kurumda Erdinç ÇELİKKOL yönetimindeki icra heyetine dâhil olmuştur. Belediye Konservatuvarı'ndaki başarıları dolayısıyla 3. ve 4. sınıfı bir arada tamamlayarak 1998 yılında mezun olup aynı yıl vatani görevini yapmak üzere silâh altına alınmıştır. 2000 yılında vatani görevini ifa ederek terhis olduktan sonra 1998 yılında kayıt yaptırdığı Anadolu Üniversitesi (AÖF), İşletme Fakültesi, Yönetim ve Organizasyon bölümünün 3. sınıfından ayrılmış ve 2001 yılında Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Temel Müzik Bilimleri Bölümüne girmiştir. Bu kurumdan 2005 yılında Devlet Konservatuvarı 1.'si ve Sakarya Üniversitesi 2.'si olarak mezun olduktan sonra aynı yıl içerisinde Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsüne, Müz. Öğr. Tezsiz Yüksek Lisans öğrencisi olarak kayıt yaptırmıştır. Bu dönemde sayın Prof. Dr. Nevzat ATLIĞ, Prof. Dr. Selahattin İÇLİ gibi değerli hocalardan istifade etmiştir. Prof. Dr. Osman Nuri ÖZPEKEL'den Ud derleri alıp birlikte çalışma imkânı bulmuştur. 2007 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Folklor Müzikoloji Tezli Yüksek lisansını kazanarak öğrenim kariyerine devam etmektedir. Müzik alanında birçok konser, resital ve uygulamalarında yer almıştır. TRT Ankara Radyosu ve Televizyonu kurumunda ud sanatçısı olarak programlara katılımda bulunup ve MEB bünyesindeki okullarda müzik öğretmeni olarak görev yapmıştır.